

T.C.
ANAkkALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

LİSANS DÜZEYİ ÖĞRENCİLERİNDE KENTLİLİK BİLİNCİ:
ANAkkALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Gamze KARA

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa GÖRÜN

anakkale – 2017

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Lisans Düzeyi Öğrencilerinde Kentlilik Bilinci: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada belirtilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih:

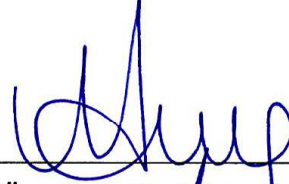
14.07.2017

Gamze KARA

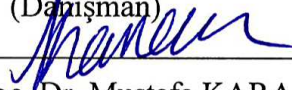
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Gamze KARA'ya ait "Lisans Düzeyi Öğrencilerinde Kentlilik Bilinci: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği" adlı çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üye Doç. Dr. Mustafa GÖRÜN

(Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARA

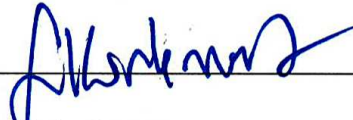

Üye Doç. Dr. Celalettin YANIK

Tez No : 10155968

Tez Savunma Tarihi : 21.06.2017

ONAY

Doç. Dr. Şerif KORKMAZ
Enstitü Müdürü

14.07.2017

ÖZET

LİSANS DÜZEYİ ÖĞRENCİLERİNDE KENTLİLİK BİLİNCİ: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

“Lisans Düzeyi Öğrencilerinde Kentlilik Bilinci: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği” adını taşıyan bu tez, kentleşmenin beraberinde getirdiği kentli birey olma ve kentlilik bilinci arasındaki bağlantıyı açıklamaya odaklanmıştır. Bireyler, yaşadıkları kentin değerlerine, sosyo - kültürel özelliklerine, ekonomik imkânlarına ve siyasal düzenine önem vermektedir. Bu bağlamda yaşanan kent anlam kazanmaktadır.

Kentte yaşayan bireylerde kentlilik bilincinin oluşması ve gelişmesi yaşam kalitesini de olumlu yönde etkilemektedir. Bu etkileşimden yola çıkılarak, Çanakkale kentinde ikamet etmekte olan öğrencilerin kentlilik bilinci düzeyleri araştırılmakta ve “Lisans Düzeyi Öğrencilerinde Kentlilik Bilinci: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği” adını taşıyan bu çalışma yapılmaktadır. Çalışma kapsamında, Çanakkale’de ikamet eden bireylerde kentlilik bilincinin oluşmasını etkileyen unsurların neler olduğu araştırılmakta ve bireylerin kentlilik bilinci düzeyleri incelenmektedir.

Anket çalışması sonrası elde edilen veriler SPSS ile değerlendirilmiştir. Uygulamadan elde edilen sonuçlara göre; Çanakkale kentinde ikamet etmekte olan öğrencilerin kentlilik bilincine sahip oldukları ve bu yönde gelişim gösterdiklerini söylemek mümkündür. Kentlilik bilincine sahip olup - olmama durumunda cinsiyet farklılığının istatistiksel olarak bir etkisinin olmadığı, ancak öğrencilerin barınma yerlerine göre kentlilik bilincinde farklılığın olduğu görülmüştür. Aynı zamanda lisans düzeyinde öğrenim gören katılımcıların farklı bölümler bazında değerlendirmeye tabii tutulması sonucunda da kentlileşme ve kentlilik bilincine dair konularda farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kent, Kentlileşme, Kentlilik Bilinci, Yaşam Kalitesi, Çanakkale.*

ABSTRACT

URBAN CONSCIOUSNESS OF UNDERGRADUATE STUDENTS: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY EXAMPLE

This thesis focuses on explaining the connection between urban consciousness and urban citizenship which is created by urbanization. Individuals give importance to values, socio-cultural characteristics, economical possibilities and political system of the city they live in.

Urban in which people live gains a meaning in this context. Development of urban consciousness of individuals who live in city and life quality concepts are related to each other. Therefore, the levels of urban consciousness of students who reside in Çanakkale are investigated. In this study, the elements which affect the development of urban consciousness are analyzed and individuals urban consciousness levels inspected.

The data of survey study examined with SPSS. According to findings, it is possible to say that students live in Çanakkale have an urban consciousness and they show a development in this way. The study pointed out that gender is not a statistically significant variable to create a difference in urban consciousness. However, shelter areas and university departments of the students make difference in urban consciousness.

Key Words: *Urban, Urbanization, Urban Consciousness, Life Quality, Çanakkale.*

ÖNSÖZ

Uzun ve meşakkatli olan bu yolda bana eşlik eden büyük bir ailem vardı. Emekleri için her birine ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Öncelikle bu çalışmanın hazırlanmasında bilgilerini ve desteğini hiçbir koşulda benden esirgemeyen saygıdeğer hocam Mustafa GÖRÜN'e; verilerin analiz edilmesi aşamasında bilgileriyle yoluma ışık tutan saygıdeğer hocam Salih Zeki GENÇ'e; çalışmaya bilimsel açıdan katkı sağlayan saygıdeğer hocam Mustafa KARA'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Eğitim - öğrenim hayatım boyunca, maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen başta babam Mehmet KARA'ya, annem Fatma KARA'ya ve diğer aile bireylerime, son olarak da her daim yanımda olan sevgili dostum Pelin KILIÇ'a minnetlerimi sunuyorum.

Amacım vatana ve millete faydalı bir birey olmak, bilime katkı sağlamaktır. Bu nedenle çalışmanın literatüre katkı sağlamasını ümit ediyor, geleceğe umutla bakan neslin bir parçası olduğum için gurur duyuyorum.

Gamze KARA

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER TABLOSU	iv
KISALTMALAR	vii
TABLO ve ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE: KENT, KİMLİK VE KÜLTÜR

1. Kent	3
1.1 Kent Tanımı	3
1.1.1. Kentin Tarihsel Gelişimi	6
1.1.2. Kent Kuramcıları Açısından Kent.....	8
1.1.3. Sanayi Devrimi Öncesi Kent.....	12
1.1.4. Sanayi Devrimi Sonrası Kent.....	14
1.2. KENTLEŞME	18
1.2.1. Kentleşme Tanımı	18
1.2.2. Kentleşme Nedenleri	19
1.2.3. Türkiye’de Kentleşme ve Niteliği	25
1.2.4. Türkiye’de Kentleşme Süreci.....	27
1.2.4.2. 1950 - 1980 Arası Dönem	28
1.2.5. Kentlileşme	33
2. Kimlik.....	34
2.1. Kimlik Tanımı.....	34
2.2. Kent Kimliği	36
2.2.1. Kent Kimliği Tanımı	36
2.2.2. Kent Kimliği Bileşenleri	38
2.2.3. Çanakkale Kent Kimliği Belirleyicileri	41

2.3. Kent İmgesi	54
2.4. Kentsel Mekân	56
3. Kültür	60
3.1. Kültür Tanımı	60
3.2. Kültür ve Türleri	61
3.3. Küreselleşme ve Kültür	63
3.4. Kent Kültürü	65
3.4.1. Kent Kültürü Tanımı	65
3.4.2. Türkiye de Kent Kültürü	67
3.4.3. Alt Kültür	68
3.4.4. Post - Modern Kent Kültürü	69

BÖLÜM II

KENTLİLİK BİLİNCİ VE YAŞAM KALİTESİ

1. Kentlilik Bilinci	73
1.1. Kentlilik Bilinci Açısından Refah Devleti	75
1.2. Kentlilik Bilincinin Oluşmasını Etkileyen Faktörler	76
1.2.1. Bireysel Faktörler	77
1.2.2. Sosyal Faktörler	79
1.2.3. Ekonomik Faktörler	80
1.2.4. Fiziki Faktörler	82
1.3. Kentlilik Bilinci ve Kültürü	82
1.3.1. Kentle Kurulan Kültürel İlişkiler	83
1.4. Kentlileşen Bireyin Tutum ve Davranış Boyutları	85
1.4.1. Ekonomik Tutum ve Davranışlar	85
1.4.2. Sosyal Tutum ve Davranışlar	86
1.4.3. Siyasal Tutum ve Davranışlar	86
1.4.4. Psikolojik Tutum ve Davranışlar	88
1.4.5. Estetik Tutum ve Davranışlar	89
1.5. Kentli Olma ve Yerellik Bağları	89
1.6. Kent İle İlgili Etkinliklere Katılım	92

1.7. Kentlilik Bilinci Oluşumunda Çevre Etkisi	93
1.8. Kentlilik Bilinci Oluşumunda Medya Etkisi	93
1.9. Kent Konseyi	96
1.9.1. Kent Konseyi Yönetmeliği ve Esasları	97
2. Yaşam Kalitesi	99
2.1. Kavramsal Olarak Yaşam Kalitesi	99
2.1.1. Yaşam Kalitesi Niteliği	101
2.1.2. Yaşam Kalitesi Göstergeleri	102
2.2. Yaşam Standardı	104
2.3. Yaşam Memnuniyeti	105
2.4. Kentli Hakkı	108
2.4.1. Kent Merkezli Yaşam Kalitesi	110
2.4.2. Kentsel Yaşam Kalitesi	112
2.5. Çevre	116
2.5.1. Sürdürülebilir Kalkınma	118
2.5.2. Yaşanabilirlik	119

BÖLÜM III

LİSANS DÜZEYİ ÖĞRENCİLERİNDE KENTLİLİK BİLİNCİ: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	122
2. Araştırmanın Hipotezi	122
3. Araştırmanın Sınırlılıkları	123
4. Araştırmanın Yöntemi	123
5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	124
6. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi	124
7. Verilerin Toplanmasında İzlenen Yöntem	125
8. Sonuçlar ve Yorum	126
8.1. Araştırma Ölçeğinin Güvenilirlik Düzeyi	126
8.2. Kent Sorunlarına Duyarlılık, Kentsel Kurumlara Katılım	127
8.3. Kentsel Yaşam ve Kent İle Bütünleşme	130
8.4. Kente Aidiyet ve Kenti Sahiplenme	137

8.5. Kentsel Farkındalık	141
8.6. Parametrik Fark Testleri ve Yorumları	143
SONUÇ.....	154
KAYNAKÇA	164
EKLER.....	174

KISALTMALAR

BBYSP	: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
Fr.	: Frekans
GSMH.	: Gayri Safi Milli Hasıla
KENTGES:	: Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı
KK.	: Köy Kanunu
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan sonra
MTA:	: Maden Teknik ve Genel Arama Genel Müdürlüğü
p	: Anlamlılık Düzeyi
s	: Sayfa
sd	: Serbestlik Derecesi
SPSS	: Statistical Program for Social Sciences
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

TABLO ve ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1.1: Sjoberg'in Sanayi Öncesi Kentleri Oluşturan Etkenler	13
Tablo 1.2: Kent ve Kır Nüfusu, Kent ve Kır Oranı (%) ve Kentli Nüfus Artış Hızı (%) 1927-1950.....	28
Tablo 1.3: Kent ve Kır Nüfusu, Kent ve Kır Oranı (%) ve Kentli Nüfus Artış Hızı (%) 1950-1980.....	29
Tablo 1.4: Türkiye'de Dönemlere Göre Kentsel Nüfus Artışı Hızları ve Mutlak Artış Miktarları Binde (1940 - 2000).	31
Tablo 1.5: Çanakkale Kentinin Yerleşim Alanlarının Yıllara ve Dönemlere Göre Gelişimi	43
Tablo 1.6: Çanakkale Kentinin Mahalleleri ve Özellikleri	45
Tablo 1.7: Sayım Yıllarına Göre Türkiye ve Çanakkale Nüfusu (1927-2000)	51
Tablo 1.8: Yıllara Göre Çanakkale Nüfusu (2000-2006).....	52
Tablo 1.9: Yıllara Göre Çanakkale Nüfus Yoğunluğu (2007-2016).....	52
Tablo 1.10: Antropologların Özelinde Geleneksel Toplumlarda ve Modern Toplumlarda	72
Tablo 2. 1: Ekonomik Mekân ve Sosyal Mekân Üzerinden Kentle Bütünleşme.....	74
Tablo 2. 2: Genel Mutluluk Düzeyi, Türkiye (2003-2015) (%)	106
Tablo 2. 3: Yaşam Kalitesi Modelinin Hiyerarşik Yapısı	112
Tablo 3. 1: Güvenilirlik Analizi.....	126
Tablo 3. 2: Doğum Yeri Göre Araştırmaya Katılım Oranı.....	127
Tablo 3. 3: Çanakkale İlinin En Önemli Kentsel Sorunu.....	128
Tablo 3. 4: Kent ile İlgili Sorunların İletilmesinde Tercih Edilen Yöntem	128
Tablo 3. 5: Kentin Gelişmesiyle İlgili Projelere Katılım Gösterme Durumu.....	129
Tablo 3. 6: Kentsel Kuruluşlara Üye Olma Durumu.....	129

Tablo 3. 7: Trafik Kurallarına Uymaya, Toplu Taşıma Araçlarında Her Zaman Yaşlı, Engelli ve Hamilelere Yer Vermeye Özen Gösterme Durumu	130
Tablo 3. 8: Sokağa Tükürülmesini, Yerlere İzmarit Atılmasını, Apartmanlarda Ayakkabıların Kapı Önünde Bırakılmasını Yadırgama Durumu	131
Tablo 3. 9: Günlük ve Haftalık Alışverişlerin Yapımında En Çok Tercih Edilen Yerlerin Durumu.....	132
Tablo 3. 10: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Memlekete Gitme Durumu İle İlişkisi.....	133
Tablo 3. 11: Kentlilik ve Kent Gelişimi İle İlgili İfadelere Katılım.....	135
Tablo 3. 12: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelere Katılım	137
Tablo 3. 13: Kent İle İlgili Güncel Gelişmeleri Takip Etme Durumu.....	138
Tablo 3. 14: Çanakkale’de Bulunan Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Katılma Durumu ...	139
Tablo 3. 15: Kendini Kentli Birey Olarak Görme Durumu.....	140
Tablo 3. 16: Bireyin Kendisini Çanakkaleli Olarak Görme Durumu.....	140
Tablo 3. 17: Ünlü haritacı ve denizci Piri Reis, Çanakkale – Geliboluludur?	141
Tablo 3. 18: Kentsel Mekân Algısı “Çanakkale Şehitleri Anıtını (Abide) Ziyaret Etme” Durumu.....	142
Tablo 3. 19: Kentsel Mekân Algısı “Truva Harabelerini Gezip Görme” Durumu	142
Tablo 3. 20: Yaşadığınız İl/İlçenin Mülki İdare Amiri (Vali veya Kaymakam) ve Belediye Başkanının Adını Bilme Durumu	143
Tablo 3. 21: Öğrencilerin Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerinin Cinsiyetle İlişkisi ve t- Testi Sonucu	145
Tablo 3. 22: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Çanakkale Şehitleri Anıtını (Abide) Ziyaret Edip Etmeme Durumuna Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Test Etmek İçin Yapılan Bağımsız Gruplar t - Testi Sonucu	146

Tablo 3. 23: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Truva Harabelerini Ziyaret Edip Etmeme Durumuyla İlişkisi	147
Tablo 3. 24: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Yaşadıkları Yer İle İlişkisi ve ANOVA Analizi	148
Tablo 3. 25: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Durumuyla Aralarındaki İlişki ve ANOVA Analizi	150
Tablo 3. 26: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Farklı Bölümlerde Okuyan Öğrencilerle İlişkisi ve ANOVA Analizi	152
Şekil 1.1: Kentsel Kimliği Oluşturan Bileşenler	39
Şekil 2. 1: Kentlilik Bilinci Etkenleri.....	84
Şekil 2. 2: Yıllara Göre Gazete ve Dergi Sayısı, 2010 - 2014.....	96
Şekil 2. 3: Abraham Maslow' un İhtiyaçlar Hiyerarşisi.....	103
Şekil 2. 4: Skante'nin Yaşam Kalitesi Modeli.	105

GİRİŞ

İnsanlar, yerleşik hayata geçtiğinden beri daha düzenli ve sistematik bir hayatı yaşamaya özen göstermişlerdir. Bu yerleşik yaşam beraberinde yeni ve farklı yaşam tarzlarını ortaya çıkarmıştır. Farklı yaşam tarzları, aynı zamanda farklı kültürleri de beraberinde getirmiştir. Bireylerde kentlilik bilincinin anlaşılması için kent, kimlik ve kültür kavramlarını incelemek gerekmektedir. Bu çalışmada temel problem; lisans düzeyi öğrencilerinin kentlilik bilinci düzeyleridir. Lisans düzeyi öğrencilerinde kentlilik bilincinin geliştiği varsayımından yola çıkılmakta ve çözüm önerileri geliştirilmektedir. Kentin kademeli olarak gelişim göstermesi, kentlileşme ve kentlilik bilincinin oluşması açısından anlam kazanmaktadır. Bu süreci üç aşama halinde incelemek mümkündür.

İlk olarak, yerleşik hayatla birlikte ekonomik ihtiyaçlarını tarım ve hayvancılıktan sağlamaya başlayan; kırsal kesimde yaşamını sürdüren insanlar, dönemler ve çağlar değiştikçe farklı yaşam biçimlerine doğru yönelim göstermişlerdir. Yeni ihtiyaçlar ve yaşam biçimleri kentlerin oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Yeni ekonomik kaynakların bulunması ile sanayi ve ticaret gibi istihdam alanlarının oluşturulması bu süreçteki gelişmelere göre şekillenmiştir.

İkinci olarak, kırsal alandaki imkânların yetersizliği, yeni ihtiyaçların oluşması ve giderek bu ihtiyaçlara duyulan isteğin artması, insanların kırsal alandan kentsel alana doğru eğilim göstermesine neden olmuştur. Ancak kırsal alandan kentsel alana doğru yönelim gösteren bireyler, tam anlamıyla kırsal kesimle olan bağlantılarını da koparmamıştır. Aynı zamanda göçlerin artması beraberinde kentleşme oranının da artmasına neden olmuştur. Burada önemli olan bir diğer husus ise; kentleşme kavramı ile kastedilen şeyin yalnızca mekânın ve nüfusun büyümesi olmadığı gerçeğidir. Bu nedenle kentleşme ve göç insan hayatında köklü ve derin değişimler meydana getirmektedir. Kente gelen bu aşırı göç artık yeni bir dönemin başladığına ve yeni kavramların literatüre girdiğine işaret etmektedir. Bu kavramlardan bazıları ise şöyledir; kentlileşme, kentli birey, kent kültürü, kent kimliği, yaşam kalitesi ve kentlilik bilincidir.

Bu sürecin son aşaması ise günümüzde yaşamakta olduğumuz dönemi ifade etmektedir. 21.yy'a gelindiğinde kentlerde yaşayan, kent kültürüne ve yaşam biçimine adapte olması gereken bir insan topluluğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda insanların

yaşadıkları kente aidiyet duymaları, kenti sevmeleri, kentte düzenlenen sosyo – kültürel etkinliklere katılım oranları, kendilerini kentli birey olarak görmeleri önem kazanmıştır. Bu nedenle kentte yaşamaya başlayan bireylerin, kentlileşmesi ve kentlilik bilincine sahip olması gerekmektedir. Aynı zamanda kentte yaşayan bireylerde kentlilik bilincinin oluşup – oluşmadığının incelenmesi konu kapsamında oldukça önemlidir. Kentlilik bilincine sahip olmak için yalnızca kentte ikamet ediyor olmak tek başına yeterli değildir. Kenti tanımak, benimsemek, sevmek, kente aidiyet hissetmek, kentin gelişimi için projelere katılım sağlamak, duyarlı vatandaş olmak kentlilik bilincinin oluşmasında etkili olan hususlardan bazılarıdır.

Bu çalışmada Çanakkale’de ikamet eden lisans düzeyi öğrencilerinin kentlilik bilincine dair farkındalıkları araştırılmaktadır. Araştırma son sınıfta öğrenim gören 500 öğrenci ile sınırlandırılmış ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; kent, kimlik ve kültür kavramlarının açıklanması, ikinci bölümde; kentlilik bilinci ve yaşam kalitesine dair bilgilerin aktarılması ve son bölümde; nicel araştırma yöntemlerinden anket formu uygulanmaktadır. Araştırma da elde edilen bulgulara göre Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde öğrenim gören lisans düzeyi son sınıf öğrencilerinin kentlilik bilinci düzeyleri incelenmektedir.

BÖLÜM I

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE: KENT, KİMLİK VE KÜLTÜR

Çalışmanın bu bölümünde kent kavramı, kentin tarihsel gelişim süreci; kimlik kavramı, kent kimliği ve bileşenleri; kültür kavramı, kent kültürü, post modern ve modernizm kavramları, kent kültürünün alt kültürle ilişkisi kavramsal çerçevede açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmada uygulanan anket verilerinin anlaşılması ve doğru yorumlanabilmesi için, tezin ilk iki bölümünde kavramlara ayrıntılı olarak yer verilecek ve konu derinlemesine incelenecektir.

1. KENT

1.1 Kent Tanımı

Kent, geçmişten bugüne kadar birçok alanda kendisine yer bulmuş evrensel bir kavramdır. Çeşitli tanımlamalarda farklı yönleriyle ele alınan kent sosyal, kültürel, ekonomik siyasal vb. etkenler ile sürekli bir etkileşim ve dönüşüm içindedir. Birbirinden farklı disiplinlerin, kendi ilgi alanlarına göre kent tanımlaması yaptığını söylemek mümkündür. Örneğin; şehir plancıları kenti yapısıyla tanımlarken, tarih bilimciler kenti kronolojik sıraya göre tanımlanmaktadır. Sosyologlar sosyolojik boyutu ile tanımlamaktadır. Sosyologlar, genellikle kent denilen sosyal grubu köy topluluğunun karşıtı olarak görmüşler ve bu anlamda tanımlamışlardır. Bu yaklaşımın temelinde

Ferdinand Toennies'in kavramsallaştırdığı “cemaat”¹ ve “cemiyet”² ideal tipleri gelir. Bu kavramsallaştırmada cemaat köyü, cemiyet ise kenti karşılamaktadır.³

Kent kavramı hem farklı bilim dallarında hem de bireyler arasında farklı tanımlara sahiptir. Bu farklı kent tanımları için hem dünya hem Türkiye’de yaygın olarak kullanılmakta olan kent tanımlarına başvurmak, kenti anlamak ve anlamlandırmak açısından önemlidir.

Kavram olarak kent tanımına bakmadan önce kentin kökenine bakmakta fayda vardır. Kent kavramı, Cumhuriyet sonrası dönemde şehir kelimesinin muadili olarak kullanılmıştır. Kent kavramı köken olarak eski bir İran dili olan *Soğdca*’dan dilimize geçmiş ve *Yarkend*, *Taşkend* ve *Semizkend* (*Semerkant*) örneklerinde görüleceği üzere yaygın olarak kullanılmıştır.⁴ Türkçe’ye Farsça’dan geçmiş olan şehir kelimesi de,⁵ İslamiyet dönemi öncesinde Türk dilinde büyük yerleşim yeri olarak tanımlanan *sığınak* ve *kale* anlamlarına gelen *balık* kavramının yerine kullanılmış bir kelimedir. İslamiyet öncesi dönemde büyük yerleşim yeri olarak adlandırılan *balık* kelimesi İslamiyet’in kabulünden sonra yerini ‘şehir’ kavramına, bu kavram da Cumhuriyet sonrası dönemde yerini kent kavramına bırakmıştır.⁶ 1924 yılında ve 442 sayılı Köy Kanunu’nun (KK) 1. maddesine göre kent, nüfusu iki binden aşağı yurtlar (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlar (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlar (şehir) olarak ifade edilmektedir.

Toplumla iç içe bulunan kent toplumun, yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, toplumun küçük bir kesiminin tarımsal faaliyetlerde bulunduğu, kırsal yaşantıya görece nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi olarak tanımlanır.⁷

Weber’in kavramsal kent tanımı ise iki temel unsur üzerinde şekillenmiştir. Bunlar; ekonomik örgütlenme ve siyasi örgütlenmedir. Ekonomik örgütlenme açısından kenti, kent

¹ Irk, etnik menşe, sosyo - ekonomik statüs ve kültür sistemleri bakımından farklılaşmamış fertlerden meydana gelen ve fertler arasındaki şahsi, sıcak, samimi veya içli dışlı bağlantılar üzerine kurulmuş olan küçük homojen ve mahrem topluluklardır. (Bkz. Ayda Yörüken, *Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri*, İmar ve İskân Bakanlığı Yayınları, Ankara 1968, s. 9.)

² Irk, etnik menşe, sosyo - ekonomik status ve kültür sistemleri bakımından farklılaşmış geniş ve heterojen topluluklardır. (Bkz. Ayda Yörüken, *Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri*, İmar ve İskân Bakanlığı Yayınları, Ankara 1968, s. 9.)

³ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, Turhan Kitabevi, Ankara 1999, s. 19-20.

⁴ Erol Kaya, *Kentleşme ve Kentlileşme*, İlke Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 10

⁵ Türk Dil Kurumu(TDK)’na göre; kent, Farsça şehir sözcüğünün Türkçedeki karşılığıdır.

⁶ Tuncer Baykara, “Sosyal Yapı ve Şehir Hayatı”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 2002, s. 426.

⁷ Ruşen Keleş, *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1998. s. 75.

içerisinde yaşayanların tarımdan çok ticaretle iştiğal ettikleri yer olarak tanımlarken;⁸ siyasi örgütlenme açısından kenti, kentlilerin görelî özerkliğini ön plana çıkararak tanımlama yapmıştır.⁹ Ayrıca Weber'in tanımlamasından yola çıkılarak kentin tarımla ilişkisinin tamamen ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir. Weber kenti, bir yandan pazar alım-satım alanları ve tipik ticaret merkezleri olarak hizmet veren *yarı- kırsal kentler* olarak ifade etmektedir. Bu tip kentlerde yiyecek ihtiyaçlarının geniş bir kısmını tarımla sağlayan ve hatta satış için yiyecek üreten geniş bir yerleşik kasaba halkı bulunması açısından sıradan kentlerden kesin olarak ayrıldığını ifade etmektedir.¹⁰

İktisadi açıdan kenti tanımlayan Weber'e ek olarak Asuman Çezik de kenti tanımlamıştır. Ona göre kent, tarım dışı ve tarımsal üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği ekonomisi bunu destekleyecek şekilde tarım dışı üretime dayalı bulunan yerleşim birimidir. Ayrıca teknolojik değişimin beraberinde getirdiği teşkilatlanma, uzmanlaşma ve iş bölümünün en yüksek düzeye ulaştığı, geniş fonksiyonların gerektirdiği nüfus büyüklüğü ve yoğunluğuna varmış, toplumsal heterojenlik ve uyum düzeyi yükselmiş karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sürekli olarak işlediği insan yerleşmesidir.¹¹

Küreselleşen dünyada önemini arttırmaya devam eden kentler sosyal, kültürel, ekonomik vb. faktörler ile birlikte kendine has mekânsal çerçeve içinde yer aldığı kavramsal bir bütündür. Henri Laborit, zaman - mekân bağlamında değişiklik göstermekte olan kenti canlı bir varlık olarak değil, toplumsal bir varlığın kendi yapısını denetlemek ve ayakta tutmak üzere kullandığı araçlardan biri olarak tanımlamaktadır.¹² Öyleyse Laborit kenti amaç olarak değil, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir araç olarak değerlendirmektedir diyebiliriz. Bu bağlamda; “kent, bir insan ürünüdür”¹³ demek tam yerinde bir tanım olacaktır.

Aynı zamanda kent bir yaşayış biçimi, medeniyetin geliştiği mekân, binasız okul, insanı geliştiren bir ortamdır.¹⁴ Günümüzde de egemen yerleşme biçimi olan kentler,

⁸ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 101.

⁹ Fuat Güllüoınar, “Kent Sosyolojisi Üzerine Literatür Değerlendirmesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 3, 2012, s. 5.

¹⁰ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 105.

¹¹ Asuman Çezik, *Kentleşme Yerleşme Sektör Raporu*, DPT SPD Yayını, Ankara 1982, s.17.

¹² Henri Laborit, *İnsan ve Kent*, (çev. Bertan Onaran), Payel Yayınları: 92, Bilim Kitapları: 35, İstanbul 1990, s. 27.

¹³ Henri Laborit, *İnsan ve Kent*, s. 21.

¹⁴ Muharrem Es, *Kent Üzerine Düşünceler*, Plato Danışmanlık, İstanbul 2007, s. 5.

insanlık tarihi boyunca, insanlar arası ilişkilerin, fiziksel mekâna yansımasının yeni bir boyutu olmuştur. Kentlerdeki mahallelerin, mekânların çeşitli şekillerle ortaya çıkışları, her kenti, bir diğerinden ayırdığı gibi demografik ve ekonomik yapılarıyla da kentler birbirlerinden ayrılmaktadır.¹⁵ Her kenti kendi çağına ve fırsatlarına göre değerlendirmek gerektiğini vurgulamak yanlış olmayacaktır. Burada Bookchin'in kent ile ilgili etik değerler açısından yapmış olduğu kavramsallaştırması önem kazanmaktadır. Kent, gelişmiş durumuyla etik bir insan topluluğudur; etik ve toplumsal nitelikteki bir eko-birliktir.¹⁶

Erol Kaya ise bir yerleşim biriminin kent olarak nitelendirilebilmesi için belli özelliklere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu özellikleri ise şöyle sıralamaktadır¹⁷:

- Belirli bir nüfus büyüklüğüne ve nüfus yoğunluğuna erişmiş olması,
- Tarım dışı üretime geçmiş olması ve hizmet sektörünün gelişmiş olması,
- Yerleşim yerinin fiziksel altyapısının belli bir düzeye ulaşmış olması,
- Nüfusun büyük oranda örgütlenmiş, karmaşık işbölümüne ve yüksek uzmanlaşma düzeyine erişmiş olması,
- Yerel değerlerin yerini ulusal ve ya evrensel değerlerin almış olması,
- Eğitim düzeyinin kırsal kesimdeki eğitim düzeyinden yüksek olması,
- Sosyal normların yerini, resmi denetleme kurumlarının almış olması,
- Statülerin aileden gelmeyip, bireylerin kendi çabaları ile kazanmış olması.

Bu bağlamda kent, yalnızca isimsiz sakinlerine mal ve hizmet sağlamak amacıyla tasarlanmış yoğun bir yapılar bütünü değildir. İnsanların bir araya gelmesiyle oluşan ve zamanla karmaşık bir yer halini alan bu yerleşim birimlerinde çeşitli sorunlar ve anlaşmazlıklar meydana gelmektedir. Güvenin tahsis edilebilmesi için ve toplumsal düzeninin sağlanması, korunması ve devamlılığı için normlar tarafından güvence altına alınmaktadır. Örnek olarak, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5543 sayılı İskân Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu vd. verilebilir.

¹⁵ Muharrem Es, Hamza Ateş, "Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Sosyal Siyaset Konferans Dergisi*, Sayı: 48, 2004, s. 211.

¹⁶ Murray Bookchin, *Kentsiz Kentleşme-Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*, (çev. Burak Özyalçın), Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 10.

¹⁷ Erol Kaya, *Kentleşme ve...*, s. 11-12.

1.1.1. Kentin Tarihsel Gelişimi

Kentin tarihsel gelişimi incelenirken dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bunlar; farklı dönemler, tarihler, çağlar, devirler ve yerleşim yerleridir. İnsan toplumlarının gelişme süreci içinde yakın çağların ve belli bir aşamanın ürünü olan kent, aynı zamanda kısa bir dönem içerisinde gösterdiği yığılmalı büyümeyle geçmişten günümüze kadar egemen bir yerleşme ve topluluk tipi olma eğilimindedir.¹⁸ Kentin tarih içerisindeki değişimi belirli aralıklarla sınıflandırılmakta ve gruplara ayrılmaktadır. Bu gruplara örnek olarak Neolitik Çağ, Cilalı Taş Devri ve Kabataş Devri verilebilir.¹⁹

Bugünkü arkeolojik kazılara göre, yaklaşık olarak M.Ö. 13. ve 12. asırlar ile 7. ve 6. asırlar arası Neolitik Çağ olarak adlandırılmakta ve M.Ö. yaklaşık olarak 7000'lere kadar devam eden beş bin yıllık süreç, Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ (Akeramik Neolitik Çağ), insanlık tarihinde devrim niteliğinde gelişmeler gösteren en belirleyici süreçlerden biri olmuştur.²⁰ İlk köylerden günümüze dek insan kümelerinin yer küreye gelişigüzel yerleşmedikleri kesin olmakla birlikte tarım yapımına başlandığı ilk zamanlarda, kentler ırmak ağzlarını çevreleyen ovalarda ortaya çıkmıştır. Dünyada ilk yerleşmelerin bulunduğu alanlar; Nil, Dicle ve Fırat nehirlerinin kıyıları ve kenarları olmuştur.²¹

M.Ö. 4000-3000 yılları arasında maden bilgisindeki gelişme ile birlikte, coğrafik, ekonomik ve kültürel koşullardaki uygunluk kentlerin oluşmasına katkı sağlamıştır. Nil, Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki vadilerde, İndus nehri civarında ve Akdeniz kıyılarında kurulmaya başlayan ilk büyük kent toplulukları ilk çağda çok önemli askeri, politik ve kültürel merkezler olarak önemli işlevler görmüşlerdir. Özellikle Akdeniz kıyılarındaki Fenike kentleri, bu çağda önemli ticaret merkezleri olarak gelişmişlerdir.²²

Kent özellikleri taşıyan ilk yerleşim yeri olan Çatalhöyük, Konya Çumra'da bulunmaktadır. 1951 yılında arkeolog James Mellart tarafından keşfedilmiştir. Kente dair ayrıntılı incelemeler ise 1958 yılına kadar devam etmiştir. 1961 yılında kazıya başlayan J. Mellart, ekibiyle birlikte yaklaşık 13 dönümlük bir alanda 14 yapı katını kazmıştır.

¹⁸ Kent nedir?

<<https://sehirplanciligi.wordpress.com/2013/04/21/kent-nedir/>> (16.11.2016)

¹⁹ Henri Laborit, *İnsan ve Kent*, s.112.

²⁰ Serap Özdöl, "Çanak Çömleksiz Neolitik Çağda Güneydoğu Anadolu'da Din Ve Sosyal Yapı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 1, 2011, s. 175.

²¹ Henri Laborit, *İnsan ve Kent*, s.112.

²² Hasan Ertürk, Neslihan Sam, *Kent Ekonomisi*, Ekin Yayınevi, 2011, s. 33.

Mellart'a göre, kazı sonucunda anakenti andıran kentsel bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu bulgular ışığında kazı çalışmaları 1965 yılına kadar devam etmiştir.²³

Çatalhöyük Neolitik kenti;²⁴

- Yerleşik hayata geçişle birlikte, tarımın başlangıcı ve avcılık gibi önemli sosyal değişim ve gelişmelere tanıklık eden,
- Güney Anadolu Platosunda yaklaşık 14ha.lık bir alan üzerinde yer alan,
- İçerisinde iki höyük yer almaktadır. Bunlardan en uzununu; Doğu Höyüğüdür. Doğu Höyüğü ise M.Ö. 7400 ve 6200 yılları arasında 18 Neolitik yerleşim katmanından oluşmaktadır. Söz konusu katmanlar da, sosyal örgütlenmeyi ve yerleşik hayata geçişi simgeleyen duvar resimleri, rölyefler, heykeller ve diğer sanatsal öğeler yer almaktadır.
- Batı Höyüğü ise M.Ö. 6200 ve 5200 yılları arasına tarihlenen Kalkolitik Döneme ait kültürel özellikler göstermektedir. Bu özellikleriyle Çatalhöyük, aynı coğrafyada 2000 yıldan fazla bir süredir var olan köylerden kentsel hayata geçişin de önemli bir kanıtıdır.

Tarihsel süreçte bazı bilim adamları, kenti ilk köleci devlet biçiminde tanımlamaktadır. Buna ek olarak antik çağda kent, günümüzdeki anlamının dışında kent-devleti ya da kanton-devleti, şeklinde tanımlanmaktadır. Bu nedenle, farklı dönemlerde farklı kent tanımlamalarına ulaşmak mümkündür. Sonuç olarak kent, tarihsel gelişim sürecinin sonlarına doğru, ticaret, ordu ve kültür temeline dayandırılmaktadır²⁵ diyebiliriz.

1.1.2. Kent Kuramcıları Açısından Kent

Dünya literatürüne bakıldığında farklı bilim dallarınca tanımlanmış kent tanımlarına ulaşmak mümkündür. Bu tanımlamaların birbirinden farklı olması da kaçınılmaz bir sonudur. Bu bağlamda dünya literatüründe ki kent kuramcılarının kenti tanımlama biçimleri de farklılık göstermektedir. Örneğin;²⁶

²³ Tahsin Tapur, "Eski Konya Gölü'nün İlk Yerleşmelere Etkileri", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 23, 2009, s. 99 - 115.

²⁴ Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya), < www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,46251/catalhoyuk-neolitik-kenti-konya.html > (15.04.2017)

²⁵ Bkz. Muharrem Es, Hamza Ateş, *Kent Yönetimi...*, s. 212.

²⁶ Cevat Özyurt, "Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 18, 2007, s. 113.

- Toplum felsefecileri ve sosyologlar, geleneksel toplumlardan modern toplumlara dönüşümü tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş (Saint - Simon),
- Cemaatten cemiyete geçiş (Tönnies),
- Basit toplumlardan karmaşık toplumlara geçiş (Spencer),
- Mekanik dayanışmalı toplumlardan organik dayanışmalı toplumlara geçiş (Durkheim),
- Kutsal toplumlardan laik toplumlara geçiş (Howard Becker) olarak tanımlamışlardır.

Avrupa’da kentleşme kuramlarını iki ana ekseninde toplamak mümkündür. Bunlar tek faktörlü kuramlar ve çok faktörlü kuramlardır. Tek faktörlü kuramları; Fustel de Coulanges, Maine ve Maitland, Rietschel, Pirenne, Adna. F. Weber, Von Below açıklarken; çok faktörlü kuramları Georg Simmel, Max Weber ve Rene Maunier açıklamaktadır.

İlk kent kuramlarından birini ileri süren Fustel de Coulanges, *Antik Şehir* adlı eserinde Yunan ve Roma kentlerinin doğuş sorununu incelerken *din faktörü* üzerinde durur. Coulanges’e göre cemiyetin ilk nüvesi ailedir. Ailelerin dini inanç ve pratikleri bağlamında “fratri”ler oluşur. Fratrileri kuşatacak bir kabile dini gerçekleştirilir ve kabile dinleri arasında bir uzlaşma olduğu andan itibaren de kent ortaya çıkmaktadır. Ortak bir tapınak (din) etrafında birleştikleri zaman kent var olur.²⁷

Maine ve Maitland, kenti *hukuksal* bir yapı olarak tanımlar.²⁸ Maine Roma hukukuna dayanarak patriarkal ailenin yaygın olduğu ilk akrabalık gruplarının, statü ilişkileri üzerine kurulduğunu, yani bireyin cemiyet içindeki rolünün, aile içerisindeki yerine göre belirlendiğini, kentin ise, akrabalık ve status bağlarından toprak ve sözleşme bağlarına geçildiği yerde ortaya çıktığını ileri sürer. Sonuç olarak Maine’ye göre kent, bireylerin aralarındaki ilişkiyi sözleşmelerle düzenleyen yerleşim yerleridir.²⁹

Kentlerin kuruluşunu ekonomik etkenlere bağlayan teorisyenlerden biri olan Rietschel, kentlerin oluşumunu pazar olgusuyla açıklar. Ona göre kent, alıcıların ve satıcıların belli zamanlarda arazinin belli noktalarında toplanmalarından doğan sosyal

²⁷ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 91.

²⁸ Ali Yılmaz Gündüz, “Kentsel Ekonomi ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Projeleri”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Pamukkale Üniversitesi Sempozyum Kitapçığı, Cilt: 1, Kütahya 2004, s. 248.

²⁹ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 91.

hayattan kaynaklanmıştır. Pazarların varlığı, bölge halkını oraya yöneltmiş ve bir süre sonra kalıcı unsurlar oluşmuştur. Bunlara örnek olarak lokanta, otel vb. verilebilir. Sonuç olarak pazarın kurulduğu küçük yerleşim birimi zamanla kente dönüşmüştür.³⁰

Pirenne, kentlerin oluşmasında en önemli etken olarak ticareti ileri sürmektedir. Amerika’da Adna. F. Weber ise kentlerin gelişmesinde ekonomik faktörleri, sanayi ve ticaretin gelişmesini ön plana çıkarırken; sosyal ve politik faktörleri de ikincil derecede ele almıştır.³¹ Çeşitli coğrafyalardan ve kuramcılardan anlaşıldığı üzere, kentlerin varoluş nedenleri ve algılama biçimlerinde farklılık olduğunu söylemek mümkündür.

Von Below Alman kentleri özelinde konuyu değerlendirerek kentlerin oluşmasında zaman fonksiyonunu öne çıkartmıştır. Ona göre, kentler kırsal kesimde tarım endüstrisinin gelişmesiyle topraktan kopanların bir araya gelerek zanaatla uğraşmaları sonucunda doğmuştur.³²

Çok faktörlü kuramları temsil eden kişilere örnek olarak; George Simmel ve Max Weber verilmektedir. George Simmel, “Metropol ve Zihinsel Yaşam” makalesinde kent yaşamının insan üzerindeki etkilerini açıklarken; Max Weber ise, “The City” adlı çalışmasında kentin doğası, kent türleri (üretici kent, tüketici kent, kale kenti, prenslik kenti), kentin siyasi ve idari özellikleri, Batı kentinin kurumsal ve statü özellikleri vb. konular üzerinde durmuştur. Aynı zamanda bu çalışma kent sosyolojisi alanında yapılmış ilk çalışmalardan biridir.³³

Kentlere ilişkin ilk sistemli çalışma ise 1920’li tarihler de Chicago Okulunun öncülüğünde başlamıştır. Chicago’da doğması, kentin sosyal araştırma laboratuvarı haline gelmesiyle ilişkilidir. Şikago okulunun temsilcisi olan Robert Ezra Park, Ernest Watson Burgess, Roderick D. McKenzie ve Louis Wirth kent merkezli incelemeleri ilk olarak gerçekleştirmişlerdir.³⁴ Chicago okulunun özgün yanı; kentsel gelişmeyi ve büyümeyi, sosyolojinin içinde ilk kez sadece kente özgü terimlerle ele almış olmalarıdır.³⁵

Chicago Okulu, kentlerin sosyoloji bilimi içerisinde önemini ilk kez vurgulayan okul olması sebebi ile kent kuramları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda ciddi

³⁰ Hüseyin Bal, a.e.g.

³¹ Ali Yılmaz Gündüz, *Kentsel Ekonomi...*, s. 248.

³² Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 92.

³³ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 97 - 100.

³⁴ Önemli bir büyüme yaşayan Amerikan kentlerini niteliksel metotlar ile sosyolojik açıdan değerlendirmeye tabii tutmuşlardır.

³⁵ Fuat Güllüoğlu, *Kent Sosyolojisi Kurumları...*, s. 2.

bir eleştiri de almaktadır. Bunun nedeni; aşırı basitleştirilmiş ve ekonomi-politikten ve siyasal analizlerden hâkim sınıflar lehine uzak duran yöntemi benimsemesi olmuştur. 1920’lerden 1950’lere varıncaya değin kent çalışmalarında bahsi geçen bir yöntem olarak kabul edilen kentsel ekolojik kuram 1970’lere gelindiğinde yerini Neo-Marksist düşünürlerin ortaya koydukları kent açıklamalarına bırakmıştır. Ağırlıklı olarak Lefebvre, Harvey ve Castells tarafından ortaya konulan kuramlar Chicago Okulu’nun bilinçli olarak araştırma çerçevesi dışında tuttuğu ekonomi politiği ve buna bağlı olarak kentlere sınıfsal bakış açısını (ki bu sınıfsal bakış açısı klasik Marksist teorinin sınıfsal bakış açısından daha kapsayıcıdır) kent araştırmalarının gündemine sokmuştur.³⁶

Robert Park, ekoloji kavramını kent hayatına uygularken kente göç edenlerin nasıl asimile olduklarını açıklayan kuramlar geliştirmiştir. Kentsel çevrebilim kuramı ilk modern sanayi şehirlerinde kentsel büyüme ve mekânsal ayrışma sorununu açıklamayı amaçlayan bir kuramdır. Park, kenti ilk kez sistematik olarak analiz eden kuramcı olarak karşımıza çıkmakta ve kent sosyolojisinde getto, çöküntü alanları ve lüks konut vd. kavramları ilk kez bu yaklaşım ile gündeme getirmektedir. Kentsel çevrebilim kuramı insan topluluklarının çevreye uyumunu sorgulamaktadır.³⁷

Aynı zamanda bu kurama bağlantı hipotezi denmektedir ve “erime/eritme potası” kuramıyla ilişkilidir. Park’a göre erime potası, birlikte *potaya*³⁸ atılan farklı grupların bir arada erimeleri yanı asimile olmalarıdır. Ona göre insanlar topraklarını terk edip, kente gelince, başlangıçta birbirleriyle ve büyük grupla yarışır, sonra bir uzlaşmaya varırlar ve asimilasyonla bu süreç tamamlanır. Bir başka ifade ile asimile olanlar kente sonradan gelenlerdir.³⁹

Günümüzde ise daha yaygın olarak kent kavramı ve bu kavramdan türetilen kentli, kentlilik, kentleşme, kentlileşme, vb. kavramlarla birlikte kullanılmaktadır.⁴⁰ Bu bağlamda ivme kazanan Neo-liberal politikalar sonucu artan kentsel getirim ile kentlerin pazarlama sürecine girdiğini söylemek mümkündür. Sermaye ve konut pazarının küreselleşmesi ile beraber, kent 21. yüzyılın en değerli nesnesi hatta öznesi haline gelmiş, kent arazileri de kullanım değerlerinden çok değişim değerleri ile kıymet kazanan birer metaa dönüşmüştür.

³⁶ Gencay Serter, “Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram”, *Planlama Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 2, 2013, s.76.

³⁷ Fuat Güllüoğlu, *Kent Sosyolojisi Kuramları...*, s. 8.

³⁸ Burada pota kavramı ile ifade edilmek istenen; kenttir.

³⁹ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 116-117.

⁴⁰ Erol Kaya, *Kentleşme ve...*, s. 11-12.

Megapol, Olimpiyat Kenti, Küresel Kent, Kültür Başkenti gibi kavramlar bu yüzyılda kentlerin ve kent arazilerinin şık ambalajlar halinde pazarlanmasına kolaylık tanıyan kavramlar olmaktadır.⁴¹

1.1.3. Sanayi Devrimi Öncesi Kent

İlk kentler neolitik dönemde kurulmuştur. İlk kentsel yerleşmeler Mezopotamya'da M.Ö 3500, Mısır'da M.Ö 3000, Çin ve Hindistan'da M.Ö 2500'de görüldü. Büyük nehirlerin geçtiği verimli ovalarda kent niteliğinde yüksek nüfuslu yerleşimlerin varlığına dair kalıntılar bulunmuştur. Bu dönemde insanlar hayvanları evcilleştirmişler, ziraatla uğraşmaya başlamışlardır.⁴²

Kentlerin işlevleri, boyutları ve yapıları zamanla değişikliklere uğramış, ancak kentsel yaşantıyı kırsal yaşantıdan farklı kılan genel hatlar özde aynı kalmıştır. Tarım devrimiyle başlayan bir süreci tamamlayan kentleşme devrimi, kentlerin üretim biçimindeki değişimle doğmuş ve üretim güçlerindeki gelişme ile değişmektedir. Bu nedenle, kentleri; yapılarında büyük farklılık görülmesi yüzünden, sanayileşme öncesi ve sanayileşme sonrası kentler olarak iki ana başlıkta değerlendirmek mümkündür.⁴³ Sanayileşme öncesi dönem kavramıyla anlatılmak istenen tarım devriminden sanayi devrimine kadar geçen uzun süreçtir. Sanayi öncesi kentleşmeyi antik çağ ve ortaçağ kenti olarak değerlendirmek mümkündür.

Antik çağda *ilk olarak kentlerin*⁴⁴ hangi tarihlerde ve nerelerde kurulduğu ve geçimlerini nasıl sağladıkları açıkça ifade edilmektedir. Küçük köy yerleşmeleri tükettiklerinden çoğunu üretmeye başlayınca yaşamak için besin üretmek zorunda olmayan, sayıca az fakat nüfusça kalabalık kasaba ve kentler ortaya çıkmıştır. Bu kentlerin nüfusu artı ürüne bağlı olarak büyümüştür. Aynı zamanda Doğuda ve Batıda kentlerin ortaya çıkış nedeni ve örgütlenme biçimleri birbirinden farklı olmuştur. Doğu toplumlarında kentlerin ortaya çıkışında tarım ve sulamada karşılaşılan zorluklar ve bunları aşma çabası etkin olmuş, sulu tarımın sonucunda üretimin artması kentlerdeki nüfusu arttıracak duruma gelmiştir. Batıda ise bu durum daha farklıdır. Tarım için fazla elverişli

⁴¹Cihan Uzunçarşılı Baysal, *Ayazma'dan Bezirganbahçe' ye: Yeniden İskânın Yarattığı Kültürel Mağduriyetler ve Yeni Kimlik İnşası*, Matsa Basımevi, Ankara 2009 s. 35.

⁴² Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 41.

⁴³ Rüstem Erkan, *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Bilimadamı Yayınları 3.baskı, Ankara 2010, s. 40 - 41.

⁴⁴Kentlerin ortaya çıkışındaki belirsizliğe rağmen bütün kaynaklar ilk kentlerin, Neolitik Devrimin sonucunda kişi ve toplum başına üretimin büyük ölçüde artması sonucunda ortaya çıktığını göstermektedir.

olmayan topraklardan dolayı daha çok bakır, mermer vs. gibi üretim faaliyetleri etrafında bir merkezileşme başlamış ve kentlerin çekirdeğini oluşturmuştur. Daha sonraları ise Koloniler aracılığıyla bu kentler gelişmeye ve zenginleşmeye başlamıştır.⁴⁵

Ortaçağ kentinin fiziki özellikleri, antik sitelerin yapılarına benzemektedir. Ayrıca savunma gereksinimlerini karşılamak ve güzel görünmek kaygısıyla surlarla çevrili kentlerdir. Bu kentler genellikle içine kapalı kentlerdir. Kentlerde ya tümüyle siyasal ve kültürel işlevler ya da tamamen ekonomik işlevler egemendi. Çağdaş sanayileşme, teknoloji, ulaşım ve yönetim olanaklarının ürünü olan çok işlevli kent olgusu, Ortaçağ kentlerinde yabancı bir olgudur.⁴⁶ Ekonomik özellikleri bağlamında ise; Batı ve Doğu kentlerinde durum Antik Çağ kentlerinde olduğu gibi farklılıklarının olmasıyla birlikte benzerlikleri de vardır. Batıdaki kentler sayı, nüfus ve nüfuz bakımından Doğu Avrupa'dakilerden daha hızla geliştiğini ifade etmek mümkündür. Doğuda İslam Ülkelerindeki kentlerin gelişmesinde de ticaretin etkin rol oynadığını görmekteyiz.⁴⁷

Sanayi devrimi (Industrial Revolution) öncesinde tarımla başlayan yerleşik hayat sanayi devrimi ile yerini kentlere bırakmıştır. Gideon Sjöberg, sanayi devrimi öncesi ve sonrası toplumları anlamak açısından önem kazanmaktadır. Sjöberg toplumları ilkel toplum, feodal toplum ve sanayileşmiş kentsel toplum olmak üzere üçe ayırmakta, her birine uygun kent tipleri olduğunu ifade etmektedir.⁴⁸ Sjöberg, Ortaçağ Avrupa'sında sanayi öncesi toplumları birbirinden ayırmaya yarayan etkenleri Tablo 1.1'deki gibi açıklamaktadır.

Tablo 1.1: Sjöberg'in Sanayi Öncesi Kentleri Oluşturan Etkenler

Ekolojik Örgütlenme	Tarım ve tarım dışı alanlarda ilerlemiş teknoloji
Ekonomik Örgütlenme	Yaşama elverişli bir fiziksel çevre
Toplumsal Örgütlenme	Yerleşmiş ve gelişmiş bir sosyal örgütlenme

Kaynak: Sjöberg'in sanayi öncesi kentleri oluşturan etkenler baz alınarak oluşturulmuştur.

⁴⁵ Rüstem Erkan, *Kentleşme ve Sosyal...*, s. 41-42

⁴⁶ Ruşen Keleş, *Kentleşme ve Konut Politikası*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara 1984, s. 3.

⁴⁷ Rüstem Erkan, *Kentleşme ve Sosyal...*, s. 46.

⁴⁸ Kadir Topal, "Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir?", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2004, s. 281.

Tabloya göre ilk etken teknolojidir. Sanayi öncesi kentte üretim organik enerji ile yapılmakta ve kent içi ulaşım insan ve hayvan gücüne dayanmaktadır. İkinci etken ise ekonomik eylemlerin örgütlenme biçimleridir. Kent içerisinde üretim faaliyetlerinin aynı muhit üzerinde olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu durum haberleşmeyi kolaylaştırmakta ve ulaşımına olanak sağlamaktadır. İlk etken olarak belirttiğimiz teknolojinin burada da etkisi görülmektedir. Haberleşme teknolojisinin olmayışı birbirine yakın ihtisaslaşmış mahallelerin oluşmasına neden olmuştur. Sjoberg'e göre son etken ise, sanayi öncesi kentte yer alan güçlü sosyal kontrol mekanizmasıdır. Bilindiği gibi sanayi öncesi toplum kentleri idari ve dini merkez olduğu kadar pazar ve değişim merkezleridir.⁴⁹

Sjoberg sanayi öncesi kentin sosyal yapısını tanımlarken öncelikle toplumun *imtiyazlı dar bir üst tabaka* tarafından yönetildiğini belirtmektedir. İmtiyazlı üst tabaka ise; “büyük arazi sahipleri, devlet, din ve eğitim alanlarında önemli yerleri tutan kişilerden oluşmaktadır” şeklinde tanımlamaktadır. Sanayi devrimi öncesi kentin sosyal yapısını ve aynı zamanda sosyal kontrolü oluşturan mekanizmalardan bahsetmekte ve bu mekanizmaların en önemlileri arasında din, aile kurumu ve lonca örgütlenmelerini saymaktadır.⁵⁰ Gönül İçli, sanayi devrimi öncesi geleneksel toplumlarda kent yerleşimini ve kentlerdeki mekânsal farklılaşmayı; sanayi devrimi öncesi geleneksel toplumlarda kent yerleşimi din, etnisite, kan bağı/kabile, meslek ilişkileriyle ortaya çıkan mekânsal ve toplumsal ayrışma üzerine kurulduğunu şeklinde ifade etmektedir.⁵¹

15.yüzyıldan başlayarak ticaret devrimi döneminde izlenen merkantalist ekonomi politikası sonucu, büyük hız kazanan kapital birikimi, teknoloji ve üretim örgütlenmesi alanında köklü değişmelere neden olmuştur. Bilimin teknolojiye uygulanmasıyla üretim güçleri ve dağıtım teknikleri alanında da büyük ilerlemeler sağlanmıştır. Bu ilerlemenin yarattığı aşama Sanayi Devrimidir.⁵²

1.1.4. Sanayi Devrimi Sonrası Kent

Sanayi devrimi öncesi kentlerde, genellikle, etrafı surlarla çevrili, bazen de ikinci bir iç surla sahip, merkezde geniş bir meydanı olan ve meydan çevresinde dinî, idarî, mahkemelere ait binalar ve alış veriş merkezleri inşa edilen mekânlar bulunmaktaydı.

⁴⁹ Rana Aslanoğlu, *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, 2. Baskı, Ezgi Kitapevi, Bursa 2000, s. 32-33.

⁵⁰ Rana Aslanoğlu, *Kent, Kimlik...*, s. 34.

⁵¹ Gönül İçli, “Kentsel Yapılı Çevrenin Üretimi ve Yeni Mekânsal Dinamikler - Kentsel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2013, s. 251.

⁵² Rüstem Erkan, *Kentleşme ve Sosyal...*, s. 50.

Böyle bir fizikî yapıya sahip sanayi devrimi öncesi kentleri ticarî, idarî ve dinî işlevi olan özellikler taşırlardı.⁵³

Sanayi devrimi öncesi dönemde tanımlanan kent ve toplum yapısından sonra sanayi devrimi perspektifinde kente bakmak gereklidir. Bu bağlamda öncelikli olarak sanayi devrimin ne zaman, nerede başladığı ve etkilerinin ne yönde olduğu bilmek önem kazanmaktadır. Sanayi devrimi, 18. yüzyılda İngiltere’de dokuma sektörü alanında başlamıştır. Bu üretim tarzı diğer sektörler ve ülkelere yayılarak devam etmiştir. Makineye dayalı üretim sistemi aynı zamanda üretimin şeklini ve miktarını da büyük oranda arttırmıştır. Sanayi devrimi, insan ve hayvan gücüne dayalı üretimden, çoğunluğu makine gücüne dayalı üretim tarzına geçiş olarak tanımlanabilir. Bu bilgiler ışığında kent, sanayi devrimi sonrasının bir ürünüdür⁵⁴ demek yanlış olmayacaktır.

İktisadi gelişmeler, yapısal dönüşümleri de zorunlu kılmaktadır. Sanayi devrimi kara Avrupa’ına yayılırken diğer devletleri de etkilemeye başlamıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere’de başlayan sanayi devrimi Fransa, ABD ve Almanya gibi güçlü devletleri de kendi topraklarında yeniden yapılanmayı sağlayacak değişim ve dönüşümü zorunlu kılmıştır.⁵⁵ Kentler, 19. yüzyılda yaşanan sanayi devrimi ile birlikte hızlı bir büyüme sürecine girmişlerdir.⁵⁶ Sjoberg’in sanayi kenti hakkındaki görüşleri ise şöyle özetlenebilir⁵⁷:

Ekonomi, sanayi kenti, sanayi devrimi öncesi kentten farklı olarak sanayi devrimi sonrası kentler; sanayi ve ticaret merkezidir. Sanayi devrimi öncesinde idari ve dini işlevler, sanayi devrimi sonrasında önemini öncesine göre yitirmiştir.

Teknoloji, sanayi kentinde kullanılan teknoloji çok farklıdır. Organik olmayan enerjinin sanayi ve tarımsal üretime, ulaşım ve haberleşmeye uygulanması, yoğun nüfusa ve öğütlenme olanağına sahip bir kent yaratmıştır. Modern kentlerin iç düzeni bu teknolojik farklılaşmayı yansıtır.

⁵³ Yüksel Gögebakan, “Kültürel Değişim Çerçevesinde Kentlerin Oluşum Süreci ve Çağdaş Kent Sorunsalı”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2013, s. 10.

⁵⁴ Muharrem Es, Hamza Ateş, *Kent Yönetimi...*, s. 212.

⁵⁵ Gülten Kazgan, *Tanzimat’tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, 3.baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 16.

⁵⁶ Elif Karakurt Tosun, “Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Sürecinde Kompakt Kent Modelinin Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, 2013, s. 104.

⁵⁷ Rana Aslanoğlu, *Kent, Kimlik...*, s. 43-44.

Mekân, kentsel mekân, sanayi öncesi kente göre çok geniştir. Yollar genişlemiş, yapılar yükselmiştir. Kentsel arazi kullanımında artan yoğunlukta ihtisaslaşma söz konusudur. Konut ve işyerleri arasında kesin bir ayırım vardır. Sanayi öncesi kentin mekânsal deseninden farklı olarak üst ve orta gelir grubu kent çevresinde yerleşmiş, merkez ve konut alanları arasında kalan alanda geçiş bölgesi ortaya çıkarak belirginleşmiş, alt tabaka ve istenmeyen unsurlar burada yer almıştır.

Erol Kaya ise sanayileşmenin kent ve toplum üzerindeki etkilerini şöyle açıklamaktadır⁵⁸:

- Sanayileşme ile birlikte öncelikle üretim tarzının niteliği değişmiştir. Üretim, evden/küçük imalathanelerden fabrikalara taşınmış, yani geleneksel üretim kollarından modern üretim kollarına bir geçiş yaşanmıştır. Bir başka ifade ile yavaş ve tekil üretimden, hızlı ve seri üretime geçilmiştir. Üretim sisteminde meydana gelen bu değişiklik, siyasal ve ekonomik düzende yeni yapılanmalara yol açmıştır.
- İkinci önemli etkisi, sosyal yaşamda meydana getirdiği değişikliklerdir. Bu değişikliklerin en önemlileri, sosyal yapıda farklılaşma, iş bölümü ve uzmanlaşmada görülen artış ve çeşitlenmedir. Bu bağlamda eğitimin ve öğretimin önemi artmış; doğuştan kazanılan statülerin önemi azalmıştır. Aile kurumunda ise, geniş aile yerini çekirdek aileye bırakmış, orta sınıflaşma artmış, sosyal hareketlilik hızlanmıştır.
- Sanayileşmenin üçüncü sonucu ise, nüfus mobilitesinin fiziki mekânlarda ve çevrede yarattığı değişikliklerdir. Başka bir ifade ile kentleşmedir. Sanayileşme ile birlikte kırdan kente yoğun göçler yaşanmıştır.

Modern endüstrilere geçiş, büyüme motoru olarak görülmektedir. Bunun nedeni ise, “gelişen ekonomilerin geleneksel ve modern işlevlerinde, marjinal sosyal verimlilikleri arasında önemli bir farklılık bulunması ile açıklanmaktadır.” Ekonomideki kaynaklar, geleneksel faaliyetlerden modern endüstriye aktarıldıkça, verimlilik düzeyi de artmaktadır.⁵⁹ 1963 yılına gelindiğinde rasyonel, tutarlı ve belli ölçüde yeni dengeler kurmayı hedefleyen bir girişim başlatılmıştır. Bunun en önemli sonucu ise tarımsal bir

⁵⁸ Erol Kaya, *Kentleşme ve Kentlileşme*, s. 26-27.

⁵⁹ Bahar Baysal, “2000 Sonrası Sanayi Politikaları”, (der. Yusuf Alpaydın, Halil Tunalı), *2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi*, (içinde) İstanbul Ticaret Odası, 2011, s. 281.

yapıdan, sanayi ve hizmet sektörlerinin ağırlık kazandığı yeni bir yapıya geçilmiş olmasındır.⁶⁰

Küreselleşme sürecinin tüm hızıyla yaşandığı günümüz koşullarında, geleneksel girdilere dayalı yoğun sanayilerin önemi ve payı azalırken, yüksek teknolojiye sahip sanayilerin ve hizmetlerin payı artmaktadır.⁶¹ Sanayileşme yaygınlaştıkça, eskiden kendilerini toprakta çalışarak geçindiren çok sayıda köy halkı, büyüyen kentlere göç etmiş ve kentsel temele dayanan bir sanayi işçileri sınıfının oluşmasına yardımcı olmuştur.⁶² Bütün bu bilgiler ışığında, kırdan kente göç ile başlayan kentleşme serüveninde hiç şüphesiz ki en büyük etkenin sanayileşme olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda sanayileşmiş ülkelerin neredeyse tamamında kentleşme oranı oldukça yüksektir.

Erkan Doğan ise kentlerin tarihsel gelişimini üç aşamalı şekilde sıralamaktadır. Bu sıralamayı yaparken; sanayinin olmadığı zamanları, sanayinin gelişmeye başladığı ve sanayinin geliştiği zamanları göz önünde bulundurarak yapmaktadır. Bu aşamalar ise şöyledir⁶³:

- Sanayi öncesi kentler; varlıklı sınıfların merkezde yaşadıkları, yoksul sınıfların ise sur dışında yaşamaya itildikleri, dinsel mekanizmanın işletildiği, sosyal, ekonomik yapının egemenlerce denetlendiği yerleşme merkezleridir.
- Sanayileşmekte olan kentler; geçiş dönemini yaşayan ülke kentlerindeki halkın bir kısmına çalışma, mal ve hizmet olanakları sunan geleneksel yapıyı zorlayan, nüfus hareketleri görülen ve sağından solundan yırtılan göçebe yerleşim merkezleridir.
- Sanayi kentleri; ticaret ve sanayiinin geliştirdiği, toplumsal hayatın örgütlendiği, oturma ve çalışma alanlarının birbirinden ayrıldığı, yoksul ve varlıklı sınıfların birbirinden uzaklaştıkları din mekanizmasının tekerine çomak sokulan insanları doğadan koparan, obur ve amansız yerleşme merkezleridir.

19.yüzyılda yaygınlık kazanan kapitalist modernizasyonun geçirdiği çeşitli aşamalardan sonra günümüzde küreselleşmeyle gelinecek noktada kent yeni bir ayrışma biçimiyle ortaya çıkmaktadır. Kentlerde gelir, arsa değeri, rant, sınıf, kültürel sermaye, ırk,

⁶⁰ İbrahim Kavrakoglu, *Dengeli Gelişme İçin...*, s. 8.

⁶¹ Bahar Baysal, *2000 Sonrası...*, s. 281.

⁶² Anthony Giddens, *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, Ankara 2010, s. 12.

⁶³ Erkan Doğan, *Kentlileşen Efendiler*, Ortak Yayınlar, İstanbul 1980, s. 12.

korku gibi belirleyiciler etkili olmaktadır. Kapitalizmin “eşitsizlik” yasasına uygun bir biçimde evrilen kentler daha önceleri zenginliği ve yoksulluğu ortak alanlarda buluşturup, işlevsel olarak birleştirebilirken, günümüzde artan eşitsizlik koşullarında söz konusu kesimler birbirleriyle ilişkisiz, kapalı, birinin diğerini dışladığı, görmezden geldiği ayrı yeni yerleşim alanları durumundadır. Kentlerdeki, mekânsal farklılaşma ve ayrışma kentsel kutuplaşma, alt ve üst sınıflar arası sınırların keskinleşmesi gibi oluşumlara yol açarken aynı zamanda sosyal sınıflar arasındaki güç ve hiyerarşi temelindeki eşitsiz ilişkileri ve çatışmaları da arttırmaktadır.⁶⁴

Sanayi devrimiyle birlikte Weber, ekonomik güçlerin şehirleşmeyi ürettiğini ifade etmektedir. İnsanların kentlerde yoğunlaşmasının birçok nedeni olduğunu vurgulamakta ve belli başlıklar altında toplamaktadır. Bunlar; buhar ve makine, ticaret, modern ulaşım sorunlarının hali, tarımın sanayileşmesi ve verimliliğin artması, ticari merkezlerin büyümesi, ulaşım, sanayileşme ve fabrika sistemidir.⁶⁵

Kentlerin gerek fiziksel olarak gerek nüfus açısından büyümeleri, 21.yüzyılda da artarak devam etmektedir. Kentlerin hızlı ve bilinçsiz bir şekilde büyümeleri motorlu araç kullanımının artmasına, çevresel kalitenin bozulmasına, nüfus yoğunluğuna, gürültüye, yaşam kalitesinin düşmesine ve sosyal ayrılmaya sebep olmaktadır.⁶⁶

1.2. KENTLEŞME

Bu kısımda kentleşmenin tanımı yapılacak, kentleşme olgusunun ekonomik, teknolojik, siyasi ve sosyo psikolojik nedenleri üzerinde durulacaktır. Buna ek olarak Türkiye’de kentleşme ve niteliği açıklanacak, belirli kırılma noktaları esas alınarak TÜİK verilerine göre kent ve köy nüfusundaki değişim oranları incelenecektir. Bu bağlamda son olarak da kentleşme kavramı değerlendirilecektir.

1.2.1. Kentleşme Tanımı

Kentleşme kavramı ile kent kavramı çoğunlukla birbirine karıştırılmaktadır. Bu iki kavram farklı olmakla beraber, kentleşme kavramının kent kavramı ile birlikte

⁶⁴ Gönül İçli, *Kentsel Yapılı Çevrenin...*, s. 251.

⁶⁵ Max Weber, *Şehir, Modern Kentin Oluşumu*, (çev. Musa Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul 2000, s. 14.

⁶⁶ Aysu Kes Erkul, *Konut Tercihi...*, s. 625-647.

düşünülmesi gerekmektedir. Kent tanımlandıktan sonra, kentleşme; kentin bir ya da daha çok yöndeki değişmesi olarak belirlenmektedir.⁶⁷

Kentlere olan yoğun ilginin artışı kentleşmeyi kavram olarak gündeme getirmiştir. Kentleşme (urbanization), zaman içinde bir değişmeyi, bir süreci anlatan, devingen bir kavramdır.⁶⁸ Dar anlamda kentleşme; kent sayısını ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını ifade eder.⁶⁹ Bu bağlamda kentleşme sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak; kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütlenme, uzmanlaşma ve insanlar arası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikimi sürecidir.⁷⁰

Kentleşme sürecinin başlangıcı, genellikle uygarlığın da başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda kentleşme belli ve somut bir tarihle belirlenecek bir başlangıca sahip değildir. Buna rağmen araştırmacılar, kentleşmenin başlangıcı konusundaki belirsizliği ortadan kaldırabilmek amacı ile insanların avcılık ve çobanlıktan tarımsal faaliyet nedeniyle yerleşik hayata geçmesini, hem uygarlığın hem de kentleşmenin başlangıcı olarak kabul etmektedirler. Kentleşme sürecindeki temel ölçüt, iktisadi faaliyetin nitelik itibarıyla değişmesidir. Böylece bu ölçüt bir bakıma bugüne kadar kentleşme sürecinin incelenmesinde geleneksel olarak kullanıla gelmiştir.⁷¹

Sonuç olarak kentleşme, sanayileşme ve modernleşme sonucu olarak ortaya çıkarak, yerleşim yerlerinde ve toplumsal yaşamdaki yapısal dönüşümü meydana getirir. Modernizm, sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal dönüşümün mekânsal yansımalarını, kenti bir toplumsal projenin parçası olarak algılar. Buna göre kentleşme, sanayileşme ve sanayi sonrası kentsel alanlarda yoğunlaşan kamusal ve özel aktivitelerle, bu aktivitelerin çevresel etkilerinin bir bütünü olarak tanımlanabilir.⁷²

1.2.2. Kentleşme Nedenleri

Kentleşme, temelde nüfusun kırdan kente göç etmesi sonucu kentte yaşayan nüfus artışı meydana gelmiş olsa da, Keleş'in de ifade ettiği gibi; kentleşmeyi yalnız bir nüfus hareketi olarak görmek yeterli değildir. Kentleşme hareketini, bir toplumun ekonomik ve

⁶⁷ Rüstem Erkan, *Kentleşme ve Sosyal...*, s. 19.

⁶⁸ Ruşen Keleş, *100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1983, s. 6.

⁶⁹ Rüstem Erkan, *Kentleşme ve Sosyal...*, s. 19.

⁷⁰ Ruşen Keleş, *Kentbilim Terimleri...*, s. 80.

⁷¹ Muharrem Es, Hamza Ateş, *Kent Yönetimi...*, s. 206.

⁷² Rüstem Erkan, *Kentleşme ve Sosyal...*, s. 21.

toplumsal yapısındaki değişimler doğurur.⁷³ Ekonomik ve toplumsal yapıda meydana gelen değişimler hem fiziksel boyutu ile kentin yapısını hem de sosyolojik boyutuyla kentte yaşayan insanları anlamamıza yardımcı olacaktır.

Kentte yaşayan insanlar bağlamında kentleşme olgusuna bakacak olursak, ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değişiklik gösterdiğini de söylemek mümkündür. Türkiye özelinde kentleşmenin insanlar üzerindeki etkisini farklı bir açıdan elen alan Kıray, şunları ifade etmektedir: Topraktan kopan köylüler sırf kente göç ettikleri için kendi etkileşim kalıplarını ve değerlerini değiştirmediler. Bir köylü gibi düşünüp, bir köylü gibi davranmaya devam ettiler.⁷⁴ Başka bir ifade ile köyden kente gelen nüfus, köylü kalamadığı gibi tam kentli de olamamaktadır. Ancak, kentlileşemeyen insanların kentleşme olgusunu engellemediği gibi, aksine kentte yaşamak için bu süreç içerisinde kentlerde meydana gelen itici ve çekici nedenlerden bahsetmek mümkündür.

Türkiye’deki kentleşme sürecinin ardındaki temel öğeler köylerin ve küçük kasabaların elverişsiz yaşam koşulları olarak görülüyorsa da kentlerin göç konusunda çekiciliğinin önemli bir işlevi vardır. Çekici nedenler arasında kırsal nüfusu kente yönelten tüm nedenler yer almaktadır. Aynı zamanda Türkiye’de bütün kentlerin çekiciliğinden söz etmek doğru değildir. Çekici yönleri olan kentlerin özellikleri Rüstem Erkan “Kentleşme ve Sosyal Değişme” adlı eserinde şöyle sıralanmaktadır:⁷⁵

- Kentlerdeki iş olanakları ve sanayideki yüksek ücretler,
- Büyük kentlerde, “marjinal sektör” diye adlandırılan bir sektörün gelişmiş olması ve göç eden insanların bu alanlarda istihdam imkanı bulması,
- İstihdam edilen sektörlerde sosyal güvenceli olarak çalışma zorunluluğu, insanların geleceklerini güvence altına alma isteklerini destekler nitelikte olması,
- Eğitim ve sağlık olanaklarının, kırsal kesime göre daha elverişli olması,
- Kentlerin, çokkültürlü yapıya sahip olması,
- Teknolojinin gelişmesi.⁷⁶

⁷³ Ruşen Keleş, *100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme...*, s. 6.

⁷⁴ Mübeccel Belik Kıray, *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayınevi, İstanbul 1998, s. 145.

⁷⁵ Rüstem Erkan, *Kentleşme ve Sosyal...*, s. 115.

⁷⁶ Hasan Ertürk, Neslihan Sam, *Kent Ekonomisi*, s. 20.

İtici etmenler ise, kırsal nüfusu yerleşim yerinden iten ve tarım kesiminin içinde bulunduğu olumsuz koşullardan kaynaklanan etmenlerdir. İtici etmenler kapsamında, nüfusu kırdan iten nedenler şöyle sıralanabilir:⁷⁷

- Nüfus baskısı;
- Gizli işsizlik;
- Düşük istihdam;
- Yetersiz verimlilik;
- Tarımda teknolojinin kullanılmaya başlanması;
- Mevsim dışı ekonomik etkinlik yetersizliği;
- Doğal afetler;
- Eğitim ile artan hareketlilik;
- Tarımsal politikalar,
- Tarım arazisinin özellikleri, ilkim koşulları ve erozyon.

Göçle gelen bu nüfus, üretime belirli bir katkısı olmayan dağınık, küçük servis işlerinde çalışmaktadır. Bu sebeple, kentlere gelen ve modern bir iş düzenine giremeyen bireylerin mekânda yerleşmeleri de birçok yeni sorunun doğmasına neden olmaktadır. Özetle; geç sanayileşmiş toplumlarda, kente gelenlerin sayıları çok yüksektir ve şehre geldiklerinde edinebildikleri işler de bu kişilerin, kentle entegre olmalarını kısa vadede engellemektedir.⁷⁸

1.2.2.1. Ekonomik Nedenler

Kentleşme, kentlerin yaygınlaşmasından ve kırdan kente göçün artmasından meydana gelen bir süreçtir. Kentleşme olgusunu incelerken belirli aşamalardan geçtiği ve bu aşamalarda en önemli payın ekonomik nedenlerden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bir tarihçi olan Henri Pirenne (1862-1935), “Belçika Tarihi” adlı eserinde kentin, hayatını alım-satımla kazanan bir grubun, tarımla uğraşan gruptan kopması ve eski bir yerleşim etrafında toplanmasıyla oluştuğunu açıklar. Pirenne’ye göre kentlerin

⁷⁷ Hasan Ertürk, Neslihan Sam, *Kent Ekonomisi*, s. 19-20.

⁷⁸ Enes Battal Keskin, Mehtap Sağocak, Tülin Vural Arslan, —Kentlilik Bilinci Çalışmaları İçin Bir Model Önerisi: Bursa’da Kentlilik Bilinci Araştırması, *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 2015, Cilt: 11, Sayı: 1, s. 27-28.

oluşmasında ilk ve önemli faktör ticarettir. Ticaretin ilerlemesi, endüstrinin de gelişmesini sağlamıştır.⁷⁹ Endüstride beraberinde kentleşmeyi gerekli kılmıştır.

Aynı şekilde Paul Meuriot'da “Çağdaş Avrupa'da Şehir Toplulukları” adlı eserinde şehrin gelişmesini temerküz⁸⁰ olayına bağlayarak açıklamaya çalışırken, bu konuda rol oynayan temel faktörün ekonomik düzenle ilgili bulunduğu dikkat çekmek istemiştir.⁸¹

Kentleşme, tarımsal üretimden daha ileri bir üretim düzeyine geçiş olarak tanımlanmakta ve bu geçiş sonucunda, tüm üretimi denetleme işlevi kentlerde toplandığı gibi, kentler büyür, yoğunluk kazanır; türdeş (homojen) olmama ve bütünleşme dereceleri artar. Her ülke, bu geçiş sürecinin içinde bulunduğu noktaya göre, az kentleşmiş ya da çok kentleşmiş olarak nitelenir.⁸² Köyden kente göçe neden olan ekonomik etmenleri üç kısımda toplanabilir. Bunlar;

- Kaynak dağılımında adaletsizlik,
- Ulaşım imkânlarının eşitsizliği,
- Ölçek ekonomileri ve tarım sektöründe ölçek ekonomilerinin veya verim artırıcı olanakların varlığıdır.

Ölçek ekonomileri de kendi içerisinde 3 gruba ayrılır. Bunlar; içsel ölçek, dışsal ölçek ve kentleşme ekonomileridir. Burada kentleşme ekonomilerini açıklamakta fayda vardır. Kentleşme ekonomileri; bir şehrin oluşumu, işleyişi ve gelişiminin gerisindeki iktisadi güdüler ve etkileri çözümlemeye çalışmasıyla bölgesel iktisadın, iktisadi karar birimlerinin davranışlarını mekânsal boyutuyla ele almasıyla ilgilenen iktisadi bir alandır.⁸³

Bunlara ilaveten İlhan Tekeli'ye göre; sanayileşme de kentleşmeyi oluşturan ekonomik nedenler arasında önemli bir yere sahiptir. Sanayileşme, çağdaş teknolojinin salt tarım dışı üretime değil, tarımsal üretime de girmesi olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda, kentleşme sanayileşmenin bir işlevidir (fonksiyonudur).⁸⁴

⁷⁹ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 92.

⁸⁰ Temerküz kelime anlamı olarak “bir yerde toplanma” şeklinde ifade edilmektedir. Burada temerküz ile ifade edilmek istenen şey; insanların bir araya gelerek kentte toplanmalarıdır.

⁸¹ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 207.

⁸² Ruşen Keleş, *100 Soruda...*, s. 6.

⁸³ Recep Kök, Serhat Şentürk, “Endüstriyel Yığılma Ekonomileri Gümüllüne-İskeçe-Dedeoğlu Organize Sanayi Bölgeleri Örneği”, *International Conference On Eurasian Economies*, 2014, s. 4.

⁸⁴ Ruşen Keleş, *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, s. 25.

1.2.2.2. Teknolojik Nedenler

Kentleşmenin en önemli etkeni sanayi devrimidir. Sanayi devrimiyle başlayan teknolojik gelişmeler sonucu üretimin görölmedik oranda artması ve maliyetlerin düşmesi ile birbiri ardına sanayi tesisleri kurulmaya başlanmıştır. Ulaşım imkânlarının fazla olması sebebiyle bu tesisler kentlerde kurulmaya başlanmıştır. Kentlerde kurulan tesisler beraberinde istihdam olanağını da getirmiştir. İstihdam alanının oluşması da kırsaldan kente nüfus akımını başlatmıştır.⁸⁵

Teknolojide bu süreçte hemen hemen her alanda en aktif şekilde kullanılan araçlardan biri olmuştur. Teknoloji, gerek gündelik yaşıntıda gerekse bilimsel çalışmalarda kullanılmakta ve farklı disiplinlerde kendisine yer bulmaktadır. Kentleşme bağlamında teknolojiyi değerlendirmek gerekirse, hem kentin çekici etmenleri arasında hem de sanayi devriminin başlama ve gelişme evresinde aktif rol oynadığını söylemek mümkündür.

Teknolojik gelişmeler bilgi toplumu olma süreci ve küreselleşme olgusunda, ortaya koyduğu sonuçlar ve niteliklerle bütün toplumları ve ülkeleri önemli ölçüde etkilemiş ve etkilemeye de devam etmektedir. Kırdan yaşayan insan nüfusunun her geçen gün kente göç etmesinde diğer nedenlerin yanında teknolojik gelişmelerinde etkisi büyüktür. Haberleşme araçları olan televizyon, internet, telefon, gazete, radyo vb. gibi pek çok iletişim kanallarını kullanmak kentte daha kolaydır. Bu da kenti ve beraberinde getirdiği kentleşmeyi zorunlu kılmaktadır.

Son olarak ulaşım alanındaki değişmeler, insanların kolay yer değiştirmelerini sağlamakla birlikte; kırsal kesimin ekonomik açıdan pazara açılmasını kolaylaştırmıştır. Bu da kentle etkileşimin artmasına yol açmıştır. Ulaşım ve haberleşme alanında sağlanan ilerlemeler kentleşmeyi etkileyen önemli bir öğedir.⁸⁶

1.2.2.3. Siyasal Nedenler

Kentleşme olgusunda siyasi otoritenin etkisi büyüktür. En genel tanımıyla siyasal açıdan kentleşme, siyasi iktidarın aldığı kararların bir sonucu olarak meydana gelen değişmelerdir, şeklinde tanımlanabilir. Örneğin, bir kentin başkent olması, kentleşmesi sonucunu doğurabilir.

⁸⁵ Erol Kaya, *Kentleşme ve...*, s. 98.

⁸⁶ Ruşen Keleş, *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara 1992, s. 32.

Siyasal açıdan kentleşmenin ortaya çıkardığı en önemli olgu; toplumsal hareketlilik (sosyal mobilité) ve bunun siyasete etkileridir. Bu olgu değerlendirilerek geliştirilen “toplumsal hareketlilik” yaklaşımına göre sosyoekonomik ve demografik değişimler siyasal yapı ve davranışları biçimlendirir. Bu bağlamda siyasal yapılanma, toplumsal durum ve değişimin birbirleri arasındaki dinamik ilişkilerine bağlı olan bir süreç olarak kabul edildiğinde, kentleşme – siyasal yapılanma ilişkisini toplumsal hareketliliğin sonuçları açısından değerlendirmek mümkündür.⁸⁷ Olumlu ve olumsuz sonuçlar doğuran siyasal nedenler, toplumu birçok açıdan etkilemektedir.⁸⁸

Olumlu sonuçları arasında kentte düzenli bir hayatın kurulması, güvenli ortamın tesis edilmesi, kentin büyüklüğüne göre siyasal ve ekonomik alanda temsilinin olması ve dolaylı olarak kentleşmenin etkilediği kentlilik bilincinin artması, yaşam standardının yükselmesini saymak mümkündür.

Türkiye’de kentleşme hareketliliği nedenleri ve sonuçları açısından olumsuz olarak değerlendirilecek bir konu var ise hiç kuşkusuz bu konu terördür. Terör tanım olarak “siyasi bir mesaj vermeyi de içerisinde barındıran bir şiddet hareketidir”, şeklinde ifade edilebilmektedir. Özellikle 1980’li yıllarda başlayan terör, köyden kente göçü ya da kentten başka bir kente göçü zorlayan sonuçlar doğurmuştur.⁸⁹

Yine Türkiye’de özellikle 1980 sonrası Güneydoğu bölgesinde yaşanan gelişmeler neticesinde merkezi idare eliyle bu bölgede kentleşme mecbur tutulmuştur. Bir yandan mezralar ve küçük köyler daha merkezi yerlere toplanırken, diğer yandan da bu köylerde ve ilçelerde bulunan nüfusun da kent merkezlerine akmaları teşvik edilmiştir.⁹⁰

1.2.2.4. Sosyo- Psikolojik Nedenler

Kentleşme sosyal ve psikolojik bir dönüşümdür. Kentte yaşayabilmek için gerekli koşullar bağlamında sosyo – psikolojik nedenleri değerlendirmek mümkündür. Burada genellikle kentlerin çekici özellikleri ön plana çıkmaktadır. Kentlerin özgür havası, daha

⁸⁷ Philip G. Cerny, *The Changing Architecture of Politics Structure, Agency and the Future of the State*, Sage Publications, London 1990, s. 8.

⁸⁸ Gülgün Tosun, Tanju Tosun, “Türkiye’de Kentleşme-Siyasal Yapılanma İlişkisi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 4, 1995, s. 48.

⁸⁹ İnan Özer, *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ekin Kitapevi, Bursa 2004, s. 35- 36.

⁹⁰ Erol Kaya, *Kentleşme ve...*, s. 97.

geniş bir kümeye sahip olma duygusu, kentli olmanın gururunu yaşama, eğitim, sağlık, sosyal yaşam gibi olanakların daha gelişmiş olması, kentlerin çekiciliğini arttırmaktadır.⁹¹

Günümüzde medya, sosyo-psikolojik nedenleri oluşturan en önemli faktördür. Televizyonun yaygın kullanımı ve kolay ulaşılabilirliği, ayrıca kente daha önce göç etmiş olanların kırsal kesimle ilişkilerinin belli bir ölçüde devam etmesi, kentlerin yaşam biçiminin kırsal alanda iyi bilinmesine yol açmaktadır. Bunun nedeni ise, daha önceden göç etmiş tanıdıklarının olmasıdır. Daha iyi bir yaşam düzeyine erişmiş insanları (akraba vs.) model olarak almakta ve bu durum göçün sosyo-psikolojik nedenlerini oluşturmaktadır.⁹²

Sosyo-psikolojik nedenler, nüfusun doğrudan harekete geçmesine yol açmakla birlikte, itici ve çekici güçlerin işleyişini kolaylaştıran etmenler olarak düşünülmelidir. Bir başka deyişle, sosyo-psikolojik nedenler tek başına ya da bağımsız olarak bir göç güdüsü oluşturmazlar. Kentleşme hareketini oluşturan diğer nedenlerin arasına karışarak onları hızlandırıcı ya da ağırlaştırıcı bir etkide bulunurlar.⁹³

1.2.3. Türkiye’de Kentleşme ve Niteliği

Türkiye’de kentleşme konusundaki en yaygın kavramsal çerçevenin Chicago kent sosyolojisi okulunun etkisi altındaki ikili bakış açısı olduğu ifade edilmektedir. İlhan Tekeli’ye göre; Şikago okulunun üzerinde durduğu iki yaklaşımdan birincisi kentleşmedir. Kentleşmeyi, nüfusun belli yoğunluğun ve belli büyüklüğün üstündeki yerleşmelerde toplanması olarak ele almakta ve bu nüfusun tarım dışı faaliyetlerle uğraşması, heterojen olması vb. özelliklerinin belirtilmesiyle tamamlanmaktadır. Üzerinde durulan bir diğer yön ise, kent kültürüdür.⁹⁴

Kentleşme, toplumsal ve ekonomik yapıyı biçimlendiren temel öğelerden birisidir. Sadece, sanayi devriminin bir sonucu değil, aynı zamanda toplumsal değişme sürecinin de bir göstergesidir. Ayrıca siyasal, toplumsal ve ekonomik yapı üzerinde kendisine özgü

⁹¹ Ruşen Keleş, *Kentbilim İlkeleri*, SBD Yayını, Ankara 1976, s. 40.

⁹² Rüstem Erkan, *Kentleşme ve...*, s. 118.

⁹³ İnan Özer, *Kentleşme, Kentlileşme...*, s. 60.

⁹⁴ İlhan Tekeli, *Kent, Kentli Hakları...*, s. 27.

etkileri de vardır.⁹⁵ Kent kültürü olarak adlandırılabilcek değerler, davranışlar ve tutumların benimsenmesi de kentleşme olarak görülmektedir.⁹⁶

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Türkiye’de yaşanan kentleşme olgusundan bahsederken, bu sürecin 1948 yılında Marshall yardımından faydalanılarak ithal edilen çok sayıda traktörün Türkiye’ye gelmesiyle başladığı söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda kentleşme kavramını tarımdan, ticaretten, sosyal hayattan ve dolayısıyla kentten ayrı düşünmek mümkün değildir.

Türkiye’de kentleşme ve niteliğini belirleyen ve bugün gelinen noktada sorunların kaynağı olarak değerlendirilen ortak bileşenleri şöyle sıralamak mümkündür⁹⁷:

- Kentleşme için ayrılan ekonomik kaynakların görece düşük olması,
- Kentlere ayrılan kaynağın ağırlığını küçük ölçekli bireysel birikimlerin oluşturulması; dolayısıyla da kentleşmenin inisiyatif gündelik reflekslerle ve yatırım/ekonomik güvence ufkuyla davranan küçük girişimcilikte bulunması,
- Kentleşmeye yeterli kaynağı ayırmayan ve çözüm üretilmesini küçük girişimciliğe bırakan kamunun kentleşme süreci içindeki denetleyici ve yönlendirici (regulative) rolünü oynamaması; dolayısıyla da var olanı meşrulaştıran popülist politikaların yapısal bir tercih haline gelmiş olması,
- Küçük girişim ağlarına dâhil olmayan kesimlerin sosyal güvence olanaklarından yoksun kalmış olmaları.

Türkiye de kentleşme hareketleri incelendiğinde Cumhuriyet Tarihi bakımından önem taşıyan kırılma noktaları esas alınmak üzere Türkiye de kentleşme; 1923-1950, 1950-1980 ve 1980 ve sonrası olmak üzere üç farklı dönem şeklinde incelenebilir. Üç farklı dönemde incelenmesinin nedeni ise yıllara göre sanayi, ekonomik gelişim, göç gibi unsurların değişkenlik göstermesidir.

⁹⁵Emre Kongar, *21.Yüzyılda Türkiye: 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, 36.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005, s. 549.

⁹⁶ İlhan Tekeli, *Kent, Kentli Hakları...*, s. 27.

⁹⁷ BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II, s. 81.

1.2.4. Türkiye’de Kentleşme Süreci

1.2.4.1. Cumhuriyet İlanı ve Sonrası (1923 - 1950)

Osmanlı’dan Cumhuriyete Türk kentleri ve Türkiye kentleşmesi kümülatif nitelikli değişim - dönüşüm süreci içerisinde önemli içeriklere sahiptir. Temel parametreler, içerdiği ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi - idari işleyiş sistemi nitelikleriyle kendine özgü olan Osmanlı kentleri, Batıda yaşanan sanayi toplumu olma sürecine paralel olarak, Osmanlı Devleti’nin ve toplumunun yaşadığı değişim ve dönüşümün ile birlikte farklı nitelikler kazanmış ve kentleşme olgusu ile yüz yüze gelmiştir.⁹⁸

Tanzimat sonrası dönemde ise bir yerel yönetim - kent etkileşimi ve sürekliliğinden bahsedilebilir. Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadar ki dönemde kentlerin yönetim birimi olan belediyeler bazında gündeme gelen yerel yönetim kurumu oluşturma çabaları ve Osmanlı - Türk kentlerinin klasik dönemdekinden farklı niteliklere bürünmesine sebep olmuştur.⁹⁹

Türkiye’de 1923 yılında tek partili siyasal hayat başlamış ve 1946 yılında çok partili döneme geçiş olmuştur. Çok partili döneme geçiş tarihinden sonra ortaya çıkan temel ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi - idari gelişmeler, kentlerin ve kentleşmenin yeni nitelikler kazandığı bir süreç olmuştur. Günümüzde, toplumların sürekli olarak değişim ve gelişim ile iç içe olması ve bu durumun küreselleşme ile ilgisinin olması, devamında bilgi toplumu olma yönlü gelişmelerle birlikte kentleşme süreci devam etmektedir. Küresel ve yerelin kesişme noktasında Türkiye kentleri ve kentleşmesi bugün farklı bir noktada bulunmaktadır. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile birlikte tüm kentlerimizde eski temeller üzerinde, ancak gerek fiziki mekânın kullanımı gerekse ekonomik fonksiyonlar açısından tam anlamıyla yeniden yapılanma dönemine girilmiştir¹⁰⁰

1927 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından ilk kez yapılan nüfus sayımı ve 2000 yılına kadar olan süreçte şehir ve köy nüfusundaki farklılıklar Tablo 1. 2’de incelenmektedir.

⁹⁸ Mustafa Ökmen, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Kent ve Kentleşme, <<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=355124>> (03.04.2016)

⁹⁹ Mustafa Ökmen, <<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=355124>> (03.04.2016)

¹⁰⁰ Arife Karadağ, *Coğrafi Değerlendirmelerle Soma’da Değişen Çevre ve Kimlik*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 2005, s. 89.

Tablo 1.2: Kent ve Kır Nüfusu, Kent ve Kır Oranı (%) ve Kentli Nüfus Artış Hızı (%) 1927-1950

Yıllar	Kentsel Nüfus (10.000+ yerler)	Yüzde	Kırsal Nüfus	Yüzde	Kentli Nüfus Artış Hızı (%)
1927	3.305.879	24,22	10.342.391	75,78	-
1935	3.802.642	23,53	12.355.376	76,47	17,50
1940	4.346.249	24,39	13.474.701	75,61	26,72
1945	4.687.102	24,94	14.103.072	75,06	15,10
1950	5.244.337	25,04	15.702.851	74,96	22,47

Kaynak: (www.tuik.gov.tr 2012) (11.05.2017)

Tablodan da görüldüğü üzere, 1927 yılında ilk nüfus sayımı yapıldığında toplamda Türkiye nüfusu 13 648 270 idi. 1927 yılında Nüfusun 3 305 879'unu kent nüfusu oluştururken, 10 342 391'ini köy nüfusu oluşturmaktadır. Kent ve kır nüfusu karşılaştırıldığında ise, 1927 yılında toplam nüfusun % 24,22'si kentlerde yaşamakta iken, 1950 yılında oran sadece % 25,4'e yükselmiştir.

Kent ve köy nüfusu, artan nüfus oranı da dikkate alındığında, yüzdeler oranları birbirinden farklı olarak artış ve azalış göstermektedir. 1945 - 1950 yılları arasında kentsel ve kırsal nüfus sayısı artış göstermiş olmasına rağmen yüzdeler dilimlerine bakıldığında kırsal nüfus yüzdesi 1950 yılında 1945 yılına oranla düşüktür. Ancak, 1950 yılından itibaren kent ve kır nüfusunda ciddi farklılıklar gözlemlenmektedir.

1.2.4.2. 1950 - 1980 Arası Dönem

1950 - 1980 döneminde kentleşme Türkiye için dünya kapitalizmi ile bütünleşme dönemidir. Bu dönemin kentleşmesinin temel niteliklerini ithal ikameci kalkınma politikaları belirlemiştir.¹⁰¹ Türkiye'de 1950 öncesi döneme kadar kent nüfusundaki artış oranı yavaş ilerlerken, 1950 sonrası dönemde kırsal alanlardaki yapısal dönüşmelerin ve değişmelerin sonucu olarak kentlere yönelik hızlı bir nüfus artışı olmuştur. Bu tarihten sonra hızlanan kentleşme, günümüzde de artış göstererek devam etmektedir. Kaynağını

¹⁰¹ Mihriban Şengül, "Kentleşen Dünya, "Küreselleşme" ve Yoksulluk: Türkiye Kentleşmesine Bir Bakış", (der. Ayşegül Mengi), *Kent ve Politika Antik Kentten Dünya Kentine*, (içinde) 2007, s. 96.

kırsal alanın itici faktörlerinden ve kentlerin çekim özelliklerinden alan hızlı kentleşme süreci ile kentsel nüfus da büyük bir artış göstermiştir.¹⁰²

Tablo 1.3: Kent ve Kır Nüfusu, Kent ve Kır Oranı (%) ve Kentli Nüfus Artış Hızı (%) 1950-1980

Yıllar	Kentsel Nüfus (10.000+ yerler)	Yüzde %	Kırsal Nüfus	Yüzde %	Kentli Nüfus Artış Hızı (%)
1950	5.244.337	25,04	15.702.851	74,96	22,47
1955	6.927.343	28,79	17.137.420	71,21	55,67
1960	8.859.731	31,92	18.895.089	68,08	49,21
1965	10.805.817	34,42	20.585.604	65,58	39,71
1970	13.961.101	38,45	21.914.075	61,55	47,33
1975	16.869.068	41,81	23.478.651	58,19	41,75
1980	19.645.007	43,91	25.091.950	56,09	30,47

Kaynak: (www.tuik.gov.tr 2012) (11.05.2017)

1950 sonrası yıllar Türkiye’de kentleşmenin hızlandığı bir dönemdir. Bu dönemde, bir yandan mevcut kentlerin nüfusu hızla artış gösterirken, diğer yandan da, çok sayıda yerleşme nüfuslanarak kent statüsü kazanmıştır. 1950 yılında nüfusu 500 binden fazla olan şehir sayısı 2 iken, günümüzde bu sayı 40’ları aşmıştır.¹⁰³ 1950 döneminden günümüze kadar gerçekleşen kentleşme hareketleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde kentleşmenin coğrafi veya bölgesel boyutu, kentleşme dinamikleri gibi temel konularda çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Ülkemizde kentleşmenin 1950 sonrasında kaydettiği artışa bakıldığında, öncelikle bu nüfusun ülke bütünündeki olağanüstü artışına dikkat çekmek bu noktada önemlidir. 1950’de ülkede idari ölçüte göre kent kabul edilen yerleşim yerlerinde nüfus 5.244.337 kişi iken, bu rakam 1980 yılında 19.645.007’e yükselmiştir. Başka bir ifadeyle, kentlerde yaşayan nüfus % 25’ten, 1980 yılında % 43,9’a yükselmiştir.¹⁰⁴

Kent, Cumhuriyet’in kuruluş tarihi olan 1923 yılından itibaren bir değişim içerisine girilmiş olsa da, 1960 ve 1980’li yıllardan sonra kentlerde hızlı bir şekilde kentleşme

¹⁰² Şevket Işık, *Türkiye’de Kentleşme...*, s. 59.

¹⁰³ Türkiye Habitat III Ulusal Raporu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara, s. 1.

¹⁰⁴ Şevket Işık, *Türkiye’de Kentleşme...*, s. 61.

başladığını söylemek mümkündür. Bu durumun iki nedeni vardır. Birincisi, niceliksel olarak kent alanının büyümesi; ikincisi, kentin demografik açıdan büyümesidir.¹⁰⁵

Sonuç olarak, 1950 - 1980 dönemindeki kentleşme hareketlerini bir önceki dönemden (1923 - 1950) ayıran en temel fark, kentlerin doğal nüfus artışından çok kırsal alandan kentlere yönelik göçlerle büyümeleri olmuştur. Toplumsal, ekonomik ve siyasi nedenlerle etkileşim içerisinde olan iç göç hareketleri daha çok kentleşme olgusunun meydana geldiği ülkede, ülkenin geri kalmış bölge ve kentlerinden daha gelişmiş bölge ve kentlerine yönelmiştir. 1980'li yıllardan sonra iç göçün nedenlerine terör de eklenmiştir. Ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde son yıllarda yoğun bir şekilde yaşanan ve büyük ölçüde zorunlu göç olarak nitelendirilebilecek bu göçler bölgedeki kent merkezlerinin sosyokültürel yapısında önemli değişikliklere neden olmaktadır.¹⁰⁶

Türkiye'nin kentleşme modeli 1970'lerin sonundan itibaren genel bir tıkanıklık göstermeye başlamış ve muhtemel sorunlar dile getirilmiştir. Habitat II Konferansı'nda çözüm önerilerinin yanında öngörülen yeniden yapılanma talepleri yer almaktadır. Bunlar¹⁰⁷:

- Kaynaklara yönelik finansal yeniden yapılanma (kentleşmeye ayrılan kaynakların çoğaltılması; kişisel/kamusal kaynak dengesinin yeniden tanımlanması; kaynakların en kıt toplum kesimlerine ulaşılabilmesi),
- Denetim ve düzenlemeye yönelik idari yeniden yapılanma,
- Kentin üretimine katılan aktörlerin var oluşlarına ve davranışlarına yönelik moral yeniden yapılanma şeklinde sıralanmaktadır.

1.2.4.3. 1980- Sonrası Dönem

Türkiye'de 1970 - 1980 yılları arasında sosyal ve ekonomik koşullara bağlı olarak kentleşme hareketlerinde yavaşlama olduğu gözlenmektedir. Ancak, 1980 yılından sonra yeniden ivme kazanmıştır. Özellikle 1980 ve sonrası dönem içerisinde kentleşme hareketleri incelendiğinde 1980 - 1985 yılları arasında kentsel nüfusun daha büyük hızla

¹⁰⁵ Aysel Güzelmansur, Aylin Salıcı, M.Faruk Altunkasa, "Kentleşme ve Kentsel Yaşam Niteliği Arasındaki Etkileşimlerin Dış Mekânlar Açısından İrdelenmesi: Antakya Örneği", 38. *Icanas*, Cilt: 2, Sayı: 2, Ankara 2011, s. 512.

¹⁰⁶ İnan Özer, *Kentleşme, Kentlileşme...*, s. 35- 36.

¹⁰⁷ BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II..., s. 82.

arttığı dikkati çekmektedir. Bu dönem, hem Cumhuriyet tarihimizin en yüksek kentsel nüfus artışının gerçekleştiği, hem de kentsel nüfusun kırsal nüfusu geçtiği bir dönemdir.¹⁰⁸

Tablo 1.4: Türkiye’de Dönemlere Göre Kentsel Nüfus Artışı Hızları ve Mutlak Artış Miktarları Binde (1940 - 2000).

Dönemler	Kentsel Nüfus	Mutlak artış
1940-1950	18,8	898.088
1950-1960	52,4	3.615.394
1960-1970	43,5	4.831.370
1970-1980	36,1	5.953.906
1980-1990	54,5	13.681.344
1990-2000	26,8	10.679.923

Kaynak: Şevket Işık, Türkiye’de Kentleşme..., s. 64.

Tabloya göre, kentsel nüfus artış hızları incelendiğinde ilk kez 1980-1990 arası dönemde kentsel nüfus, kırsal nüfusu geride bırakarak ‰ 54,5’e yükselmiştir. 2000’li yıllara gelindiğinde tabloya göre, kentsel nüfus artış hızı ‰ 26,8’dir. 1985 yılından sonra kentleşme oranında azalma olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye, 1980’den bu yana önemli bir değişim içerisindedir. Bu değişim, Türkiye’nin dünya ekonomisi ile olan ilişkilerinin yeniden yapılanmasıyla alakalı olduğu söylemek mümkündür. Küreselleşen dünya ekonomisi ve bu konu özelinde değerlendirildiğinde Türkiye ekonomisinde meydana gelen değişim doğal olarak sosyal, politik ve demografik alanlarda da önemli değişimlere sebep olmuştur.¹⁰⁹

Türkiye’deki kentleşme, kırdan kente göç sonucu meydana gelen hızlı bir kentleşmedir. Ve bu kentleşmenin olumlu gelişmelerinin yanı sıra, olumsuz gelişmeleri de mevcuttur. Olumsuz gelişmelere örnek olarak; sosyoekonomik büyümenin beraberinde getirdiği, nitelikli bireylerin yetersizliğinden kaynaklanan istihdam sorunu, altyapı sorunları, gecekondu şeklinde tanımlanan yapıların artması ile ortaya çıkan çarpık kentleşme vd. şeklinde sıralamak mümkündür. Ayrıca kentleşme, 1980 sonrası dönemde başlayan liberalleşme hareketleri ile 1990’larda belirginleşen küreselleşme sürecinde iki temel olgu ile karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan ilki, yerel yönetim- kent ve kentleşme

¹⁰⁸ Şevket Işık, *Türkiye’de Kentleşme...*, s. 64.

¹⁰⁹ Mustafa Sönmez, *İstanbul’un İki Yüzü*, Arkadaş Yayını, Ankara 1996, s. 48. (akt. Mustafa Ökmen, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Kent ve Kentleşme).
<<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=355124>> (23.04.2017)

ilişkisi bağlamında değerlendirebileceğimiz anakentleşme (metropolitanlaşma), ikincisi ise, kentlerin küreselleşmesi diğer bir deyişle küresel kent niteliğinin öne çıkmasıdır.¹¹⁰

Bu değişimlerin temel parametresini küreselleşme oluştururken, sonuçlarını da en kapsamlı olarak yansıdığı alan ise şehirler olmaktadır. Bu bağlamda Habitat II'nin iki temel amacından biri “yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerinin daha etkin yürütülmesini sağlamak amacıyla 2003 yılından itibaren Yerel Yönetimler Reformu kapsamında bir dizi kurumsal ve yasal düzenleme yapılmış, yerel demokrasinin önemli bir aracı olan “Kent Konseyleri” kurulmuştur. 1996 yılında ortaya konulan ikinci temel amaç olan herkese yeterli konut sağlanması, temel bir politika olarak benimsenmiş ve 1990'lardan itibaren Ulusal Kalkınma Planlarında gecekondulaşmaya karşı güçlü bir tavır ortaya konulmuştur. Uygulanan politikalar neticesinde Türkiye’de kaçak yapılaşma oranı 2006 yılında % 2,39’a 2013 yılında ise % 0,94’e düşmüştür.¹¹¹

Türkiye’de 2007 yılına gelindiğinde ise, kentlerde yaşayan kişilerin oranı % 65’e ve 2012 yılında ise % 77’ye kadar çıkmıştır.¹¹² 2009 yılına gelindiğinde ise Kentleşme Şurası yapılarak bu hızlı kentleşme olgusu inceleme altına alınmıştır. Bunun amacı şöyle ifade edilmektedir: Yaşam kalitesi, afetlere duyarlı yerleşme, doğal ve kültürel varlıkların korunması, kaçak yapılaşma, kentsel yenileme/dönüşüm, teknik ve sosyal altyapı, yerel kalkınma, kentlilik bilinci, yönetim ve yerel yönetimler ile sürdürülebilir kentsel gelişme konularında çeşitli araştırmalar yapmak ve çözüm üretmektir.¹¹³ Kentleşme Şurası neticesinde ortaya çıkan sonuçlar esas alınarak KENTGES (Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010 - 2023) hazırlanmış ve Yüksek Planlama Kurulu tarafından 2010 yılında kabul edilmiştir.

KENTGES; kentleşme ve imar konularında merkezi ve yerel idareler için bir yol haritasıdır. Temel hedefi ise, ulaşım, altyapı, konut ve arsa sunumu, afetlere hazırlık, koruma, iklim değişikliği, yaşam kalitesi, sosyal politikalar ve katılım konularında merkezi ve yerel düzeyde yapılacak iş ve işlemleri tespit etmek ve çözüm üretmektir.¹¹⁴

¹¹⁰ Mustafa Ökmen, “Yerel Yönetimlerde Özerklik Eğilimleri, Avrupa ve Türkiye”, *Mahalli İdareler Dergisi*, Sayı: 55, 1998, s. 19.

¹¹¹ Habitat III Ulusal Rapor..., s. 1.

¹¹² Habitat III Ulusal Rapor. a.e.g.

¹¹³ Habitat III Ulusal Rapor, a.e.g.

¹¹⁴ KENTGES, <<http://www.kentges.gov.tr/Kentges/KentgesNedir.aspx> > (15.04.2017)

1.2.5. Kentlileşme

Kentlileşme, kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklik yaratması sürecidir.¹¹⁵ Kentleşmenin sonunda, bireylerin nasıl kentlileşeceği sorunsalı gündeme gelmektedir. Kente göç etme yoluyla gelen birey için kentlileşme kavramı daha çok önem kazanmaktadır. Aynı zamanda bireylerde kendini o kentin dinamiklerine ait hissedip hissetmeme durumu oluşmaktadır. Ayrıca bu süreç bireylerde kentlilik bilincini şekillendirmektedir. Kentlilik bilincinin oluşması ise, kentlileşme sürecini hızlandıran bir süreçtir.

Kentlileşme her şeyden önce bir toplumsal değişim sürecidir. Bu süreç içerisinde bireylerin kente gelmeden önce edindikleri yaşam biçiminin değişimi söz konusudur.¹¹⁶ Kentlileşmenin gerçekleşmesi için aşamalardan söz etmek mümkündür. Bu aşamalardan ilki, kente göç eden bireylerin o kentte karar kılmasıdır. Kentte kalıcı olmayı düşünmeyen bireyler, kentli olma, kentli davranış kalıplarını sahiplenme gibi istek ve arzulara sahip olmayacaktır. Bu durumda bireyler için kentlileşme gerçekleşmeyecektir.¹¹⁷ Çünkü kentlileşme, kente göç eden bireylerin yeniden sosyalizasyon sürecini anlatır.¹¹⁸

Kentlileşmenin bir diğer aşaması, kente göç eden bireylerin ekonomik durumudur. Ayrıca bireyin eğitim ve kültür düzeyi de bireylerin kentlileşebilmesi açısından önemli unsurlar içerisinde yer almaktadır. Kentlileşmenin son aşaması ise bireyin, kente özgü davranış kalıplarını edinmesidir. Bu durumun gerçekleşebilmesi için bireyin, kültürel ve sosyal yaşantısında, kente özgü gelişmelere ve kentteki sosyal aktivitelere dâhil olması önemli bir unsurdur.¹¹⁹ S. Kemal Karpat, kentlileşme üzerine yaptığı çalışmasında (*Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Kentlileşme - 1992*) kentlileşmeyi *ekonomik ve sosyal* boyutuyla açıklar.

Ekonomik bağlamda kentlileşme, kişinin geçimini tamamen kentte veya kente özgü işlerde sağlıyor olmasıdır.¹²⁰

¹¹⁵ Ruşen Keleş, *Kentbilim Terimleri...*, s. 71.

¹¹⁶ İnan Özer, *Kentleşme, Kentlileşme...*, s. 121.

¹¹⁷ Erol Kaya, *Kentlileşme ve...*, s. 142.

¹¹⁸ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 35.

¹¹⁹ Erol Kaya, *Kentlileşme ve...*, s. 143.

¹²⁰ Kemal Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentlileşme*, Adım Yayınları, Ankara 1992, s. 50.

Sosyal bağlamda kentlileşme ise, kentli insana özgü tavır ve davranış biçimlerini, sosyal ve tinsel değer yargılarını benimsemesi ve gerçekleştirmesidir.¹²¹

Kentleşme sürecinde olan birey, içinde bulunduğu grup üyelerinin yaş, cinsiyet, eğitim vb. faktörlerin yarattığı farklılığa rağmen genellikle grupla birlikte değişir. Burada grup ile kastedilen, bireyin yaşamını sürdürdüğü çevresidir. En yakın grup ise ailedir. Aile yapısı; aile içi ilişkiler, ailesel değer norm sistemi değişmeye başlar. Bu değişim aile üyelerini de kapsar. Kırsal alandan gelen aileler yaşam alanlarına farklı olsa dahi, geçiş dönemine uygun olarak, kırsal ve kentsel ailenin farklı ağırlıkta olmak üzere özelliklerini bünyesinde toplamaya başlarlar. Başlangıçta *kırsal aile* tipi egemen iken gittikçe *kentsel aile* tipi egemen olur. Bu değişim aile üyelerinde ise *kırsal insandan, kentsel insana* doğru bir farklılaşmayı oluşturur.¹²²

2. KİMLİK

Türk Dil Kurumu kimliği tanımlarken “toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünüdür” şeklinde ifade etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde kimlik kavramının çeşitli tanımlamalarına yer verilirken, konu kent kimliği kavramı üzerinde yoğunlaştıracaktır.

Kent kimliğini oluşturan bileşenleri açıklayarak, kent kimliğinin oluşmasında etkili olan kent imgesi, kent profili ve kent mekânları tanımlanacaktır. Kenti oluşturan ve kent denildiği zaman o kenti çağrıştıran etmenler kentin kimliğini oluşturmaktadır. Her kentin kendine özgü kimlik öğeleri vardır.

2.1. Kimlik Tanımı

Kavramsal çerçevede kimlik, doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi başka canlı veya objelerden ayıran, öncelikle onu görsel, işitsel vb. diğer duyularla algılanan, kendine özgü olma durumu olarak tanımlanmaktadır.¹²³ Bir başka deyişle kimlik, bir inşa sürecinin sonunda ortaya çıkmıştır. Her birey kendi kimliğini inşa ederken kendi dışında olan etkenlere ihtiyaç duyar. İhtiyaç duyduğu etkenler ile sürekli bir etkileşim içerisinde. Bu etkileşim sürecinde toplum ya da toplumlar aktif rol oynamaktadır. Zira birey, grup veya

¹²¹ Kemal Kartal, a.e.g.

¹²² Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 35.

¹²³ Önder Kutlu, Zarif Songül Göksel, “Kent Kültürü Oluşturma Aracı Olarak Kültürel Belediyecilik: Selçuklu Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014, s. 79.

topluluk belleği sayesinde var olur. Belleksiz bir kişi veya toplum, tarihsiz ve kimliksiz bir varlığa dönüşür.¹²⁴

Kimlik en genel manada, kolektif aidiyetlerden katıldıklarımız, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama ilişki kurma- tanınma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi bildiren niteliklerin toplamıdır. Bireyler toplumsal hayata kimlikleriyle katılırlar. Meslek, gelir, yaş, cinsiyet bu anlamda kimliğe ilişkin olan ve toplumsal ilişkilerde kendilerine atıf yapılan belli başlı kriterlerdir. Bunların yanı sıra "dürüstlük, cesaret, yetenek, entelektüel güç vs." gibi daha spekülâtif değerler de kimliğe ilişkindir. Kimliğimizin sadece bizim tarafımızdan ifade edilmesi yetmez, ancak başkaları tarafından da teyit edilmesi halinde bir kimlik biçimi tasdik edilir. Bu bağlamda kimliğin kamusalılığı onu özneliliğin istikrarsız dünyasından çıkartır, parametrelerini daha belirgin hale getirir. Geleneksel dünyada daha çok "verili" bir kimlik egemenken, modern dünya bunu önemli ölçüde "kazanılma" yönünde değiştirmiştir. Toplumsal uyum imkânları, yaygın enformasyon, eşitlikçi anlayışlar, temel hak ve hürriyetlerinin yaygınlaşması vb. gelişmeler kimliğe ilişkin "iradi" etkinliği önemli hale getirmiştir.¹²⁵

Sonradan oluşturulmuş kimlikler arasında; millet, sosyal sınıf, kral ve imparator tebaası, vatandaşlık gibi birçok sosyo - politik kimlik yer alır. Temel ve sonradan yaratılmış kimlikler zamanla değişmektedir. Ancak, temel kimlikler çok yavaş ve değişimleri yüzlerce yıl sürdüğünden dolayı değişim göstermiyor gibi görünmektedir. Örneğin, bazı aşiretler, birbirleriyle kaynaşarak veya biri diğerinden koparak hızla yeni bir kimlik kazanırlar. Kitle halinde din değiştirme ile ortaya çıkan kimlik değişimi bazen bir kuşak ve hatta daha kısa zaman içinde meydana gelebilir.¹²⁶

Kimliğin oluşumu sürekliliğe dayanır ve kendisinden önceki gelişmelerden bağımsız olarak düşünülemez. İnsan neslinin doğumu ile ortaya çıkan kimlik kavramı, kişi, aşiret, kabile gibi temellere dayanan terimleri tayin eder.¹²⁷

Ekonomik ve kültürel üretim gün geçtikçe küreselleşirken kent kimliğinin sürdürülebilmesi de gitgide zorlaşmaktadır.¹²⁸ Bu bağlamda incelenmesi gereken önemli bir konu da hiç şüphesiz ki kent kimliği ve sürekliliğidir.

¹²⁴ Nuri Bilgin, *Kimlik inşası*, Aşina Kitaplar, 2007, s. 128.

¹²⁵ Naci Bostancı, "Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik", *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Sayı: 50, 1998, s. 42.

¹²⁶ Kemal Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, 2.Basım, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s.57.

¹²⁷ Kemal Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze...*, s. 51.

2.2. Kent Kimliği

2.2.1. Kent Kimliği Tanımı

Tarihin farklı dönemlerine ait fiziksel, sosyal ve kültürel katmanların tarihsel süreklilik içinde üst üste yığılması sonucu oluşan fiziksel, mekânsal ve sosyal bir ortama kent denir. Kent kimliği (Ing. Urban identity) (Fr. Identite urbaine) ise, *kente ait olan, o kenti diğerlerinden farklı kılan ve o kente değer katan, o kente özgü unsurların oluşturduğu bir bütündür*. Diğer bir deyişle, o kentin anlamıdır. Bu unsurlar belli noktalarda ağırlık kazanabilir. Örneğin, kent coğrafi konum olarak bir dağın eteğinde ya da deniz kenarında kurulmuş olabilir, diğer kentlere yakın ya da uzak olabilir, dini ya da tarihi unsurlara sahip bir kent olabilir, ya da o kentte ticaret ve ekonomi çevre kentlere göre daha fazla gelişmiş olabilir. Sözü edilen bu tür unsurlar, kentlerin özgün kimliklerinin oluşumuna katkıda bulunurlar.¹²⁹ Ruşen Keleş'e göre kent kimliği şunları ifade etmektedir: Bir kentin kendine özgün çağbilimsel ve ekinel birikimi; bölgesel, ulusal ve küresel yerleşim dizgeleri içindeki toplumsal, ekonomik ve ekinel işlevleri ve bunların, o yerleşim yerinin uzamsal örgütlenmesine yansımalarından kaynaklanan ayırt edici özelliklerinin ve niteliklerinin tümü olarak tanımlanmaktadır.¹³⁰

20.yüzyıl sonlarına doğru gelindiğinde ise, *kentsel kimlik* kavramının alan yazına girmesiyle kentlerin farklı karakterleri, kimliği, profili ve imgesi gibi kavramlar bu durumu açıklanmak için kullanılmaktadır. Kent, hareketli veya hareketsiz doğal ve yapısal çevresiyle bize kendi özelliklerini ve bir toplumsal kimlik sunar. Bir kenti, farklılaştıran, ayırıcı özelliklerini oluşturan her şey onun kimliğidir. Doğası, yapıları ve insanlarıyla birlikte kentler de farklılık gösterir. Kıyı kentleri farklıdır, dağ, orman veya ova kentleri farklıdır. Her kentin belli bir kimliği vardır. Bilim, sanat, din, doğa varlıklı kentler, tarih ve kültür kentleri gibi. Yani kimlik bir tanıtım kartı olmaktadır.¹³¹ Birbirinden farklı kültürler, iklimler, coğrafyalar, yaşanan tarihi, sosyal, fiziksel yasalar ve ekonomik süreçler kentlerin ya da kent alt bölgelerinin özlerinin oluşmasına yardımcı olur. Örneğin; Kudüs, Mekke, Roma, İstanbul, Hatay kentleri taşıdıkları dini simgesel kimlikleriyle; New York, Venedik,

¹²⁸ David Morlay, Kevin Robins, *Kimlik Mekânları Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, (çev. Emrehan Zeybekoğlu), Ayrıntı yayınları, İstanbul 1997, s.57.

¹²⁹ Gaye Birol, "Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Otel Üzerine Bir Değerlendirme", *Arkitekt Dergisi*, Sayı: 514, 2007, s. 46-54.

¹³⁰ Ruşen Keleş, *Kentbilim Terimleri...*, s. 77-78.

¹³¹ Şafak Kaypak, "Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 14, 2010, s. 375.

Mardin, Safranbolu gibi kentler ise dokularının özellikleriyle oluşan kent kimlikleriyle tanınırlar.¹³² Kimlik ve kimlik kartları, içinde bulunduğu toplumun sosyal yapısı ve evrensel etkisiyle ilgilidir.

Kent kimliği, kent imajını etkiler, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşır. Fiziksel, kültürel, sosyo - ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen kent kimliği aynı zamanda kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür.¹³³ Sosyal ve ekonomik kimliği ile değerlendirildiğinde ise kent kimliği; sosyal hayatın mesleklere, işbölümüne, farklı kültür gruplarına göre organize edildiği, kurumlaşmaların yoğunluk kazandığı, karmaşık ilişkilerin bütün bir günlük yaşayışı etkilediği yerleşmelerdir.¹³⁴

Günümüzde modernizasyona bağlı olarak ahlaki ve sosyal değerlerin azalması ile ortaya çıkan büyük farklılıklar ve önceki yüzyılın son yıllarında bireysellik ve Neo-liberalizmin daha çok vurgulanması, kentlerin çoğunda birden çok kimlik etrafında kurulu sosyal bir dünya yaratmıştır.¹³⁵ Örneğin; modern dönemde turizm, sanayi, hizmet, tarım vb. kent kimliğini etkileyen başlıca unsurlar olmuşlardır.¹³⁶

Bu bağlamda kent kimliğini etkileyen başlıca unsurlar İhsan Aktaş'a göre şöyle ifade edilmektedir¹³⁷:

- Bir kentin kimliğini o kentin tarihi,
- Coğrafyası; bitki örtüsü, iklimi, jeopolitik konumu,
- İçinde yaşayan medeniyetler ve insanları, ilk yerleşimden bu güne geçirdiği evreleri, topografyası,
- Doğu kenti veya Batı kenti oluşu,
- Deniz ve karayollarıyla olan bağlantısı,
- Başka kültürlerle olan açıklığı veya kapalılığı,

¹³² Şebnem Lerzan Özen, Şinasi Aydemir, "Trabzon'un Mimari Mirasının Korunması: Bütünleşik Koruma Yaklaşımı- Kentsel Sosyal Alan Analizi: Trabzon Örneği", (der. Ayşegül Mengi), *Kent ve Politika Antik Kentten Dünya Kentine*, (içinde), İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 225.

¹³³ Kent kimliği, < <http://www.solencol.com/b10.htm> > (05.11.2016)

¹³⁴ Arife Karadağ, *Coğrafi Değerlendirmelerle Soma'da...*, s. 111.

¹³⁵ David C. Thorns, *Kentlerin Dönüşümü: Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam*, (çev. Esra Nal, Hasan Nal), Soyak Yayınları, İstanbul 2004, s. 98.

¹³⁶ İhsan Aktaş, "Kentlerin Kimliği",

< <http://Www.Haber7.Com/Yazarlar/Ihsanaktas/402431-Kent-Kimligi> > (05.11.2016)

¹³⁷ İhsan Aktaş, a.e.g.

- İçinde barındırdığı canlı türlerden oluşmaktadır.

Ayrıca, geçirdiği işgaller veya savaşlar, depremler, bir devlete başkentlik yapıp yapmadığı ve sayısı artırılacak daha birçok etken bir kentin kimliğini oluşturan öğelerdir.

Son olarak kimlik türlerinden biri olan fiziksel kimlik tanımına bakmakta fayda vardır. Fiziksel kimlik, kentlerin fiziksel kimliğinin oluşumunu doğal ve mekânsal yapı bakımında incelendiğinde iki faktörden kaynaklandığını açıklamaktadır. Bunlar¹³⁸;

- a) Doğal yapı, günümüzde kurulmuş ya da kurulmakta olan kentlerin kimlik kazanmasında en etkili faktörlerden biridir. Topoğrafya, iklim, oryantasyon ve coğrafi özellikleri bir kentin yerleşimini, gelişimini dolayısıyla kendine özgü bir imaj kazanmasını zorunlu olarak etkiler,
- b) Mekânsal yapı, fiziksel kimliğin ikinci boyutudur. Sokak - mekân birlikteliğinin oluşturduğu mekânlar, sınırlayıcılar, malzeme-renk-doku birleşimi ve yeşille olan ilişkilerin tümü mekânsal yapıyı oluşturur. Bütün bu elemanların konumları, özellikleri, çevreye katkıları, ilişkileri ve değişimleri kent kimliğini olumlu ya da olumsuz biçimde etkilemektedir.

Kent kimliği kavramının tanımı ve gelişimi ile ilgili bilgilerden sonra, kent kimliğini oluşturan bileşenlere bakmak konunun ayrıntılı şekilde anlaşılması ve Çanakkale kenti özelinde kent kimliğini tanımlamak için gereklidir.

2.2.2. Kent Kimliği Bileşenleri

Kent kimliğini oluşturan bileşenleri çeşitli kategorilere ayırmak ve ortak bileşenlerde toplamak mümkündür. Bu bağlamda Doxiadis ve Orakçı sınıflandırmalarından yararlanan Evcil, kentsel kimliği oluşturan üç temel eleman olduğunu belirtmektedir. Bunlar; doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, beşeri çevreden kaynaklanan kimlik elemanları ve insan eliyle inşa edilmiş çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarıdır.¹³⁹ Bir başka deyişle, bütün bilgiler ışığında “bir kentin kimliğinin, karakterinin; kentin doğal, sosyokültürel, sosyoekonomik ve yapılaşmış çevresinin mekânsal öğeleri ile bir bütün olarak”¹⁴⁰ değerlendirmek mümkündür. Bu değerlendirme sonucunda, kent kimliği

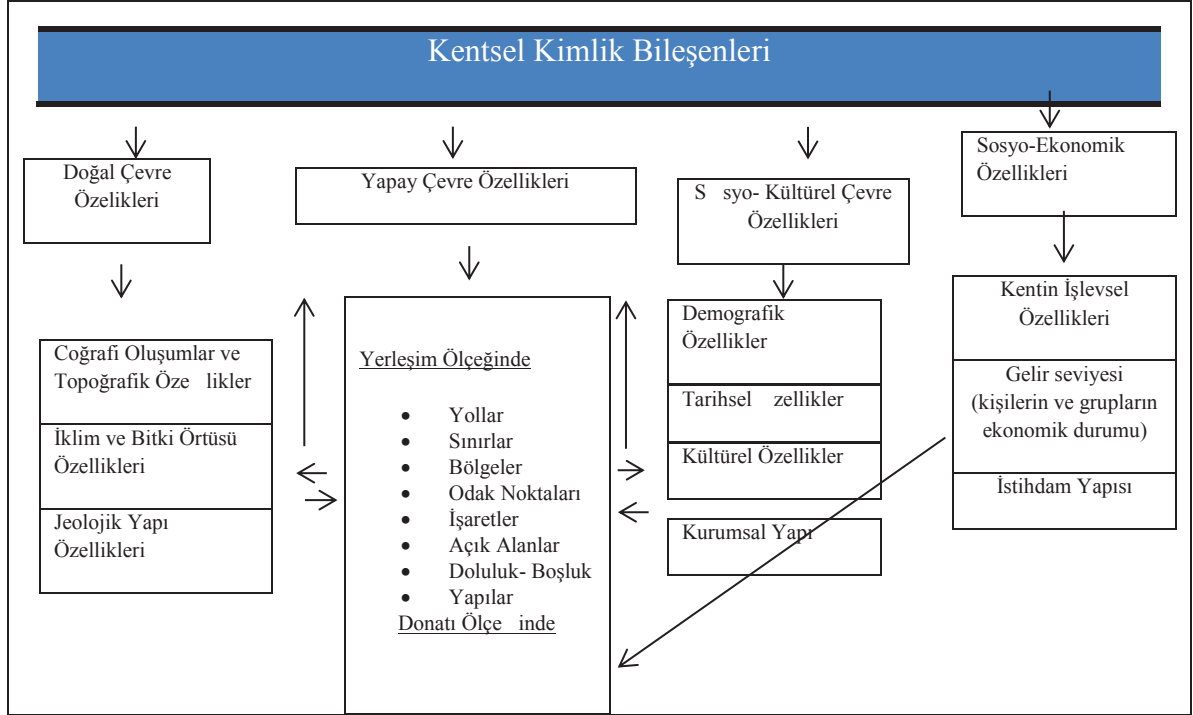
¹³⁸ Şölen Demirseren Çöl, “Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini ölçmek için Bir Yöntem Denemesi”, Doktora Tezi, İstanbul 1998, s. 15-16.

¹³⁹ Nilay Evcil, “Değişen Üsküdar’ da Kentsel Kimlik ve Canlılık”, *V. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu*, Cilt: 1, İstanbul 2007, s. 562.

¹⁴⁰ Kadriye Deniz Topçu, *Kent Kimliği Üzerine...*, s. 1053.

bileşenleri, çalışma kapsamında yapılan alan yazın araştırması sonucunda aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır (Bkz. Şekil 1. 1).

Şekil 1.1: Kentsel Kimliği Oluşturan Bileşenler

Kaynak: Kadriye Deniz Topçu, “Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, 2011, s. 1053.

Doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları kentin doğal çevre özellikleriyle ilgilidir. Doğal çevre verilerini; topoğrafik durum, iklim koşulları, su ögesi, bitki örtüsü, jeolojik durum ve genel konum oluşturur. Kentleri birbirinden ayırmaya yarayan bu faktörler aynı zamanda kentleri birbirinden ayırmakla kalmaz kentleri, tanımlar, özgün kılar ve kente kimlik verir.¹⁴¹

Beşeri çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri ise birey ve toplumdur.¹⁴² Bireylerin ve toplumun sahip olduğu değerler kimliklerini oluşturur ve bu değerler kent kimliği ile doğrudan ilişki içindedir.¹⁴³ Bu bağlamda Ocakçı ve Southworth’ın Kevin Lynch’ten aldıkları sosyokültürel çevre özelinde kimlik öğelerini demografik yapı, kurumsal yapı ve

¹⁴¹ Zeynep Erözkan Arusoğlu, *Çok Katmanlı Kentlerde Kimlik Sorunsalı: Palimpsest Bir Kentsel Alan Olarak Ulus Örneğinin İncelenmesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi FBE Yüksek Lisans Tezi, 2013, s. 19-21.

¹⁴² Buket Önem, İsmet Kılınçaslan, “Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik”, *İTÜ Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2005, s.115-125.

¹⁴³ Gaye Birol, *Bir Kentin Kimliği...*, s. 46-54.

kültürel yapı olarak üçe ayırdığı bilinmektedir. Beşeri çevreden kaynaklanan kimlik öğelerine örnek olarak anıt yapılar, kent meydanları, sokaklar, heykeller, köprüler, su bentleri verilebilir.¹⁴⁴

Son olarak, sosyoekonomik özellikler kapsamında kentin işlevsel özellikleri gelir seviyesi, istihdam yapısı değerlendirilmektedir. Aynı zamanda sosyoekonomik özelliklerin yapay çevre özellikleriyle ile doğrudan bir ilişki içerisinde olduğu, Şekil 1. 1’de görülmektedir.

Bir kentte yeni bir yapının oluşturulması ya da o kentte var olan bir yapının ortadan kaldırılması, kentin özgün kimliğini etkiler ve kenti geliştirici ya da kente zarar verici nitelikte olabilir. Özellikle kentte mevcut bir yapının ortadan kaldırılması söz konusu olduğunda, bu etki yapının o kente kattığı değerin belirlenmesiyle ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, eğer bir yapı kentin özgün kimliğine ilişkin önemli bir değer oluşturuyorsa, o yapının kendisi ve yakın çevresindeki yapılar ve kentsel alanlarla ilgili verilecek kararlar oldukça önem kazanmaktadır. Çünkü bir kentte bulunan mimari değerler, kent kimliğinin önemli bir parçasını oluşturmakta ve kentin özgün kimliğini ön plana çıkarmaktadır.¹⁴⁵ Bir başka ifadeyle, kentsel alanlarda kentsel dönüşümler, yenilemeler yaparken mutlaka o kentin kimliği korunarak hareket edilmelidir. Aksi takdirde gelecekte Türkiye’deki yerleşmeler, kimliksiz ve birbirine benzeyen yapılar olmaktan öteye geçemeyecektir.¹⁴⁶

Kent kimliğinin dinamik ve sürekli gelişen bir yapı olduğu göz önüne alınarak değerlendirildiğinde tarihin her döneminde, o kentin fiziksel yapılanmasına da yansımalarının kaçınılmazlığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle kentin mimari evrim sürecinin, gerçekte onun sahip olduğu değerlerin tümünü kapsayan bir algı süreci olduğu, bunun da temelinde sürekli iki temel unsurun yer aldığını söylemek mümkündür. Bunlar, sosyokültürel kimlik (kolektif kimlik) ve biçimsel kimliktir. Biçimsel kent kimliği kavramı genel olarak kentin bir sanat yapıtı kimliğine dönüştüğü bir kent modelidir, şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Zeynep Erözkan Arusoğlu, *Çok Katmanlı Kentlerde...*, s. 19-21.

¹⁴⁵ Gaye Birol, *Bir Kentin Kimliği...*, s. 46-54.

¹⁴⁶ Namık Tanfer Altaş, “Kentsel Dönüşümde Kültürel Miras Değerlerinin Korunması: Erzurum Örneği”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 32, s. 258.

¹⁴⁷ Saim Nalkaya, Kentsel Dönüşüm..., <http://www.yapi.com.tr/Haberler/kentsel-donusum-ve-kent-kimligi-urban-conversion-and-urban-identity_61111.html> (03.04.2017)

2.2.3. Çanakkale Kent Kimliği Belirleyicileri

2.2.3.1. Kentin Fiziksel Yapısı

Çanakkale kenti coğrafi konumu itibariyle Türkiye'nin kuzeybatısında yer alır. Ayrıca kuzey yarımkürede, doğu Akdeniz'e, Ege ve Marmara denizleri ile Asya ve Avrupa kıtaları geçiş güzergâhında bulunan Çanakkale kentinin kendine has özellikleri vardır. Çanakkale kentinin konumunu şu şekilde¹⁴⁸;

- İki kıta (Asya ve Avrupa),
- İki deniz (Ege ve Marmara),
- İki körfez (Saros ve Edremit),
- İki kıyı (Anadolu ve Traakya),
- İki ada (Bozcaada ve Gökçeada),
- İki yarımada (Gelibolu ve Biga),
- İki iklim (Akdeniz ve Karadeniz),
- İki bitki alanı (Akdeniz ve Karadeniz),
- İki savaş (Çanakkale ve Troya) ile
- Bir dağ (Kaz Dağı) ve
- Bir boğazın (Çanakkale Boğazı) varlığı ile ifade etmek mümkündür.

Çanakkale kenti coğrafi konumu itibariyle bölgesel atmosfer dolaşımı açısından; kuzeyden Karadeniz, güneyden Akdeniz üzerinden sokulan basınç ve rüzgâr sistemlerinin etkisine açık bir yerde bulunmaktadır. Yıllık ortalama rüzgârlı gün sayısı 260'tır. Rüzgârlı geçen gün sayısı oldukça fazladır. Hâkim rüzgâr yönü güneybatı-kuzeydoğu olup, maksimum rüzgâr esme hızı 35,4 m/s ile güneybatı yönünden esmektedir. Çanakkale

¹⁴⁸ Telat Koç, *Çanakkale'nin Kentsel Gelişimi (1946-2006) İle Fiziki Coğrafya İlişkisi*, Çanakkale Kent Konseyi Yayınları no:2, Çanakkale 2006, s. 1-2.

Meteoroloji istasyonunun verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık; 14,8°C ve yıllık ortalama yağış miktarı ise, 623,7 mm'dir.¹⁴⁹

Çanakkale ilinin yüzölçümü 9 955 km²'dir. Bu yüzölçümünün % 55'ni ormanlık alan oluşturmaktadır. Sahanın hâkim bitki örtüsünü ise Kızılçam ve Kermes Meşesidir. Bu bitki türlerine ek olarak Sarıçam yatağı boyunca Hasır, Gramineler ve Söğüt türlerini görmek de mümkündür. Çanakkale ovasını oluşturan alüvyal topraklar üzerinde, plato sahalarında, özellikle kentin kuzey yönde büyüdüğü Karacaören Ovası ve çevresinde, vertisoller ile rendzina tipi topraklarda yer almaktadır. Son zamanlarda gelişen emlak sektörünün ve mülk sahibi olma konusunda artan talep ile Çanakkale kenti çevresinde doğal bitki örtüsü büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Ancak kent içerisinde çevre düzenlemesinde çeşitli ağaç türleri kullanılmakta ve süreç devam etmektedir.¹⁵⁰

Sahip olduğu coğrafi konum, halkın ticaretle uğraşması ve bir liman kenti olması Çanakkale'nin hem etkileşim alanını genişletmiş hem de bu sayede kültürel ve ekonomik yönden gelişmesini sağlamıştır. Bu bağlamda kentin sosyo – ekonomik yapısına bakmakta fayda vardır.

2.2.3.2. Kentin Sosyo - Ekonomik Yapısı

Çanakkale kenti, tarih yönünden çok önemlidir. Bunun yanı sıra bunun sosyo – ekonomik boyutta da birçok değişim gözlenmiştir. Kentin, içerisinde bulunduğu durumu anlamak için geçmişinde yaşanan olaylara ve durumlara bakmakta fayda vardır. Kırılma noktalarına bakmak, o dönemi anlamak ve yorumlamak açısından kent kimliğini oluşturan bileşenler bağlamında yeterli olacaktır.

1910-1945 yılları arasında Çanakkale kentinin bulunduğu stratejik, jeopolitik durum itibarıyla o dönemin şartlarından doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde etkilenmiştir. Balkan Harbi, Çanakkale Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı ile II. Dünya Savaşı ile kentin fiziksel değişimi ve gelişimi farklı yönlerde gözlenmiştir. Çanakkale Savaşlarında, kentin bir bölümünün sıcak savaş dolayısıyla yanıp yıkıldığı gözlenir. Kent, önceki yıllarda edinmiş olduğu ticaret misyonundan uzaklaşır, daha önceki yıllarda olduğu gibi savunma ve garnizon kenti misyonuna döner. Savaşların sonrasında kentte sosyal ve kültürel değişimler olur. İç ve dış göçler yaşanır. Cumhuriyetle birlikte il olan

¹⁴⁹ Telat Koç, *Çanakkale'nin Kentsel...*, s. 37.

¹⁵⁰ Canan Z. Çavuş, *Çanakkale'de Kentsel Gelişimin...*, s. 46.

Çanakkale’ye devlet bürokrasisi gelir ve Cumhuriyet sonrası, kentin Anadolu’yla bağlantısını kuran Balıkesir karayolu açılır.¹⁵¹

Çanakkale’de 1940’lı yılların sonunda yapıldığı tespit edilen ilk imar planı, bugünkü Çanakkale’nin de modernleşme çekirdeğini oluşturmuştur.¹⁵² Buna göre, Çanakkale’de 1949 yılına kadarki planlama dışı süreçte değişik etnik gruplar, kentin ilk yerleşim alanı olan Çimenlik Kalesi çevresinde farklı büyüklükte mahalleler oluşturmuşlardır.¹⁵³

Tablo 1.5: Çanakkale Kentinin Yerleşim Alanlarının Yıllara ve Dönemlere Göre Gelişimi

Dönem	Yıl	Dönem Gelişimi (ha)	Dönemde Alan (ha)	Toplam
D 1.	1462-1500	16.4	16.4	
D 2.	1500-1700	10.8	27.2	
D 3-4.	1700-1910-1945	34.8	62.0	
D 5.	1945- 1960	38.2	100.2	
D 6.	1960-1980	208.2	308.4	
D 7-8.	1980- 1990	399.9	708.3	
D 9. 10.	1990- 2006	779.6	1.487.9	

Kaynak: Telat Koç, *Çanakkale’nin Kentsel Gelişimi (1946-2006) İle Fiziki Coğrafya İlişkisi*, Çanakkale Kent Konseyi Yayınları no:2, Çanakkale 2006, s. 8.

Tabloya göre, Çanakkale yerleşim alanlarının hangi yıllar arasında kaç ha’lık alan olduğu ve yine yıllara göre gelişimi görülmektedir. Dönem 1 olarak adlandırılan 1462 – 1500 yılları arasında toplam alan 16,4 iken, dönem 2’de (1500 – 1700) toplam alan 27,2’ye yükselmiştir. Dönem 3 – 4 -5 – 6 – 7 ve 8’de de bu alanlar artış göstermeye devam etmiştir. Dönem 9 ve 10’a gelindiğinde ise *dönemde toplam alan (ha)*, dönem 7 – 8’e göre iki katından fazla arttığı görülmektedir.

1960 – 1980 yılları arasında Türkiye’nin genelinde yaşanan köyden kente göç, Çanakkale kentinde de yaşanmıştır. Çanakkale’nin kendi ilçe ve köylerinden gelen göçler başta olmak üzere, Karadeniz ve diğer bölgelerden de kente göç olur. Kent düşey ve yatay

¹⁵¹ Telat Koç, *Çanakkale’nin Kentsel...*, s. 9.

¹⁵² Telat Koç, *a.e.g.*

¹⁵³ Canan Z. Çavuş, *Çanakkale’de Kentsel Gelişimin...*, s. 56.

doğrultuda büyür. Nüfus artışını fırsata çevirmek isteyen işverenler içinde yeni yapılan konut alanlarının yanı sıra, yeni sanayi alanları da oluşturulmaya başlanmıştır.¹⁵⁴

Ayrıca Üçüncü Beş yıllık Kalkınma Planı döneminde Çanakkale (1973) kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınmıştır. Bu durum kentin yatırımcılar açısından cazip hale gelmesindeki en önemli etkidir. 1960'lı yıllardan itibaren gelişmeye başlayan taş ve toprağa dayalı sanayinin yanı sıra il dışından gelen girişimci grupların gıda ve içki sanayiine yaptıkları yatırımlar, kentteki sanayinin çeşitlenmesini sağlamıştır. Buna bağlı olarak Çanakkale'de sanayi faaliyetlerinin gelişimi açısından iki yön belirlenmiştir. Bunlardan birincisi İsmetpaşa Mahallesi, ikincisi ise kentin güneyindeki Atatürk Caddesi'dir. Bu periyotta kentsel gelişimin % 69.67'lik kısmı ova üzerinde gerçekleşmiştir. 1972 yılında gelişimin % 16.42'si yamaçlarda gerçekleşmiş iken 1997 yılında bu oran % 22.93'e yükselmiştir. 1997 yılına gelindiğinde kentin kapladığı alan 6.59 km², yi bulmuştur. Bu değer 1973 - 1997 yılları arasını kapsayan süre içerisinde kentin alansal olarak %50'den fazla büyüdüğünü göstermektedir.¹⁵⁵ Bütün bu bilgiler ışığında Tablo 1. 6'da gösterilen Çanakkale kentinin mahallelerine ve onların en belirgin özelliklerine bakmakta fayda vardır.

¹⁵⁴ Telat Koç, *Çanakkale'nin Kentsel...*, s. 10.

¹⁵⁵ Canan Z. Çavuş, *Çanakkale'de Kentsel Gelişimin...*, s. 52.

Tablo 1.6: Çanakkale Kentinin Mahalleleri ve Özellikleri

Mahalle	Yüzölçümü (ha)	Konut S.	Özellikleri
Barbaros	791	9679	Yüzölçümü en fazla olan mahalledir. Kamu kurumları, havaalanı ve askeri alanlar bulunmaktadır. Diğer mahallelere göre daha yeni gelişme gösteren mahalledir.
Esenler	354	2414	Kooperatifleşme oldukça hızlıdır.
Cevatpaşa	249	9123	Askeri, kamu ve sosyal tesis alanlarını içerir.
İsmetpaşa	232	7091	Küçük Sanayi Sitesi, Trutaş, Sümerbank gibi tesis ve işletmeler yer alır.
Kemalpaşa	192	987	Kentsel sit alanı içinde yer almaktadır ve eski doku mimari hâkimdir. Ticaret merkezi durumundadır.
Fevzipaşa	183	1356	Çimenlik Kalesi çevresini oluşturmaktadır.
Namık Kemal	11	930	Genelde ticaret ve küçük sanayi faaliyetleri hâkimdir.
TOPLAM	2012	31580	

Kaynak: Telat Koç, *Çanakkale'nin Kentsel Gelişimi(1946-2006) İle Fiziki Coğrafya İlişkisi*, Çanakkale Kent Konseyi Yayınları no:2, Çanakkale 2006, s. 23.

Çanakkale kentinde ilk çok katlı toplu konut inşaatlarının yapılmaya başlandığı dönem 1990'lı yıllardır. İlk toplu konut projesi kentin kuzeyindeki plato yüzeylerinde başlatılan 486 konutluk Barışkent Toplu Konut bölgesidir. Bu konutlara ilk yerleşme 1996 yılında gerçekleşmiştir.¹⁵⁶ Kentin toplumsal ve sosyal yapısına en büyük etkiyi 1992 yılında kurulan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi yapmıştır.¹⁵⁷ Aynı zamanda üniversite nüfus artışına da neden olmuştur. İlerleyen tarihlerde hem nüfusta artış devam etmiş hem de yeni yerleşim alanları oluşturulmuştur. Örneğin; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesindeki öğrenci sayısı 2006 yılında 12 326 iken, 2017 yılında bu rakam 49.791'e yükselmiştir.

Çanakkale'nin yer altı zenginlikleri de ekonomik yapısı açısından önemlidir. Çanakkale bilindiği üzere uzun yıllar askeri bölge olmuş ve bu yörede maden ürünlerinin

¹⁵⁶ Canan Z. Çavuş, *Çanakkale'de Kentsel Gelişimin...*, s. 53.

¹⁵⁷ Telat Koç, *Çanakkale'nin Kentsel...*, s. 278.

arama işlemleri neredeyse yok denecek kadar az olmuştur. Ancak, 1948 yılından itibaren MTA Enstitüsü, yöredeki maden yataklarını ayrıntılı bir şekilde saptamıştır. Bu bağlamda Çanakkale kenti sınırları içerisinde bulunan maden yataklarını şu şekilde sıralamak mümkündür¹⁵⁸:

- Yenice ilçesinde: Kurşun, çinko, linyit, asbest, grafit, mermer,
- Çan ilçesinde: Kurşun, linyit, manganez diyotomit,
- Lapseki ilçesinde: Kurşun, bakır, demir, manganez, asbest,
- Bayramiç ilçesinde: kurşun, asbest, bakır,
- Ayvacık ilçesinde: kurşun, çinko, tuz, uranyum,
- Biga ilçesinde: kurşun, bakır, demir, manganez, asbest, grafit, perlit,
- Merkez ilçede: asbest manganez,
- Ezine ilçesinde: demir, mermer
- Gökçeada'da kurşun ile linyit bulunmaktadır.

2.2.3.3. Kentin Kültürel Birikimi ve Yapısı

Çanakkale kenti, vermiş olduğu göçlerin yanı sıra gerek yurt içi gerekse yurtdışından almış olduğu göçlerle çokkültürlü bir yapıya sahiptir.¹⁵⁹ Kültürel birikimin oluşma sürecinde o kentin kültürü, tarihi, sosyo - ekonomik yapısı, siyasal değişim süreci gibi birçok etken vardır. Çanakkale ilk adı Kala-i Sultaniye olan askeri bir şehirdir. 1923 yılında il olmuştur. Nüfusu az ama kültür düzeyi yüksek bir ildir. Bu nedenle bir kültür şehri olması istenmektedir. Küçük olmasına rağmen kültürel yönden gelişmiş bir şehirdir. Bunun nedenleri arasında Batıya yakın olması, insanların doğa kültürüne sahip olması vb. sayılabilir.¹⁶⁰

Sosyo – kültürel yaşamın gelişiminde önemli olan bir diğer husus ise, Çanakkale Boğazı'nın deniz ulaşımında önemli bir güzergâh olmasıdır. Burada önemli olan

¹⁵⁸ < http://www.burasicanakkale.com/burasicanakkale/extra_pages/siyasi_cografya.htm > (08.05.2017)

¹⁵⁹ Telat Koç, *Çanakkale'nin Kentsel...*, s. 293.

¹⁶⁰ Telat Koç, *Çanakkale'nin Kentsel...*, s. 278.

Çanakkale kentinin yalnızca bir boğaza sahip olması değildir. Aynı zamanda Çanakkale kentinin sahip olduğu 670 km'lik kıyı şeridi, içeriye sokulan koy ve kumsalları, deniz turizminin yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bu koy ve kumsallar; güneşlenme, yüzme, su sporları gibi çok çeşitli rekreasyon faaliyetleri için uygundur. Çanakkale Boğazı'nın en dar yerinde bulunan Çimenlik Kalesi (Kale-i Sultaniye) ve Kilitbahir Kalesi de varlığını günümüze kadar korumuş¹⁶¹ ve şehrin kültürel birikimine de katkı sağlamaya devam etmektedir.

Kültür Turizmi içerisinde değerlendirilen müzeler de kültürel birikim açısından oldukça önemlidir. Çanakkale, çok yönlü ve zengin bir tarihsel geçmişe sahip olmakla birlikte müzecilik çalışmaları da 1931 yılında başlamıştır. Çanakkale Arkeoloji Müzesi; 1873 yılında inşa edilen Ermeni Kilisesi, 1961 yılında Arkeoloji Müzesi olarak düzenlenmiştir. İçerisinde, Frank Calvert koleksiyonu, Dardanos, Troya, Assos ve diğer kazılardan elde edilen arkeolojik eserler sergilenmektedir. Piri Reis Müzesi 1971 yılında faaliyet göstermeye başlamıştır. Müze içerisinde; Çanakkale Gelibolulu Piri Reis haritaları ve devrin sancak, bayrak ve topları sergilenmektedir. Çanakkale Şehitler Anıtı Müzesi ise, Gelibolu Yarımadası'nda bulunmaktadır. Bir diğer müze de Nusrat Mayın Gemisi Müzesidir. 1982 yılında yapılmıştır ve Çimenlik Kalesi içerisinde yer almaktadır. Müze içerisinde Çanakkale Deniz Savaşlarına katılan Nusrat Mayın Gemisi'nin birebir kopyası mevcuttur.¹⁶²

1984 yılında Barbaros Mahallesi'ndeki yeni binasına taşınan Çanakkale Arkeoloji Müzesi'ndeki etnoğrafik eserlerde gerek Çanakkale tarihi açısından gerekse de kültür turizmi açısından oldukça önem arz eden diğer bir husustur. Çanakkale Arkeoloji Müzesi içerisinde¹⁶³:

- Çanakkale seramikleri (19. ve 20. yy),
- Helenistik ve Roma çağına ait taş eserler,
- Çevredeki antik şehirlerden (Troya, Lampsakos, Assos) çıkarılan çeşitli eserler,
- 1959 yılında Dardanos tümülüsünden çıkan altın takılar bulunmaktadır.

¹⁶¹ Canan Z. Çavuş, *Çanakkale'de Kentsel Gelişimin...*, s. 48.

¹⁶² *Çanakkale Valiliği El Kitabı*, s. 10.

¹⁶³ Canan Z. Çavuş, *Çanakkale'de Kentsel Gelişimin...*, s. 49.

Sonuç olarak kent kimliğinin oluşmasında ve yaygınlaşmasında müzelerin önemi azımsanmayacak kadar büyüktür. Kente dair kalıntıların, eserlerin ve bilgilerin bilinmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından da müzelerin önemi gün geçtikçe artmaktadır.

2.2.3.4. Kentin Tarih Gelişimi

Eski çağlarda Hellespontos ve Dardanel olarak anılan Çanakkale M.Ö. 3000 yılından beri yerleşim alanı niteliğini korumuştur. Antik çağa ışık tutan Troia ve Assos yerleşkeleri günümüze ulaşan kalıntıları ile bu topraklar üzerindeki tarihi yansıtmaktadır.¹⁶⁴ Bir başka görüşe göre Çanakkale kentinin tarihi, günümüzden 6 bin yıl önce başladığı kabul edilen döneme dayanmaktadır. Biga Yarımadasında yaşamış olan yerli halkı üzerinde barındırmıştır. Fakat bunların kimler olduğu bilinmemektedir. Yapılan bazı kazı çalışmaları ve araştırmalara göre yöredeki en eski yerleşimler Kumtepe’de kurulmuştur. Kumkale’nin M.Ö. 4000’de, Truva (Troya)’nın ise M.Ö. 3500 – 3000 yılları arasında kurulduğu sanılmaktadır.¹⁶⁵

Çanakkale’nin asıl tarihi Truva ile başlar. M.Ö. 3000 ve 2000 yıllarında dönemin en parlak kültür merkezi durumundadır. Truva antik kenti, İntepe Beldesi, Tevkifiye Köyü yakınına Çanakkale’ye 25 km uzaklıkta Hisarlık mevkiindedir. Yapılan kazı çalışmaları sonucunda 9 kültür katı saptanmış ve 40’tan fazla yerleşim evreleri ortaya çıkarılmıştır. Troya’nın adına ilk defa Homeros’a atfedilen İlyada Destanında rastlanılmaktadır.¹⁶⁶

Bu önemli topraklar üzerine daha sonra Aioliyalılar M.Ö. 8. yy da yerleşmişlerdir. *Eolya* olarak adlandırılan yörede birçok ticaret kolonisi kurdular. M.Ö. 7. yy da Lidyalıların, M.Ö. 6. yy da Perslerin denetimine girdi. Asya seferine çıkan Büyük İskender Pers ordusunu yöredeki Kocabaş Çayı kenarında tarihi Granikos Çarpışması olarak geçen savaşta kazanınca Eolya Mekadonyalıların eline geçmiştir. M.Ö. 2. yy da Bergama (Pergamon) Krallığının egemenliğine girdi. M.Ö. 1. yy da Roma topraklarına katılan Eolya, Troya kentinin de yer aldığı Biga Yarımadasının batı kesimine Troas denildi. Buradaki önemli yerleşimlerden birisi olan Aleksandreia Troas, Roma döneminde serbest liman ve zengin bir ticaret merkezi durumundaydı. M.S. 2. yy da Trakya’dan gelen

¹⁶⁴ TÜİK, *Seçilmiş Göstergelerle 2013 Çanakkale*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. XI.

¹⁶⁵ < <http://www.canakkale.bel.tr/> > (08.05.2017)

¹⁶⁶ Telat Koç, *Çanakkale’nin Kentsel...*, s. 285.

Gotların saldırılarına uğradığı ve sonrasında Çanakkale Boğazının stratejik açıdan öneminin arttığı bilinmektedir.¹⁶⁷

Çanakkale, Roma ve Bizans dönemlerinde limanlarıyla da önem kazanmıştır. Osmanlıların Akdeniz'de egemenlik kurma istekleri, onları Balkan Yarımadası'ndaki fetihlere, Gelibolu ve yöresinden başlamaya yöneltmiştir. Çanakkale'deki Osmanlı egemenliği Gelibolu'da bir tersanenin kurulmasıyla daha da artmıştır.¹⁶⁸ Gelibolu yarımadası 5. yy'ın ortalarında Hunların, 6. yy ortalarında da Uygurların saldırısına uğradı. 7. ve 8. yy da Konstantinopolis (İstanbul)'i ele geçirmek için birkaç kez boğazdan geçen Araplar Sestos'a kadar geldiler. 14. yy başlarında Gelibolu kesiminde Katonlar egemen olurken, Anadolu kesiminde Karesioğulları'nın eline geçti. 14. yy'ın ilk yarısında Karesioğullarından Demirhan Bey, ardından Aydınoğullarından Umur Bey yöreyi alma girişiminde bulundular. 1367 tarihinde Osmanlılar Gelibolu'yu ele geçirdiler.¹⁶⁹

Çanakkale, bu tarihten itibaren Osmanlıların kurduğu az sayıdaki kentlerden biridir. Kentin kuruluşu 1462 yıllarında Fatih Sultan Mehmet tarafından günümüzdeki Çimenlik kalesinin yaptırılmasıyla başlar. Kalenin bitiminden sonra kale inşaatında çalışanlar kalenin etrafına yerleşerek kentin nüvesini oluşturur. Çimenlik kalesi, kentin çekirdeğini oluşturur. Çanakkale'nin ilk adı ise Kala-i Sultaniye'dir. Askeri bir şehirdir ve adını kaleden alır. Cumhuriyetin ilanından sonra 1923 yılında ise Çanakkale il olmuştur.¹⁷⁰

Bu tarihlerde kentin kimliğini oluşturan bileşenler misyonuna bağlı olarak, savunma ve garnizon kenti olmasıdır. Kuruluşundan 150 yıl sonra, Çanakkale kentinin büyümesi ve gelişmesi devam etmektedir ve bu nedenle kente yeni kimlikler eklenmekte, yeni özellikleriyle ön plana çıkmaya devam etmektedir. İlerleyen dönemlerde kentin kimliği, savunma ve garnizon kentinden, ticaret kenti misyonuna dönüşmüştür. Burada önemli olan bir diğer husus ise, kentin misyon değişimi ile birlikte iki farklı yeni kültüründe kente yerleşmiş olmasıdır. Bunlar, bölge ticaretiyle uğraşan Yahudiler, kordon boyunca büyük konak ve yalıları inşa eden Levantenlerdir.¹⁷¹ Kentin ticari misyonu, zenginleşmeyi, sosyal ve kültürel yaşamdaki renkliliği de geliştirir.

¹⁶⁷ < <http://www.canakkale.bel.tr/> > (08.05.2017)

¹⁶⁸ TÜİK, *Seçilmiş Göstergelerle 2013 Çanakkale*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. XI.

¹⁶⁹ Veysel Tolun, *Çanakkale Kent Rehberi*, Çanakkale 2005, s. 5.

¹⁷⁰ Telat Koç, *Çanakkale Yerleşmesinin Durum Raporu 2003*, Çanakkale Olay Gazetesi Baskısı, Çanakkale 2004, s. 276-278.

¹⁷¹ Telat Koç, *Çanakkale'nin Kentsel...*, s. 7-9.

2.2.3.5. Kentin Nüfus Hareketliliği

Türkiye de kırdan kente göçlerin en yoğun olarak başladığı dönem 1945 - 1980 yılları arasındaki dönemdir. Aynı zamanda *kentleşme hareketleri* olarak da adlandırılabilen bu dönemde kırsal çözülmenin ortaya çıkardığı göçler yaşanmıştır. 1970’li yılların ortalarından itibaren kentlerden kentlere göçler daha çok artış göstermiştir. Bunun en belirgin nedeni ise bireylerin kendileri için daha iyi fırsatlar taşıdığına inandıkları yerlere göç etme istekleridir.¹⁷²

Çanakkale nüfus hareketliliğini üç ayrı tabloda incelemek mümkündür. Tablo 1. 7’de, Türkiye de ilk olarak yapılmaya başlanan nüfus sayımı ile (1927) başlayıp, 2000 yılına kadar ki geçen sürede oluşan nüfus hareketleri ve Türkiye toplam nüfusu ile Çanakkale nüfusunun sayısal verilere ulaşmak mümkündür. Tablo 1. 8’de, 2000 – 2006 yılları arasında Çanakkale nüfusu verilerine ulaşılırken, Tablo 1. 9’da da ise, 2007 – 2016 yılları arasında Çanakkale’de toplam nüfus sayısı ve nüfus yoğunluğu verilerine ulaşmak mümkündür.

¹⁷² Doğan Bıçkı, *Geleceğin Kentte İnşası...*, s. 152.

Tablo 1.7: Sayım Yıllarına Göre Türkiye ve Çanakkale Nüfusu (1927-2000)

Yıllar	Çanakkale Nüfusu	Türkiye Nüfusu
1927	183.491	13.648.270
1935	222.792	16.158.018
1940	304.588	17.820.950
1945	371.254	18.790.174
1950	289.429	20.947.188
1955	311.456	24.064.763
1960	337.610	27.754.820
1965	350.317	31.391.421
1970	360.764	35.605.176
1975	369.385	40.347.719
1980	391.568	44.736.957
1985	417.121	50.664.458
1990	432.263	56.473.035
1997	488.815	62.865.574
2000	464.975	67.844.903

Kaynak: < <http://www.kizilcatuzla.com/urun.aspx?id=59> > (11.05.2017)

28.10.1927 tarihinde yapılan sayım sonucuna göre 183.491 olan il nüfusu 22.10.2000 tarihinde 464.975 olmuştur. Tablo 1. 7’de görülmemekle birlikte TÜİK verilerine göre, 1927 yılında Çanakkale il nüfusunun% 19,5’i şehirlerde, % 80,5’i köylerde oturmakta iken 2000 yılı sayım sonuçlarına göre nüfusun 46,4’ü şehirlerde, % 53,6’sı köylerde oturmaktadır. Kent ve kır nüfusundaki değişime bakıldığında şehirleşme oranının arttığı, kırsal kesimde yaşayan insan sayısının günümüze kadar azaldığı anlaşılmaktadır. Diğer nüfus hareketliliği tablosu ise, Tablo 1. 8’de verilmektedir. Çanakkale için 2000 ile 2006 yıllarını kapsayan tablo şu şekildedir.

Tablo 1.8: Yıllara Göre Çanakkale Nüfusu (2000-2006)

Yıl	Çanakkale Nüfusu
2000	449.418
2001	453.632
2002	457.280
2003	460.792
2004	464.511
2005	468.375
2006	472.320

Kaynak: TÜİK nüfus tahminleri, 2000-2006.

<www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1590> (11.05.2017)

Türkiye İstatistik Kurumunun yapmış olduğu il nüfuslarına göre tahmin sayıları tablo 1. 8’de görüldüğü gibidir. 2000 yılında 449.418 kişi olan Çanakkale nüfusu, 2006 yılında 472.320 kişiye ulaşmıştır. Yaklaşık olarak her yıl bir önceki yıla göre 4 000 civarında artış göstermektedir. Bu yıllar arasında kent nüfusunda bir azalma görülmemektedir.

Tablo 1.9: Yıllara Göre Çanakkale Nüfus Yoğunluğu (2007-2016).

Yıl	Çanakkale Nüfusu	Nüfus Yoğunluğu
2007	476.128	48 /km ²
2008	474.791	48 /km ²
2009	477.735	48 /km ²
2010	490.397	49 /km ²
2011	486.445	49 /km ²
2012	493.691	50 /km ²
2013	502.328	50 /km ²
2014	511.790	51 /km ²
2015	513.341	52 /km ²
2016	519.793	52 /km ²

Kaynak: < <http://www.nufusu.com/il/canakkale-nufusu> > (03.05.2017)

Tabloya 1. 9’a göre, Çanakkale nüfusu (2011 yılı hariç) 2007 ile 2016 yılları arasında sürekli olarak artış göstermiştir. Nüfus sayısının artmasıyla doğru orantılı olarak km² başına düşen insan sayısı da artmış ve nüfus yoğunluğunda bir artış gözlenmiştir.

Çanakkale’nin toplam nüfusu 2010 yılı Adrese dayalı kayıt sistemine göre, 490.397’tir. Bu nüfusun % 54,8’i il ve ilçe merkezlerinde; başka bir ifade ile kentsel alanda, geri kalanı ise belde ve köylerde yaşamaktadır. Bu verilere göre, Çanakkale’nin kentsel nüfus oranının, % 77 civarında olan Türkiye ortalamasının hayli gerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Çanakkale’ye bağlı 568 köy vardır. Bu köylerin pek çoğunda, kente göç süreci olanca hızıyla devam etmekte; kırsal alanlar giderek yaşlılara terk edilmektedir. Çanakkale’nin net göç hızı ise bu bağlamda değişiklik göstermektedir. 2008 yılında 4.53 olan göç hızı; 2009 yılında 1.28 ve 2010 kayıtlarına göre

de 2.36 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, Merkez ilçe ve Ezine ilçesi dışındaki tüm ilçelerde 2008 - 2010 yıllarında nüfus eksilmeleri yaşanmıştır. Buna göre, bu iki ilçe dışında net göç hızı negatif olarak kaydedildiği görülmektedir. Buradan hareketle, Çanakkale kırsalından ve yakın çevresinden yapılan göçlerin merkeze ve sanayinin yoğunlaştığı Ezine ilçesine yöneldiği anlaşılmaktadır. 2010 yılı verilerine göre, Çanakkale'ye göç eden iller içerisinde ilk sıralarda İstanbul, Balıkesir ve Ankara yer alırken; yine en çok İstanbul'a, Balıkesir'e ve İzmir'e göç verdiğini söylemek mümkündür.¹⁷³

2015 yılında ise Çanakkale nüfusu 513.341 kişiydi. Bu sayı 2016 yılında 519.793 kişi olmuştur. Bu rakamlara göre 2016 yılında nüfus; % 1.26 oranında artmıştır. Çanakkale nüfus yoğunluğunu ise değerlendirmek mümkündür. Ayrıca, 2016 – 2015 yıllarında yüzölçümü 9.955 km² olan Çanakkale ilinde kilometrekareye düşen kişi sayısı 52'dir.

2.2.3.6. Kentlinin Yaşam Biçimi ve Kalitesi

Kentin kültürel, siyasal ve sosyo – ekonomik yönden gelişim göstermesi, kentteki yaşam biçiminin gelişmesine, yaşam kalitesinin artmasına ve dolaylı yoldan etkilerle bireylerin kentlilik bilincinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, Çanakkale kenti için Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemlerle yaşanan bazı önemli gelişmeleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür¹⁷⁴:

- **1929:** Çanakkale Ticaret Odası kuruldu.
- **1936:** Çanakkale Boğazı'ndan geçiş statülerini de içeren Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı.
- **1949:** Çanakkale Kız Enstitüsü öğretime başladı.
- **1950:** Çanakkale Barosu kuruldu.
- **1952:** Ticari gemilerin kapasitelerinin artması nedeniyle, Çanakkale limanı genişletildi.
- **1953:** Yenice ve Çan ilçelerinde meydana gelen deprem büyük hasara neden oldu.
- **1959:** Çanakkale Ticaret Odası, Ticaret ve Sanayi Odası oldu.
- **1960:** Çan ilçesinde Kale Seramik Sanayii işletmeye açıldı.

¹⁷³ Doğan Bıçk, *Geleceğin Kentte İnşası...*, s. 155.

¹⁷⁴ < http://www.burasicanakkale.com/burasicanakkale/extra_pages/siyasi_cografya.htm > (08.05.2017)

- **1962:** Çanakkale il merkezinde, Sarıçay'ın taşmasıyla meydana gelen sel felaketinden sonra pek çok konut kullanılamaz hale geldi.
- **1963:** Troya Festivali ilk kez düzenlendi.
- **1964:** Çanakkale İş ve İşçi Bulma Kurumu kuruldu.
- **1970:** Petkim- Petrokimya A.Ş.'nce fabrika kuruldu.
- **1972:** Gökçeada Limanı işletmeye açıldı.
- **1972:** Çanakkale Esnaf ve Sanatkarları Kefalet Birliği kuruldu.
- **1973:** Kuru sebze ve salça üreten Trutaş Gıda sanayii A.Ş. kuruldu
- **1979:** Çanakkale BAĞ-KUR şubesi kuruldu.
- **1980:** Türkiye'nin 36. Çimento fabrikası olan Çanakkale Çimento sanayi deneme üretimine başladı.

Çanakkale'de yaşamı tarımsal üretim, ticaret ve el sanatları biçimlendirmiştir. 1970'li yıllardan sonra sanayi ve turizm alanındaki gelişme, geleneksel yapının çözülmesine yol açmıştır. Günümüze gelindiğinde geleneksel toplum yapısının tamamen terk edildiği kent merkezinde giyim kuşam, yemek ve eğlence anlayışları da çağın gereklerine uygun bir şekil almıştır. 1992 yılında kurulan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversite'sinde eğitim görmek amacıyla farklı kentlerden gelen genç nüfus, Çanakkale'nin sosyal ve ekonomik hayatı üzerinde büyük etki oluşturmuştur. Sonuç olarak Çanakkale için “modern kent yaşamının tamamen benimsendiği bir yerleşim yeridir” demek yerinde olacaktır.¹⁷⁵

2.3. Kent İmgesi

Kentleri birbirlerinden ayıran farklı karakterleri vardır. Bu karakterler kent kimliği, kent profili ve kent imgesi kavramlarıyla açıklanmaktadır. Kent kimliğinin uzun bir süreçte oluştuğu göz önünde bulundurulacak olursa kent kimliği, bir kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi ve niteliklerin karışımı olarak o kente biçim verir.¹⁷⁶ Kent, kültürel canlılık ile evrensel uygarlığın buluşması demektir. Kent bir göstergeler ve imgeler mekânı, uygarlıklar diyarındır. Bu bağlamda kent imgesinden anlaşılan ise, o kentin genel görünümüyle yaşam tarzıdır. Ayrıca sokakları, caddeleri, parkları, heykelleri, kütüphaneleri, halkın bir arada bulunduğu alanları, insanların giyimi

¹⁷⁵ Telat Koç, *Çanakkale'nin Kentsel...*, s. 288.

¹⁷⁶ Sefer Aşir Eraslan, < <http://kirsehircoigdem.net/kent-kimligi-kent-kulturu/> > (06.10.2016)

ve davranış biçimleri, kentin mimarisini oluşturmaktadır. Bu aynı zamanda mekânsal yerleşime bir karşılıktır. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, niteliklerin karışımı o kente biçim verir. Aynı zamanda bir kentin profili açıklanırken kenti oluşturan üç etkenden bahsetmek mümkündür.

Bu etkenler¹⁷⁷;

- Kentin doğal profili,
- Sosyo - ekonomik profili,
- İnsan eliyle yapılmış mekânın profilidir.

Bu bağlamda kentsel kimlik, kent çevresinin, doğal elemanları, yapay elemanları ve sosyokültürel özellikleri ile tanımlanır. Kent imgesi kavramı ile anlatılmak istenen de, o kentin genel görünümü ve yaşam tarzıdır. Bir kenti caddeleri, parkları, sokakları, kütüphaneleri, halkın bir arada bulunduğu mekânlar, giyim ve davranış biçimleri, kentin dokusu ve mimarisi ile bir bütündür.¹⁷⁸ Ayrıca kent imgesi, kentin yapılaşmış çevresinde gözlemlenen şehir tacı, sınırlar, bölgeler, kanallar ve düğüm noktaları ile tanımlanabilir. Lynch, *The Image of The City* adlı eserinde kentsel imgeleri kimlik, yapı ve anlam olmak üzere üç parça halinde çözümlenebileceğini ileri sürmüştür.¹⁷⁹ Kentsel imge; kent yaşantısının kişilerde bıraktığı duysal ve düşünsel izlerdir. Bu izler kent kimliğinin oluşmasında ve sürekliliğinde en önemli adımdır.¹⁸⁰

Kentsel imge ile kentsel kimlik kavramları yazılı kaynaklarda çoğunlukla birbirine karıştırılmaktadır. Kentsel imge, kentin görülmesiyle elde edilen zihinsel bir süreci ifade ederken; kent kimliği kentin kişilere gösterdiği sosyal, kültürel ve mekânsal öyküye işaret etmektedir.¹⁸¹ Kent imgesi, hareket edebilen veya edemeyen her şeyin ortak ifadesidir, canlı ve cansız tüm varlıklara, eşyaya bir anlam verir. Aynı zamanda, kent imgesi bir kentin hem doğal özellikleriyle, hem de yapısal özellikleriyle insanlar üzerindeki izdüşümü, çağrışımdır.¹⁸²

Kentin kimliğini yalnızca yapıların mimari değerinde ve doğal çevresinin özelliklerinde aramaya çalışmak da doğru değildir. Bu olumlu özellikler ancak, içinde

¹⁷⁷ Şafak Kaypak, *Antakya'nın Kent Kimliği...*, s. 378-379

¹⁷⁸ Sefer Aşır Eraslan, <<http://kirsehirciadem.net/kent-kimligi-kent-kulturu/>> (06.10. 2016)

¹⁷⁹ Kevin Lynch, *The Image of The City*, Harward University Press, The M.I.T Press, Cambridge 1960, s. 8.

¹⁸⁰ Kevin Lynch, *The Image of The City*, The M.I.T Press, Cambridge 1960, (akt: Kadriye Deniz Topçu), "Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2011, Cilt: 8, Sayı:2, s. 1052.

¹⁸¹ Kadriye Deniz Topçu, *Kent Kimliği...*, s. 1052.

¹⁸² Şafak Kaypak, *Antakya'nın Kent Kimliği...*, s.375.

geçirilen yaşam deneyimleri ile bir anlam ve değer kazanmaktadır. Bu da ‘kültür’ ve ‘gelenek’ kavramlarının da kent kimliği ve kent imgesinin tanınmasında önemli olduğunu göstermektedir.¹⁸³ Kent kimliği sabit değildir; durağan olmayan, sürekli gelişip değişen, yenilenebilen veya bozulabilen nitelikte dinamik bir oluşumdur. Bir kentin var olan kimliği, kendi tarafından değil, ancak insan eliyle dışsal etkenler tarafından değişikliğe uğramaktadır. Dolayısı ile kent kimliğinin, kentsel mekânla ve kentsel kültürle yakın ilişkisi vardır.¹⁸⁴

2.4. Kentsel Mekân

Geçmişten günümüze kadar sürekli bir değişim ve etkileşim içerisinde olan kentler, bulundukları mekânlar üzerinde belirli bir zamana dayanır. Ayrıca bir kentin sınırlarını oluştururken mekân, zaman ve hareket etkenlerinin varlığından da söz etmek mümkündür. Kenti meydana getiren üç temel bileşenin (sosyal, doğal ve fiziki çevre) karşılıklı ilişki içerisinde olması sonucu ortaya çıkan sorunlara sistemli çözüm getirebilmeyi amaçlayan kent planlamasına ait ilk örneğin, Babil kentinde olduğu bilinmektedir. Sonrasında ise kent planlaması kentsel mekân kavramı ile önemini devam ettirmiş ve kentlerin mekânsal özellikleri ön plana çıkarmaya başlamıştır.¹⁸⁵

Dünya alan yazınına bakıldığında kentsel mekân için farklı disiplinlerden farklı tanımlamaların olduğu da görülmektedir. Bu tanımlamalardan bazıları;

- Bauman’a göre kentsel mekân, “tehlike ve özgürleşme imkânı olarak *müphem bir alandır*. Çekici ve itici yönleri vardır. Kentin çekiciliği ve iticiliği birbirine dayanan, birbirini besleyen ve tamamlayan özelliklerdir.”¹⁸⁶
- Madanipour ise, kentsel mekânı “fiziksel ve herkes tarafından da erişilebilir olan bir yer; yabancıların ve yerlilerin çok az kısıtlamalarla girebildikleri, kasabalar, şehirler ve kırsal mekânların içlerinde kalan mekânlar” olarak tanımlanmıştır.¹⁸⁷
- Lynch’e göre kentsel mekân daha farklı bir şekilde tanımlanmakta ve kentsel mekânın özelliklerinden bahsedilmektedir. Bir yerin tanımlanmasına

¹⁸³ Kadriye Deniz Topçu, *Kent Kimliği...*, s. 1052.

¹⁸⁴ Şafak Kaypak, *Antakya’nın Kent Kimliği...*, s. 377.

¹⁸⁵ Şafak Kaypak, *Antakya’nın Kent Kimliği...*, s.378-379

¹⁸⁶ Cevat Özyurt, *Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde...*, s. 116.

¹⁸⁷ Ali Madanipour, “Why Are The Design And Development of Public Spaces Significant For Cities”, *Environment And Planning B: Planning And Design*, Cilt: 26, Sayı: 6, 1999, s. 879-891.

yardımcı olan ve aynı zamanda o yere ait toplumların kültürel, sosyal, ekonomik ve politik yapısını etkileyen etmenler vardır. Bu etmenler, mekânı bir bütün olarak algılamamıza yardımcı olurlar. Örneğin, estetikten yoksun ve karmaşık olduklarında insanlara huzursuzluk vererek görsel kirliliğe neden olabilirler. Bir başka deyişle, mekânsal özelliklerini, anlamlarını ve kimliklerini yitirebilirler.¹⁸⁸

- Firidin ve Ensici Aksel'in Montgomery'den faydalananarak oluşturdukları kentsel mekân tanımında ise üç ana bileşen vardır. Bunlar, aktiviteler, davranışsal öğeler ve mekânsal kurgudur. Aktivite ile anlatılmak istenen, mekânda yer alan işlevlerin birbirini desteklemesi, çeşitliliği ve kişilerin ihtiyaçlarına hitap edebilmesidir. Kentsel mekânlar, kentsel kimlik elemanlarının sürdürülmesi ve tasarıma yön vermesiyle canlılığın da sağlanması sonucunda oluşur. Ayrıca, tercihler doğrultusunda bireylerin sıkça tercih ettiği mekânlar olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, Piazza del Campo - Siena, Piazza San Pietro - Roma, Ortaköy Meydanı - İstanbul gibi.¹⁸⁹

Kentli bireyin, kentsel mekânlarda kendine ayırdığı zaman dilimini değerlendireceği yerler aynı zamanda kültür zenginliği olarak görülmekte ve kentsel yaşam biçimine yeni bir anlam katmaktadır.¹⁹⁰ Kentli bireylerin, mekânsal bağlamda zamanlarını ne şekilde değerlendirdiklerine bakmadan önce, bu bağlamda kentlerin bir tasarım ya da planlama sonucu değil doğal bir süreç olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu kentsel mekânlar içerisinde oluşan lüks konut ve sanayi bölgeleri gibi yerleşim yerleri de kentin ve kentli bireyin zamanını geçirdiği doğal alanlar olarak tanımlanmaktadır. Robert Ezra Park, kentin doğal ve değişmeyen güçlerin etkisiyle oluştuğunu vurgulamakta ve kentleri insan doğasının bir ürünü olarak algılamaktadır.¹⁹¹ Sonuç itibarıyla kentsel mekânlar, insan eliyle

¹⁸⁸ Kevin Lynch, <http://interactive.usc.edu/wp-content/uploads/2013/10/Image_of_the_City.pdf> (25.12.2016)

¹⁸⁹ Nilay Evcil, *Üsküdar'da Kentsel Kimlik...*, s. 563.

¹⁹⁰ Şafak Kaypak, *Antakya'nın Kent Kimliği...*, s. 378-379

¹⁹¹ Robert Ezra Park, "Human Ecology", (der. Jan Lin and Cgristopher Mele) *The Urban Sociology Reader*, (içinde), Routledge, London 2005, s. 63-65. (akt. Fuat Güllüpinar, "Kent Sosyolojisi Üzerine Literatür Değerlendirmesi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 3, 2012, s. 8).

oluşturulmuş ve insan doğasına uygun olarak şekillendirilmiş alanlardır. Bir başka ifadeye göre kentsel mekân iki farklı anlamda tanımlanmaktadır¹⁹²:

- Birincisi, kent içindeki “mekânların/açık alanların” fiziksel olarak tanımlanmasıdır. Bu durumda, adı geçen her ayrı kent mekânı için (sokak, meydan, park, vd.) mekânın boyutlarına, konumlandırılmasına ve mekânı oluşturan elemanların biçimsel özelliklerine göre, ayrı bir fiziksel tanım yapılabilir.
- İkinci tanımlama biçimi ise, kentsel mekânların – çoğunlukla da meydanların – “işlevlerine” bağlı birer *sosyal olgu* olarak ele alınmasıdır. İşlevsel olarak kentsel mekânlar, toplumsal aktiviteleri ve kent içindeki sosyal fonksiyonları barındırmak için strüktürel olarak tasarlanmış ya da kendiliğinden olarak gelişmiş mekân organizasyonlarıdır.

Bu çalışmada bizim için önemli olan hem fiziksel olarak hem de işlevsel olarak kentsel mekânın tanımlanmasıdır. Kentsel mekânların oluşumunu tanımlamada etkili olan faktörler¹⁹³:

- Kentin fiziksel ve işlevsel özelliklerine bağlı olarak “tipi/tipolojisi”,
- Kentin coğrafi konumu,
- Kentin topoğrafik yapısı,
- Kentin iklimsel özellikleri,
- Sosyal ve kültürel değişkenler ve
- Ekonomik ve siyasi değişkenler olarak sıralamak mümkündür.

Kentsel mekân, kentsel kimlik kavramı bağlamında değerlendirildiğinde, içerisinde iki oluşturunca, çoğaltıcısı ve taşıyıcısı olduğunu ifade etmekle birlikte kentsel mekânın şekillenmesinde en etkili iki öge; kentsel mekân ve insandır.¹⁹⁴ İnsan, kent kimliğinin ve kentsel mekânın oluşmasında ana karakterdir. Kentsel mekân ise, birçok şekilde tanımlanmaktadır. Burada önemli olan ikisinin ilişkileri bağlamında kentsel mekânı

¹⁹² Şebnem Önal Hoşkara, “Anadolu-Türk Kentlerindeki Kentsel Mekânlara- Meydanlara Fonksiyonel Bir Bakış”, (der. Ayşegül Mengi), *Kent ve Politika antik Kentten Dünya Kentine*, (içinde), İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 217.

¹⁹³ Şebnem Önal Hoşkara, *Anadolu-Türk Kentlerindeki...*, s. 218.

¹⁹⁴ Hasan Taşçı, “İslam ve Batı Şehrinde Kentsel Mekânın Kimlik Bileşenleri”, (ed. Aynur Can), *Teori ile Pratik Arasında Mekân*, (içinde), Şehir Yayınları, İstanbul 2012, s. 55.

değerlendirmektir. Kentsel dokunun, hem kent hem de kentli kimliğini ön plana çıkardığını söylemek mümkündür. İnsanın yaşadığı bölgenin iklimi, yer şekilleri, tarihi birçok açıdan bireyi etkilemektedir. Örneğin, antik kentte yaşamının tarihi bir mirasa ve geçmişe sahip olma anlamına gelmesi gibi; kentlerin olumlu ve olumsuz olarak gündeme gelmesi de o kentte yaşayan sakinlerin üzerinde etkiler oluşturabilmektedir.¹⁹⁵

Kentler, temel niteliklerine bakıldığında ise birbirinden farklı özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bunlara sanayi kenti, turizm kenti, akıllı kent, citta - slow (yavaş şehir), marka kenti vd. örnek olarak sayılabilir. Kentlerin sahip olduğu bu özellikler insan - zaman ve mekân bağlamında değişikliğe uğramaktadır. “Bir zamanlar sanayi ile özdeşleşen kentler, günümüzde hizmet sektörünün yoğunlaştığı toplumsal ve kişisel ihtiyaçlara karşılık veren rekreasyon alanları, kültür ve bilişim merkezleri ile ön plana çıktığı görülmektedir.”¹⁹⁶

Kentsel mekânlar, sosyal etkinlikler için bir tiyatro sahnesidir ve kullanıcının anıları, kentin değerini oluşturur. Mekânın yerel kimliğin geliştirilmesi için kimliğin kurucu bir elemanı olduğu ifade edilmektedir. Yapılı çevrenin kimlik unsurları, kentte yapılmış olan düzenlemeler, kentteki meydanlar, sokaklar, anıtlar vb. her türlü kentsel bileşen, mekâna anlam yüklemenin en güçlü yoludur. Mekân biz nasıl şekil verirsek, ona göre biçimlenir ve anlamlanır. Bu nedenle, insan eliyle yapılmış çevrede yer alan ve kimlik oluşturma potansiyeli en fazla olan unsur, o kentte bulunan ve kentlilerin gündelik yaşantılarında yer alan yapıların bir araya gelerek oluşturdukları kent dokusudur. Kent dokusunun oluşumunda yeni ihtiyaçların anlaşılması, ihtiyaçlara yönelik çözüm üretme ve örgütlenebilme becerisi, geçen zaman diliminde oluşan kültürün ürettiği bir değerdir.¹⁹⁷

Kent dokusuna zarar vermeden ve yok etmeden çeşitli değişimler ve dönüşümler yapmak mümkündür. Bu açıdan kentsel mekânın oluşturulma süreci kendi içerisinde farklı ideolojilere göre ve dönemlere göre düzenlemeler içermektedir. Bu süreç, çok nitelikli işleri bünyesinde barındırmasına rağmen, özellikle hızla çoğalan kentsel alanlara bir çözüm olarak ortaya konan çok katlı betonarme yapılardan oluşan tipolojilerini gündeme getirmektedir. Bu uygulamalar, ülkenin ekonomik ve sosyokültürel boyutuna da bağlı olarak çok sayıda niteliksiz ve insan hayatını tehdit eden örneklerin de hızla çoğalmasına

¹⁹⁵ Şafak Kaypak, *Antakya'nın Kent Kimliği...*, s. 374

¹⁹⁶ Şafak Kaypak, *Antakya'nın Kent Kimliği...*, s. 378-379

¹⁹⁷ Şafak Kaypak, a.e.g.

neden olmaktadır. Burada önemli olan çevresel sorunların büyük boyutlara ulaşması; sonuçlarının yerel boyutu aşarak evrensel boyuta ulaşmasıdır. 1970’lerden bu yana, sürdürülebilir kalkınma ve ekolojik planlama kavramı yöntem ve araçları konusunda yoğun çalışmaların yapılmasına sebep olmuştur.¹⁹⁸

1987’de Birleşmiş Milletler Örgütü’nce kabul edilen “ortak geleceğimiz” adlı raporda bu konuya da yer verilmiştir. Bu raporda sürdürülebilirlik için; *Dünya eko sistemindeki tüm çeşitliliğin ve yenilenemez kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için, çeşitli yöntemlerle her tür doğal kaynak kullanımının azaltılması, doğal ve toplumsal çeşitliliği destekleyen bir kalkınma modeli yaratılması ve dünya ülkelerinin tümünde uygulanmasını hedef alan bir planlama, bir amaç olarak yer almıştır.* Önemli olan gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakmaktır.

Sonuç olarak başta belediyelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve kent ile ilgili yetki sahibi kurum ve kuruluşların bu konularda daha dikkatli davranması gerekmektedir. Kentsel mekân için yapılan düzenlemelerde “ortak geleceğimiz” adlı rapordan hareketle, gelecek nesiller için dokusu bozulmamış, ruhu kaybolmamış kentsel mekânlara ihtiyaç vardır. Kentsel koruma anlayışı ve koruma politikası içinde korunma durumundaki öğeler kentin kimliği, kentin profili ve kentin imgesidir.¹⁹⁹ Bu değerlerin korunmasının yanı sıra Çağın gereklerine cevap verebilecek nitelikte gelişmesi de gerekmektedir.

3. KÜLTÜR

Bir toplumu anlayabilmenin yolu, toplumun yaşadığı ortamı anlamaktan geçer. Toplamları oluşturan, bir diğer toplumdan ayıran en önemli hususlardan bir de hiç şüphesiz kültürdür. Kültür zamanla oluşur ve her toplumun kendine has bir kültürü vardır. Bu bölümde kültür tanımının kavramsal çerçevesi incelenecek ve kent kültürü bağlamında değerlendirmeler yapılacaktır.

3.1. Kültür Tanımı

Kültür; toplumun ve insanın öğrendiği, edindiği; bilgi, sanat, gelenek, görenek, yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan ve toplumsal değerler içeren bir olgudur.²⁰⁰

¹⁹⁸ Yeşim Özgen Kösten, “Kentsel Kimliğin Değişen Görüntüleri: Eski Kent, Yeni Merkez-İzmit”, *E-Journal of New World Sciences Academy*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2015, s. 4.

¹⁹⁹ Buket Önem, İsmet Kılınçaslan, *Haliç Bölgesinde Çevre...*, s. 115-125.

²⁰⁰ Osman Altıntaş, İsa Eliri, “Birey Toplum İlişkisinde Kent Kültürü, Kamusal Alan ve Onda Şekillenen Sanat Olgusu”, *İdil Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, 2012, s. 63.

Kültür kavramının tarihi ve kullanılışı Kroeber ve Kluckhohn (1952) ve Williams'da (1958 ve 1976) bulunabilir. Başlangıçta bir sürecin adı olan kültür²⁰¹;

- Ürün kültürü (yetiştirme) veya
- Hayvan kültürü (beslenme ve yetiştirme) ve
- İnsan zihninin kültürü (aktif gelişme) olmak üzere üç şekilde tanımlanmaktadır.

Bir toplumun üyelerinin ya da toplumdaki grupların yaşam biçimlerine göndermede bulunan kültür, bu insanların nasıl giyindikleri, evlilik gelenekleri ile aile yaşamlarını, çalışma örüntülerini, dinsel törenlerini ve boş zaman etkinliklerinin bütünü kapsamaktadır.²⁰² Kültür, 18. yüzyıl sonlarında özellikle Almanya ve İngiltere'de, belirli bir halkın *genel hayat tarzını* oluşturan bir 'ruh' (spirit) yapılanışına ya da genelleşmiş bir 'ruh' durumuna verilen ad haline gelmiştir.²⁰³ Burada anlatılmak istenen kültürün, hayatın bir parçası olduğu ve genel yaşam tarzından ayrı düşünülmemeyeceğidir.

Bir başka deyişle kültür, bireyler arasındaki hem temel benzerliklere hem de sistematik farklılıklara işaret eder.²⁰⁴ Örneğin, kültürlerin farklı ülkelerde, çeşitli şekillerde benzerlik göstermesi temel benzerlikleri ifade ederken, insanların farklı becerileri, düşünceleri, yaşam tarzları edinmiş olmaları da insanların kültürden dolayı farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

3.2. Kültür ve Türleri

Kültür dinamik bir kavramdır. Sürekliliği ve değişimi kaçınılmazdır. Bu değişim ve süreklilik çok yönlüdür. İleriye doğru gelişme gösterirken, geçmişe doğru da kültürel bir çözülme içerisindedir ve her kültür hızlı ya da yavaş bir şekilde değişim göstermektedir. Kültürel değişimin nedenleri; sosyal hareketlilik, tarih, bilgi akışı, sosyo – ekonomik değişimler, siyasal süreç vb. gibi gruplandırılabilir.

Kültür kavramı ile ilgili olarak antropologların sürekli tartışma içerisinde olduğu üç konu vardır. Bu konulardan ilki; bir 'kültür'ün ne ölçüde bütünleşmiş bir bütün olarak algılanabileceğiyle ilgilidir; ikincisi, 'kültür'ün ne ölçüde otonom, 'süper organik' bir

²⁰¹ Raymond Williams, *Kültür*, (çev. Ertuğrul Başer), İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 8-9.

²⁰² Giddens, *Sosyoloji*, s. 22.

²⁰³ Raymond Williams, a.e.g.

²⁰⁴ Thomas Hylland Eriksen, *Küçük Yerler Derin Mevzular*, (çev. Fahriye Adsay), Avesta Yayınları, İstanbul 2009, s. 31.

varlık olarak görülebileceğiyle ilgilidir; üçüncüsü de, ‘kültür’ün çevresinde sınırlar oluşturmayı en iyi nasıl başarabileceğiyle ilgilidir. Kültürün bütünleşmiş ve bütünleştiren bir bütün olduğu görüşü ise; Kral Marx’a göre, bu belirleyici gerçek üretim biçimi; Emile Durkheim’a göre, toplum; Sigmund Freud’a göre, bilinçaltı; Boas’ın izinden giden antropologlar açısından, kültürün kendisidir.²⁰⁵

Toplumsal ortamda hayat bulan insan için en önemli oluşumların başında yer alan kültür, en temelde yaşam tarzı olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda kültür, bir toplumun ve o toplumda yer alan bireylerin zaman içerisinde vakitlerini nasıl geçirdiklerini, yaşama biçimlerini, düşündükleri, neyi ne şekilde ürettiklerini anlamaya yardımcı olmaktadır. Bir toplumu, toplumsal grubu belirlemek, tanımak, tanımlamak doğrudan onun sahip olduğu kültür düzlemine bakmaktan geçer. Çünkü kültür düzlemi bireyin yapıp ettiklerinin tümünü yansıtan zengin bir aynadır.²⁰⁶

Çağdaş kültür kavramı ise, felsefi anlamda aydınlanmacı, sosyolojik anlamda ise modern batı medeniyetinin kendini diğer toplumlardan ayrı ve üstün görme ülküsüne dayandığı bir yaklaşımı içermektedir. Bu bağlamda batı medeniyeti ve kültürü gelişmiş ve uygar olarak kabul edilirken; batı kültürü dışındakiler ise ilkel kültür içinde sayılmaktadır. Ancak günümüzde hâkim olan kültürel değerler dizisi uygarlıkla ilkelik arasındaki farkı ortadan kaldırmış ve aynı zamanda başka kültürlerle ilişki ve iletişim içinde bulunan heterojen kültürleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Örnek olarak Türkler karmaşık kültürlerle sahiptir; bu nedenle hem Batı, hem Doğu kültür ve medeniyetinin unsurlarını taşımaktadırlar. Tarih boyunca dünyanın çeşitli bölgelerine göç ederek, hem kendi kültürlerini taşımışlar, hem de taşıdıkları kültürlerden yararlanarak, karmaşık bir kültürel yapı oluşturmuşlardır. Bu nedenle kültürel bakımdan heterojen bir özellik taşır.²⁰⁷

Son olarak bir başka kültür türü olan kitle kültürü kavramının tanıma bakmakta fayda vardır. Kitle kültürü; kitle toplumunun ve kapitalizmin bir ürünü olup, sanayileşme, kentleşme ve modernleşme süreçleriyle ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Ayrıca, bireyler arasındaki farklılıkların ortadan kalkmasına, bireylerin özgürlüklerini yitirmelerine, onların birbirlerinden yalıtılmalarına, bireylerin birbirlerine daha benzer hale gelmelerine neden

²⁰⁵ John Monaghan, Peter Just, *Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, (çev.Hakan Gür), Dost Yayınları, Ankara 2013, s. 63.

²⁰⁶ Köksal Alver, “Siyasal Eylem Alanı Olarak Kültür”, (der. Köksal Alver, Necmettin Doğan), *Kültür Sosyolojisi*,(içinde), Hece Yayınları, Ankara 2007, s. 129.

²⁰⁷ Osman Özkul, *Kültür ve Küreselleşme Kültür sosyolojisine Giriş*, Açılım Kitap, 2009, s. 30

olmuştur.²⁰⁸ Tanımdan da anlaşılacağı üzere aradaki engelleri ve mesafeleri bitiren küreselleşmenin kitle kültürü özelinde, ancak kültür genelinde etkisi çok yönlüdür. Bu yüzden küreselleşme kavramına bakmakta fayda vardır.

3.3. Küreselleşme ve Kültür

Küreselleşme farklı açılardan değerlendirilebilen bir süreçtir. Bu anlamda küreselleşme toplumsal açıdan, hepimizin tek bir dünya da yaşadığına; siyasal açıdan ulus-devletin meşruiyetinin ve sınırlarının aşınmasına, ulus üstü siyasal yapıların ulus-devletin sınırlarını aşan hâkimiyet alanları yaratmasına kaynaklık etmektedir.²⁰⁹ Son olarak da ekonomik anlamda değerlendirilen küreselleşme, ulus ötesi ekonomik kurumların ve örgütlerin artan rolüne; bilgi ve bilişim kanallarının bireyler ve topluluklar arasındaki mesafelerin kaldırılmasına, zamanın ve mekânın daralmasına neden olmaktadır.²¹⁰

Küreselleşme, yalın toplumsal gerçekleri oldukça aşan spekülasyonlar, varsayımlar, güçlü toplumsal imgeler ve metaforlar üretme kapasitesiyle olağanüstü doğurgan bir kavramdır.²¹¹ Küreselleşmenin kültürel anlamdaki etkileşimi göçler, medya ya da turizm aracılığı ile gerçekleşirken ortaya çıkan bu hareket ve akışlar içinde toplumların kültürel yapıları da dönüşüme maruz kalmaktadır.²¹² 1990'lı yıllarda kentleri küreselleşme bağlamında ele alan ve bununla sınırlayan bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Friedmann ve Sassen'in öncülük ettiği bu yaklaşım kentleşmeyi, küreselleşmeyi ve dünya ekonomisinin piyasa güçlerini tarafından yeniden yapılandırılması ve teknolojiye bağlı olarak analiz etmektedir. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği ve artık dünyanın bir "dünya kenti" ismini alması şöyle açıklamaktadır:

*"Dünya kenti kavramını ilk kez John Friedmann (1986) tarafından kullanılmıştır. Dünya kenti (World city) kavramının ortaya atılmasından yıllar sonra Sassen, aynı süreci küresel kent (global city) kavramıyla açıklamaya çalışmıştır. Dünya kenti kavramı, kapsamlı bir küreselleşme söylemi içinde ortaya çıkmıştır. Dünya kentlerinin ortaya çıkışı, yeni bir küresel ekonominin ortaya çıkmasıyla açıklanmaktadır."*²¹³

²⁰⁸ Osman Özkul, *Kültür ve Küreselleşme...*, s. 37.

²⁰⁹ Celalettin Yanık, *Dünyada ve Türkiye'de Çokkültürlülük*, Sentez Yayıncılık, Ankara 2013, s. 47.

²¹⁰ Celalettin Yanık, a.g.e.

²¹¹ John Tomlinson, *Küreselleşme ve Kültür*, (çev. Arzu Eker), Ayrıntı Yayınları, 2004, s. 13.

²¹² Hürriyet Konyar, "Yeni Müzik Kültüründe Hâkim Küresel Kültür İle "Öteki" Kültürler Arasında Kurulan Yeni İlişkilerle Türkiye'deki Yeni Pop Müzik Kültürünün Değerlendirilmesi", *Kültürel Değişim, Gelişim ve Hareketlilik*, (içinde), 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Cilt: 2, Sayı: 2, Ankara 2011, s. 436.

²¹³ Fuat Güllüpinar, *Kent Sosyolojisi Üzerine...*, s. 3.

Siyasal söylem olarak küreselleşme ise, hem uygulamaya konan neo-liberal iktisadi politikalara meşruiyet zemini temin eder, hem de yepyeni bir gelecek vaadi taşımaktadır. Bu siyasi söylemin kurguları içinde, bugün yaşanan sıkıntılar (işsizlik, gelir dağılımında eşitsizlik, fakirlik vb.) yer almaktadır.²¹⁴ Burada bizim için önemli olan Rana Aslanoğlu'nun küreselleşmeyi ekonomik, siyasal ve kültürel alanlar olmak üzere üç grupta toplamasıdır. Bunlar²¹⁵:

- Ekonomik alandaki etkisi; üretim, tüketim ve dağıtım,
- Siyasal alandaki etkisi; otorite, örgütlenme ve savunma alanlarında iken;
- Küreselleşmenin kültürel alandaki etkisini John Tomlinson'a göre, "kültürel açıdan, küreselleşmenin özündeki diyalektik yapıyı açık bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. Bireysel eylemlerin, düşünümsellik yoluyla, toplumsal yaşamın büyük yapısal ve kurumsal özellikleriyle sıkı bir şekilde bağlantılı olması", küreselleşmenin, tek yönlü bir süreç olmadığını göstermektedir.²¹⁶

Kültürel anlamda küreselleşmeyi bir süreç olarak ifade etmek mümkündür. Bu sürecin aşamaları ise²¹⁷:

- Mahalli/yerel kültürlerin ve geleneksel sosyal bağların çözüldüğü;
- Milli devletlerin belirleyiciliğinin azaldığı;
- Gruplar ve bireyler arasındaki her türlü ilişkinin kolaylaşıp yaygınlaştığı;
- Üretimin ve bölüşümün yeni bir dönüşüm içine girdiği;
- Gerek toplumlar arasında gerekse aynı toplum içindeki sürtüşmelerin yayılma tehlikesinin her zamankinden daha çok olduğu;
- Sınırların ve geleneksel aktörlerin öneminin azaldığı;
- Farklı bir bireyselliğin geçerli olduğu;
- Geleneksel sosyal kuramların fonksiyonlarını yitirdikleri;
- Dayanışmanın azaldığı;
- Küresel ekonomik rekabetin belirleyici olduğu;

²¹⁴ Ayşe Öncü, Petra Weyland, "Küreselleşen Kentlerde Yaşam Alanları ve Kimlik Mücadeleleri", (der. Ayşe Öncü, Petra Weyland), *Mekan, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, (içinde), (çev. Leyla Şimşek, Nilgün Uygun), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 28-29.

²¹⁵ Rana Aslanoğlu, *Kent, Kimlik...*, s. 142.

²¹⁶ John Tomlinson, *Küreselleşme ve...*, s. 43-44.

²¹⁷ Osman Özkul, *Kültür ve...*, s. 135.

- Kendi değerler sistemini henüz ortaya koymamış bir süreçtir şeklinde ifade edilmektedir.

Kültür ve küreselleşme kavramlarını belirli sınırlar içerisinde tanımladıktan sonra, kültür kavramının bu çalışma kapsamında en çok etkileyici olduğu alan kentlerdir. Bu noktada karşımıza çıkan kavram ise kent kültürü kavramıdır.

3.4. Kent Kültürü

3.4.1. Kent Kültürü Tanımı

Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır; belli bir toplumun kendisi, bir dizi sosyal süreçlerin de bileşkesidir. Aynı zamanda kültür, tarihsel ve süreklidir. Eğer kültür bir kuşaktan diğer kuşağa geçiş sağlıyorsa, hem geçiş yaptığı kuşak hem de geçişten etkilenen kuşak açısından yeni oluşan kültürün nedenleri ve sonuçları vardır. Bu bağlamda kültürün sürekliliğini gelenekler ve görenekler sağlamaktadır diyebiliriz. Çünkü her kültürün başlangıcına uzanan bir geçmişi vardır.²¹⁸

Burada bizim için önemli olan kültürün kente etkisidir. Kent kültürünün kavramsal olarak gündeme gelmesi, oluşması ve öneminin artarak devam etmesinde etkili olan faktörlerden biri göç olgusudur. Göç, kırsal ve kentsel alan arasında yeni fakat her ikisine de ait olamayan yaşam kültürlerinin doğuşuna ortam hazırlamaktadır. Böylece kent, her geçen gün daha karmaşık bir yer haline gelmektedir.²¹⁹

Ancak bu karmaşıklık kentin kültürünü anlaşılmaz hale getirmemektedir. Çünkü her kentin kendine özgü bir kültürü vardır.²²⁰ Bu noktada kent kültürü, “kentin doğurduğu, kente özgü kültüre” denmektedir. Kendine özgü yaşam koşullarıyla kentler, kırsal alanlardan farklılık göstermektedir. Örneğin, kırsal alanda ekonomi tarıma dayanırken, kentin temel özelliği tarım dışı faaliyetler yürütmesidir. Kent toplumu; heterojen, kan bağına dayalı akrabalık ilişkileri yerine mesleki örgütlenmelerin ön plana çıktığı, sosyal

²¹⁸ Sefer Aşır Eraslan, Kent Kimliği Kent Kültürü, < <http://kirsehicigdem.net/kent-kimligi-kent-kulturu/> > (20.06.2016).

²¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: David Harvey, *Sosyal Adalet ve Şehir*, (çev. Mehmet Moralı), Metis Yayınları, İstanbul 2009, s. 27.

²²⁰ Hüseyin Koçak, “Kent-Kültür İlişkisi Bağlamında Türkiye’ de Değişen ve Dönüşen Kentler”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, 2011, s. 261.

baskı mekanizmasının sınırlandığı, bireyin “ben” olarak toplumsal ilişkilerde yer aldığı örgütlü toplumdur.²²¹

Kent kültürünü oluşturanlar elbette ki kentte yaşayan tüm toplumsal gruplardır. Kent, hem yeni/modern olanı, hem eskiyi, hem de kendiliğinden gelişen kentsel çevreleri aynı anda kapsar. Bu çevrelerin tümü kentsel kültürün dönüşüm sürecinde aktif rol oynamaktadır.²²² Kent kültürü, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan çimento işlevini görürken, bireysel farklılıkların kent örgütlemesinde demokrasinin mozaik taşları olarak kabul görmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, demokratik hoşgörünün kentsel alanlarda daha kolay geliştiği söylenebilir.²²³ Kent kültürü oluşumu ve gelişimi bağlamında kentsel alanın veya mekânın önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Kentsel mekân; mekânın tarihi, kent kimliği ve kent kültürünün oluşması için kurucu niteliğe sahip bir unsurdur. Bu nedenle günümüzün tektipleştirici etkilerinden kentleri korumak adına, kentlere yeni bir kimlik kazandırmaya çalışmaktan ziyade o kentin tarihi mirasına bakılarak, kentin kültürünün özgün karakterini oluşturan değerlerin keşfedilmesi ve bu özgünlüğün günün şartlarının gerektirdikleriyle bütünleştirilerek kent kimliğinin ve kent kültürünün yok edilmeden sürekliliğinin sağlanması önemlidir.²²⁴

Bu noktada tarihsel gelişim sürecinde kentler, artık geliştikleri bölgelerin kültür sanat merkezleri olma işlevini de yerine getirmekte, geçmişten aldıkları kültürel mirasın bir sonraki kuşaklara, üzerine yeni eklentiler/katmanlar koyarak aktarıldığı mekânlara dönüşmüşlerdir. Bir başka deyişle kentler, toplumların kültürlerini yansıttıkları mekânlar olmuştur. Kentlerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için, kenti oluşturan toplumların kültürel etkileşim içerisinde olmaları şarttır.²²⁵ Bu etkileşim ise ancak bu ortak mekânlarda sağlanabilmektedir.

²²¹ Şafak Kaypak, *Antakya'nın Kent Kimliği...*, s. 377.

²²² Serpil Özaloğlu, “Sakinlerinin Anılarında Ankara'nın Mekânsal Yaşanmışlığı: 1935-1950”, *Kültür ve Mekân, (içinde)*, Matsa Basımevi, 2009, s. 26.

²²³ Şafak Kaypak, *Antakya'nın Kent Kimliği...*, s. 379.

²²⁴ Önder Kutlu, Zarf Songül Göksel, “Kent Kültürü Oluşturma Aracı Olarak Kültürel Belediyecilik: Selçuklu Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, s. 77.

²²⁵ Sefer Aşır Eraslan, Kent Kimliği Kent Kültürü, < <http://kirsehircigdem.net/kent-kimligi-kent-kulturu/> >(26.06.2016)

3.4.2. Türkiye de Kent Kültürü

Türkiye’de kent kültürü hakkında bilgi sahibi olabilmek için kent kültürünü, Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren okumakla mümkündür. İlhan Tekeli’ye göre; Türkiye’nin kapitalist dünya ile eklemlenmeye başlaması Batılılaşmayı ve Batı kültürünün Osmanlı toplumuna girmesini başlatmıştır. Bu tarihten sonra Osmanlı İmparatorluğunun bir Batı ve Doğu kültürü ikilemi ortaya çıkmıştır. Ancak bu ikilem ‘kırdan kente göç olgusunun çıkardığı köy ve kent kültürü arasındaki bir ikilem’ ile karıştırılmamalıdır. Yarışan Batı ve Doğu kültürlerinin her ikisi de kent kültürüdür. Bahsi geçen ikilemde ise, Doğudaki bir sanayi öncesi kent kültürü ile sanayi sonrası kent kültürünün karşı karşıya gelmesi söz konusudur. Türkiye’de ise kentleşme içindeki bu dönemde köy ve kent kültürünün çatışmasından söz edilmemektedir.²²⁶ Çalışmanın temel taşlarından birini de köy ve kent kültürü arasındaki farklılıklar oluşturmaktadır. Türkiye de kentleşme hareketinin başladığı dönem İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdir.

1945 yılından sonraki dönemde Türkiye şehirlerinde yeni bir kültürel ikilem kendisini göstermeye başlamıştır. Bu tarihten sonra kırsal kesimden kopan büyük nüfus grupları, kentlere gelmeye başlamışlardır. Ancak, kentler bu gruplara yeterli düzenli istihdam ve düzenli bir konut sistemi sağlayamamıştır. Kent, sonradan kente gelen bu grupları var olan kentli kültür içinde eritememiştir. Bu süreçte kentlerin çevresinde gecekondü kuşakları ve yeni bir kültür oluşmuştur. Köyden kente göçün başladığı ilk yıllarda, kentin orta sınıfları bu grupların gelişine bir sorun olarak değerlendirmişler ve onların köylerine geri dönmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Gerçekte İkinci Dünya Savaşı öncesinde Türkiye’de bir köycülük akımı vardı. Köy kültürü ve değerleri popülistik çizgideydi. Kent kentlilerin olmalı ve kent kültürüne sahip olmayanların kentte yeri yoktur düşüncesi hâkimdi. Kente yeni gelenlerin kentteki kalış süreleri uzadıkça kentli orta sınıfların bu olguya bakışları da değişmeye başlamıştır. Zaman ilerledikçe ikinci ve üçüncü kuşaklar ortaya çıkmaya başladı ve nesli devam ettirecek olan kuşak kentte doğdu.²²⁷

Böylece, siyasal davranışları değişmiş ve Türkiye’nin bu hızlı kentleşme sürecini yaşadığı dönemde, bir burjuvazi sınıfı karşımıza çıkmıştır. Aynı şekilde bu burjuvazi sınıfının da ikinci ve üçüncü kuşakları oluşmaya başlamıştır.²²⁸ Bu kuşaklar kültür

²²⁶ İlhan Tekeli, *Kent, Kentli Hakları...*, s. 163-169.

²²⁷ İlhan Tekeli, s. 165.

²²⁸ İlhan Tekeli, a.g.e.

sorunlarına birinci kuşaklardan daha duyarlıdır. Kentlerde homojen bir kültür arayışı yerine, karşılıklı etkileşim içinde olmakla birlikte değişik alt kültürlerin kendilerini üretebildiği bir model içinde yaklaşmak daha öğretici olabilir. Türkiye’de kentlerde özellikle de en farklılaşmış olan İstanbul’da değişik kültürlerin yan yana kendilerini üretebildiği bir kültür mozağının varlığını görmek olanaklıdır. Bu mozaik içinde burjuva, orta sınıflar, belli dinsel inanç grupları, magandalar da kendi kültürlerini yeniden üretme yollarını bulacaklardır.²²⁹ Kent işte böyle kozmopolit bir yapıya büründüğünde kent oldu demektir. Bir kentte değişik alt kültürlerin varlığı ve çeşitliliği o kent kültürünün zenginliğinin de bir göstergesi sayılmaktadır.

3.4.3. Alt Kültür

Kent kültürü, evrensel değerleri içerdiği gibi, kentlerin sosyal, ekonomik ve siyasal değerlerini de kapsamaktadır. Bu değerler, kentsel mekânların kullanımından, kentler arası ilişkilerde belirlenen hiyerarşik konumlara kadar, kendine özgü kimliğinin oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Heterojen bir toplumsal yapı sergileyen kentler, sosyal ve mekânsal çevre içinde bireyler üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Kentlerde benzer bireylerin birbirlerine yakın yerlerde yerleşmeleri ve çalışan bireylerin farklı mesleki alanlarda yoğunlaşması kentsel mekânların kullanımında farklılaşmalar yaratmıştır. Farklı yaşam ve çalışma koşulları içinde farklı alt kültürlerin ortaya çıkması da kent alanlarında birbirine benzemeyen özelliklerin doğmasına neden olmuştur.²³⁰

Alt kültür, kendisini oluşturan bütünle yani hâkim kültürle aynı temel değerlere dayanmaktadır. Ayrıca alt kültürü belirleyen değerlerin daha çok ikinci derecede önem arz etmesine dayanan kültür gruplarıdır. Bu bağlamda alt kültürler temel kültürden kısmen de olsa farklı bir yapıya sahiptirler. Temel kültürün temel prensiplerine her zaman zarar vermezler. Örneğin; gençlik alt kültürü, göçebe alt kültürü gibi. Her çağda toplumda, kendilerine özgü ve diğer toplum kesimlerinin paylaşmadığı kültürel özelliklere sahip topluluklar bulunmaktadır. Bu alt kültür toplulukları kendi kültür yapıları içinde yaşamakta, onun değerlerine ve normlarına göre hareket etmektedirler. Alt kültürler,

²²⁹ İlhan Tekeli, *Kent, Kentli Hakları...*, s. 163-169.

²³⁰ Şafak Kaypak, *Antakya'nın Kent Kimliği...*, s. 379.

mesleki, dini, yöresel özellikler gösterebilecekleri gibi, yaşa, cinsiyete bağlı değişkenlere göre de oluşabilirler.²³¹

Alt kültür denince akla ilk gelenlerden biri de Giddens ve çalışmalarıdır. Giddens, alt kültürleri nüfusun, kendi kültürel kalıplarıyla toplumun geri kalanından ayırt edilebilir olan herhangi bir kesimini ifade ederek tanımlamaktadır. Alt kültürler kapsam bakımından çok geniştir; natüralistleri, bilgisayar korsanlarını, hippileri, Rastacıları, hip-hop hayranlarını ya da futbol kulübü taraftarlarını içerebilir. Kimi insanlar kendilerini açıkça belirli bir alt kültürle özdeşleştirirken, kimileri de bir dizi farklı alt kültür arasında serbestçe hareket edebilirler. Bu bağlamda alt kültürler insanlara kendi düşünce, umut ve inançlarını dile getirme ve bunlara dayanarak davranma imkânı sunmaktadır.²³² Kozmopolit kent kültürü, çeşitli kaynaklardan ve alt kültürlerden beslenen kültür anlamını taşır ve böyle bir kültür, ancak yaygın bir kentlilik bilinci içerisinde ise bir zenginlik anlamına gelebilir.²³³

Sonuç olarak alt kültürde dâhil bir kenti oluşturan öğelerin tümü, kentsel dokuyu meydana getirmektedir. Kentsel dokuyu meydana getiren elemanların mekân, form, renk, ışık, su, doğa gibi etmenlerden meydana geldiği ve bu birleşim sonucu kentin fiziki yapısının şekillendiği görülmektedir. İnsan ögesi de bu birleşimle birlikte kentin ana eksenini oluşturmaktadır.²³⁴

3.4.4. Post - Modern Kent Kültürü

Post modern sözcüğünün etimolojisinde belirleyici olan “post” sözcüğüdür ve bu sözcük İngilizce, Fransızca gibi dillerde “sonrası” anlamına gelmektedir. Buna göre post - modern, “modern” olarak tanımlanan bir aşamadan sonra gelen yeni bir aşamadır. Buna bağlı olarak neredeyse tüm post - modern yazar ve düşünürler için eski olandan bir kopuş ve bir toplumsal değişim vardır.²³⁵

Postmodernizm, kültürel ve politik boyutlarıyla birlikte bir epistemoloji, bir metodoloji ve bir toplumsal ontolojiyi içine almaktadır. Postmodernizm, Batılı işçi hareketinin geri çekilmesi ve kapitalizmin aşırı tüketimci dinamiklerinin karakterize ettiği

²³¹ Şeniz Anbarlı Bozatay, *Sosyoloji*, Beta Yayınları, Ankara 2011, s. 45-46.

²³² Anthony Giddens, *Sosyoloji...*, s.24-25.

²³³ Ahmet Cemal, *Bizi Yaşatanlar ve Öldürenler*, Can Yayınları, 2002, s. 23.

²³⁴ Osman Altıntaş, İsa Eliri, “Birey Toplum İlişkisinde Kent Kültürü, Kamusal Alan ve Onda Şekillenen Sanat Olgusu”, *İdil Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, 2012, s. 63.

²³⁵ Güven Selçuk, “Postmodern Söylem ve Popüler Kültür Kavramının Semantik Dönüşümü”, *Journal of Yasar University*, Cilt: 23, Sayı: 6, 2011, s. 3881.

bir dönemin ürünüdür. Bu dönem sonucunda ortaya çıkan tablo ise; tarihin sonu, toplumun sonu, modernitenin sonu toplumsalın sonu gibi her şeyin sonlandığı, sonunun geldiği bir dünyada karamsar bir tablodur. Postmodernizm kavramı için farklı yorumlara örnek olarak şunları söylemek mümkündür²³⁶:

- Jameson’a göre postmodernizm kapitalizmin kültürel yansımasıdır. “Tarihsel bir kopuş olarak değil, kapitalist gelişme sürecinin bir aşaması ve “geç kapitalizmin kültürel mantığının bir ifadesi” olarak yorumlamaktadır.
- D. Harvey de postmodernizmin kapitalizm içerisinde yer alan gelişmelerden bağımsız bir olgu olduğu görüşüne karşı çıkmaktadır. Harvey, “kültüralist indirgemeciliğe karşı tavır koymakta ve postmodernizmi geçmişle mutlak bir kopuş olarak değil, kapitalizmin kitle üretimi ve tüketimi konusunda fordçu modelin aşıldığı bir dönemin sosyo - politik ve kültürel biçimi ya da aşaması” olarak değerlendirmektedir.
- Thorns ise toplumlara ikiye ayırır. Bunlar modern ve post — modern toplumlardır Modern toplum ile anlatmak istediği, toplumun geçim kaynağının sanayi ve üretim temelli ekonomiye dayandığıdır.²³⁷

Modern (Fordizm):

- **Üretim**, ulusal/uluslararası, kitlesel üretim (Fordcu), tek tip (montaj hattı), standardizasyon ve hiyerarşik olarak organize, kitlesel tüketim, sendikalar ve toplu iş sözleşmeleri ile ücret kontrolü ve düzenlenmesini,
- **İş süreci**, tek işçi tarafından yerine getirilen tek görevler, uzmanlık gerektiren görevlerin küçük kısımlara ayrılması, işin daha fazla bölünmesi, dikey iş organizasyonu, nitelik derecesi ve cinsiyete göre farklılıkları,
- **Devlet**, düzenleyici ve müdahale edici, toplu sözleşmeler (örneğin; ücret pazarlığı- gelir politikaları) ve merkezi planlamayı(ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde),
- **İdeoloji**, refahçı(devlet yurttaşlarına tedarik etmeli), bilimsel araştırma/ kanıta dayanan rasyonel planlama ve kitlesel tüketimi,

²³⁶ Ahmet Bora Tarhan, “Türkiye’de Postmodernizm ve Siyasal Değişim”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2012, s. 12-13.

²³⁷ David C. Thorns, *Kentlerin Dönüşümü*, s. 71.

- **Alan**, banliyö karşısında şehir(şehrin ikili bakış açısı), planlama ve segregasyon (bölgelere ayırma), konut ve iş etkinliğinin ayrılması özelliklerini içermektedir.

Thorns'ın diğer toplum tipi ise, post - modern toplumdur. Post – modern toplumda insanlar geçim kaynağını bilgi temelli ekonomiye dayandırmaktadır.²³⁸

Post-modern (esneklik):

- **Üretim**, küresel, uluslar ötesi, küçük ölçekli üretim, tam zamanında işlemler, esnek süreçler, talebe bağlı, piyasa odaklı tüketim, toplu kalite yönetimi (işçi katılımı), birey ve iş yeri arasında sözleşme esasına dayanır.
- **İş süreci**, çok yönlü görevler, esnek çalışma saatleri ve ücret sözleşmesi, işletme ve alan sözleşmeleri ve ulusal kararlar yerine bireysel sözleşmeler, yatay iş organizasyonu, yeni bölünme olarak merkez-çevresel işçiler içermektedir.
- **İdeoloji**, bireycilik, girişimcilik, rekabet, bireysel 'yaşam tarzı' tüketimi ve sergileme,
- **Alan**, düalizmin belirsizleşmesi-banliyölerin kentleşmesi, şehrin iç kısımlarının yeniden değerlendirilmesi ve kenar/bölgesel/hipermarketlerin gelişimi özelliklerini içerir.

Modern ve post - modern toplumları eleştirel bir yaklaşımla çözümlemesiyle dikkat çeken sosyolog Zygmund Bauman, tüm çalışmalarının odağına kentsel yaşamı yerleştirmiştir. Ona göre, bütün modern yaşam kent yaşamıdır.²³⁹ Bu bağlamda post – modern ve modern toplumlar arasındaki farkı daha iyi kavrayabilmek için geleneksel ve modern toplumlar arasındaki farklara bakmakta fayda vardır. Farklı ülkelerden birbirinden farklı kültür antropologlarının yorumuyla geleneksel ve modern toplumlar Tablo 1. 10'da açıklanmıştır.

²³⁸ David C. Thorns, a.e.g.

²³⁹ Cevat Özyurt, *Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde...*, s. 121.

Tablo 1.10: Antropologların Özelinde Geleneksel Toplamlar ve Modern Toplamlar

Antropolog	Geleneksel toplamlar	Modern toplamlar
Emile Durkheim (Fransız, 1858-1917)	<i>Mekanik dayanışma</i> : Toplum, üyelerinin temel benzerlikleri tarafından bir arada tutulur.	<i>Organik dayanışma</i> : Toplum, kendisini oluşturan parçaların birbirine bağımlı olması ve ortak simgelere bağımlılık tarafından bir arada tutulur
Ferdinand Tönnies (Alman, 1855-1936)	<i>Gemeinschaft (topluluk)</i> : Geleneksel kurallar insanlar arasında bir evrensel dayanışma ruhu yaratır.	<i>Gesellschaft (toplum)</i> : Toplum, rasyonel öz çıkarları yansıtan, bilerek formüle edilmiş bir sosyal sözleşme tarafından yapılandırılır.
Lewis Henry Morgan (Amerikalı, 1818-1881)	<i>Ortak akrabalık</i> kolektif kimlik için temeldir.	<i>Ortak bölge</i> kolektif kimlik için temeldir.
Sir Henry Maine (İngiliz, 1822-1888)	<i>Statü</i> : Bir kişinin hakları ve ilişkileri doğumdan kaynaklanan toplum içindeki konum yoluyla belirlenir.	<i>Sözleşme</i> : bir kişinin hakları ve ilişkileri diğerleriyle olan, görüşülerek belirlenen ama yasal açıdan da bağlayıcı nitelik taşıyan anlaşmalar tarafından belirlenir.
Max Weber (Alman, 1864-1920)	<i>Büyük, gelenek</i> : İnsanlar çevrelerindeki dünyayla canlı bir bütünün katılımcıları olarak ilişki içindedir; meşruluk ilahi kaynaklardan türetilir; konumlar ve ilişkiler sosyal statü tarafından belirlenir.	<i>Ussallık, modernite</i> : İnsanlar kendilerini doğal dünyadan ayrı olarak görürler; meşruluk kanıtlanmış erdemden türer; kurumlar verimlilik için düzenlenir.
Lucien Levy-Bruhl (Fransız, 1857-1939)	<i>Mantıksal öncesi düşünme</i> : İlkel halkların düşüncesi mantıksız olmasa da mistik ve sınırlıdır.	<i>Mantıksal düşünme</i> : Modern düşünce mantık ve bilimsel yöntemin egemenliğindedir.

Kaynak: John Monaghan, Peter Just, Sosyal ve Kültürel Antropoloji, (çev. Hakan Gür), Dost Yayınları, Ankara 2013, s. 92-93.

Son olarak Louis Wirth'in konuya bakış bu noktada önem kazanmaktadır. Wirth, farklı bir perspektiften kenti açıklarken çevre faktöründen çok kültüre değinmiştir. *Urbanism as a Way of Life* adlı çalışmasında kentlerin heterojenleştiğinin, nüfusun büyüklüğünün ve yoğunluğunun kişisel ilişkilerin azalmasına ve coğrafi hareketliliğin artmasına neden olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Gans, Williams ve Castells gibi yazarlar da, kentin sosyal yapısını irdelerken, kent kültürüne ağırlık vermişlerdir.²⁴⁰

Kentler, hem ekonomik faaliyetin pazaryeridir hem de kültürlerin merkezi konumundadır. Bundan dolayıdır ki, 21.yüzyıl, bir "kent yüzyılı" olarak anılmaktadır. Bu, aynı zamanda yeni bir "kent kültürü" nün doğuşu anlamını da taşımaktadır.²⁴¹ Modern dünyada kent olabilme derecesi ve kent kültürünü sürdürmenin yolu, kentlerde yaşayan toplam nüfus ile değil kent kültürü devam ettirmek ve kentlileşme ile ölçülmektedir.

²⁴⁰ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, s. 6.

²⁴¹ Osman Altıntaş, İsa Eliri, *Birey Toplum...*, s. 65.

BÖLÜM II

KENTLİLİK BİLİNCİ VE YAŞAM KALİTESİ

Bu bölümde çalışmanın temelini oluşturan kırdan kente göç sonrasında başlayan kent hayatında, bireyin kendini kentli hissetme duygusu (aidiyet), kent kültürüne uyum sağlaması ve kentlilik bilincinin oluşumunda etkili faktörler ele alınmıştır. Ayrıca, bir diğer husus ise, kentlilik bilincine ulaşan bireylerin kentte sürdürmekte oldukları yaşam kalitelerine etkisi olup olmadığıdır.

1. KENTLİLİK BİLİNCİ

Kentlilik, bireylerin kentte yaşamanın gerektirdiği koşul ve normları anlama, özümseme ve benimseme durumudur.²⁴² Kentlilik bilinci ise; küreselleşmenin beraberinde getirdiği modern yaşamda, yaşadığı kente sahip çıkma, aktif katılım ve çözümde ortaklık ana başlıklarıyla özetlenebilen ve hizmet kalitesi ile de ilgili çağdaş demokrasi temelli bir düşünce sisteminden beslenmektedir. Bu yaklaşımın kurumsallaştırılması kentlilik bilincinin insan temelinden başlayarak geliştirilmesini kolaylaştıracaktır.²⁴³

Kentte yaşayanların kentlilik bilincine sahip olmaları için, öncelikle kentsel yaşam kültürünün oluşturulmasına, bireylerin sosyal ve kültürel anlamda eğitilmelerine, kent kültürü edinmelerine gerek vardır.²⁴⁴ Bu bağlamda eğitim, toplumsal yaşamın zenginliği ile doğru orantılı olarak birikim gerektiren ve zaman içerisinde gelişecek kentte yaşama kültürü edinme olarak ele alınmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için, yerel yönetimlere, meslek odalarına ve sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir.²⁴⁵

²⁴² Gaye Birol, “Kentlilik Bilinci ve Balıkesir’den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi”, *Ege Mimarlık Dergisi*, Sayı: 65, 2008, s. 28-31.

²⁴³ Kentleşme Şûrası, “Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu”, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Ankara 2009, s. 26.

²⁴⁴ Gaye Birol, *Kentlilik Bilinci...*, s. 28-31.

²⁴⁵ Gaye Birol, *Kentlilik Bilinci...*, a.e.g.

Eğer kentin psikolojik, kültürel ve toplumsal yapısı, kırın yapısından çok büyük farklılıklar içermiyorsa kent kültürü ile bütünleşme kolay olmaktadır. Fakat yapılar birbirinden farklı ise intibaksızlık sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, kırsal kesimden kente göç eden ailelerin kentle bütünleşme süreçlerini açıklamada “ekonomik mekân” ve “sosyal mekân” kavramları araç olarak kullanılmaktadır.²⁴⁶ Tablo 2. 1 de ekonomik mekân ve sosyal mekân değerlendirilirken kişinin alt yapısı ekseninde kentle bütünleşme süreci açıklanmıştır.

Tablo 2. 1: Ekonomik Mekân ve Sosyal Mekân Üzerinden Kentle Bütünleşme

<i>Ekonomik Mekân</i>	<i>Sosyal Mekân</i>
Kişinin Altyapısı	Kişinin Altyapısı
Ekonomik değer üretme ve kullanma biçimleri *Tutulan işlerin türleri *Gelir türleri *Geliri kullanma biçimleri *Varlıklanma Ekonomik mekânın öğeleri *Varlıklar (Kır- Kent) *Ücret Gelirleri (Kır-Kent) *Varlık Gelirleri (Kır-Kent) *Karşılıklar *Yatırımlar	*Benimsenen tüm sosyal ve dinsel değerler düzeni, inançlar, türlü konular dâhil tüm tutum ve davranışlar; *Siyasal tutum ve davranışlar *Dayanışma ve yardımlaşma konusunda benimsenen değerler *Örgütlenme biçimleri *Uyum gösterilen, benimsenen gelenek ve görenekler *Eğitim ve öğretim konusunda tutum ve davranışlar *Bilgilenme biçimleri *Dini tutum ve davranışlar *Hak arama yöntemleri *Kadın ve erkeklerle ilgili düşünce tutum ve davranışlar *Toplumdaki farklılıkları açıklama biçimleri ve gereçler

Kaynak: Muharrem Es, Hamza Ateş, “Kent Yönetimi Kentlileşme ve Göç: Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 48, 2004, s. 216.

Tablo 2. 1’de görüldüğü üzere ekonomik mekân, ekonomik değer üretme ve kullanma biçimlerini, ekonomik mekânın öğelerini sıralarken; sosyal mekân maddi konulardan ziyade, manevi sayılabilecek konuları kapsamaktadır. Örneğin, dayanışma ve yardımlaşma konusundaki değerler, gelenek ve görenekler, dini tutum ve davranışlar, hak arama yöntemleri gibi. Burada önemli olan husus ise, ekonomik mekân ve sosyal mekân üzerinden kentle bütünleşmenin sağlanabilmesidir.

²⁴⁶ Muharrem Es, Hamza Ateş, “Kent Yönetimi Kentlileşme ve Göç: Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 48, 2004, s. 215.

1.1. Kentlilik Bilinci Açısından Refah Devleti

Kentte yaşayan bireylerin, kentlilik bilincine sahip olma süreçleri ve belli bu süreç içerisinde kentli birey olma bilinçlerinin gelişmesinde farklı etkenler vardır. Bu etkenler değerlendirilirken, kentlerden oluşan ülkenin sosyo - ekonomik durumu önem kazanmaktadır. Kentlilik bilinci araştırılan kentte yaşayan bireylerin, kentlileşmeleri için devletin sunacağı hizmetler bu bağlamında değerlendirilmektedir.

Refah devletini anlamak ve kentle bağlantısını kurabilmek için kente ilişkin sosyal kuramlara bakmakta fayda vardır. Sanayi Devrimi sonrasında özellikle şehircilik disiplini ile ilgili olarak ortaya çıkan *kent sosyolojisi* alanında birbirinden farklı yaklaşımların ön plana çıktığı ve çeşitli dönemlerde farklı konuların daha fazla geliştiği görülmektedir. Bu farklı konulara örnek olarak; ticari ilişkiler, kapitalist üretim sistemleri, iş bölümü, kentin manevi hayatı, maddi hayatı, sosyal ilişkilerin nasıl olması gerektiği verilebilir.²⁴⁷

Bu yaklaşımların hepsinin ortak bir amacı olduğunu söylemek mümkündür. Burada amaç; kentin tarihsel süreç içerisinde değişim göstermesi ile birlikte oluşturduğu kentlilik bilincini anlamaktır. Örneğin, refah düzeyi yüksek bir kentin yaşam kalitesi ve o kentte yaşayan bireylerin kentlilik bilinci düzeyi yüksektir. Bu bağlamda, refah düzeyi ile kentlilik bilinci arasında doğru bir orantı olduğu söylenebilir.

Gelişmekte olan ülkelerde; küresel güçlerin etkisiyle birlikte, yerel özellikler devreye girer. Bu gibi ülkelerde kentleşme dinamikleri farklı olabildiği gibi kentlileşme düzeyleri de farklılık gösterir. Özellikle büyük kentlerin sürekli göç alması sebebiyle kentte yaşayan insanlarda tam bir kentlileşme gerçekleşmediği, genellikle kente göç eden ailelerde ikinci hatta üçüncü kuşakta kentlileşmenin gerçekleştiği savunulmaktadır. Sanayileşmesini tamamlamış ülke toplumlarında ise, toplumsal sınıflar örgütlenmiştir. Yıllar süren araştırmalar sonucunda çözümlenmiş kentlerde kent modelleri oluşturulmuştur ve bu modeller üzerinden fiziksel ve toplumsal planlama yapılmaktadır.²⁴⁸ Bu fiziksel ve toplumsal planlamaların amacı, kente uygun kent modelleri oluşturmak ve toplumu oluşturan bireyler ile kent arasındaki entegrasyon sürecini hızlandırmaktır.

Benzer bir yaklaşımla Rüstem Erkan'a göre, bireylerde kentlileşmenin ve kentlilik bilincinin oluşması için üç kuşağın da kentin dinamikleri içerisinde büyümesi ve kendisini

²⁴⁷ Duygu Saban Ökesli, "Göçmen Kültürü ve Kentlilik Bilinci-Adana Örneği", *The Journal of International Social Research*, Cilt: 7, Sayı: 33, s. 595.

²⁴⁸ Rüstem Erkan, *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Bilimadamı Yayınları, Ankara 2002, s. 21.

kente ait hissetmesi gerekmektedir. Eğer üç kuşak kentte doğup, kent kültürüne göre büyümemiş ise kente göç eden ilk kuşak ya da kentte yaşayan ikinci kuşak için “göçün niteliği, yani nereden nereye göçüldüğü, eski yaşam mekânı ve yeni yerleşilen yerin yaşama koşulları ilişkilerin hemşerilik bağları etrafında örgütlenme eğilimlerinde etkili olan faktörler” ön plana çıkmaktadır.²⁴⁹

1.2. Kentlilik Bilincinin Oluşmasını Etkileyen Faktörler

Kente göç veya çeşitli nedenlerle gelen birey için kentlileşme ve kentlilik bilincinin oluşum süreci başlamış demektir. Bu süreçte önemli olan bireylerin, yaşadıkları kent ile anlamlı ve güçlü bağlar kurabilmeleri ve kendilerini yaşadıkları kentin bir parçası gibi hissetmeleridir.²⁵⁰

Bireylerin, kendilerini bir yere ait hissetmeleri için orada doğup büyümesi gerektiğine dair görüşler vardır. Bunun yanı sıra daha önemli olan başka bir husus ise, bireyin o kent ve kentin kültürüne uyum sağlamasıdır. Çeşitli nedenlerle kırdan kente ya da kentten kente göç eden bireyler, göç ettikleri yere uyum sağlamakta zorluk çekmektedirler. Bu adaptasyon süreci ne kadar uzun olursa aidiyetlik duygusunun oluşması da bir o kadar uzun sürmektedir. Kişilerin kendisini kente bağlı ve ait hissetmeleri için çeşitli yollar vardır. Örnek olarak; sosyo - kültürel etkinliklere katılım, kente dair güncel yayınları takip etme vd. verilebilir.

Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kentte yaşayanların kente uyum süreci ve kentlilik profilleri konusunda dikkate alınan kriterler belirlenmiştir. Bu kriterleri şöyle sıralanmak mümkündür²⁵¹:

- Harcama kalıpları, memleketle ilişkiler,
- Kente aidiyet duygusu ve bunu ifade tarzı,
- Kent yaşamı içinde sınıf değiştirme isteklilikleri,
- Okunan gazete, dergi eğilimleri,
- Tiyatro, sinemaya gitme eğilimleri,

²⁴⁹ Duygu Saban Ökesli, *Göçmen Kültürü...*, s. 597.

²⁵⁰ Gaye Birol, *Kentlilik Bilinci...*, s. 28-31.

²⁵¹ Arife Karadağ, *Coğrafi Değerlendirmelerle Soma'da Değişen Çevre ve Kimlik*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 2005, s. 36.

- Kadınların aile içi konumu ve kız çocuklarının geleceği konusundaki görüşleri,
- Eğitim ve meslek sahibi olma konusundaki seçimleri,
- Siyasal eğilimler, örgütlenme davranışı,
- Sivil toplum örgütleri, dernek ya da siyasal partilere üyelik eğilimleri,
- Hemşeri dernekleri ile ilişkileri, bu kurumlardaki statüleri ve etkinlikleri,
- Kentte kalmak ya da gitmek konusundaki eğilimleri ve değişiklik gerekçeleri,
- Kent sorunlarına duyarlılık, çözüm çabalarına katılım vd.

Bireylerde kentlilik bilinci oluşumundan sonra bu bilincin gelişimi önem kazanmaktadır. Burada belirli hususlar ön plana çıkmaktadır. Burada önemli olan kentliler arasında kolektif bellek oluşumudur. Kolektif bellek oluşumu; beraberinde kentlilerin yaşadıkları kente aidiyet hissi ile bağlanmalarını ve o kenti sahiplenmelerini getirecektir. Kolektif bellek oluşumu, kentin tarihsel sürekliliği olan ve içinde yaşayanlar için anlam ifade eden bir yer olmasıyla ilişkilidir. Kentte yaşayan bireylerin yaşadıkları fiziksel çevreye ilişkin zihinlerinde biriktirdikleri ortak anılar, paylaştıkları değerler ve inanışlar, kolektif bellek oluşumuna yardımcı olur.²⁵²

Kentlilik bilincinin oluşmasını etkileyen faktörleri farklı başlıklar altında toplamak mümkündür. Bu faktörler; bireysel, sosyal, ekonomik ve fiziki olmak üzere dört başlıkta incelenebilir.

1.2.1. Bireysel Faktörler

Kentlilik bilincinin oluşmasında ilk ve en önemlisi bireysel faktörlerdir. Bireyin bakış açısını, yaşam biçimini, algılama düzeyini belirleyen etkenlerdir. Bireyin kentlileşme serüveni (kentte ikamet etmiyorsa) göç olgusuyla başlar. Göç olgusu sonucunda da kent nüfusuna dâhil olan bireyler için kentlileşme süreci başlar. Kentlileşme (şehirlileşme) kavramı Ruşen Keleş'e göre "kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam

²⁵² Mahyar Arefi, "Non-Place And Placelessness As Narratives of Loss: Rethinking The Notion of Place", *Journal of Urban Design*, Cilt: 4, Sayı: 2, 1999, s.179-193.

(akt. Gaye Birol, "Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi", *Ege Mimarlık Dergisi*, Sayı: 65, 2008, s. 28-31).

biçimlerinde değişiklikler yaratması sürecidir” şeklinde tanımlanmaktadır.²⁵³ Sonuç itibarıyla kentleşme, kentlileşmeyi; kentlileşme ise, kentlilik bilincinin oluşturur. Ayrıca kentleşme için kentlilik bilinci oluşmasının hem sebebi hem de sonucu olduğunu söylemek mümkündür.

Rousseau *The Social Contract* isimli çalışmasında; “evler kasabaları oluşturur, oysa yurttaşlar kenti oluşturur” tanımlaması ve Bookchin’in “kentleri kent yapanın binalar değil, kentlilerdir”²⁵⁴ tanımlaması hiç şüphesiz ki kentlilik bilincinin oluşmasında bireysel faktörlerin önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda göç olgusuyla başlayıp, kentlileşmeyle devam eden bu süreç bireysel, sosyal, ekonomik ve fiziki faktörlerin de etkisiyle kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bireysel faktörler içerisinde; yaş, doğum yeri, meslek vb. etkenleri saymak mümkündür.

- **Yaş**, hayata bakış açısını ve beklentilerini oluştururken kentlilik bilincinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Yaş itibarıyla genç bireylerin, orta ve büyük yaş gruplarına göre kentlilik bilincinin oluşması daha kolay olmaktadır. Fakat sadece nicel özelliği yeterli değildir. Yaşın beraberinde farkındalık duygusunun gelişmiş olması ve eğitilmeleri de önem arz etmektedir.²⁵⁵
- **Doğum yeri**, kentlilik bilincinin oluşmasında bireysel faktörlerden ikincisini oluştururken bir gerçeği de gözler önüne serdiğini söylemek mümkündür. Bireyler kendilerini doğdukları yere ait hissederek başladıkları yaşantılarına, ilerleyen zamanlarda; eğitim, sağlık, ekonomik vd. nedenler yüzünden terk etmek zorunda kalırlar. Çeşitli nedenlerde göç ettikleri şehirlere aidiyet konusunda sıkıntılar çekmekte ve adapte olmakta zorluk çekmektedirler. Göç ettikleri şehirlerde kendi kültür ve yaşantılarına en yakın gruplarla ve ailelerle iletişim kurma girişiminde bulunmaktadırlar. Bireyler yerleşim yeri seçiminde ve ilişkiler noktasında kendilerini sınırlandırdıklarından dolayı uyum sağlama sürelerini uzatmaktadır.²⁵⁶

²⁵³ Ruşen keleş, *Kentbilim Terimleri...*, s. 80.

²⁵⁴ Sevinç Özen Güçlü, *Kentlileşme ve Göç Sürecinde Antalya’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 19.

²⁵⁵ Karşılaştırmamız: Selda Geyik, *Kırdan Kente Göç Sonrası Kentlilik Bilinci, Mevlana Mahallesi Örneği*, Sakarya Üniversitesi SBE Yüksek lisans Tezi, 2010, s. 31-32.

²⁵⁶ Selda Geyik, a.e.g.

- **Mesleği** ise, bir diğer nedendir. Kişinin çalışma hayatında olup olmasının yanı sıra çalışma hayatında ise; çalışma koşullarının kent yaşamını ve sosyo-kültürel imkânlarını gerçekleştirmesine imkân verip vermemesidir. Çalışma hayatı yok ise; günlük yaşantısında katıldığı sosyal aktiviteler, kente dair etkileşimler doğrultusunda da kentlilik bilinci oluşur ya da oluşmaz. Bu bağlamda ekonomik bağımsızlığı olmayan bireylerin kentle entegrasyonları daha güç olmaktadır.²⁵⁷

Sonuç olarak kentlilik bilinci, bireylerin yaşadıkları kente sahip çıkmasıyla, çalışma hayatıyla, doğduğu veya büyüdüğü kent ve hangi yaş grubunda yer aldığı ile yakından ilgilidir. Ancak, kentlilik bilincini oluşturan faktörleri bunlarla sınırlamak doğru değildir. Kentlilik bilincinin oluşmasında etkili olan bir diğer faktör ise sosyal faktördür.

1.2.2. Sosyal Faktörler

Bireysel faktörlerinden (yaş, doğum yeri, meslek) sonra kentlilik bilincinin oluşmasında etkili olan bir diğer faktör sosyal faktörlerdir. Sosyal faktörleri oluşturan birçok etken vardır. Bireyin sosyal faktörleri arasında eğitim, boş zamanı değerlendirme biçimi ve aktiviteler önemli yer tuttuğunu söylemek mümkündür. Eğitim durumu, seviyesi, boş vaktini hangi alanlarda değerlendirdiği, zamanını nasıl geçirdiği, sosyal çevre ile etkileşimi kentlilik bilincinin oluşmasında diğer etkenler arasında saymak mümkündür.

Eğitim, insanı sosyal ortama uyum sağlamaya hazırlamakta aynı zamanda mevcut yapıyı da şekillendirmektedir. Başka bir ifadeyle eğitim, bilimsel, teknolojik, siyasal, psikolojik, sosyoekonomik ve kültürel amaçları bulunan çok yönlü bir girişimdir.²⁵⁸ Eğitim, kentlilik bilincini oluşturmak ve geliştirmek için önemli bir araçtır. Eğitim sayesinde,²⁵⁹

- Kentin tarihi ve kültürel kimliğinin benimsenmesi ve yaşanması,
- Kentte yaşayanlarda aidiyet duygusu kazandırılması,
- Tarih ve toplum kültürü bilinciyle kentsel dinamiklerin harekete geçirilmesi,

²⁵⁷ Selda Geyik, *Kırdan Kente Göç...*, s. 31-32.

²⁵⁸ Mehmet Dinçer, "Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü", *Ege Eğitim Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2003, s. 105.

²⁵⁹ Kentleşme Şûrası, *Kentlilik Bilinci...*, s. 23-24.

- Kentsel hak ve görevlerin öne çıkarılması,
- Kent donanımlarının hayatın bir parçası olarak algılanmasının sağlanması,
- *Kentli* sıfatının kazanılmasında uzlaşmaya varmanın temel önceliklerinin kentli ile paylaşılması,
- Kentte yaşamının öncelikle zihinlerin kentleşmesine bağlı olduğundan hareketle, kentsel yönetimin ve dönüşümün kontrolünün sağlanması,
- Doğal ortamların korunması ve kent içi sosyal ve yapısal dengesizliklerin giderilmesi hedeflenmektedir.
- Günümüzde kazandığı modern anlamıyla “toplum” olabilme niteliğindeki ortak yaşama biçimini güçlendirmesi temel amaçlar olarak düşünülmektedir.

Bir diğer önemli etken, bireyin kentte geçirdiği boş vakitlerini değerlendirmede izlediği yol ve kentsel etkinliklere katılım sıklığıdır. Bu etkenlerin kentlilik bilinci oluşumunda pozitif etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla boş zaman değerlendirmede bireyin ne tür aktivitelerde bulunduğu büyük önem taşımaktadır. Bu tür aktiviteler sayesinde birey, içinde yaşadığı kenti tanıma imkânı bulur ve kente uyum sağlama sürecini hızlandırdığı söylenebilir.

1.2.3. Ekonomik Faktörler

Ekonomi, hem kent yaşamında hem de kırsal alanda vazgeçilmez unsurlardan biridir. Kırdan kente ya da kentten kente göçün temelinde de ekonomik faktörler etkilidir. İlhan Tekeli’ye göre; sosyal sistemde üretim, ulaştırma ve haberleşme teknolojilerinin ve sosyal sistemin dış ilişkilerinin değişmesine paralel olarak mekân organizasyonunda da değişme yönünde baskı doğar. Göç, işgücünü, üretimi daha etkin kılacak şekilde dağıtılarak, mekân organizasyonunun yeni koşullara uyumunu sağlar. Kişi ise içinde yaşadığı toplumda, güdülerini en yüksek düzeyde gerçekleştirmek ister. Bu halde göç kişilerin kullanabilecekleri fırsatların sayısını artırır, kişiye mesleki ve sosyal hareketlilik sağlar.²⁶⁰

Göçlerin sosyokültürel, siyasal, ekonomik nedenlerinin yanı sıra; sağlık, eğitim, savaş, doğal afetler gibi birçok nedeni de vardır. Kırdan kente göçün, kentten kente göçün, hatta ülkeden ülkeye göçlerin temelinde yatan sebep ise bu nedenlerden biri olan ekonomik faaliyetlerdir. Göçler sonucunda gerek kent merkezlerinde gerekse de merkez dışında yeni

²⁶⁰ İlhan Tekeli, *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008, s. 18.

yerleşim alanları oluşturulmuştur. Bu yerleşim alanlarında, kendilerine yaşam alanı oluşturan bireyler ihtiyaçlarını giderme yolları aramaktadır.

Bu noktada Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi önem kazanmaktadır. Sosyal bilimci Abraham Maslow (1943) ihtiyaçlar piramidi teorisinde²⁶¹ kişinin kendisini gerçekleştirmesine ilişkin bu durumu insanın yaşamındaki gereksinimleri basamaklayarak anlatmaya çalışmıştır. Teoriye göre; fizyolojik ihtiyaçlarını temin eden birey bir sonraki basamak olan güvenlik ihtiyacını giderme yoluna gidecektir. Güvenlik ile ilgili kaygısı olmayan birey ekonomik gelir düzeyinde bütçesinin belirli bir bölümünü sosyo-kültürel faaliyetler için ayırabilir.²⁶² Bu noktada önemli olan, imkânlar dâhilinde kişinin kendisini kente ait hissetmesi ve adaptasyon sürecini hızlandırmak için yeni fırsatlar oluşturmaktır.

Ekonomik sorunlarına kısa vadede çözüm bulan birey, yine ekonomik imkânları doğrultusunda kentten beklentilerini de değiştirmekte ve zamanla geliştirmektedir. Artık birey için öncelik ekonomik neden olmaktan çıkıp, sosyalleşme sürecine geçmiştir demek yanlış olmayacaktır. Sosyal bir varlık olan insan, kendisini sosyal ortamlarda daha rahat hareket edecek ve yaşam kalitesini de olumlu yönde etkileyecek değişimlere şahit olacaktır.²⁶³ Haftalık, aylık ya da yıllık etkinliklere katılım konusunda bütçesini nasıl değerlendirdiği sorunsalı ise ekonomik açıdan değerlendirildiğinde önemlidir.

Düşük gelire sahip bireylerin sosyal, kültürel ve kişisel gelişimleri noktasında yeterli imkânlara sahip olamadığı da aşikârdır. Çünkü alt gelir grubunda yer alan bireylerin çalışma alanları, yaptıkları işin niteliği ve iş sonucu aldıkları ücret kentin olanaklarından yararlanma noktasında kısıtlayıcıdır. Aylık geliri normal standartlara göre yüksek kabul edilen bireylerin ise, kent içi faaliyetlere katılım düzeylerinin yüksek olduğu kabul edilebilir. Bu durumun, kentlilik bilinci ve yaşam kalitesi oluşumuna katkısı vardır diyebiliriz. Aynı zamanda bireylerin kent yaşamına dair bilincin oluşup oluşmadığını sadece ekonomik gelir düzeyine bakarak söylemek de mümkün değildir. Örneğin, geliri düşük kabul edilen bireyin kendisini kente ait hissetmesi, kent kültürünü benimsemesi ve kentin faaliyetlerine katılımı gibi konularda kendisini yeterli görmesi de gelir faktöründen

²⁶¹ Ayrıntılı bilgi için ilerleyen sayfalara bkz: Yaşam Kalitesi Göstergeleri.

²⁶² Sedat Kula, Bekir Çakar, "Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki", *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 12, 2015, s.193.

²⁶³ Mehmet Keleş, "Toplumsal Bir Varlık Olarak İnsan", <<http://www.duzceyrelhaber.com/Mehmet-KELES/36594-Toplumsal-bir-varlik-olarak-insan>> (25.05.2016)

bağımsız olarak birey için kentlilik bilinci oluşuğunu göstermektedir. Sosyo - ekonomik açıdan yüksek gelire sahip bireylerin ise, kişisel, sosyal ve kültürel konularda kendilerini geliştirecek düzeyde kentli olma ve kenti ilgilendiren konularda aktif katılım göstermeyip, kent kültürünü benimsemeden kentte yaşamaya devam edebilmektedir. Bu noktada kentlilik bilincinin oluşmadığını söylemek de mümkündür.

1.2.4. Fiziki Faktörler

Kentlilik bilincinin oluşmasını etkileyen bir diğer faktör ise; fiziki faktördür. Gerek bireyin yaşadığı ülkenin, kentin konumu gerekse, mahallenin, caddenin, sokağın durumu gibi etkenler fiziki faktörler içerisinde değerlendirilebilir. Kentin fiziki faktörleri, altyapısı, parkları ve yeşil alanları, sağlık, eğitim kurumlarının yeterlilikleri gibi özellikler de kentli bireylerin seçimlerini, yaşam kalitelerini ve kenti algılama, kente ait olma ve katılım düzeylerini etkilemektedir.²⁶⁴

Bireyin yaşadığı kentte geçici süreli eksiklikler hariç, uzun vadede meydana gelen sağlık hizmetleri eksikliği, alt ve üst yapı yetersizliği, eğitim hizmetlerinin kısıtlı olması, park, bahçe ve yeşil alan yokluğu bireye kırsal yaşantıyı hatırlatmakta ve kentli birey olma konusundan uzaklaştırmaktadır. Yaşadığı mahallenin, caddenin, bulvarın ve semtin fiziki yapısı kente ait dokulardan ve yapılardan oluşmalıdır. Birey gerek sosyal yaşantısı ile gerek kişisel bakış açısı ile gerekse de fiziki çevre ile kafasında kentli bireyi oluşturmaya çalışmaktadır.

1.3. Kentlilik Bilinci ve Kültürü

Bir toplumu, kenti, bireyi başka toplumlardan, kentlerden, bireylerden ayıran temel unsur sahip olduğu kültürel değerlerdir. Kültür, toplumsaldır; ortak yaşamın varlığından doğmuş ortak bir ürün ve paylaşımdır. Kültür aynı zamanda tarihseldir; şuanda sahip olduğumuz kültürel değerlerimizin varlığı uzun bir zaman diliminde ortaya çıkmış ve günümüze kadar gelmiştir. Gelecek kuşaklara aktarımı da mevcut kültürün devamı için önemlidir. Aksi takdirde, kültürün silikleşmesine ya da benzer etkilerle yok olmasına neden olabilir.²⁶⁵

²⁶⁴ Selda Geyik, *Kırdan Kente Göç...*, s. 37-38.

²⁶⁵ Selda Geyik, *Kırdan Kente Göç...*, s. 19-20.

Kentlilik bilinci oluşumunda kentin kültürü ve bireylerin kentsel yaşam kültürüne uyum sağlamalarıyla mümkündür. Bu bağlamda bireyin kentlilik bilincine sahip olması ve kent kültürüne olan mesafesi birbiri ile çok yakından ilgilidir. Kentsel yaşam kültüründen yoksun olan bireyin kentlilik bilincinden söz etmek mümkün değildir. Sevinç Özen, kentli olmayı ve kent kültürünü şöyle tanımlamaktadır: Kentli olmanın tek yolu, kent kültürünü edinmekten, içselleştirmekten geçer. Kent kültürünü edinmek, kentin merkezinde bir ev satın almak kadar kolay değildir. Kentli olmak, kentsel bir ortamda, kentli bir aile içinde yetişmekle olanaklıdır.²⁶⁶

Kent kültürünü oluşturan birçok etkenden söz etmek mümkündür. Örneğin, kentlilerde kolektif belleğin oluşumu, kentle ilgili verilecek kararlara kentli bireylerin katılımının sağlanması, kentteki sosyo - kültürel yaşamın zenginleşmesi ve bu zengin sosyo - kültürel yaşama kentteki farklı sosyal dokuların katılımının sağlanması gibi. Bu çalışmada ele alınan spesifik örnek aracılığıyla vurgulanan ise, bir kentteki aktif sosyo - kültürel yaşantının hem kente karşı sorumluluğu yüksek kentlilerin varlığına, hem de kolektif kent kültürü ile kentlilik bilincinin oluşumuna ve gelişimine katkıda bulunabileceğidir.²⁶⁷ Kent kültürü edinme yollarından bir diğeri ise, kentli bireyin kentsel kuruluşlara ilgi duyması ve kuruluşlara üye olmasıdır.²⁶⁸

Kent kültürünü edinmek, belirli bir bilgi, bilinç ve deneyimi gerektirir. Kentli olmak, kentin örgütlü dokusu içinde yer almakla olanaklıdır. Kentin dokusu içinde yer almanın en iyi göstergesi, kentin yapısını oluşturan ekonomi, eğitim, sağlık, hukuk, siyaset ve sanat kurumlarının oluşturduğu gruplara katılmak ve onların ürünlerinden pay almakla olanaklıdır.²⁶⁹ Burada önemli olan bireyin kent kültürünü edinmesinin yanı sıra, içselleştirmesidir.

1.3.1. Kentle Kurulan Kültürel İlişkiler

Kent, sadece fiziksel bir mekân olarak değil aynı zamanda kültürel özellikleriyle de ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda sadece kentte yaşamak bireyin tam anlamıyla kentli olduğu veya kentlilik bilincine eriştiği anlamına gelmemektedir. Kentlilik bilinci oluşumu

²⁶⁶ Sevinç Özen Güçlü, *Kentleşme ve...*, s. 83-84.

²⁶⁷ Gaye Birol, *Kentlilik Bilinci...*, s. 31.

²⁶⁸ Sevinç Özen Güçlü, *Kentleşme ve...*, s. 84.

²⁶⁹ Sevinç Özen Güçlü, a.e.g.

uzun bir süreçtir.²⁷⁰ Bu süreç içerisinde etkili olan faktörlerden biri ise kentle kurulan kültürel ilişkiler diyebiliriz. Kent ile kültürel ilişkiler kurulması için bir kent kimliğine ihtiyaç vardır. “Kent kimliğinin oluşturulması için demokratikleşme ve sivilleşme gereklidir.”²⁷¹ Demokratikleşme ve sivilleşme de ancak Şekil 2. 1’de gösterilen kentlilik bilincinin oluşmasındaki etkenler ile mümkündür.

Şekil 2. 1: Kentlilik Bilinci Etkenleri

Kaynak: Kentlilik bilincinin etkenleri esas alınarak hazırlanmıştır.

Es ve Ateş ise, kent ile kurulan ilişkilerin yanı sıra kentlileşen bireyde iki açıdan değişme olduğunu ifade etmektedir. Bunlar; ekonomik açıdan ve sosyal açıdan kentlileşmedir.²⁷²

- *Ekonomik açıdan kentlileşme*: Bireyin geçimini bütünüyle kentte veya kente özgü işlerle sağlayacak duruma gelmesiyle gerçekleşir.

- *Sosyal açıdan kentlileşme* ise: Kır kökenli bireyin her türlü konularda kentlere özgü tavır ve davranış biçimlerini, sosyal değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleşmektedir.

Kentle kurulan kültürel etkinlikler bağlamında kentteki kültürel mekânların varlığı ve kentlinin bu mekânları ne sıklıkla kullandığı da kentlilik derecesini ortaya koyar. Örneğin, bir bireyin sinemaya, tiyatroya, konsere gitmesi, sergi, opera ve bale etkinliklerine katılım göstermesi çağdaş ve demokratik bir kentli ve toplum yapısını belirler.

²⁷⁰ Kentleşme Şûrası, *Kentlilik Bilinci...*, s. 25.

²⁷¹ Şölen Demirseren Çöl, Kent ve Kimlik, < <http://www.solencol.com/b10.htm> > (04.05.2016)

²⁷² Muharrem Es, Hamza Ateş, *Kent Yönetimi...*, s. 215.

1.4. Kentlileşen Bireyin Tutum ve Davranış Boyutları

Kentlilik bilinci oluşan kentli bireyin geçirdiği ekonomik ve sosyal yönden değişimin ölçütleri, her ülkenin toplumsal yapısına/değerlerine ya da gelişen teknoloji ve kitle iletişim teknolojilerine göre değişiklik gösterebilir.²⁷³ Örneğin; Türkiye’de son 20 – 25 yıldır tarımda makinalaşma oranı artış göstermiş ve tarım kesimi teknolojik değişim sürecine girmiştir. Bu süreçte teknolojik değişikliklerden yararlanabilen tarımsal işletmeler büyüyüp genişleme göstermiştir.²⁷⁴ Hem istihdam olanağı yaratmış hem de kente göçü zorunlu kılmıştır. Ekonomik ve sosyal açıdan değişim gösteren bireyler, kentli bireye özgü tutum ve davranışlara adapte olmaya çalışmışlardır.

Özgür Özaydın ve Ahmet Mutlu’nun proje yapmasında yapmış oldukları çalışma içerisinde “kentlileşen bireyin tutum ve davranış boyutları”nı sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmalar ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik, inançsal, estetik tutum ve davranışları şeklindedir ve her birini ayrı ayrı başlıklar altında ayrıntılı bir şekilde incelemek mümkündür.

1.4.1. Ekonomik Tutum ve Davranışlar

Kentlilik bilincine sahip bireyler geçim kaynağı olarak tarım dışı faaliyetleri tercih etmektedirler. Aynı zamanda kentli birey, işgücünün niteliklerini yükseltmekte ve bilinçli tüketim, tasarruf ve yatırım tercih etmektedir. Ayrıca kentli birey için hizmetlerin, malların ve toprakların öncelikli kullanım hedefi getirim amaçlı değil, sosyal amaçlıdır. Kentlileşen birey, kentsel hizmet ve mal harcamalarına da aktif olarak katılım göstermektedir.²⁷⁵

Kentle ekonomik ilişkiler kuran birey, gelirinin büyük bir kısmını kentte ve kente dair faaliyetlerde harcamakta, bütçesi ona göre oluşturduğunu söylemek mümkündür. Çeşitli etkinliklere ve organizasyonlara da ekonomik imkânları doğrultusunda katılım göstermekte ve bu durum sonucunda mutluluk duyduğunu ifade etmek de mümkündür.

²⁷³ Ahmet Mutlu, Özgür Özaydın, “Metropol Kent Samsun’da Kentlilik Bilinci”, Proje No: TR83/2011/DFD/007, Samsun 2011, s. 14.

²⁷⁴ İnan Özer, *Kentleşme ve Kentlileşme*, Esin Kitabevi, 2004 Ankara, s. 55 – 56.

²⁷⁵ Ahmet Mutlu, Özgür Özaydın, *Metropol Kent Samsun’da...*, s. 14.

1.4.2. Sosyal Tutum ve Davranışlar

Bireyler, bir boyutuyla toplumsal, diğer boyutuyla bireysel olan rollere sahiptir. Bu rol - toplumsal cinsiyet uyarlamalarında er ya da dişi oluşu anlam kazanmaktadır. Bireylerin rolleri, topluma katılma imkânlarını ve tarzlarını belirlemektedir. Bunun yanı sıra, toplumdaki işbölümünün de oluşumuna etkide bulunmaktadır. Kadın ve erkeklerin, yaşamın değişik yaş kademelerinde yapmaları gereken sorumluluk ve işleri belirlemektedir.²⁷⁶ Bu sorumluluk ve işler bağlamında değerlendirildiğinde birey de kentlilik bilinci oluşumunu etkilemektedir.

Toplumsal eşitlik kavramı gereğince kadın - erkek eşitliğine inanan kentli birey, eğitime verilen önem büyük bütçelerin ayrılmasıyla fark edilmektedir. Toplumsal statünün kişisel başarıyla mümkün olduğu düşüncesinin farkında olan kentli birey, buna göre kişisel gelişime gerekli özeni göstermektedir. Kentlilik bilinci oluşan bireyin sosyal tutum ve davranışları şöyledir; birey etnik, kültürel, dini, mezhepsel ve statü farklılaşmalarını doğal bulur ve bunlar, sosyal ilişki kurma biçimlerinde belirleyici olmaz. Ayrıca, patronaj türü ilişkilerden sakınır, serbest zamanını, kişisel ve toplumsal faydaya dönük olarak ve anlamlı faaliyetlerle değerlendirir.²⁷⁷

Sonuç olarak sosyal tutum ve davranışların, kentlilik bilincinin oluşum aşamasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda sosyal davranışın oluşma ve gelişim aşamasını da etkileyen yedi güdülenim sistemi vardır. Bu motivasyon sistemleri; sosyal davranışı etkileyen sosyal olmayan güdüler, bağlılık, yakın ilişkiye duyulan ihtiyaç, baskın olma, cinsellik, saldırganlık, ve özsaygı ve özgüvendir.²⁷⁸ Hepsi birbiri ile doğrudan ya da dolaylı olarak etkileşim içerisinde, diyebiliriz.

1.4.3. Siyasal Tutum ve Davranışlar

Siyasal, kelime anlamı “politika ile ilgili, siyasi, politik”²⁷⁹ olarak tanımlanmaktadır. Siyasal tutum ve davranışların belirlenmesinde siyasal katılım önem kazanmaktadır. Siyasal katılım ise, çağdaş devletin ayırt edici özelliğidir. Huntington modern devleti,

²⁷⁶ Celalettin Vatandaş, “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı: 35, 2007, s. 33 -34.

²⁷⁷ Ahmet Mutlu, Özgür Özaydın, *Metropol Kent...*, s. 14.

²⁷⁸ Micheal Argyle, “Sosyal Davranış Yedi Kökeni”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Çev. M. Doğan Karacoşkun), Cilt: 2, 2007, s. 371.

²⁷⁹ <<http://www.tdk.gov.tr>> (10.06.2017)

geleneksel devletten ayırt ederken; insanların siyasete katılma büyüklükleri ve siyasetten geniş olarak etkilenmeleri özelliğe vurgu yapar.²⁸⁰ Siyasal katılım, değişik düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Değişik düzeylerde olmasını etkileyen faktörler ise şöyledir; siyasal kaynaklar, siyasal fırsat yapısı, siyasal güdü ve son olarak bilişimdir. Bu faktörler, bireyin siyasal eylemlerinde etkindir.²⁸¹

Siyasal tutum ve davranışlar bağlamında kentli birey, her hangi bir etnik, kültür ya da inanç grubuna ait kimlikten önce yurttaşlık kimliğini benimser. Bu tür grupların talep ettiği biat ve itaat yerine “birey” olma bilincine ulaşmış ve önem kazanmıştır.²⁸² Kentlileşen bireyin siyasal tutum ve davranışları değerlendirilirken, belirli hususlara göre bunları sınıflandırmak mümkündür. Bireyin, bu sınıflandırma içerisinde birçok konu da aktif rol aldığını görmekteyiz. Aynı zamanda, kentlilik bilinci oluşan birey için sorumluluklarının bilincinde ve kente karşı daha duyarlı davranışlar sergilediğini de söylemek mümkündür.

Kentlere özgü toplumsal, ekonomik ve kültürel örüntüler, kente yeni gelenlerin tutum ve davranışlarında değişmelere neden olmaktadır. Bu değişimlere bağlı olarak kente yeni gelen bireylerin siyasal katılım oranı artmakta, çeşitlenmekte ve değişmektedir.²⁸³ Kentli bireyin, siyasal tutum ve davranışlarını ise şöyle sıralamak mümkündür²⁸⁴:

- Hak ve sorumluluk bilincine sahiptir.
- Oy vermek ve oy verdiğini sorgulamak görevini, yurttaş olmanın gereği olarak görmektedir.
- Siyasi kurumları demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak görür ve sivil toplum örgütlenmelerini destekler.
- Yerel yönetimlerin yetki ve görevlerinin çoğaltılmasını talep eder.
- Yerel yönetimde görev ve sorumluluk alır.
- Ulusal ve uluslararası ölçekte insanlığa, doğaya ve hayvanlara ilişkin sorunlara duyarlılık gösterir.

²⁸⁰ Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, London 1968, s. 36. <https://projects.iq.harvard.edu/gov2126/files/huntington_political_order_changing_soc.pdf> (10.06.2017)

²⁸¹ Abdullah Koçak, “Siyasal Davranış ve Kamuoyu”, Cilt:2, Sayı: 3, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2002, s. 98.

²⁸² Ahmet Mutlu, Özgür Özaydın, *Metropol Kent...*, s. 14.

²⁸³ İnan Özer, *Kentleşme ve Kentlileşme*, s.102.

²⁸⁴ Ahmet Mutlu, Özgür Özaydın, *Metropol Kent...*, s. 14.

- Kentsel mal ve hizmetlerden yararlanır ve eksiklikleri eleştirir, gelişmesine katkı sağlar.
- Kentsel aidiyet ve kentli hakları konusunda bilinç geliştirmeye özen gösterir.

1.4.4. Psikolojik Tutum ve Davranışlar

Kentli bireyin psikolojik tutum ve davranışlarını anlamak için öncelikle psikoloji kavramını açıklamak gerekir. Psikolojiye dair ilk izler ise başta Aristo olmak üzere eski Yunan filozoflarının yaşamın doğasına dair bıraktıkları yazılara dayanmaktadır. Aristo'nun psyche yani psiko kavramı, hayatın özüne gönderme yapmasıyla başlar. Daha sonraki süreçte psyche terimi Yunanca'ya zihin anlamında kazandırılır. Kelime kökeni açısından psikoloji; psyche (nefes, ruh, zihin) ve logos (düzenli söz, bilgi) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Aynı zamanda psikoloji insan davranışlarını inceleyen bir bilim dalıdır.²⁸⁵

Psikoloji kavramının tanımından sonra kentli bireyin psikolojik tutum ve davranışlarını tanımlamak daha kolaydır. Bu bağlamda kentli bireyin psikolojik tutum ve davranışlarının daha çok bireysel duygu ve düşünceler üzerinde şekillendiğini ifade etmek mümkündür. Herhangi bir konuda karar verirken belirleyici olan duygular değil daha çok akıl ön plandadır. Kentte yaşayan bireyin nesnel ve ölçülebilir başarılar amaçladığını söylemek de mümkündür. Ayrıca bireyler için kısa ve uzun vadeli planlarında bireysellik daha çok ön plandadır.

Kentli bireyin olaylar ve durumlar karşısında empati yeteneği gelişmiştir, diyebiliriz. Kent yaşamının yoğun temposuna karşı zamanı bilinçli kullanır. Birey, kendine veya insanlara ait fikirleri önemser ve aynı zamanda kendisine ulaşan bilgi kaynaklarının doğruluk, güvenilirlik ve çeşitliliğine dikkat eder. Geçmiş ve gelecek arasındaki ilişkiyi her zaman değerlendirir, önemser ve geleceğe dair planlar yapar. Kentlilik bilinci oluşan birey kendini “kentli” olarak değerlendirir; toplumsal normlara uyar. Kentlilik davranışlarını sadece kentte ve kentliler arasında değil, her yerde sergiler.²⁸⁶

²⁸⁵ Nilüfer Şişman, Psikoloji nedir?, < http://www.tavsiyedyorum.com/makale_4341.htm > (11.06.2017)

²⁸⁶ Ahmet Mutlu, Özgür Özaydın, *Metropol Kent...*, s. 15.

1.4.5. Estetik Tutum ve Davranışlar

Estetik kavramının TDK'a göre sözlük anlamı, isim olarak; sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kurumsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyattır. Sıfat olarak ise; güzellik duygusu ile ilgili olandır.²⁸⁷ Kente karşı estetik tutum ve davranışlar belirlenmeye çalışılırken, burada estetik kavramı sıfat anlamıyla kullanılmaktadır. Kentte sosyal sorumluluk gereği, ikamet ettiği muhitte ve/veya ikamet etmediği muhitte gördüğü çirkinliklerden rahatsızlık duyan kentli birey, sorunları giderme yolları aramakta ve yetkililer ile iletişim kurma yolunu seçmektedir. Bu gibi konularda toplumsal norm ve değerler bağlamında hareket ederek gerekli özeni göstermektedir.

İkili ve çoklu ilişkilerde kibar bir üslup tercih eden kentli birey, argo ve keyfi yabancı kelimeler kullanımından kaçınmaktadır. Beden sağlığı, temizliği ve estetiği gibi konularda daha dikkatli davranarak örnek olma yolunu tercih etmektedir. Son olarak, kentli birey sanata ve sanatçıya saygı duyar; sinema, tiyatro, sergi gibi sanatsal etkinliklere gösterdiği ilgi daha yoğundur. Haftalık/aylık ya da yıllık periyotlar da sanatsal ve kültürel aktivitelere daha çok zaman ayıran kentli birey, bu tarz ortamların kişisel gelişimine katkı sağladığını ifade edebiliriz.²⁸⁸ Kişisel gelişim noktasında gelişim sağlayan kentli bireyin kendini mutlu hissetme noktasında da bir artış söz konusudur diyebiliriz.

1.5. Kentli Olma ve Yerellik Bağları

Küreselleşen dünya üzerinde var olan kentlerin hızla değişiyor olması, nüfus yapısı, ekonomik yapı, kültürel örüntüleri, mekânsal özellikleri farklılaştırıp, heterojenleştirmesi, kentli olma kavramını da dönüştürmektedir. Bunun sonucunda ise, herkesin birbirini tanıdığı, yüz yüze ilişkilerin egemen olduğu, kentin tarihinin kentte yaşayanlar tarafından özümsemiği bir topluluk yapısından; anonim, ekonomik çıkarların ön plana çıktığı, kalabalık bir toplum yapısına geçiş sonuç olarak kentlilik bilincini etkilemiştir.²⁸⁹

Dünyanın kentlileşmesi, diğer bir ifadeyle kentli toplumun oluşumu, dünyanın modernleşmesinin bir sonucudur. Modernleşmenin sosyolojik açıdan yirminci yüzyıl sosyolojisinde en belirgin özelliklerinden biri sanayileşme ise bir diğeri de kentleşmedir. Kentleşme, bir bakıma sanayileşmenin altyapısını oluşturan bir süreçtir. Sanayi

²⁸⁷ Türk Dil Kurumu, <<http://www.tdk.gov.tr>> (11.06.2017)

²⁸⁸ Ahmet Mutlu, Özgür Özaydın, *Metropol Kent...*, s. 14.

²⁸⁹ Sevinç Özen Güçlü, *Kentlileşme ve Göç...*, s. 82.

toplumunun temel özelliği, kentlerin, daha doğrusu kent toplumunun gelişmesidir. Modern toplumların çözümlenmesini amaçlayan sosyoloji de, sosyolojinin başlangıcı olarak sanayileşme ve kentleşme biçimindeki bu çifte görünümlü süreci ele alması gerekmektedir.²⁹⁰ Ancak bu çalışma özelinde konu sanayileşmenin, kentleşme; kentleşmenin de kentli bireyler üzerindeki etkileri bağlamında sınırlandırılmaktadır.

Kentleşme süreci içerisinde kentlileşen insan ekonomik ve sosyal açıdan iki boyutta değişime uğramaktadır. Ekonomik açıdan kentlileşme, kişinin geçimini tamamen kentte ve kente özgü işlerde sağlayacak duruma gelmesiyle gerçekleşir. Sosyal açıdan kentlileşme ise, kır kökenli insanların kente özgü tavır ve davranış biçimlerini, toplumsal ve manevi değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleşebilmektedir.²⁹¹

Kentlilik bilincine sahip olan kentli bireylerin birçok ortak özellikleri vardır. Bu ortak özellikleri 8 maddede toplamak mümkündür. Ortak özellikler hak ve hukuk konusu, hayata bakış açısı, demokrasiye olan inancı, sistematik ve düzenli yaşam biçimi başlıkları altında toplamak mümkündür. Kentlileşmiş diğer bir ifade ile kentli bireyin özellikleri şunlardır²⁹²;

- Nitelikli iş gücüne sahip,
- Demokratik anlayışı ilke edinmiş ve demokratik değerleri benimsemiş,
- Cinsiyet ayrımcılığına teoride ve pratikte karşı durabilen,
- Yurttaşlık kimliğinin bilincinde olan,
- Hak ve sorumluluklarını bilen aynı zamanda ihtiyaç duyduğunda kullanmaktan sakınmayan,
- Bireysel farklılıklarının farkında ve farklılıkları yadırgamak yerine olağan karşılayabilen,
- Topluma, insana, tüm canlılara, yaşadığı çevreye, bilime ve sanata duyarlı olan ve bu duyarlılığı yaşamına ve kent hayatına yansıtabilen,
- Katılımcı, üretici, örgütlü, bilinçli ve duyarlı bireylerdir.

Sanayileşme ve kentleşmenin beraberinde getirdiği modern kentli insanı George Simmel ise şöyle tanımlamaktadır: Modern kentli insan, modernlik öncesinde veya kır

²⁹⁰ Henri Lefebvre, *Modern Dünyada Gündelik Yaşam*, (çev. Işın Gürbüz), Metis Yayınları. İstanbul 1998, s. 53.

²⁹¹ Deniz Çaba San, *Kent Kültürü...*, s. 36.

²⁹² Selda Geyik, *Kırdan Kente...*, s. 16.

yaşamında sosyal grupların üyelerine vermediği, özgürlük ve kişilik sahibi olma fırsatına sahiptir. Bunun yanı sıra olumsuz olarak değerlendirilebilecek yönleri de vardır. Bunlar, kentsel ortamda temkinlilik ve karşılıklı kayıtsızlık, bedeli kaybolmuşluk ve yalnızlık olan bir özgürlük sağlar şeklinde ifade etmektedir.²⁹³

Burada önemli olan kentte yaşayan ile kentli arasındaki farkı belirlemektir. Ana faktör; “farkındalık”, “aidiyet” ve “sorumluluk” gibi bünyesinde barındıran “bilinç” kavramında gizlidir. Kentlilik bir bilinç durumudur ve aktif çaba ister.²⁹⁴

Kentte yaşayanların aidiyet duygusunu geliştirmek ve gelecek nesillere de bu duyguyu aktarmak amacıyla “Kentlilik Bilinci” kapsamında kentlerimiz için ön görülen üç temel yaklaşım ön plana çıkmaktadır.²⁹⁵

- Kentin tarihi ve kültürel değerlerinin farkına varmak.
- Kentin fiziksel, kültürel ve sosyal dönüşümünü gerçekleştirmek.
- Kente aidiyet duygusunu hissederek, kenti sahiplenip korumak.

Kentlilik bilinci kapsamında değerlendirilen üç temel yaklaşımdan yola çıkılarak, kentlileşen bireyin sorumluluklarını tanımlayan Hasan Balaman’a göre²⁹⁶;

- **Kentin sahibi olmak:** Çünkü her kentli o kentin sahibidir. Sahip olmak ise kenti korumayı ve kentle ilgilenmeyi gerektirir.
- **Kentli gibi davranmak:** Kentli bireyin, kentin kurallarına uyması gerekmektedir.
- **Yönetime katılmak:** Belediye Kanunu’nun 13. maddesine dayanılarak, kentlilerin kent yönetimine katılması gereklidir.
- **Kent olanaklarını korumak:** Parklar, çeşmeler, banklar ve benzeri donatım ve donanımlar tahrip edilmekte, çevre hızla kirlenmektedir. Yani, kentte yaşayanlar kente karşı suç işlememelidir.
- **Sosyal Dayanışma:** Kentler yalıtılmış bir yaşam yeri değil, güçlü sosyal ilişkilerin olduğu bir yaşam yeri olmalıdır.
- **Kültürel mirası korumak:** Kentler kültürel faaliyetlerin en önemli mekânlarıdır. Kentlilerin tek kültürlülük dayatan değil, diğer kültürlerle bir

²⁹³ Fuat Güllüoğlu, *Kent Sosyolojisi Üzerine...*, s. 8.

²⁹⁴ Enes Battal Keskin, Mehtap Sağocak, Tülin Vural Arslan, *Kentlilik Bilinci...*, s. 29.

²⁹⁵ Kentleşme Şûrası, *Kentlilik Bilinci...*, s. 25.

²⁹⁶ Hasan Balaman, *Kent Hukuk ve Kentli Hakları*, Isparta Toplantıları 6, Isparta Belediyesi Isparta Toplantıları Yayınları 6, Okutan Yayıncılık, s. 14.

arada yaşama olgunluğuna sahip kişiler olmaları gerekmektedir. Buna paralel olarak da kültürel aktivitelere daha fazla katılım gerçekleştirilmelidir.

- **Kent kurallarına saygı:** Her vatandaş yürürlükteki yasalara saygılı olmak zorunda olduğu gibi kentliler ayrıca kentle ilgili kurallara da hassasiyet göstermelidir.
- **Diğer kentlilerin haklarına saygı:** Kentler büyük ölçekli nüfusların yaşadığı ortak mekânlardır. Bu mekânların kullanımında diğer kentlilerin haklarına da saygılı olmak gerekmektedir.

1.6. Kent İle İlgili Etkinliklere Katılım

Kentlilik bilinci oluşumunda etkili olan bir başka unsur ise kentle ilgili verilecek her türlü karara o kentte yaşayan bireylerin aktif katılımının sağlanmasıdır. Gaye Birol'a göre, kent, kendisini yönetenlerden çok orada yaşayanlarıdır.²⁹⁷ Bu bağlamda kenti, içerisinde yaşayan toplumlar oluşturmaktadır. Burada önemli olan, katılımcı yaklaşımdır. Katılımcı yaklaşım, kentlilerin kentin biçimlenme ve yönetilme süreçlerine aktif katılımıdır. Bir kentin sosyo - kültürel, ekonomik ve estetik bakımdan gelişmesini amaçlayan kentli birey, yerel nitelikli sivil toplum kuruluşlarına ya da kent konseylerine katılım göstermesi önemlidir. Katılım²⁹⁸:

- Kente dair pek çok aktiviteye aktif olarak katılım göstermek,
- 1982 Anayasasının 67. maddesinde tanımlandığı üzere, seçme ve seçilme hakkını yerine getirmek,
- Toplumu ve yaşadığı yeri ilgilendiren kampanyalarda görev ve sorumluluk almak,
- Gönüllü faaliyetlere katılım göstermek,
- Yerel gündemi her gün olmasa bile haftada en az bir kere takip etmek şeklinde sıralanabilir.

Kentlilik bilinci gelişmiş bir toplum oluşumunun önemli yollarından bir diğeri ise, kentteki sosyo - kültürel yaşamın zenginleştirilmesi ve bu aktif kentsel yaşama kentteki tüm toplumsal grupların aktif olarak katılımının sağlanması şeklinde ifade edilebilir. Kentli birey, kent yaşamına katılabildiği ölçüde kentli sayılmaktadır. Kentteki aktif sosyo -

²⁹⁷ Gaye Birol, *Kentlilik Bilinci...*, s. 28-31.

²⁹⁸ Ahmet Mutlu, Özgür Özaydın, *Metropol Kent...*, s. 16.

kültürel yaşam, zaman içerisinde kent kültürünün de oluşmasına ve şekillenmesine zemin hazırlayacaktır. Kent kültürü edinmiş birey, kent mekânının biçimlenmesi konusunda oluşturulacak platformlara katılım gösterecek, toplumsal dayanışmanın önemini kavrayacak ve böylece kentlilik bilinci gelişecektir.²⁹⁹

1.7. Kentlilik Bilinci Oluşumunda Çevre Etkisi

Çevre, insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel bir bütündür. En genel tanımıyla gözümüzün gördüğü her şeydir. Yaşadığımız ortamdır.³⁰⁰ Çevre, bir başka deyişle, bireylerin meydana getirdiği, içerisinde birçok farklılık barındıran ortamdır. İnsan, gerek o çevrede doğmuş/büyümüş olsun gerekse çeşitli nedenlerle yeni bir çevre edinmiş olsun. Sonuç olarak birey kendisini yine değişim içerisinde bulacaktır. Bu bağlamda kentlilik bilincinin oluşmasında en önemli etkenlerden biri olarak çevreyi değerlendirmekte fayda vardır.

Bireyin içinde bulunduğu çevrede kent kültürü gelişmiş ve kente aidiyet duygusu hâkim ise bu beraberinde kentlilik bilincini oluşturacaktır. Ancak bu konuda yeteri kadar bilinç yoksa ve kentte yaşanılmasına rağmen kırsal alandan, köy kültüründen uzaklaşılma ise o çevrede kentli bireye ve kentlilik bilinci algısına rastlamak mümkün değildir.

1.8. Kentlilik Bilinci Oluşumunda Medya Etkisi

Kitle iletişim araçları olarak da adlandırdığımız medya, kavram olarak 1920'lerden itibaren kullanılmaya başlamıştır.³⁰¹ Kitle iletişim araçları arasında en etkilileri; internet, televizyon, gazete ve dergileri saymak mümkündür. Medya, günümüzde geçmişe oranla çok aktif kullanılmaktadır. Medya, istediğimiz her hangi bir bilgiye anında ulaşma imkânı sunmaktadır. Bu çalışma kapsamında medyayı değerlendirmek gerekirse, kent ve kır yaşamını birbirinden ayıran temel ölçütlerden biri değildir. Bugün kırsal alanda da internet, televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçları kullanılmakta ve iletişim sürekli olarak devam

²⁹⁹ Gaye Birol, *Kentlilik Bilinci...*, s. 28-31.

³⁰⁰ ÇED ve Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü, Çevre Nedir?

<<http://Vansube.Ormansu.Gov.Tr/Van/Anasayfa/Cedvecysm/Cedvecysubemudurlugu.Asp?Sflang=Tr> > (16.05.2016)

³⁰¹ Necla Mora "Medya ve Kültürel Kimlik", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:5 Sayı:1, 2008, s. 5.

etmektedir. Ancak burada önemli olan bireyin sosyo - kültürel birikim açısından ne denli kitle iletişim araçlarını kullandığıdır.

Bu bağlamda kentlilik bilincinin oluşmasında medyanın etkisi büyüktür. Medyanın toplum üzerindeki önemi ve rolü Kentleşme Şurasında şöyle tanımlanmaktadır³⁰²:

20. yüzyıldan itibaren dünyada teknolojik ve ekonomik gelişmeler meydana gelmiş ve sonucunda da sosyal ve kültürel dönüşümler ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye’de de 80’li yılların ortasından itibaren bu dönüşümler çerçevesinde toplum üzerinde popüler kültürün etkisinin artması ile birlikte medya önem kazanmaya başlamıştır. Topluma bilgi sağlamak ve aynı zamanda bilgiyi yeniden inşa etmek medyanın temel ödevidir. Kısaca, toplumsal yaşamı belirli kategorilere ayırıp üzerinde yorum yaparak herkesçe onaylanan bir düzen kurabilen medyanın toplum üzerinde etkili bir rolü bulunmaktadır.

21.yüzyıla gelindiğinde medya, dolaylı nitelikte bir politikleşme aracıdır³⁰³ ve en çok telaffuz edilen kavramlardan biri olarak, “gazete, dergi, radyo, televizyon, internet vb. kitle iletişim araçlarının tümünü kapsayan genel bir terim” olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda, medya kitle iletişiminde televizyon, telefon, internet, gazete ve dergiler vd. gerekli araçlarla bu hizmeti sunan yapının bütününe ifade eder. Başka bir deyişle, medya iletişimin gerçekleştiği ortamın bizzatı kendisini de ifade etmektedir.³⁰⁴

Medyanın toplumsal yapı üzerinde bütünselliği koruma ve bilgi akışını hızlandırma gibi bir işlevi de mevcuttur. Ümit Atabek’in ifade ettiği gibi; “toplum varsa iletişim vardır, iletişim yoksa toplum yoktur.” Toplum da en önemli yere sahip olan bireyin, kentlilik bilincinin geliştirilmesi ve topluma bütünleşmiş hale getirilmesi sürecinde, toplumsallaşma aracı olarak kitle iletişim araçları, kitleleri doğrudan, hızlı ve etkin bir şekilde yönlendirebildiği için en etkili öğedir.³⁰⁵

Kentlilik bilinci algısının oluşmasında ve gelişmesinde önemli bir yeri olan medyanın haber alma/haber verme konularında etkili bir araç olması da bu bağlamda önemini arttırmaktadır. Değişen ve gelişen dünya düzeninde medya artık haber alma ve verme aracından çok öte işlevlere sahiptir. Kıtalar arasındaki sınırları bile ortadan kaldıran

³⁰² Kentleşme Şûrası, *Kentlilik Bilinci...*, s. 27.

³⁰³ Ali Yaşar Sarıbay, Süleyman Seyfi Ögün, *Bir Politikbilim Perspektifi*, Asa Yayınları, Bursa 1998, s. 72.

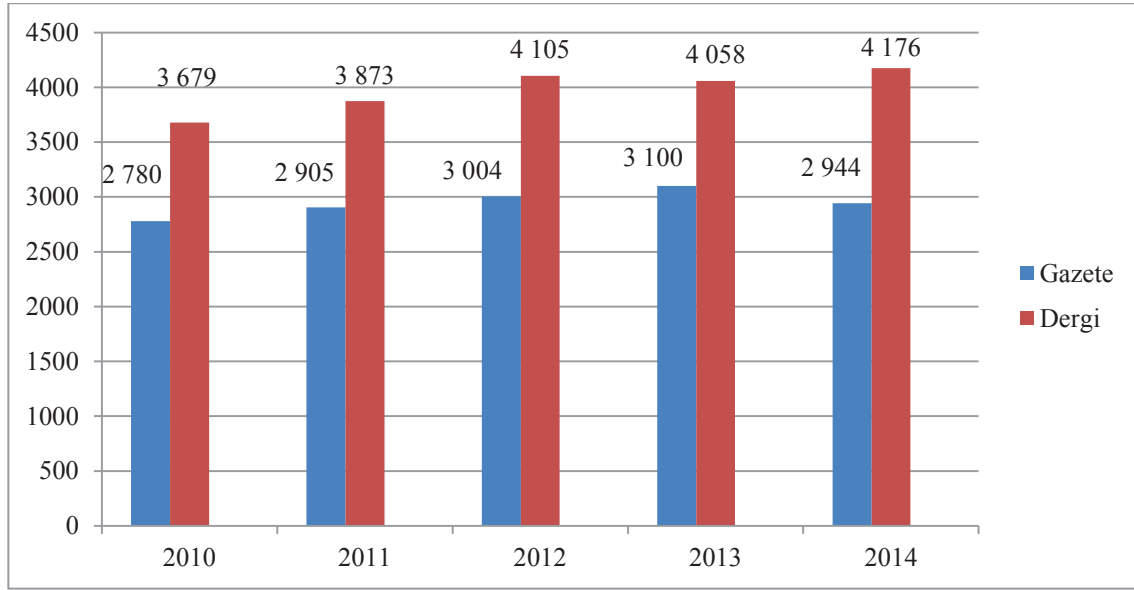
³⁰⁴ Medya nedir?, <<http://www.medyahukuku.org/makale/medya-nedir/>> (15.05.2016)

³⁰⁵ Kentleşme Şûrası, *Kentlilik Bilinci...*, s. 27.

medya, kentleşme konusunda da bireyin gündemi takip etmesiyle birlikte kente entegre olma sürecini hızlandırmakta ve kentlilik bilincinin oluşmasına imkân vermektedir.

Türkiye de yerel ve genel olmak üzere günlük/haftalık/aylık ve yıllık gazeteler, dergiler vb. kitle iletişim araçları vardır. Bunlar üzerinde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan bir araştırma sonucu yayımlanan Yazılı Medya İstatistikleri ne göre;

Şekil 2. 2: Yıllara Göre Gazete ve Dergi Sayısı, 2010 - 2014.

Kaynak: TÜİK, <<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18523>> (15.05.2016)

2015 yılının Temmuz ayında TÜİK tarafından yayımlanmış olan haber bülteninde yer alan verilere göre; gazete ve dergilerin sayısı, 2014 yılında 2013 yılına göre % 0,5 oranında azalarak 7.120 olmuştur. Yazılı Medya İstatistiklerinin % 58,7'sini dergiler oluşturmaktadır. Toplam sayıdaki azalma genel olarak yerel gazetelerin sayısındaki azalmadan kaynaklanmaktadır. Türkiye’de 2014 yılında yayımlanan gazetelerin % 89’u yerel, % 4,9’u bölgesel ve % 6,2’si ise ulusal yayın yapmaktadır. Dergilerin ise % 38,2’si yerel, % 6,6’sı bölgesel iken, % 55,2’si ulusal yayın yapmaktadır.

1.9. Kent Konseyi

Kent konseyleri Türkiye’de 2006 yılından itibaren faaliyet göstermeye başlamış, kendine ait yönetmeliği bulunan, kente dair konuların görüşüldüğü, çözüm önerilerinin değerlendirildiği, etkinliklerin düzenlendiği ve en önemlilerinden biri olan bireylerde kentlilik bilinci oluşması ve kent kültürü edinmeleri için kurulan bir mekanizmadır.

Ayrıca günümüzde kent konseyleri her kentte aktif olarak faaliyet göstermemekle birlikte, sürekli kendini yenileyen ve gelişen bir mekanizma olma yolunda ilerlemektedir. Aktif olarak çalışmalarını yürüten kent konseylerine Bursa, İzmir, Çanakkale, Denizli, Konya gibi iller verilebilir.

1.9.1. Kent Konseyi Yönetmeliği ve Esasları

Kent konseyleri çalışmalarına 08.10.2006 tarih ve 26313 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik ile uygulanmaya başlamıştır.³⁰⁶ 13.07.2005 tarihli ve 9469 sayılı 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 76. maddesine dayanılarak hazırlanmış olup halkın yönetime katılımını sağlayacak mekanizmaları geliştiren, halkın kendi sorunlarına sahip çıkmasını özendiren, yönetim eksenli katılımcı demokrasiyi esas alan ve sivil toplumu önceleyen kuruluşlardır.³⁰⁷

Kent konseyi; madde 4(a) bendinde³⁰⁸:

“Merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşerilik hukuku çerçevesinde bulunduğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetim mekanizmalarını” ifade eder.

Kent konseylerinin çalışma usul ve esaslarını düzenlemekte olan Kent Konseyi Yönetmeliği’nin 1. maddesinde; kent konseyleri kent hayatında, kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, katılım, hesap verilebilirlik, saydamlık, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla gerçekleşen yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Ancak, burada bizim için önemli olan kent konseylerinin kentlilik bilinci oluşumunda üstlendiği görev ve sorumluluklardır. Yönetmeliğin, “Kent Konseyi Görevleri” başlıklı 6. maddesinde, kentlilik bilinci oluşturmada etkili olacak görevler arasında şunlar yer almaktadır³⁰⁹:

- Toplumsal düzeyde çağdaş ve demokratik katılımın yaygınlaştırılması, hemşerilik hukuku ve ortak yaşam bilincinin geliştirilmesi,
- Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması,

³⁰⁶ < www.resmigazete.gov.tr/ > (13.05.2017)

³⁰⁷ Murat Aygen, “Kent Konseylerinin Kent Yönetimine Katkıları Üzerine Bir İnceleme: Elazığ Örneği”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 29, 2014, s. 218.

³⁰⁸ Kent Konseyi Yönetmeliği 2009.

³⁰⁹ Kent Konseyi Yönetmeliği 2009.

- Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek,
- Kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal vb. değerlere sahip çıkmak ve geliştirmek,
- Kent kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak,
- Kentin yaşam kalitesini geliştiren, çevreye duyarlı programları desteklemek,
- Sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına desteklemek,
- Çocukların, gençlerin, kadınların ve dezavantajlı grupların toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamakla beraber kentte yaşama bilincine ya da kente ait olma duygularının gelişmesine katkıda bulunmak.

Kent konseylerinin en önemli işlevi, kentteki tüm vatandaşları ortak paydada bir araya getirmek ve ortak paydada buluşturmadır. Ortak paydalar kent konseyleri yönetmeliğin 7. maddesinde ise (Yerel Gündem 21 (YG-21) süreci kapsamında) şu şekilde sıralanmaktadır;

- Kentine sahip çıkma,
- Kenti ilgilendiren her konuya aktif katılım ve çözümde ortaklık ilkelerinin bütünlüğünde,
- Kentlerin yaşanabilir bir geleceğe taşınmasına katkıda bulunmak.

Yukarıda da kısmen ifade edildiği gibi amaç aktif katılımın sağlanmasıdır. Bu bağlamda kent konseylerinin çalışma şekilleri her kentte değişiklik göstermektedir. Ancak, çok aktörlü yönetim hedefi kapsamında kent konseylerinin en önemli fonksiyonu; kent yönetiminde “ortak akıl” oluşturulmasını sağlamaktır. Kent yönetiminde ortak akıl ise, kent sınırları içerisinde yaşayan her bireyin örgütlü ve bireysel olarak yönetimde söz sahibi olmasıyla mümkündür.³¹⁰

Kent konseyleri, halka kentlilik bilinci kazandırılması, yerel politikaların oluşturulması ve yönetime katılım anlayışının geliştirilmesi için çalışmalar

³¹⁰ Sadun Emrealp, *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*, İkinci Baskı, IULA-EMME Yayını, İstanbul 2005, s. 65.

yürütmektedir.³¹¹ Ayrıca, her bireyin ortak akıl kapsamında kent yönetiminde söz sahibi olması için de kendisini yaşadığı kentin bir parçası olarak görmesi, kent kültürüne uyum sağlaması ve tam anlamıyla kentlilik bilincine sahip olmasıyla mümkündür.

2. Yaşam Kalitesi

İkinci bölümün ikinci ve son başlığı yaşam kalitesi kavramıdır. Bu bölümde yaşam kalitesi ve niteliği kavramları tanımlanacak, konu yaşam kalitesi göstergeleri üzerinde yoğunlaştıracaktır. Yaşam kalitesi, yaşam standardı ile karıştırılmaktadır. Bu iki tanım arasındaki farklılıklar ortaya konulacaktır.

Kentli hakları ve kentsel yaşam kalitesi ise çalışmasının temelini oluşturan bir diğer konudur. Kentsel yaşam kalitesinin sağlanabilmesi için gerekli olan hususlar belirlenecek ve Yerel Gündem 21 kapsamında ele alınan sürdürülebilir kalkınma konusuna değinilecektir.

2.1. Kavramsal Olarak Yaşam Kalitesi

Yaşam kalitesi (quality of life) kavramını açıklamadan önce kalite kavramının anlamına bakmakta fayda vardır. Kalite, ulaşılmak istenen mükemmellik düzeyidir. Bu mükemmellik düzeyi sonuç itibarıyla üstünlük, kusursuzluk manasına gelir. Ayrıca kalite, kişisel duygu ve hislerden bağımsız somut kriterlere (ölçü, sayı, süreç, süre, test) bağlı olarak ölçülebilir. Bu nedenle nesnel ve kişisel değer yargılarından, beğenilerden ve psikolojiden (duygu, heyecan, tatmin, tercih, değer yargısı, tutum) etkilendiği için de öznel bir kavramdır.³¹²

Kaliteli yaşam kavramı ya da yaşam kalitesi kavramının tanımı ise birçok disipline ve kullanılan alana göre değişkenlik göstermektedir. Bu farklılığın temel nedeni, yaşam kalitesi tanımının göreceli olmasıdır. Başka bir ifadeyle, kişiden kişiye göre değişiklik göstermesidir. Örneğin; Young ve Longman'a göre fiziksel, psikolojik ve sosyal

³¹¹ Hikmet Yavaş, Konur Alp Demir, "Kent Konseyleri İle Yerinden Yönetilen Katılımcı Kent Yönetimleri: Yerel Yönetişim Kapsamında Bir Değerlendirme", *II. Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Bursa 2015, s. 134.

³¹² Sema Koltarla, *Taksim Eğitim ve Araştırma Hastanesi Sağlık Personelinin Yaşam Kalitesinin Araştırılması*, Uzmanlık Tezi, İstanbul 2008, s. 8.

gereksinimlerin tatmin edilmesi yaşamı kaliteli kılarken; Tam' a göre ise öznel iyi olma hali kaliteli yaşamın anahtarıdır.³¹³

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yaşam kalitesine ve standartlarına önem vermektedir. Bu alanda araştırmalar ve incelemeler yapmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü yaşam kalitesi kavramını da tanımlamakta ve şu şekilde ifade etmektedir; hedefleri, beklentileri, standartları, ilgileri ile bağlantılı olarak, kişilerin yaşadıkları kültür ve değer yargılarının bütünü içinde durumlarını algılama biçimidir.³¹⁴

Yaşam kalitesi kavramı hakkında çeşitli alanlarla çalışmalar yapılmıştır. Birbirinden farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkan tanımlamalar şu şekildedir³¹⁵:

- Dalkey ve Rourke (1973) yaşam kalitesini kişinin kendisini iyi hissetmesi, yaşamdan doyum ya da doyumsuzluğu, mutluluğu ya da mutsuzluğu olarak tanımlamıştır.
- Havighurst'a (1963), kişinin yaşamı hakkındaki öznel düşüncelerini içeren iç faktörler ile sosyal temas ve sosyal aktiviteler gibi ölçülebilir davranışları içeren dışsal faktörleri kapsar şeklinde ifade ederken;
- Shin ve Johnson (1978) yaşam kalitesini; bireyin isteklerini gerçekleştirmesi, etkinliklere katılması, kişisel gelişim olanaklarından yararlanması, nitelikleri bakımından yeterli kaynaklara sahip olması ve bu kaynakların sosyal karşılaştırmalar yoluyla yeterli bulunması şeklinde ele alır.
- Andrews ve Whitney (1976) yaşam kalitesini bireyin sosyal ilişkilerinden doyumunu olarak görmektedir.
- Campbell, Converse ve Rodgers 1976'da yaşam kalitesi ile ilgili yaptıkları araştırmalarda, insanların genel mutluluk ve doyum duygularını özetleyen farklı doyum alanlarını kapsayan bir gösterge oluşturmayı amaçlamışlar ve önem sırasına göre 11 farklı doyum alanı tespit etmişlerdir. Bu alanlar; sağlık, evlilik, aile hayatı, ulusal hükümet, dostluk, ev (konut), iş, topluluk, inanç/din, rekreatif ve sportif etkinlikler ile mali durumdur.

³¹³ Birol Topçu, Sinan Saraçlı, Pınar Dursun, Cengiz Gazeloğlu, “Akademisyenlerin Yaşam Kaliteleri Üzerine Bir Çalışma: Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği”, *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2012, s. 16.

³¹⁴ < <http://www.who.int/en/> > (14.05.2017)

³¹⁵ Murat Şeker, *İstanbul'da Yaşam Kalitesi...*, s. 21.

Yaşam kalitesi kavramının tanımlarından da anlaşılacağı üzere sosyal bilimciler, felsefeciler ve politikacılar, 1960 ve 1970’li yıllarda, yaşam kalitesi ve yaşam standartları kavramlarıyla ilgilenmeye başladıklarını söylemek mümkündür.

Önceki zamanlarda yaşam kalitesi kavramı geri kalmış, gelir dağılımı eşit olmayan ülkelerin sorunu olarak görülmekteydi. Ancak, sosyal devlet kavramının gelişmesi, sosyal ve iyi oluş hakkındaki belirleyicileri harekete geçirmiştir. Bu konudaki çalışmalar, özellikle iş kalitesi, aile yaşamı, işsizlik³¹⁶ ve son dönemde kentsel yaşam kalitesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Aynı zamanda yaşam kalitesi kavramı; yaşam standardı, barınma kalitesi, işten tatmin olma derecesi ve diğer değişkenleri de içerisine almaktadır.³¹⁷

Bu bilgiler ışığında, yaşam kalitesinin temel öğeleri altyapı, ulaşım, toplumsal ilişkilerin güçlendirilmesi yanı sıra kentlerimizin görsel niteliklerinin geliştirilmesi ile sağlıklı dokular ve güçlendirilmiş yapılar oluşturulması olarak sayılmaktadır. Bu temel öğeler çerçevesinde temel amaç, insana ve çevreye gerçek duyarlılık gösteren, bölgeler, yerleşmeler ve bireyler arası eşitsizlikleri azaltılmış, çok merkezli bir yerleşme sistemine ulaşmaktır.³¹⁸ Bu noktada kentleşme ve beraberinde getirdiği kentlileşme kavramı önem kazanmaktadır.

Kentleşme kavramını tanım olarak yeniden hatırlatmak gerekirse, mekânsal, coğrafi ve demografik değişimlerin toplamıdır diyebiliriz. Kentlileşme kavramı ise, “bireysel ve toplumsal yaşamda kendini gösteren değerler sisteminin, belirli niteliklerin ve değişimlerin toplamıdır” şeklinde ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda kentlileşme, kentteki bireylerin kent kültürüne ve kentli sıfatına yaklaşma sürecini ifade eden bir kavram olarak kentsel yaşam kalitesi bağlamında kentsel yaşam biçiminin zihinsel ve eylemsel dünyasına ulaşma aşamasıdır.³¹⁹ Kentsel yaşamın ön ayağını oluşturan kentlileşme süreci, sonrasında ise kentsel yaşam kalitesi açısından önem kazanmaktadır.

2.1.1. Yaşam Kalitesi Niteliği

İnsanların kent içerisindeki yaşam kalitesinin niteliği ölçülürken dikkat edilmesi gereken birçok etken vardır. Bunlar; kişi başına düşen sosyal donatı alanları olan tiyatrolar, sinemalar, kütüphane olanakları, kişi başına düşen aktif yeşil alan (parklar, çocuk

³¹⁶ Mehmet Şerif Top, Salih Yaşar Özden, Meltem Efe Sevim, “Psikiyatride Yaşam Kalitesi”, *Düşünen Adam Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2003, s. 20.

³¹⁷ Mehmet Şerif Top, Salih Yaşar Özden, Meltem Efe Sevim, *Psikiyatride Yaşam Kalitesi...*, s. 22.

³¹⁸ DPT, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Yerleşme- Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara 2007, s. 53.

³¹⁹ Selda Geyik, *Kırdan Kente...*, s. 15-16.

bahçeleri, oyun alanları) bireyin ve toplumun aktif ve pasif rekreasyonel ihtiyaçlarının (eğlenme, dinlenme, görme, spor etkinlikleri gibi) karşılanması gibi etkenler sayılabilir.³²⁰

Bunlara ilaveten kent düzeyindeki yeşil alanlar, kent parkları, spor kompleksleri, rekreasyonel alanlar, hayvanat bahçeleri, botanik bahçeleri, fuar ve sergi alanları, kent içi yol-bulvar ve refüjler, yaya yolları, kent ormanları, koruluklar, yeşil kuşak ve mezarlıklar da kentteki yaşam niteliğini etkileyen unsurlar olarak sayılabilir.³²¹

Türkiye kentlerinde özellikle kişi başına düşen açık - yeşil alan miktarı oranlarına bakmak gerekirse gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çok düşük düzeylerde bulunmaktadır. Bu husus da rakamsal verilere bakmakta fayda vardır. Türkiye’de kentlerde yaşayan insanlar için ortalama kişi başına düşen açık - yeşil alan 1,2 m²’dir. Örneğin; Ankara kent ölçeğinde 2,2 m², İstanbul’da 1m², İzmir’de 2,3 m², Eskişehir’de 1,2 m² düşmektedir.³²²

2.1.2. Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Evans ve arkadaşları, yaşam kalitesi kavramını objektif ve subjektif göstergeler olarak iki bölümde incelenmesini önermişlerdir. Yaşam kalitesinin objektif göstergelerini; fiziksel iyilik hali olarak açıklanmakta ve bireyin sosyo - ekonomik durumu, evdeki durumu gibi fiziksel aktivitelerini yapmada güçlük, fonksiyonel yetersizlik, çalışma durumu, sağlık durumu ile ilgili konuları kapsadığını ifade etmektedirler. Onlara göre yaşam kalitesinin öznel göstergeleri, bireyin psikolojik durumunu yansıtır. Ayrıca bireyin duygusal iyilik hali, yaşam duyumu, psikolojik etki ile ilgili konuları da kapsadığını belirtmişlerdir.³²³

Yaşam kalitesi uluslararası alanda birçok düzenleme ve gelişim içermektedir. 3 - 14 Haziran 1996 yılında İstanbul’da HABİTAT II İstanbul Deklarasyonu’nun Amaç ve İlkeler başlıklı bölümünde kabul edilen ‘Herkes İçin Yaşam Kalitesi’ ilkesinin 30 ve 36. maddelerinde yaşam kalitesine değinilmiştir.³²⁴

- 30.maddeye göre tüm insanların yaşam kalitesi, diğer ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel faktörlerin yanı sıra, köy, kasaba ve kentlerimizin fizik koşullarına ve mekânsal karakteristiklerine bağlıdır. Kentlerin yerleşim

³²⁰ Atila Gül, Volkan Küçük, *Kentsel Açık-Yeşil Alanlar...*, s. 31.

³²¹ Atila Gül, Volkan Küçük, *a.e.g.*

³²² Atila Gül, Volkan Küçük, *a.e.g.*

³²³ Sema Koltarla, *Taksim Eğitim ve Araştırma...*, s. 10.

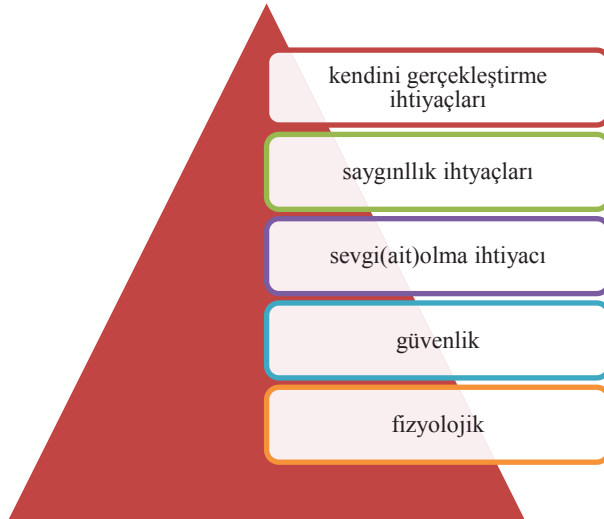
³²⁴ *The Habitat Agenda Goals and Principles*, Commitments and the Global Plan of Action, 3-14 June, 1996 İstanbul, Turkey, s. 8-10. < http://www.unhabitat.org/declarations/habitat_agenda.htm > (28.02.2016)

düzeni ve estetiği, toprak kullanma biçimleri, nüfus ve yapı yoğunlukları. Ulaşım, temel mal, hizmet ve kamu hizmetlerine erişim kolaylığı ve halka açık tesisler, yerleşmelerin yaşanabilirliğini hayati biçimde etkileyen unsurlardır.

- 36. maddede insan sağlığı ve yaşam kalitesi, sürdürülebilir insan yerleşmeleri geliştirme çabalarının merkezindedir. Bu nedenle, kaliteli eğitimden eşit ve evrensel yararlanmaya, beden, ruh ve çevre sağlığında erişilebilecek en yüksek standartları gerçekleştirmeye gayret edilmelidir. Temel sağlık hizmetlerine eşit erişim sağlanmalı, ırk, ulusal köken, cinsiyet, yaş ve özürlülük ayırımı gözetmeksizin, ortak ve özel kültürlerimize saygı duymalı ve geliştirilmelidir. Konut dâhil olmak üzere toplumsal ve ekonomik koşullara ilişkin eşitsizlikleri gidermek için bu bağlamda özellikle gayret sarf etmek önemlidir.

Abraham Maslow tarafından oluşturulan ve kendi soyadının verildiği ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi, basamaklar halinde ilerlemektedir. Şekil 1960'lı yıllarda gelişmiştir. Bu kuram, insanların işlevlerini yerine getirmelerini ve yaşamlarını sürdürmelerindeki gereksinimlerin arasında, zorunluluk derecesi bakımından beşli bir kademelenme önermektedir.

Şekil 2. 3: Abraham Maslow' un İhtiyaçlar Hiyerarşisi.

Kaynak: Abraham H.Maslow: *Toward a Psychology of Being*, D. Van Nostrand Company, 1968.³²⁵

³²⁵(Akt. İlhan Tekeli, *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s. 87.)

Şekil 2. 3'te gösterilen Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre; insan ihtiyaçlarını öncelik sırasına göre sıralamak gerekirse; temel öncelik fizyolojik ihtiyaçlardır. Bunlar; yeme, içme ve cinsel ihtiyaçtır. İkinci sıradaki ihtiyacı güvenlidir. Önce fiziki güvenlik dediğimiz can güvenliği sonra ekonomik güvenlik ve son olarak da sosyal güvenlik sağlanmalıdır. Üçüncü sıradaki ihtiyacı ya da ihtiyaçlar kümesi, psikolojik ihtiyaçlardır. Bunlar bir gruba ait olma, sevmeye ve sevilme ihtiyacıdır. Dördüncü sırada ise; sosyo-psikolojik ihtiyaçlar yer alır. Bunlar, statü, itibar, ün ve şöhret şeklinde ifade edilmektedir. Maslow'un geliştirdiği temel ihtiyaçlar hiyerarşisinin son basamağında ise başarı güdüsü vardır.³²⁶ Yine şekil 2. 3'ten de anlaşıldığı üzere Maslow'un kuramında alt kademeler gereksinim iken, üst kademeler geçildikçe istek haline gelmektedir.³²⁷

2.2. Yaşam Standardı

İnsanların ikamet ettikleri yerleşim alanlarının onlara sunduğu fiziki koşullar ve yaşam standartları, diğer sosyal ve ekonomik etkenlerin yanı sıra, insanların yaşam kalitesini belirleyen öğeler arasında yer almaktadır. Bireyler, köylerin, kasabaların ve kentlerin temel gereksinimlerinin ötesinde, günlük hayatlarının gün geçtikçe daha fazla etkilemesi açısından yaşadıkları mahallelerin ve yerleşimlerin iyileştirilmesini talep etmektedir.³²⁸ Bu bağlamda değinilmesi gereken bir diğer bakış açısına da yaşam kalitesi mi, yaşam standardı mı sorunsalıdır. Çünkü insanları tatmin edecek, yaşadıkları yerle aralarında bağ oluşturacak etkenler arasında yaşam kalitesi mi, yaşam standardı mı daha ağır basmaktadır sorunsalı önem kazanmaktadır.

Reha Fırat, yaşam kalitesi mi yaşam standardı mı daha önemlidir sorunsalını; yaşam kalitesini dört ana alanda değerlendirerek şu şekilde açıklamaktadır³²⁹:

- Kişisel içsel alan (değerler, inançlar, arzular, kişisel hedefler, sorunlarla başa çıkma vb.)
- Kişisel sosyal alan (aile yapısı, gelir durumu, iş durumu, toplumun tanıdığı olanaklar vb.)
- Dışsal doğal çevre alanı (hava ve su kalitesi, çevresel hijyen vb.)

³²⁶ Ali Öztekin, *Yönetim Bilimi*, Siyasal Kitabevi, 3. Baskı, 2005, Ankara, s. 151-154

³²⁷ İlhan Tekeli, *Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi*, 2.baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Sayı: 6, Ankara 2010, s. 11.

³²⁸ *Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II...*, s. 77.

³²⁹ Reha Fırat, "Yaşam Kalitesi mi, Yaşam Standardı mı?", *Köprü Dergisi*, Sayı: 90, 2005.

<<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=679>> (11.04.2016)

- Dışsal toplumsal çevre alanı (kültürel, sosyal ve dini kurumlar, toplumsal olanaklar, okul, sağlık hizmetleri, güvenlik, ulaşım, alışveriş vb.)

Yaşam standardı/hayat standardı kavramını ise: Bir toplumda bireylerin mal ve hizmetlerden yararlanabilme, gereksinimlerini karşılayabilme düzeyidir.³³⁰ Bu bağlamda yaşam standardı, yaşam kalitesi hedeflerine ulaşmak için bir araçtır, demek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle Skante'nin yaşam kalitesi modeli önem kazanmakta ve şekil 2. 4'te gösterilmektedir.

Şekil 2. 4: Skante'nin Yaşam Kalitesi Modeli.

Kaynak: Mehmet Şerif Top, Salih Yaşar Özden, Meltem Efe Sevim, “Psikiyatride Yaşam Kalitesi”, *Düşünen Adam Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2003, s. 19.

Şekil 2. 4'te yaşam standardının refah düzeyi üzerinde, refah düzeyinin yaşam kalitesi üzerinde; yaşam kalitesinin kişisel özellikler üzerinde ve kişisel özelliklerin; yaşam standardı üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Sonuç olarak yukarıda ifade edildiği üzere yaşam standardı, yaşam kalitesi hedeflerine ulaşmak için bir araçtır.

2.3. Yaşam Memnuniyeti

İlk kez 1961 yılında Neugorten tarafından kullanılan yaşam memnuniyeti³³¹ kavramı 2000'li yıllara gelindiğinde önemi arttırmıştır. Bireyin yaşam kalitesini genel olarak

³³⁰ <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.573ad0c6bf0438.52023541> (17.05.2016)

³³¹ Erkan Arı, Zeki Yıldız, “Bireylerin Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin Sıralı Lojistik Regresyon Analizi İle İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 42, 2016, s. 1362.

değerlendirmesi ile ulaşılan olumluluk derecesi anlamına gelen yaşamdan memnuniyet, sürdürülen yaşamdan alınan hazzın ne derecede gerçekleştiğini de göstermektedir.³³²

İnsan kaynakları yönetim danışmanlığı firması Mercer tarafından dünya genelinde yapılan yaşam kalitesi araştırması mevcuttur. Bu araştırmada; sağlık, çalışma, çevre, kazanç ihtiyacı, eğitim, aile, sosyal katılım, konut, ulaşım, güvenlik, rekreasyon/ boş vakit ve yaşam memnuniyeti parametreleri kullanılmıştır. Bu araştırmaya göre yaşam memnuniyeti açısından Danimarka, Finlandiya ve İsveç ilk üç sırada, Letonya, Litvanya ve Bulgaristan ise son üç sırada yer almıştır. Türkiye ise yaşam memnuniyeti sıralamasında sondan dördüncü sırada yer aldığını açıklamışlardır.³³³

Türkiye de TÜİK tarafından yapılan *Yaşam Memnuniyeti Araştırması* bu bağlamda daha önemli hale gelmiştir. Bu araştırmalar; bireylerin genel mutluluk algısını, toplumsal değer yargılarını, temel yaşam alanlarındaki genel memnuniyetini ve kamu hizmetlerinden memnuniyetini ölçmek, memnuniyet düzeylerinin zaman içindeki değişimini takip etmek amacıyla, 2003 yılından itibaren düzenli olarak gerçekleştirilmektedir. Araştırmaya dâhil olan denekler, hanelerde yaşayan 18 yaş ve üzeri kişilerden oluşmaktadır. 2015 yılında yapılan Yaşam Memnuniyeti araştırmasında 9.397 denek ile görüşülmüştür. Sonuçlara göre ülkemizde genel mutluluk düzeyi yıllara göre Tablo 2. 2 de verilmiştir.

Tablo 2. 2: Genel Mutluluk Düzeyi, Türkiye (2003-2015) (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mutlu	59,6	58,0	57,6	57,8	60,2	55,8	54,3	61,2	62,1	61,0	59,0	56,3	56,6
Orta	33,2	29,8	29,5	30,3	28,8	30,3	31,1	28,1	28,0	28,9	30,2	32,0	32,0
Mutsuz	7,3	12,1	12,8	11,9	11,0	13,9	14,6	10,7	9,9	10,2	10,8	11,7	11,4

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti 2015, <<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18629>> (29.04.2016)

Tablo 2. 2’de görüldüğü üzere 2003 yılındaki mutluluk oranı % 59,6 iken 2015 yılında bu oran % 56,6 ile % 3 oranında bir düşüş yaşanmıştır. Bazı yıllarda mutluluk oranı artış gösterirken 2008 yılında ise % 55,8 ile en düşük oran görülmektedir. 2003 -

³³² Murat Şeker, *İstanbul’da Yaşam Kalitesi Araştırmaları*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2011, s. 21.

³³³ Murat Şeker, *İstanbul’da Yaşam Kalitesi...*, s. 26.

2015 yılları arasındaki mutsuzluk oranı ise şöyle değerlendirilebilir: (2003 yılı taban alınarak) mutsuzluk oranındaki artış 2015 yılında % 4,6'dır. En yüksek mutsuzluk oranı ise en düşük mutluluk oranının olduğu yıl ile doğru orantılıdır. Mutluluk düzeyini 'orta' olarak değerlendiren kişilerin sayıları değerlendirildiğinde ise en yüksek oran 2003 yılına aittir. En düşük olduğu yıl ise % 28,0 ile 2011 yılı olmuştur.

Türkiye de 1963 yılından itibaren yayınlanmaya başlayan beş yıllık kalkınma planlarında (1963 – 1967) yerleşme ve kentleşme konuları üzerinde çalışmalar yapılmış ve çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Burada temel amaçlardan biri, bireyin yaşadığı kentte onu tatmin edecek ihtiyaçlara cevap bulması ve bunun sonucunda kentteki yaşantısından memnuniyet duymasını konusudur. Bu bağlamda Dokuzuncu Kalkınma Planı Yerleşme - Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporunda, yaşam kalitesinin sağlanması için öncelikli olarak belirlenen temel amaç ve politikalar; toplumsal, ekonomik, çevresel, estetik, kurumsal, ulaşım ile ilgili konulardır. Bu konuları şu şekilde sıralanmak mümkündür³³⁴:

- **Toplumsal Amaçlar:** Kentte esas olan toplumsal iletişimi güçlendirerek, kentin olanaklarından herkese eşit yararlanma hakkı sunarak, yaya dolaşımını kentin her parçasına yayan bir mekân kurgusunun oluşturulmasıdır. Sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinin sağlandığı, kaliteli eğitimin sunulduğu, yeterli kültür ve rekreasyon olanaklarına sahip, konut açığı olmayan, kamusal toplu taşıma olanakları gelişmiş yerleşim yerleridir. Yaşam kalitesinin sağlanması için suç oranı düşük ve yeterli gıdaya erişimin sağlandığı bir kentsel yaşam olanağının sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınması; insan sağlığını hedefleyen, her türlü kirlenmeyi önlemeye çalışan, iletişim olanaklarını artıran düzgün bir altyapı gereklidir.
- **Ekonomik Amaçlar:** Yerel istihdamı ve yerel kalkınmayı teşvik edecek bir ekonomik yapı esas alınmalıdır.
- **Çevresel Amaçlar:** Temiz hava, toprak ve su, ekolojik süreçlerle uyumlu arazi kullanış dokuları, sağlıklı doğa habitatları, gürültü sorunu olmaması, su

³³⁴ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Yerleşme-Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara 2007, s. 53-54.

baskını, erozyon ve diğer tehlikelere karşı güvenlik, afete duyarlı kentsel dokuları hedefleyen yaklaşımlar benimsenmelidir.

- **Estetik Amaçlar:** Giderek kimliksizleşen kentlerimizdeki eski değerleri koruyan, yeni üretilen bölgelerde kimlik arayan, kentin mimarlarının ön plana çıkartan bir fiziksel çevre denetiminin sağlanması, topluluk tasarımı, yer duygusu, kültürel ve doğal mirasla bağlantıların güçlendirilmesi gereklidir.
- **Kurumsal Amaçlar:** Toplulukla ilgili kararların alınmasında halkın katılımı ve kurumlar arası bütünleşme ve uyumun sağlanması, planlaması çok karar çevreli bir biçimde koordine edilmesi, sağlıklı yerleşmeler konusunda eğitim ve katılımın desteklemesi gereklidir.
- **Ulaşım İlgili Amaçlar:** Toplu taşımayı özendiren, özellikle kent merkezlerinde özel taşımacılığı kısıtlayan ve yaya önceliğine dayanan ulaşım modellerinin teşvik edilmesi gereklidir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı, Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporunda kalkınma terimi insanların insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, gelir dağılımının iyileşmesi, gelir düzeyinin yükselmesi, sosyal ve kültürel alanlarda yerele uygun gelişmelerin sağlanması, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin bireyin hayatına yansıma süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Balaman'ın yaşam kalitesinin artırılması olarak şu tanımı ön plana çıkmaktadır: Yaşam kalitesinin artırılması ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal alanlarda toplumun, bireyin daha iyi şartlara kavuşmasını gerektirmektedir.³³⁵

2.4. Kentli Hakkı

Kentlerin sosyal yaşam ve ilişkileri bağlamında karşı karşıya kaldığı sıkıntılar, gerçekte kentte yaşayan bireylerin kent yaşamına uyum dereceleri ve kente özgü olanaklardan yararlanma oranlarına ilişkin sorunları ile paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.³³⁶ Toplumsal yapıda ortaya çıkan sorunlara bağlı olarak, 19. ve 20. yüzyılın iktisada dayalı kalkınma anlayışı 21.yüzyılda yerini insan odaklı kalkınmaya bırakmıştır. Bu anlayışın bir sonucu olarak kentsel yaşam kalitesi kavramı gündeme gelmiştir. Burada

³³⁵ Hasan Balaman, *Kentsel Kalkınma ve Yaşam Kalitesi*, Plato Danışmanlık, s. 45-46.

³³⁶ Arife Karadağ, *Coğrafi Değerlendirmelerle...*, s. 111.

söz konusu olan kalite, kentlerdeki fiziksel ve sosyal ortama ait değerlerin sürdürülerek, günün değişen koşullarına göre iyileştirilmesini içermektedir.³³⁷ Kentsel yaşamda belli bir kalitenin oluşması için kentte yaşayan bireylerin kentli haklarına ve bu hakların bilincinde yaşamalarına ihtiyaç vardır.

Kentli hakları konusunda üzerinde ittifak edilmiş uluslararası bir anlaşma yoktur. Ancak Avrupa Konseyi'nin kabul ettiği Avrupa Kentsel Şartı bu konuda başlangıç olarak değerlendirilebilir. Avrupa Kentsel Şart metni içerisinde kentsel haklar anlaşmasının temelini oluşturmak amacı taşımaktadır. Kentli hakları henüz oluşma aşamasında iken insan hakları ile bağlantılı olarak tanımlanabilir. İnsan haklarının ise nitelikleri ve oluşun tarihleri bakımından üç aşamadan geçerek oluştuğu söylenebilir. Birinci aşama; Fransız Devrimi, ikinci aşama; 1929 Ekonomik kriz sonucunda refah devleti kavramının gerçekleşmesine paralel olarak kurumsallaştırılan çalışma, sosyal güvenlik, çalışanların örgütlenebilmesi, sağlık, eğitim, konut vb.dir.³³⁸ Üçüncü aşama ise, Fransız hukukçu Karel Vasek tarafından tarihsel evrim çerçevesinde insan haklarını birinci, ikinci ve üçüncü kuşak haklar olmak üzere üç grupta sınıflandırmıştır. Bunlar;³³⁹

- Temel özgürlükler, kişi hakları ve siyasal haklar,
- Ekonomi, sosyal ve kültürel haklar,
- Dayanışma hakları olarak tanımlanmaktadır.

Dayanışma hakları olarak değerlendirilen çevre hakları, toplumsal ve kültürel self determinasyon, eşit ve düzenli bir hayat yaşama vb. haklarıdır. Kentli hakları da bu aşamadaki haklar arasında değerlendirilebilir.³⁴⁰ Kentli haklarının temel amacı kentsel yaşam kalitesinin artırılmasıdır.³⁴¹ Tekeli'ye göre, kentli haklarını yaşam kalitesinin değişik boyutları bakımından şöyle gruplandırmaktadır:³⁴²

- İnsan haklarına saygılı, bireylerin refahını arttıracak şekilde fırsatı sağlayan bir kentsel ortamda yaşama hakkı,

³³⁷ Elif Karakurt Tosun, *21. Yüzyıl Kentleri (Mekân, Kültür ve Yönetim Perspektifinde)*, Ekin Yayınevi, Bursa 2010, s. 141.

³³⁸ İlhan Tekeli, *Kent, Kentli Hakları...*, s. 194-195.

³³⁹ Günay Gönüllü, "Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Haklar", *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt: 32, 2014, s. 33.

³⁴⁰ İlhan Tekeli, *Kent, Kentli Hakları...*, s. 194-195.

³⁴¹ Günay Gönüllü, *Çevresel-Kentsel...*, s. 38.

³⁴² İlhan Tekeli, *Kent, Kentli Hakları...*, s. 196-197.

- Güvenli bir kentte yaşama hakkı,
- Ekolojik dengelere duyarlı bir kentsel çevrede yaşama hakkı,
- Kentte yaşayanların yeterli çeşitlikte mal ve hizmetlerden seçme olanağına sahip olması hakkı,
- Çoğulcu bir kent kültürü edinebilme fırsatına sahip olabilme hakkı,
- Yaşadığı kente bağlılık kurabileceği, kimliği olan bir kentte yaşama hakkı,
- İnsanların birbirleriyle ilişki kurma fırsatlarını çoğaltan bir kentte yaşama hakkı,
- Kent içerisinde sağlıklı içme suyu ve kanalizasyon sistemlerine sahip, yeterli güneş ışığı alan, yeşil alan, yeşil alanlara sahip bir kentte yaşama hakkı,
- Spor yapma ve boş zamanlarını değerlendirme hakkı sunan bir kentte yaşama hakkı,
- Kent sakinlerinin, kentlerdeki hizmetlerin görülmesini sağlayacak yerel yönetimlere seçme seçilme, kararlarına katılma ve yönetim üzerinde sürekli bir demokratik denetimde bulunma, kentsel çevrenin ve hizmetlerin geliştirilmesine olanak verecek biçimde adil bir vergileme hakkı.

2.4.1. Kent Merkezli Yaşam Kalitesi

Kentsel çevrenin yaşam kalitesine etkisi ilk kez sosyal bilimci Harvey Perloff tarafından 1969 yılında tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre; bir kentsel yerleşme etrafında toplanmış kişilerin yaşam kalitesinin doğal ve insan yapımı çevrenin karşılıklı etkileşmesiyle belirlendiği bir ortamdır. İlhan Tekeli'ye göre ise yaşam kalitesine katkıda bulunan iki öge vardır. İlk öge, letafet kaynaklarıdır. Bunlar³⁴³;

- İklim,
- Topografya,

³⁴³ İlhan Tekeli, *Yaşam Kalitesi...*, s. 17-18.

- Kıyılar,
- Bitki örtüsü,
- Manzara gibi mal niteliği taşımayan kaynaklardır.

Bunların birliktelikleri ve yarattığı özel dışsallıklar yaşam kalitesini büyük oranda etkilemektedir. İkinci öge ise, yapılı çevrenin oluşmasıdır. Yapılı çevrenin kaliteli yaşama katkıda bulunabilmesi, planlanmasına ya da piyasa güçlerinin düzenlenmesine bağlıdır. Bu bağlamda bunun gerçekleştirilmesinde izlenecek yolun saptanması iyi kentsel yaşamın, iyi kentsel formun ne olduğu konusunda fikirlerin bulunmasıyla mümkün olacaktır.³⁴⁴

Uygarlık tarihinin başlangıç noktası olarak kabul edilen kentsel mekânlar, bireylerin toplu yaşama içgüdüleri veya sosyalleşme eğilimlerinin ortaya koyduğu bir yaşam biçimi ve mekânıdır. Geçmişten günümüze kadar değişim ve gelişim gösteren kentler, insanların esas yerleşim amaçları ve varlıklarının sürdürme konusundaki ideallerine göre karakter kazanmışlar ve kazanmaya devam etmektedirler. Bir kentin fiziksel yapısını, o kentte yaşayan insanların ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri ve birbirleriyle olan etkileşimlerinden meydana gelmektedir. Ancak günümüz kentlerinin kuruluş amaçları ne olursa olsun hemen hemen tamamında toplumun yaşama, çalışma, eğlenme ve dinlenme etkinliklerine imkân sağlayan bölümler veya mekânlar mevcuttur. Bu mekânları işlevlerine göre şu şekilde gruplandırmak mümkündür. Bunlar; yerleşim alanları, ticaret ve iş alanları, endüstri alanları, ulaşım alanları, sosyal tesisler, rekreasyonel alanlar ve doğal alanlardır.³⁴⁵

Burada bizim için önemli olan husus, bu alanların yaşam kalitesi düzeyinde değerlendirilmesi ve yaşam kalitesine etkisidir. Tablo 2. 3'te gösterilen fiziksel çevre kalitesi, sosyal çevrenin kalitesi, ekonomik çevrenin kalitesi ve ulaşım ve iletişimin kalitesi de kentsel yaşam kalitesine katkı sağlamaktadır.

³⁴⁴ İlhan Tekeli, *Yaşam Kalitesi...*, s. 17-18.

³⁴⁵ Atila Gül, Volkan Küçük, *Kentsel Açık-Yeşil Alanlar...*, s. 28.

Tablo 2. 3: Yaşam Kalitesi Modelinin Hiyerarşik Yapısı

Fiziksel Çevrenin Kalitesi	Sosyal Çevrenin Kalitesi	Ekonomik Çevrenin Kalitesi	Ulaşım ve İletişimin Kalitesi
- Bina Düzeni - Konut Tipi - Yeşil Alanlar - Rekreasyon Alanları - Altyapı ve Belediye Hizmetleri	- Eğitim Hizmetlerinin Kapsamı ve Ücreti - Sağlık Hizmetlerinin Kapsamı - Kültürel Etkinlikler & Eğlence - Güvenlik	- Yaşam Maliyeti - Tatmin Edici Bir İş Bulma Fırsatı - Barınma Maliyeti	- İletişim Araçları - Toplu Taşıma Araçları - Trafik Akışı

Kaynak: Murat Şeker, *İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırmaları*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2011 s. 31.

Tablo 2. 3'te yer alan dört etkenin kendi içerisinde barındırdığı özellikleri, kent merkezli yaşam kalitesinin oluşumunda olumlu ve olumsuz yönde etkiler oluşturmaktadır. Örneğin, ekonomik çevrenin kalitesi içerisinde değerlendirilen “tatmin edici bir iş bulma fırsatı” kentlerde daha olanaklıdır. Bu nedenle kent nüfusunda artış görülmektedir. Kentin kaldıramayacağı kadar çok nüfus artışı ile ulaşım ve iletişimin kalitesi içerisinde değerlendirilen “trafik artışı” etkenini meydana getirmektedir.

Bu bağlamda kentsel yaşam kalitesinin büyük ölçüde öznel yanları olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar kolayca ölçülemez, hatta neler olduğu belirlenemez. Bu belirsizlik yaşam kalitesinin yer duygusu (sense of place), okunaklılık, kollektif anılara sahip olma ve tarihsel süreklilik gibi değişik faktörlerin birleşimlerinden kaynaklanmaktadır.³⁴⁶ Ancak zaman içerisinde yapılan araştırmalar kapsamında daha anlaşılır hale gelebilir.

2.4.2. Kentsel Yaşam Kalitesi

Kent, farklı sosyal sınıflardan oluşan bir toplumun, yapay çevreyi doğal çevreye egemen kıldığı bir ortamda ve kentsel yaşam kurallarına uygun olarak yaşamlarını sürdürdükleri bir yerleşim yeri olarak açıklanmaktadır.³⁴⁷ Bu bağlamda kentsel yaşam, farklı insanlarla aynı mekânın paylaşıldığı yaşamdır. Kentte farklı kişiliklerin ve yaşam

³⁴⁶ İlhan Tekeli, *Yaşam Kalitesi...*, s. 18.

³⁴⁷ Hasan Ertürk, *Kent Ekonomisi*, Ekin Kitabevi Yayınları, 1995, s. 42.

tarzlarının bir arada bulunması, farklılıklara göreceli bir bakış açısının geliştirilmesine ve olgulara karşı daha hoşgörülü yaklaşımın ortaya çıkmasına yol açmaktadır.³⁴⁸

Köyler, toplumsal konumu ve yaşam kalitesi aynı olan, homojen herkesin birbirine benzediği sakin ve düzenli bir toplumsal yaşamı sürdürürken kentler her zaman birbirinden farklı işlevleri olan tabakalaşmış ve farklılaşmış gruplardan oluşmaktadır.³⁴⁹ Kentlerde meydana gelen bu farklı grupların, aynı zamanda olumsuz gelişmelere de yol açtığını söylemek mümkündür.

Bu bağlamda George Simmel, Wirth, Durkheim, Marx ve Weber gibi düşünürler kentsel alanlarda topluluk duygusunun yok olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu düşünürlerin hepsi kentleşmenin hızlanması ve büyük kentlerde çok sayıda insanın yaşamaya başlamasının topluluk duygusunun ve mekâna bağlılığın yok olmasına, genel olarak ise anonimleşmeye ve yabancılaşmaya yol açtığını ve bunların da kentsel yaşam kalitesinin düşmesine neden olduğunu savunmuşlardır.³⁵⁰ Burada üzerinde durulması gereken önemli husus, kentsel yaşam ve kentsel yaşam kalitesidir.

Kentsel yaşam kalitesi kavramı ilk olarak 1960'lı yıllarda Sosyal Göstergeler Hareketi (Social Indicators Movement) içinde ortaya çıkmıştır. Ekonomik ve sosyal iyilik ile bireysel ve toplumsal iyilik arasındaki ilişkilere dair varsayımları sorgulamayı amaçlamıştır.³⁵¹

Kentsel yaşam kalitesi; toplum, ekonomi ve çevre ekseninde, yaşam kalitesi ve çevre kalitesinin karşılıklı etkileşiminde gerçekleşen nesnel ve öznel değerlendirme ölçütleri ile ifade edilebilen bir kavramdır. Kentsel yaşam kalitesi öznel ve nesnel bileşenler oluşturmaktadır. Öznel bileşenlerini; algıya dayalı, esenlik, sağlık, güvenlik, huzur vb. değerler oluştururken; yapısal çevre, doğal çevre, ekonomik ve sosyal fonksiyon alanları gibi somut değerler ise nesnel bileşenlerini oluşturmaktadır.³⁵²

³⁴⁸ Cevat Özyurt, *Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde...*, s. 122.

³⁴⁹ Mübeccel Belik Kıray, *Kentleşme Yazıları, Bağlam Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 143-144.*

³⁵⁰ Fuat Güllüoğlu, *Kent Sosyolojisi Üzerine...*, s. 6.

³⁵¹ Murat Şeker, *İstanbul'da Yaşam Kalitesi...*, s. 23.

³⁵² Semih Halil Emür, Dilşen Onsekiz, "Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi – Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, 2007, s. 367.

Günümüzde özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde aşırı nüfus artışı ve kırdan kente göç paralelinde, denetimsizlik ve plansızlık sonucunda çarpık kentleşme ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte birey için kentlerde nitelikli bir yaşama imkân tanımayan illegal yerleşim yerleri, kentin çeperlerini işgal etmesi sonucunda tarihsel, kültürel ve doğal değerlerin zedelenerek yok olmasına aynı zamanda yaşam kalitesinin de azalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda kentsel yaşam kalitesini yükseltebilmek amacıyla çeşitli uygulamalar yapılmakta ve kentsel dönüşüm projelerine son yıllarda daha çok önem verilmektedir. Kentlerimizin yaşam kalitesinin belirlenebilen, ölçülebilen göstergeleri olarak iklimsel koşulları, demografik özellikleri, kullanım ve ulaşım kolaylıklarını, ekolojik etkenleri ve kentsel doku özelliklerini gösterebiliriz.³⁵³

Bu bağlamda kentsel yaşam kalitesiyle ilgili olarak, 10 Aralık 1948’de imzalanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi içinde yer alan insan hakları, 1992’de Avrupa Konseyince kabul edilen Avrupa Kentsel Şartındaki Avrupa Kentli Hakları deklarasyonu ile geliştirilmiş ve şu şekilde sıralanmıştır.³⁵⁴

- Güvenlik: Mümkün olduğunca suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış emin ve güvenli bir kent,
- Temiz ve sağlıklı bir çevre: Hava, gürültüsü, su ve toprak kirliliği olmayan, temiz bir çevre
- İş fırsatları: Yeterli istihdam imkânlarının yaratılarak, ekonomik kalkınmadan pay alabilme şansının ve kişisel ekonomik özgürlüklerin sağlanması,
- Mülk: Mahremiyet ve dokunulmazlığının garanti edildiği, sağlıklı, satın alınabilir yeterli konut stokunun sağlanması,
- Dolaşım: Toplu taşıma, özel arabalar, yayalar ve bisikletliler gibi tüm yol kullanıcıları arasında, birbirinin hareket kabiliyetini ve dolaşım özgürlüğünü kısıtlamayan uyumlu bir düzenin sağlanması,
- Sağlık: Beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı çevrenin ve koşulların sağlanması,

³⁵³ Bülent Tuna, *Kentlerimizin Yaşam Kalitesi ve Mimarlık*, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara 2010, s. 143.

³⁵⁴ Murat Şeker, *İstanbul’da Yaşam Kalitesi...*, s. 23-24.

- Spor ve dinlence: Yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun, her birey için, spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması,
- Kültürler arası kaynaşma: Geçmişten günümüze, farklı kültürel ve etnik yapıları barındıran toplulukların barış içinde yaşamalarının sağlanması,
- Kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre: Tarihi yapı mirasının duyarlı bir biçimde restorasyonu ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanmasıyla, uyumlu ve güzel fiziksel mekânların yaratılması,
- İşlevlerin uyumu: Yaşama, çalışma, seyahat işlevleri ve sosyal aktivitelerin olabildiğince birbiriyle ilintili olmasının sağlanması,
- Ekonomik kalkınma: Kararlı ve aydın yapıdaki tüm yerel yönetimlerin, doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik kalkınmaya katkı konusunda sorumluluk sahibi olması,
- Sürdürülebilir kalkınma: Yerel yönetimlerce ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması ilkeleri arasında uzlaşmanın sağlanması,
- Mal ve hizmetler: Erişebilir, kapsamlı, kaliteli mal ve hizmet sunumunun yerel yönetimi, özel sektör ya da her ikisinin ortaklığıyla sağlanması,
- Doğal zenginlikler ve kaynaklar: Yerel doğal kaynak ve değerlerin; yerel yönetimlerce, akılcı, dikkatli, verimli ve adil bir biçimde, belde yaşayanların yararı gözetilerek, korunması ve idaresi,
- Kişisel bütünlük: İnsanların sosyal, kültürel, ahlaki ve ruhsal gelişimine, kişisel refahına yönelik katkı sağlayacak şekilde kentsel koşulların oluşturulması,
- Belediyeler arası işbirliği: Kişilerin yaşadıkları beldenin, beldeler arası ya da uluslararası ilişkilerine doğrudan katılma konusunda özgür olmaları ve özendirilmeleri,
- Finansal yapı ve mekanizmalar: Bu bildirge de tanımlanan hakların sağlanması için, gerekli mali kaynakları bulma konusunda yerel yönetimlerin yetkili kılınması,
- Eşitlik: Yerel yönetimlerin; tüm bu hakları bütün bireylere ayırım gözetmeden, fiziksel veya zihinsel özürlerine bakılmadan; eşit olarak sunulmasını sağlamakta yükümlü olmasıdır.

Kentsel yaşam kalitesi, peyzaj mimarları, mimarlar, kent plancıları, çevre sorunları ve yerel yönetimler konusunda uzman kişilerce geliştirilmiş bir kavramdır. Bu nedenle, bir kentin kentsel yaşam kalitesini arttırmada çağdaş ve yaşanabilir çevre, planlı kentsel mekânlar önemli rol oynamaktadır. Fakat günümüzde yaşam kalitesi standardı aşırı nüfus artışı ve buna bağlı olarak gelişen çarpık kentleşme, yeşil alanların eksikliği ve sosyo – kültürel mekânların yetersizliği nedeniyle gittikçe azalmaktadır.³⁵⁵ Ancak kentleri yaşanabilir kılan yaşam kalitesini yükselten yaşayanları mutlu eden kıstaslar da vardır. Bunlar; kentin korunan ve yaşatılan tarihi mimarisi, çağı yansıtan yapıları, insanca ve etkin ulaşım sistemi, yürüme ve bisiklet yolu ağları, yeşil alanlar, buluşma yerleri ve meydanlar gibi öğelerdir.³⁵⁶ Burada anlatılmak istenen, kentsel yaşam kalitesinin artırılması da yaşam kalitesi düzeyinin azaltılması da insanlara ve insan vasıtasıyla oluşan kurumlara bağlıdır.

Sonuç olarak, kentlerde daha yüksek bir yaşam kalitesine ulaşmak için dev bütçeler gerekmemekte, sistematik ve yenilikçi yaklaşımlarla ve yönetim düzeyindeki kararlılıkla istenen olumlu değişimler yaratılabilmektedir.³⁵⁷

2.5. Çevre

Türkiye’de 1950 yıllarından itibaren sürekli olarak artış göstererek devam eden sanayileşmeye paralel olarak, sosyo - ekonomik ve kültürel gelişmeler doğrultusunda kentleşme olgusunun da yoğunlaştığı gözlenmektedir. Örneğin; 1950 yılında ülke nüfusunun yaklaşık % 18,1’i kentlerde yaşarken, 1997 yılında bu oran % 60’lara ulaşmıştır. Günümüzde ise bu yüzde oranları daha da artarak devam etmektedir. Bu noktada kent nüfusunun hızlı artışı kent nüfusunun hızlı artışı, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel koşullar günümüz kentlerinde, özellikle kent merkezinde yık ve yap eylemi ile birlikte çok katlı yapıların artması, yeni yerleşim ve sanayi alanlarının yoğun bir şekilde eklenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu gibi nedenler sonucunda ise; açık - yeşil alanların yatay ve düşey yönde giderek azalmasına yol açmaktadır.³⁵⁸

³⁵⁵ Aysel Güzelmansur, Aylin Salıcı, Mehmet Faruk Altunkasa “Kentleşme ve Kentsel Yaşam Niteliği Arasındaki Etkileşimlerin Dış Mekânlar Açısından İrdelenmesi: Antakya Örneği”, 38. ICANAS, Cilt: 2, Sayı: 2, Ankara 2011, s. 512.

³⁵⁶ Bülent Tuna, *Kentlerimizin Yaşam Kalitesi...*, s. 44.

³⁵⁷ Derya Oktay, “Sürdürülebilirlik, Yaşanabilirlik ve Kentsel Yaşam Kalitesi”, < <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1329> > (05.04.2016).

³⁵⁸ Atila Gül, Volkan Küçük, *Kentsel Açık-Yeşil Alanlar...*, s. 28.

Yaşam kalitesinin coğrafi düzeyleri, sırasıyla, evde, toplum içinde, bölgesel, ulusal, uluslararası ve küresel düzlemlerde karşımıza çıkmaktadır.³⁵⁹ Bu bağlamda kentsel yaşam kalitesi açısından kentlilerin, yaşadıkları mahalleye/semte ve genel olarak çevreye özen göstermesi gerekmektedir. Yaşanılan sokak/mahalle/ilçe ya da en genel kavram ile “kentte” ne kadar çok yeşil alan varsa o denli sağlıklı yaşam alanı mevcuttur diyebiliriz. Bunun sonucunda yaşanılan yerde bulunan açık ve yeşil alanların olması, “hem fonksiyonel açıdan, hem de büyüklük açısından yerleşim alanlarının kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinde büyük önem ve işleve sahiptir.”³⁶⁰

Bu bilgiler ışığında kentsel yaşam kalitesini çevre boyutu ile değerlendirdiğimizde üç bileşenden bahsetmek mümkündür. Bunlar şöyle tanımlanmaktadır.³⁶¹

- *Sosyal çevre kalitesi*, yaşam biçimi, ulaşılabilirlik ve ödenebilirlik yönünden eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, örgütlülük ve gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülen toplumsal faaliyetler, can ve mal güvenliği, bir yerde topluma ait olma duygusu, kimlik (fiziksel ve sosyal çevrenin kesişme noktası) vb. özellikler,
- *Ekonomik çevre kalitesi*, “yaşam maliyeti ve alım gücü” gibi özellikler ile tanımlanırken,
- *Fiziksel çevre kalitesi*, açık ve yeşil alanların var olması, ulaşım ağının yeterli olması (erişebilirlik), altyapı ve belediye hizmetleri, iletişim (erişebilirlik), sosyo - kültürel faaliyetler, doğal ve tarihi değerlerin muhafaza edilmesi, konut ve yaşam çevresinin belirli bir plan dahilinde yapılması, konut tipi ve kalitesi, çalışma alanlarının çevreye zararlı etkilerinin azaltılması, eğlence ve dinlenme alanlarının varlığı gibi özellikler ile tanımlanabilir.

³⁵⁹ Reha Fırat, < <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=679> > (11.04.2016).

³⁶⁰ Semih Halil Emür, Dilşen Onsekiz, “Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi – Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, 2007, s. 368.

³⁶¹ Irene Van Kamp, Kees Leidelmeijer, Gooitske Marsman, Augustinus de Hollander, “Urban Environmental Quality And Human Well-Being Towards A Conceptual Framework And Demarcation Of Concepts; A Literature Study”, *Landscape and Urban Planning* 65, 2003, s. 5-18.

2.5.1. Sürdürülebilir Kalkınma

Yerel Gündem 21, insanların temel gereksinimlerinin karşılanması, yaşam standardının iyileştirilmesi ve güvenli bir geleceğin sağlanması yönündeki öncelikleri, ekosistemlerin taşıma kapasitesinin dikkate alınması ve gelecek nesillerin haklarının korunması yönündeki küresel taahhütlerle harmanlaması nedeniyle, özünde çevre ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi projesidir. Sürdürülebilir kalkınma kavramının demokrasi, insan hakları, katılımcılık, şeffaflık, etkinlik, hesap verme ve yerel yönetişimin diğer vazgeçilmez kavramlarıyla birlikte anlam kazanmaktadır.³⁶²

Günümüzde egemen olan çevrecilik hareketi ise insan merkezlidir. İnsanlar tarafından sürekli bir etkileşim içerisinde olan çevre için yaşam kalitesi konusunda yeni bir kavram olan sürdürülebilirlik ilkesini ortaya çıkarmıştır.³⁶³ Bu ilkeye göre; her nesil, kaynakları, kendisinden sonra gelecek nesillerin kalkınmadaki tercihlerini yaşama geçirmesini engellemeyecek biçimde kullanması olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilirlik ilkesi gereğinde: Sürdürülebilir kalkınma, yaşam kalitesinin, çevredeki yaşam destekleyici doğal sistemlerin taşıma kapasitesi içerisinde kalacak şekilde iyileştirilmesidir. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını sosyal, ekonomik ve en önemlisi de çevresel kapsamda değerlendirdiğimizde şu hususlar öne çıkmaktadır:³⁶⁴

- Yaşam kalitesinin artışı,
- Günümüzdeki insanların eşitliği (gelir düzeyi, sağlık, bilgi vb.),
- Nesiller arası eşitlik (gelecek nesillerin en az şuandaki çevresel koşullar kadar iyi koşullarda yaşaması),
- Yaşamı destekleyici doğal sistemlerin korunması, iyileştirilmesi,
- Alınacak önlemler ile doğal sistemlerin taşıma kapasitelerine uyulmasıdır.

Kentsel mekânda açık ve yeşil alanlar, genel olarak değerlendirdiğimizde bir bütünlük içinde yer alır ve birbirini tamamlarlar. Bu sebeple açık-yeşil alanlar, kentin fiziksel yapısını ortaya çıkaran ve biçimlendiren temel alan kullanımlarından birisi olup

³⁶² Sadun Emrealp, *Yerel Gündem 21* ..., s. 20.

³⁶³ İlhan Tekeli, *Gündelik Yaşam* ..., s. 99.

³⁶⁴ Sürdürülebilir Kalkınma, < <http://www.yesilkutu.net/surdurulebilir-kalkinma.aspx> > (05.06.2016)

diğer alan kullanımlarını bütünleştiren bir denge unsuru olması nedeniyle hem günümüzde hem de gelecekte insan hayatı için önemli bir yere sahiptir.³⁶⁵

2.5.2. Yaşanabilirlik

Bireyler, bir kenti “yaşanabilirlik” açısından değerlendirirken o kentin özellikleri ve bireye sunduğu imkânlar neticesinde şekillenmektedir. Bu noktada yaşanabilirlik açısından değerlendirilen kentin kentsel mekânı önem kazanmaktadır. Kentsel mekanın sürekli bir dönüşüm ve devinim içerisinde olduğu günümüzde, kentlerdeki mekânsal dönüşümü iki boyutta değerlendirmek kentsel yaşam kalitesi bağlamında yaşanabilirlik açısından önemlidir.

İlk olarak, kentlerdeki dönüşümün; küresel, ulusal, bölgesel, yerel ve yeni tanımlanmakta olan ölçeklerdeki ve sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel ve diğer toplumsal alanlardaki yansımalarının yanı sıra tüm bu unsurlarla beraber toplumların sürdürülebilir kalkınması ve yaşanabilir bir çevrede var olması anlamında yeni ve karmaşık süreçler ürettiği görülmektedir. İkinci olarak ise, bu süreçlerin birer kamu politikası alanı olarak düzenlenme biçiminin, dönüşümün yaşanabilir mekânların üretilmesinde bir araç olarak kullanılabilmesinde ve mekânsal dönüşümün kendisinin sonuçları açısından sorun yaratan değil sorun çözen bir niteliğe büründürülmesinde oynadığı yaşamsal rol öne çıkmaktadır.³⁶⁶

2009 yılında düzenlenen Kentleşme Şûrası önerilerinden yola çıkarak, Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (KENTGES) hem yaşanabilirlik bağlamında hem de yaşam kalitesi bağlamında önemi büyüktür. 2010 - 2023 yılları arasında uygulanan bir kentleşme ve imar vizyonudur. Temel amacı, yerleşmelerimizin yaşanabilirlik düzeyinin, mekan ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarının güçlendirilmesine yönelik yol haritasının oluşturulmasıdır.³⁶⁷

Dokuzuncu Kalkınma Planı 2010 yılı programında; *Kentlerin Yaşam Standartlarının Yükseltilmesi ve Sürdürülebilir Gelişmenin Sağlanması* öncelikli politika olarak belirlenmiştir. *Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Eylem Planının* 2010 yılı Haziran ayı

³⁶⁵ Atila Gül, Volkan Küçük, *Kentsel Açık...*, s. 30.

³⁶⁶ Onuncu Kalkınma Planı Yaşanabilir Kentler ve Kentsel Dönüşüm Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu, Kalkınma Bakanlığı, s. 1.

³⁶⁷ Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010-2023, Ankara, s. 2-4.

sonuna kadar Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın sorumluluğunda hazırlanması, Strateji ve Eylem Planında sağlıklı, dengeli ve güvenli kentlerin oluşturulmasında hukuki, teknik ve idari sorunların çözümüne yönelik politikalar ve faaliyetlerin belirlenmesi öngörülmüştür.³⁶⁸

HABİTAT II Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı'nda yaşanabilirlik ve yaşanabilirliğin temel koşullarından bahsedilmiştir. Yaşanabilirlik, yerleşmelerde gerçekleştirilmesi gereği üzerinde toplumların uzlaştıkları performans ölçütleriyle tanımlanabilir. Bu tanım kültürel göreceliğe ve gelişmeye açık olması bakımından çok elverişlidir.³⁶⁹

Yaşanabilirlik ilkeleri;³⁷⁰

- “Yeterli altyapı, hava ve su kalitesi, gürültü kontrolü, temizlik gibi, yeterli sağlıklılık koşulları ve çevresel niteliklerin sağlanması ile insanların yaşam ve sağlık hakkının korunuyor olması;
- Evde, işyerinde ve kamusal alanda, her daim başta kadın ve çocuklar olmak üzere, tüm insanların emniyet ve güvenlik içinde olması,
- Tüm vatandaşların özel gereksinimlerini karşılamakta yeterli konuta, mülk edinmek zorunda kalmadan erişebilir olması (insan hakkı olarak herkese yeterli konut),
- Kamusal mal ve hizmetlerde ayrımcılığın önleniyor olması,
- Dayanışma gösteren komşuluk ilişkilerinin gelişmiş olması,
- İnsanların zaman ve mali bütçelerinin etkili kullanımının randımanlı kent formu, kent ve işyerleri arasında anlamlı mesafeler, nitelikli ulaşım ve kamu taşımacılığı ile sağlanıyor olması; yolların araçların egemenliğine terk edilmemesi, yaya önceliklerinin korunmuş olması;
- Sağlık, eğitim, ulaşım ve iletişim alanlarını da içermek üzere, kamusal alan mal ve hizmetlerinin, başta özürlü, korunmasız ve mahrum kalmış bireyler olmak üzere tüm insanlar için kolay ve hakça erişilebilirliğin ve varlığının sağlanıyor olması;

³⁶⁸ Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2010 Yılı Programı, DPT, 2009.

³⁶⁹ BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II..., s. 33.

³⁷⁰ BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II..., s. 77.

- Dinlenme, eğlenme ve spor amaçlı yeterli alan ve olanakların kolay ve hakça erişilebilirliğinin ve varlığının sağlanıyor olması;
- Manevi, tarihi ve kültürel anlamı bulunan yapı, bölge ve yaşam pratiklerinin korunması;
- Yerleşim estetiğinin, sanat, mimari, kent tasarımı ve planlaması alanlarındaki geleneksel, yerel, modern ve diğer stillerdeki gelişmeleri dikkate alan ve bunlar arasında müzakere sonucu oluşmuş bir dengeyi gözetten bir yöntemle oluşması;
- Sosyal bütünleşmeyi güçlendiren ve yaşam biçimlerine, farklılıklara, kültürel kimliklere ve diğer insanların haklarına saygıyı geliştiren, insanlar arasında ve o yerleşim ile dünya arasında etkileşimi sağlayan şebekelerin artırılması ve geliştirilmiş olması.
- Ayrımcılık olmaksızın daha iyi yaşanabilirlik koşullarının tüm insanlar için sağlanması amacıyla kamusal alanda çaba gösterilmesi.

Sonuç olarak, “yaşanabilirlik” ilkelerine göre idame edilen kentsel yaşam hakkı bütün insanlar için geçerlidir. Çünkü kentte yaşayan herkesi kente dair bütün konu ve eylemler ilgilendirmektedir. Yaşam kalitesi düzeyinin yükseltilmesi ya da bu düzeyin düşük olması yine o kentte yaşayan bireylere, yöneticilere ve onlara sunulan imkanlara bağlıdır. Uygulanan çalışmalar çerçevesinde kentsel yaşam kalitesini düzeyinin kentten kente değişiklik gösterdiği de göz önüne alınarak genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, kentlerde olumlu sonuçlar alınmaya ve bu sürecin düzenli ve sistemli etkilerinin görülmeye başlandığını söylemek mümkündür.

BÖLÜM III

LİSANS DÜZEYİ ÖĞRENCİLERİNDE KENTLİLİK BİLİNCİ: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Kent, kentlilik bilinci, yaşam kalitesi kavramları teorik kısmında anlatılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde ise, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde 4.sınıfta okuyan öğrenciler üzerine uygulanan anketin sonuçlarına yer yerilmiştir. Ayrıca, kentlilik bilincinin geliştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmadaki amaç: Çanakkale'ye lisans düzeyinde eğitim görmek için gelen ve/veya Çanakkale kentinde ikamet eden lisans düzeyi öğrencilerinin, Çanakkale kentine dair algıları ölçmek ve kentlilik bilinci düzeylerini öğrenmektir.

Bu araştırma, ileride daha derinlemesine yapılabilecek araştırmalara kaynak oluşturması açısından önem taşımaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

Araştırmanın hipotezi, “lisans düzeyi öğrencilerinde kentlilik bilinci gelişmiştir” şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın alt problemleri ise şöyledir:

- Çanakkale kentinde yaşamakta olan lisans düzeyi son sınıf öğrencilerinin kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyleri, kendilerini kente ait hissetme ve kenti sahiplenme durumuna göre değişiklik göstermekte midir?
- Çanakkale kentinde yaşamakta olan lisans düzeyi son sınıf öğrencilerinin kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyleri, kente özgü konularda katılım sağlama durumuna göre değişiklik göstermekte midir?

- Çanakkale kentinde yaşamakta olan lisans düzeyi son sınıf öğrencilerinin kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyleri, kendilerini Çanakkaleli olarak görme durumuna göre değişiklik göstermekte midir?
- Çanakkale kentinde yaşamakta olan lisans düzeyi son sınıf öğrencilerinin kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyleri, cinsiyete göre de farklılık göstermekte midir?
- Çanakkale kentinde yaşamakta olan lisans düzeyi son sınıf öğrencilerinin kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyleri, kentsel mekan algısını ne yönde etkilemektedir?
- Çanakkale kentinde yaşamakta olan lisans düzeyi son sınıf öğrencilerinin kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyleri, farklı bölümlerde eğitim gören öğrenciler açısından değişiklik göstermekte midir?
- Çanakkale kentinde yaşamakta olan lisans düzeyi son sınıf öğrencilerinin kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyleri, öğrencilerin yaşadıkları yere göre değişiklik göstermekte midir?

3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi bünyesinde bulunan; Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve Sağlık Yüksekokulu içerisinde öğrenim gören; örgün öğrenim lisans son sınıf öğrenciler (500 öğrenci) ile sınırlandırılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın, evreni - örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanmasında izlenen yöntem ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler açıklanmıştır. Araştırmada bilimsel araştırma yöntemlerinden biri olan nicel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Nicel araştırma sonucunda elde edilen verilerin girdilerinin yapılması ve veri sonuçlarına ulaşılması için Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) paket programı kullanılmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN EVREN ve ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evreni, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde öğrenim gören son sınıf öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma anketinin uygulandığı örneklem ise, 2489 öğrenci içinden seçilmiş 500 öğrenciden oluşmaktadır.

6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI ve VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin kentlilik bilincini ölçmeye yönelik ampirik bir çalışmayla anket yöntemi uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadeler verilen fikirleri ölçmek için geliştirilen 5’li likert tipi sorulardan oluşan anket formu kullanılmıştır. Ölçek 2 bölümden oluşmaktadır. (Ek-1).³⁷¹

Birinci bölümde cinsiyet, bölüm, ailenin aylık geliri ve ailede yaşayan kişi sayısı, alış – veriş yapma tercihleri, STK üyelikleri, kentsel farkındalık ve kentsel mekân algısını ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. İkinci bölümde ise kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadeler verilen fikirleri ölçmek için geliştirilen 5’li likert tipi sorular yer almaktadır. Soruların daha ayrıntılı şekilde incelenmesi “7. Verilerin Toplanmasında İzlenen Yöntem” başlığı altında açıklanmıştır.

Araştırmada verilerin çözümlenmesinde Statistical Package for the Social Sciences 16.00 (SPSS) paket programı kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından, veri girişleri ve verilerin çözümlenmesi gerçekleştirilmiştir. Anket sorularının cevapları 5’li likert ölçeğine göre derecelendirilmiştir. Katılımcılara her bir soru için 1 ile 5 arasında kendilerine en uygun katılma derecelerini gösteren “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “fikrim yok”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum”, seçeneklerinden kendilerine en uygun olanı işaretlemeleri istenmiştir.

Seçeneklerin puanlaması sırasıyla 1, 2, 3, 4, 5 olarak belirlenmiştir.

Araştırmada önem denetim düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinin yapılabilmesi amacıyla şu teknikler kullanılmıştır:

- Verilerin girişleri yapıldıktan sonra araştırmanın güvenilirlik düzeyi ölçülmüştür.

³⁷¹ Yavuz Acungil, *Kentleşme Sürecinde Tokat’ta Kentlilik Bilinci*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2012.

- Verilerin sınıflandırılması için frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır.
- Alınan puanların ortalamasını bulmak için aritmetik ortalaması hesaplanmıştır.
- Alınan aritmetik ortalama sonucu ile diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup - olmadığını ölçmek için bağımsız t- Testi ve One - Way ANOVA analizleri yapılmıştır.

7. VERİLERİN TOPLANMASINDA İZLENEN YÖNTEM

Veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Anket formu yalnızca dördüncü sınıfta okuyan öğrencilere dağıtılmıştır. Anket formu dağıtılırken, anket sorularına verilecek cevapların doğru ya da yanlış cevapları olmadığı ve öğrencilerin cevapları ile elde edilecek verilerin, yalnızca bilimsel amaçla değerlendirileceği ve gizli tutulacağı belirtilmiştir. Ayrıca anket formunun üzerine herhangi kişisel bilgilerin yazılmaması gerektiği önemle vurgulanmıştır. Aynı zamanda anket formunun amacının ne olduğu hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Deneklere anket dışında herhangi özel bir sorunun sorulmayacağı ve bu konudaki bilgilerin de gizli tutulacağına dair açıklayıcı bir ön yazı anket formunda sunulmuştur. Buna rağmen çekingen davranarak, ankete cevap vermeyen öğrencilerin olduğu da görülmüştür.

Araştırmada kullanılan anket formu, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde 17 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise 28 soru yer almaktadır. Bazı kavramlar ve önermeler hakkında bireylerin tutumlarının ve davranışlarının ayrıntılı şekilde analiz edilebilmesi amacıyla 5'li likert tipi sorular da kullanılmıştır. Ankette, sosyo - demografik sorular, kentsel yaşam, kente aidiyet, kentlilik bilinci ve kentsel farkındalık ile ilgili sorular yer almaktadır.

Veri toplama aracı olarak kullanılan anket formu toplam 45 sorudan oluşmaktadır. (Ek-1) Anketin ilk bölümünde öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. İlk bölümde ankete katılanların cinsiyetleri, yaşları, memleketleri, ailenin maddi gelir durumu, eğitim gördükleri bölüm, nerede yaşadıkları, ailedeki kişi sayısı ve kaç yıldır Çanakkale'de ikamet ettiklerine dair sorular yöneltmiştir. Ayrıca, yaşadıkları ilin en önemli kentsel sorunu ve bu sorunların çözümünde başvurulacak yollar, kent için yapılacak projelere katılım gösterme durumu, Çanakkale kentinde görev yapan mülki idari amirlerin isimlerini bilip - bilmedikleri, Şehitler Abidesi, Truva Harabelerine

ziyaret durumları, Piri Reis'in Çanakkale - Gelibolulu olduğuna dair fikirleri öğrenilmeye çalışılmıştır. İlk bölümün son iki sorusunda ise öğrencinin Sivil Toplum Kuruluşlarıyla ilişkisi, günlük ve haftalık alışverişlerini yaparken en çok tercih ettiği yer sorulmuştur. Anketin ikinci bölümü ise, kentlilik bilincini ölçmeye, kente ve kentli birey olmaya dair soruları kapsamaktadır.

Anket uygulaması, 13 Mart - 7 Nisan 2017 tarihleri arasında yapılmıştır.

8. SONUÇLAR VE YORUM

8.1. Araştırma Ölçeğinin Güvenilirlik Düzeyi

Lisans düzeyi öğrencilerinde kentlilik bilincini ölçmeye yönelik hazırlanmış bu araştırma için yapılan güvenilirlik analizi sonucu Cronbach's Alfa Tablo 3. 1'de verilmiştir.³⁷²

Tablo 3. 1: Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N of Items
.676	28

Güvenilirlik puanı 0 – 1 arasında değişmekte olup, 1'e yaklaştıkça güvenilirlik puanı artmaktadır. Güvenilirlik katsayısı değişimleri şöyledir³⁷³:

0 – .4 güvenilir değil,

.4 - .6 orta derecede güvenilir,

.6 – .8 oldukça güvenilir,

.8 – 1 yüksek derecede güvenilirdir.

³⁷² Güvenilirlik analizine sadece likert tipte olan sorular dâhil edilmiştir.

³⁷³ Kazım Özdamar, *Paket Programları İle İstatistiksel Veri Analizi*, Cilt 1, 10. Baskı, Nisan Kitapevi, 2015, s. 81.

Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda, çalışmanın Alpha Cronbach's güvenilirlik puanı .676 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre çalışma oldukça güvenilir kabul edilmektedir.

Tablo 3. 2: Doğum Yerine Göre Araştırmaya Katılım Oranı

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Çanakkale	69	13,8	13,8
Diğer	431	86,2	86,2
Toplam	500	100,0	100,0

Araştırmaya katılan 500 öğrencinin 69'u (% 13,8) Çanakkale doğumlu olduğunu ifade etmiştir. Geriye kalan 431 (% 86,2) öğrenci ise diğer illerden Çanakkale'ye Lisans eğitimi almak için gelmiştir. Diğer illerden Çanakkale kentine Lisans eğitimi görmek için gelen öğrencilerin en çok yazdıkları kent ise İstanbul olmuştur. Bunun nedeni ise Çanakkale kentine yakın olması, aynı iklimsel özelliklere sahip olması ve İstanbul'a oranla küçük bir şehir olması diyebiliriz.

8.2. Kent Sorunlarına Duyarlılık, Kentsel Kurumlara Katılım

Kent ile ilgili konularda bireylerin duyarlılık düzeyi ve kentsel kurumlara katılım düzeyini ölçmek amacıyla anket formu hazırlanmıştır. Anket formuna verilen cevaplara göre istatistik sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlara göre tablolar oluşturulmuş ve yorumlanmıştır.

Tablo 3. 3: Çanakkale İlinin En Önemli Kentsel Sorunu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Altyapı (Yol, su, kanalizasyon) hizmetlerinin yetersizliği	169	33,8	33,8
Ulaşım sorunu	109	21,8	21,8
Otopark yetersizliği	40	8,0	8,0
Yeşil alan eksikliği	11	2,2	2,2
Sağlık hizmetleri yetersiz	45	9,0	9,0
Temizlik	3	,6	,6
Gürültü fazlalığı	3	,6	,6
Sosyal ve kültürel etkinliklerin yetersiz olması	120	24,0	24,0
Toplam	500	100,0	100,0

Katılımcıların 169'u (% 33,8) Çanakkale kentinin en önemli kentsel sorunu olarak alt yapı hizmetlerinin yetersiz olduğunu belirtmişken; 120 (% 24,0) kişi ise sosyo – kültürel hizmetlerin yetersiz olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 3. 4: Kent İle İlgili Sorunların İletilmesinde Tercih Edilen Yöntem

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Mahalle muhtarına başvururum	11	2,2	2,2
Sorunları oluşturanları uyarırım	65	13,0	13,0
Belediyedeki yetkili kişilere başvururum	191	38,2	38,2
Tepki göstermem	158	31,6	31,6
Tanıdıklar aracılığı ile çözerim	35	7,0	7,0
İnternet	40	8,0	8,0
Toplam	500	100,0	100,0

Katılımcılara yöneltilen “kent ile ilgili sorunların iletilmesinde kullanılan yöntem” sorusu ile sorunların çözümü için akla ilk hangi yöntemin geldiğini öğrenmektir. Katılımcıların 191'i (% 38,2) belediyedeki yetkili kişilere başvuracağını ifade etmiştir. Cevaplar arasında en fazla verilen cevabın bu seçenek olmasından dolayı kentte yaşayan bireylerin ilk başvurdukları yer belediyelerde yer alan yetkili kişilerdir yorumunu yapmak mümkündür. En fazla verilen ikinci cevap ise 158 (%31,6) katılımcı ile sorunların

iletilmesi konusunda tepki göstermemektir. Diğer katılımcıların verdikleri cevapların oranları ise birbirine yakındır diyebiliriz.

Tablo 3. 5: Kentin Gelişmesiyle İlgili Projelere Katılım Gösterme Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Oluşturulacak komisyonlara belirli bir ücret karşılığı katılmak isterim	91	18,2	18,2
Belediyenin oluşturacağı çalışma gruplarına gönüllü katılırim	233	46,6	46,6
Katkıda bulunmam	149	29,8	29,8
Diğer	27	5,4	5,4
Toplam	500	100,0	100,0

Katılımcılara, kentin gelişmesi için yapılması planlanan projelere ne şekilde katkı sağlayacakları sorulmuştur. Katılımcıların 233'ü (% 46,6) belediyenin oluşturacağı çalışma gruplarına gönüllü olarak katılım sağlayabileceklerini ifade etmişlerdir. Kentin gelişimine katkıda bulunmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu orandan hareketle, kentin gelişmesine önem verdiklerini ve gelişim için oluşturulacak projelere katılım için gönüllülük esasına göre hareket ettiklerini söylemek mümkündür.

Tablo 3. 6: Kentsel Kuruluşlara Üye Olma Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Sendika – meslek örgütü	10	2,0	2,0
Siyasi parti	17	3,4	3,4
Spor kulübü	44	8,8	8,8
Gönüllü kuruluşlar	114	22,8	22,8
Hemşehri derneği	4	,8	,8
Üye değilim	311	62,2	62,2
Toplam	500	100,0	100,0

Katılımcıların 311'i (% 62,2) herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olmadıklarını ifade etmişlerdir. Sivil toplum kuruluşlarına üye olmamayı tercih eden öğrenciler için

farklı özel sebepler olabilir. Araştırma kapsamında nedeni sorulmamıştır. Ancak yorum yapmak mümkündür. Katılımcıların sivil toplum kuruluşlarından uzak durmalarının içerisinde siyasi görüş ayrılıkları, kendilerini o gruplardan herhangi birine ait hissetmeme durumu, boş vakitlerini gönüllü kuruluşlarda değerlendirmek istememesi gibi nedenler sayılabilir.

Katılımcıların 114'ü (% 22,8) gönüllü kuruluşlara üye olduklarını ifade etmiştir. Buradan hareketle katılımcıların kentsel kuruluşlara ilgilerinin az olduğunu ifade etmek mümkündür. En düşük üye olunan kentsel kuruluş ise 4 (% 0,8) katılımcı ile hemşehri dernekleridir. Hemşehri derneklerine üye olma sayısının az olması, öğrencilerin eğitim görmek için geldikleri Çanakkale kentinde kendi memleketlerinden insanların varlığına ve desteğine hemşehri dernekleri kapsamında ihtiyaç duymamalarından kaynaklanmaktadır diyebiliriz.

8.3. Kentsel Yaşam ve Kent İle Bütünleşme

Kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadelere verilen cevaplar ile bireylerin kentsel yaşamı ve kent ile bütünleşme düzeyleri hakkında verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen bu veriler aracılığıyla istatistiksel sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar içerisinde; trafik kurallarına uymaya, toplu taşıma araçlarında her zaman yaşlı, engelli ve hamilelere yer vermeye özen gösterme durumu, sokağa tükürülmesini, yerlere izmarit atılmasını, apartmanlarda ayakkabıların kapı önünde bırakılmasını yadırgama durumu ve günlük ve haftalık alışverişlerin yapımında en çok tercih edilen yerlerin durumu yer almaktadır.

Tablo 3. 7: Trafik Kurallarına Uymaya, Toplu Taşıma Araçlarında Her Zaman Yaşlı, Engelli ve Hamilelere Yer Vermeye Özen Gösterme Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	19	3,8	3,8
Katılmıyorum	18	3,6	3,6
Fikrim yok	18	3,6	3,6
Katılıyorum	182	36,4	36,4
Kesinlikle katılıyorum	263	52,6	52,6
Toplam	500	100,0	100,0

Katılımcılara kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadelerini anlamak için yöneltilen 5’li likert tipi sorulardan birisi, “trafik kurallarına uymaya, toplu taşıma araçlarında her zaman yaşlı, engelli ve hamilelere yer vermeye özen gösterip göstermediğini ölçmeye yöneliktir. Katılımcılardan 263’ü (% 52,6) bu duruma “kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. 182 (% 36,4) katılımcı ise “katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcıların yarıdan fazlası kentsel yaşam ve kent ile bütünleşme bağlamında değerlendirilebilecek bu ölçüte olumlu yönde cevap vermiştir. Buradan çıkarılacak sonuç ise, öğrencilerde duyarlılık düzeyinin yüksek olduğunu şeklindedir.

Tablo 3. 8: Sokağa Tükürülmesini, Yerlere İzmarit Atılmasını, Apartmanlarda Ayakkabıların Kapı Önünde Bırakılmasını Yadırgama Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	30	6,0	6,0
Katılmıyorum	39	7,8	7,8
Fikrim yok	30	6,0	6,0
Katılıyorum	171	34,2	34,2
Kesinlikle katılıyorum	230	46,0	46,0
Toplam	500	100,0	100,0

Katılımcıların 230’u (% 46,0) sokağa tükürülmesini, yerlere izmarit atılmasını, apartmanlarda ayakkabıların kapı önünde bırakmasını yadırgama durumuna “kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların çevreye olan duyarlılığının yüksek olduğunu ve çevre düzenine özen gösterdiklerini söylemek mümkündür. 171 (% 34,2) katılımcı ise yalnızca “katılıyorum” cevabını vererek yine olumlu yönde irade beyanında bulunmuştur.

Tablo 3. 9: Günlük ve Haftalık Alışverişlerin Yapımında En Çok Tercih Edilen Yerlerin Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Süpermarketler (Kipa, CarrefourSA, Migros, BİM, Şok, A101 vb.)	332	66,4	66,4
AVM’ler (Troy Park, 17Burda, Biga Pakt Plus)	88	17,6	17,6
Mahalle veya semt pazarları	27	5,4	5,4
Mahalle marketi/bakkalı	53	10,6	10,6
Toplam	500	100,0	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin 332’si (% 66,4) günlük ve haftalık alışverişlerinde en çok süpermarketleri tercih etmektedirler. Küçük işletmelere oranla daha çok çeşidin olması, bazı dönemlerde “indirim günleri” adı altında ürünlere indirim uygulanması, kent merkezine yakın yerlerde bulunmaları gibi nedenlerden dolayı tercih edilme oranı yüksek olabilir.

Araştırmanın istatistiksel sonuçlarına göre; en az tercih edilen yerler ise mahalle veya semt pazarları olduğu görülmektedir. Mahalle veya semt pazarlarını tercih eden öğrenci sayısı 27’dir (% 5,4). Mahalle pazarlarının yanı sıra haftanın 3 günü semt pazarı kurulmaktadır. Genel olarak halkın katılımı ön planda iken; öğrenciler tarafından çok tercih edilmediği yorumunu yapmak mümkündür.

Tablo 3. 10: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Memlekete Gitme Durumu İle İlişkisi

	Sorular	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
%	Memleketime sıklıkla giderim.	6,4	18,2	13,4	47,4	14,6	100
Fr.		32	91	67	237	73	500
%	Memlekete daha ziyade tanıdık ve akrabaları görmek için giderim.	6,4	15,6	10,6	51,4	16,0	100
Fr.		32	78	53	257	80	500
%	Memlekete daha ziyade eşya, erzak vb. getirmek için giderim.	13,2	32,2	14,6	31,4	8,6	100
Fr.		66	161	73	157	43	500
%	Memleketteki tanıdık ve akrabaların düğün, hastalık, cenaze vb. olaylarına sıklıkla giderim.	5,8	18,2	12,0	45,4	18,6	100
Fr.		29	91	60	227	93	500

Araştırmaya katılan öğrencilere 5’li likert tipi sorulardan yöneltilmiştir. Burada öğrenilmek istenen; araştırmaya katılan öğrencilerin ne sıklıkla memleketlerine gittikleri ve gidiyorlarsa gitme nedenlerinin neler olduğudur. Verilen cevaplara göre sonuçlar istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerden 32’si (% 6,4) “memlekete sıklıkla giderim” ifadesine “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. 91(% 18,2) öğrenci ise “katılmıyorum”, 67 (% 13,4) öğrenci ise “fikrim yok” şeklinde yanıt vermiştir. Araştırmanın sonucuna göre en yüksek verilen cevap 237 (% 47,4) öğrencinin verdiği yanıt ile “katılıyorum” seçeneğidir. Bu bağlamda sonuç olarak öğrencilerin sıklıkla memleketlerine gittiklerini söylemek mümkündür.

Katılımcıların sıklıkla memleketlerine gitme nedenleri arasında “tanıdık ve akrabaları görmek için giderim” seçeneği değerlendirilmektedir. Katılımcıların 32’si (% 6,4) kesinlikle tanıdık ve akrabalarını görmek için gitmediklerini ifade etmişlerdir. 257 (% 51,4) katılımcı ise memlekete gitme nedenleri arasında tanıdık ve akrabaları görme isteğinin olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuçtan hareketle öğrencilerin yarısından fazlasının memlekete sıklıkla gitme nedeninin, tanıdık ve akrabalarını görmek için olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin memleketlerine sıklıkla gitmeleri ile eşya, erzak vb. getirmek için gitmeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Öğrencilerin 161'i (% 32,2) memlekete sıklıkla gitme nedenlerinin eşya, erzak vb. şeyler olduğu fikrine “katılmıyorum” seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. Bu istatistik sonucuna yakın bir diğer cevap ise 157 (% 31,4) öğrenci ile “katılıyorum” cevabıdır. Katılımcıların 43'ü (% 8,6) kendilerine yöneltilen soruya “kesinlikle katılıyorum” yanıtı vererek memleketlerine erzak, eşya vb. almak için gittiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda katılımcılar arasında en az verilen cevaptır.

Memlekete sıklıkla gitme nedenleri arasında son seçenek ise “memleketteki tanıdık ve akrabaların düğün, hastalık, cenaze vb. olaylarına sıklıkla giderim” seçeneğidir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 227'si (% 45,4) memleketine sıklıkla gitme nedeninin sorulduğu bu soruya “katılıyorum” cevabı vermiştir. Çıkan sonuca göre; bireylerin farklı illerde olmasına rağmen tanıdık ve akrabalarını özel günlerde ihmal etmediği yorumunu yapmak mümkündür. Kesinlikle katılmadığını ifade eden öğrenci sayısı ise 29'dur (% 5,8). Aynı zamanda araştırmaya katılan öğrenciler arasında en az verilen cevaptır.

Sonuç olarak öğrencilerin çoğunluğu memleketlerine gitmeyi tercih etmekte ve çok farklı nedenlerle bunu yapmaktadırlar. Genel olarak yapılacak yorum ise kentlilik bilinci ve kentlileşme bağlamında öğrencilerin, memleketlerinden kopmadıkları ve aile, akraba ilişkilerine hala önem verdikleri, özel günlere özen gösterdiklerini söylemek mümkündür.

Tablo 3. 11: Kentlilik ve Kent Gelişimi İle İlgili İfadelere Katılım

	Sorular	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
%	Kentin gerçek sahibi, o kentte doğup büyüyendir.	25,8	43,4	5,0	18,6	7,2	100
Fr.		129	217	25	93	36	500
%	Kentin gerçek sahibi kentte yaşayan herkeştir.	4,6	12,2	5,6	45,8	31,8	100
Fr.		23	61	28	229	159	500
%	Kentin gerek fiziki gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk kentte yaşayanlara aittir.	5,0	11,6	9,4	44,8	29,2	100
Fr.		25	58	47	224	146	500
%	Kentin gerek fiziki ve gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk devlet ve belediyeye aittir.	4,2	10,2	5,6	51,6	28,4	100
Fr.		21	51	28	258	142	500
%	Kent yaşamı, gelenek ve göreneklere verilen değerleri artırmaktadır.	13,2	26,2	18,6	29,6	12,4	100
Fr.		66	131	93	148	62	500

Araştırmaya katılan öğrencilere kent algısını ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu sorular bireyin kente bakış açısını, sahiplenme düzeyini, kentlilik ve kent gelişimi ile ilgili ifadelere katılımını ölçmeye yöneliktir.

Kentin gerçek sahibinin o kentte doğup büyüyenler olduğu sorusuna verilen yanıtlar şöyledir; katılımcıların 129’u (% 25,8) “kesinlikle katılmıyorum”, 217’si (%43,4) “katılmıyorum”, 25’i (% 5,0) fikrim yok, 93’ü (% 18,6) “katılıyorum”, 36’sı (% 7,2) “kesinlikle katılıyorum” cevabını vermiştir. Ulaşılan istatistiksel sonuçlara göre kentin gerçek sahibinin, o kentte doğup büyüyenler olmadığı yönündedir.

Bir diğer soru ise kentin gerçek sahibinin o kentte yaşayan herkes olduğu yönündedir. Bu soruya verilen cevaplar ise şöyledir; katılımcıların 23’ü (% 4,6) “kesinlikle katılmıyorum”, 61’i (% 12,2) “katılmıyorum”, 28’i (% 5,6) “fikrim yok”, 229’u (% 45,8) “katılıyorum”, 159’u (% 31,8) “kesinlikle katılıyorum” şeklindedir. İstatistiksel verilere göre yapılacak yorum ise kentin gerçek sahibinin, yalnızca o kentte doğup büyüyenlerin değil; o kentte yaşayan herkesin olduğu yönündedir.

Araştırmaya katılan öğrencilere yöneltilen bir diğer soru ise “kentten gerek fiziki gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk kentte yaşayanlara aittir” sorusudur. Verilen cevaplar ise; katılımcıların 25’i (% 5,0) “kesinlikle katılmıyorum”, 58’i (% 11,6) “katılmıyorum”, 47’si (% 9,4) “fikrim yok”, 224’ü (% 44,8) “katılıyorum”, 146’sı (% 29,2) “kesinlikle katılıyorum” şeklindedir. Elde edilen sonuçlara göre, kentten gerek fiziki gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk kentte yaşayanlara aittir diyebiliriz.

Bir önceki soruyla bağlantılı olan bir diğer soru ise “kentten gerek fiziki ve gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk devlet ve belediyeye aittir” sorusudur. Verilen cevaplar ise; katılımcıların 21’i (% 4,2) “kesinlikle katılmıyorum”, 51’i (% 10,2) “katılmıyorum”, 28’i (% 5,6) “fikrim yok”, 258’i (% 51,6) “katılıyorum”, 142’si (% 28,4) “kesinlikle katılıyorum” şeklindedir. Elde edilen sonuçlara göre, kentten gerek fiziki ve gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk devlet ve belediyeye aittir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin geleneksel değerlere ne kadar önem verdiklerini ve daha çok kırsal alanda sürdürülmekte olan gelenek ve göreneklerin kent yaşamında devamının getirilip getirilmediğini öğrenmek amacıyla “kent yaşamı, gelenek ve göreneklere verilen değerleri artırmaktadır” sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar ise; katılımcıların 66’sı (% 13,2), “kesinlikle katılmıyorum”, 131’i (% 26,2) “katılmıyorum”, 93’ü (% 18,69) “fikrim yok”,

148’i (% 29,6) “katılıyorum”, 62’si (% 12,4) “kesinlikle katılıyorum” şeklindedir. Elde edilen sonuçlara göre, kent yaşamı, gelenek ve göreneklere verilen değerleri artırmaktadır.

8.4. Kente Aidiyet ve Kenti Sahiplenme

Tablo 3. 12: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelere Katılım

	Sorular	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
%	Çanakkale hiçbir şekilde ayrılmayacağım bir şehirdir.	12,0	32,4	27,6	19,8	8,2	100
Fr.		60	162	138	99	41	500
%	Çanakkale’den mecbur kalırsam ayrılabilirim.	7,0	11,2	21,0	47,0	13,8	100
Fr.		35	56	105	235	69	500
%	İlk fırsatını bulduğumda Çanakkale’den ayrılıyorum.	23,8	35,6	20,2	12,0	8,4	100
Fr.		119	178	101	60	42	500
%	Çanakkale’de yaşamaktan memnunum.	5,4	7,6	14,2	48,2	24,6	100
Fr.		27	38	71	241	123	500
%	Çocuklarımla geleceğini Çanakkale’de kurmasını isterim.	10,0	16,2	35,6	23,8	14,4	100
Fr.		50	81	178	119	72	500

Araştırmaya katılan öğrencilere Çanakkale kentinde yaşamaya dair fikirlerini ve memnuniyet düzeylerini ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. “Çanakkale hiçbir şekilde ayrılmayacağım bir şehirdir” seçeneğine verilen cevaplar; 162 (% 32,4) katılımcı Çanakkale’den ayrılabilceğini ifade ederken; 41 (% 8,2) öğrenci kesinlikle Çanakkale’den ayrılmak istemediğini ifade etmiştir. Katılımcıların 138’i (% 27,6) bu konuda fikirlerinin olmadığını ifade etmiştir. Burada yapılacak yorum ise en çok verilen cevaba göre katılımcıların Çanakkale kentinden istekleri doğrultusunda ayrılacağı bu kentte yaşamaya mecbur olmadıkları şeklindedir.

Kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadeleri ölçmeye yarayan bir diğer soru ise “Çanakkale’den mecbur kalırsam ayrılıyorum” seçeneğidir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar arasında en çok katılımcının onayladığı seçenek 235 (% 47,0) katılımcı ile “katılıyorum” seçeneğidir. Mecbur kaldıkları takdirde Çanakkale’den ayrılacaklarını ifade etmişlerdir. Bir diğer seçeneğe atıfta bulunmak burada anlamlı olacaktır. Çanakkale’de yaşamaktan memnun olup olmadıklarını öğrenmeye yönelik sorulan diğer soruya

katılımcıların 241'i (% 48,2) memnun olduklarını ifade eden “katılıyorum” cevabını vermiştir. 105 (% 21,0) öğrenci ise bu konuda fikirlerinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “İlk fırsatını bulduğumda Çanakkale’den ayrılırım” seçeneğine en çok verdikleri cevap 178 (% 35,6) kişi ile “katılmıyorum” cevabıdır. Bu çıkan sonuca göre; Çanakkale’de yaşayan öğrencilerin Çanakkale’den ayrılmak için fırsat aramadıkları yönünde yorum yapmak mümkündür. Araştırmaya katılan öğrencilerden 42’si (% 8,4) ise ilk fırsatını bulduklarında Çanakkale’den ayrılmak istediklerini ifade etmişlerdir. 101 (% 20,2) öğrenci ise bu konuda fikirlerinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 3. 12’de yer alan son iki seçenek birbirleriyle ilişki içerisindedir. Beraber değerlendirmeye tabii tutulursa; Çanakkale’den yaşamaktan memnun olan 241 (% 48,2) katılımcı ve “kesinlikle katılıyorum” cevabı veren 123 (% 24,6) katılımcı ile toplamda 364 katılımcı olumlu yönde cevap vermiştir. Ancak çocuklarının geleceğini Çanakkale’de kurmak istediklerine dair sorulan soruya verilen yanıtlar Çanakkale’de yaşamaktan memnuniyet derecesiyle ters orantılı çıkmıştır. Çocuklarının geleceğini Çanakkale’de kurmasını isteyen “katılıyorum” cevabını veren 119 (% 23,8) katılımcı ve “kesinlikle katılıyorum” cevabını veren 72 (% 14,4) katılımcı ile toplamda 191 olumlu yanıt verilmiştir. Toplam 500 kişi ile yapılan bu araştırmaya göre oldukça düşük bir orandır.

Tablo 3. 13: Kent İle İlgili Güncel Gelişmeleri Takip Etme Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	40	8,0	8,0
Katılmıyorum	98	19,6	19,6
Fikrim yok	81	16,2	16,2
Katılıyorum	238	47,6	47,6
Kesinlikle katılıyorum	43	8,6	8,6
Toplam	500	100,0	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerden 238’i (% 47,6) Çanakkale kenti ile ilgili güncel gelişmeleri takip ettiklerine dair sorulan soruya “katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Kesinlikle takip etmediğini ifade eden katılımcı sayısı ise 40’tır (% 8,0). Kenti sahiplendiklerini ve kente dair güncel gelişmeleri takip ettiklerini söylemek mümkündür.

Tablo 3. 14: Çanakkale’de Bulunan Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Katılma Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	21	4,2	4,2
Katılıyorum	98	19,6	19,6
Fikrim yok	71	14,2	14,2
Katılıyorum	258	51,6	51,6
Kesinlikle katılıyorum	52	10,4	10,4
Toplam	500	100,0	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilere yöneltilen “Çanakkale’de bulunan sosyal ve kültürel etkinliklere genellikle katılıyorum” ifadesine verilen yanıt, 258 (% 51,6) katılımcı ile “katılıyorum” şeklinde olmuştur. Katılımcıların yarısından fazlasını oluşturan bu sayı, bireylerde kentlilik bilincinin oluşması ve kentleşme noktasında olumlu yönde bir gelişme ifade etmektedir.

Öğrencilerden 21’i (% 4,2) Çanakkale’de bulunan sosyal ve kültürel etkinliklere katılım durumunun sorulduğu soruya “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Sosyal ve kültürel etkinliklere “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını veren katılımcı sayısı istatistiksel olarak da çok düşük bir bölümü oluşturmaktadır. Tablo 3.14’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu kent içerisinde düzenlenen sosyal ve kültürel etkinliklere katılmaktadır.

Tablo 3. 15: Kendini Kentli Birey Olarak Görme Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	18	3,6	3,6
Katılmıyorum	58	11,6	11,6
Fikrim yok	72	14,4	14,4
Katılıyorum	241	48,2	48,2
Kesinlikle katılıyorum	111	22,2	22,2
Toplam	500	100,0	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilere, “kendimi kentli birey olarak görüyorum” şeklinde yöneltilen 5’li likert tipi soruya, katılımcıların 241’i (% 48,2) kendilerine kentli birey olarak gördüklerini ifade etmek için “katılıyorum” cevabını vermiştir. Katılımcıların 111’i (% 22,2) “kesinlikle katılıyorum” cevabını verirken; olumsuz yönde cevap veren öğrenci sayıları ise “kesinlikle katılmıyorum” ile 18 (% 3,6) ve “katılmıyorum” ile 58 (% 11,6) kişidir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu kendini kentli birey olarak gördüklerini ifade etmektedir. Burada önemli olan kentlilik bilincine sahip olunması ve kentleşme düzeylerinin ne ölçüde olduğudur. Kentlilik bilincinin oluşmasında bireylerin, kendilerini kentli birey olarak görmelerinin etkisi çok önemlidir.

Tablo 3. 16: Bireyin Kendisini Çanakkaleli Olarak Görme Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	58	11,6	11,6
Katılmıyorum	149	29,8	29,8
Fikrim yok	75	15,0	31,6
Katılıyorum	158	31,6	12,0
Kesinlikle katılıyorum	60	12,0	100,0
Toplam	500	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların 158'i (% 31,6) kendisini Çanakkaleli olarak görmektedir. Burada önemli olan, Çanakkale dışındaki illerde ikamet eden öğrencilerin eğitim görmek için geldikleri bu kentte kendilerini ait hissedip hissetmeme durumudur. % 31,6 oranında katılıyorum cevabı verilmiş olsa da; % 29,8 oranında katılmıyorum cevabı verilmiştir. Oranlar birbirine oldukça yakındır.³⁷⁴ Ancak bütün değerler göz önüne alındığında sonuç olarak araştırmaya katılan katılımcılar kendilerini Çanakkaleli olarak görmektedir diyebiliriz.

8.5. Kentsel Farkındalık

Araştırmaya konu olan kent ile ilgili katılımcılara farklı sorular yöneltilmiştir. Burada amaç bireyin, yaşadığı kente dair farkındalık düzeyini ölçmektir. Çanakkale iline bağlı Gelibolu ilçesiyle anılan Piri Reis ile ilgili bilginin doğru olup olmadığını anlamak ve kentsel mekân algısını ölçmek için Çanakkale Şehitleri Anıtı ve Truva Harabelerini ziyaret edip etmeme gibi sorular yöneltilmiştir.

Tablo 3. 17: Ünlü haritacı ve denizci Piri Reis, Çanakkale – Geliboluludur?

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Doğru	246	49,2	49,2
Yanlış	60	12,0	12,0
Hiçbir fikrim yok	194	38,8	38,8
Toplam	500	100,0	100,0

Katılımcıların 246'sı (% 49,2) ünlü haritacı ve denizci Piri Reis'in Çanakkale – Gelibolulu olduğu ifadesine onay vererek “evet” demiştir. Bu sayı araştırmaya katılan katılımcıların neredeyse yarısına (% 50) yakındır. Piri Reis ise 1465 – 1554 yılları arasında yaşamış, Türk denizci ve coğrafyacısıdır. Osmanlı donanmasında çalışarak birçok deniz savaşına katılmıştır. Akdeniz kıyılarını, adaları ve Atlas Okyanusu ayrıntılarıyla gösteren başarılı haritalar çizmiştir.³⁷⁵

³⁷⁴ Araştırmaya katılan 500 öğrencinin yalnızca 69'u Çanakkale kenti doğumludur. 431 öğrenci ise yurtiçindeki diğer illerden bu kente gelmiştir.

³⁷⁵ < http://www.burasicanakkale.com/burasicanakkale/extra_pages/siyasi_cografya.htm > (08.05.2017)

En fazla verilen ikinci cevap ise, 194 (% 38,8) katılımcı ile “hiçbir fikrim yok” şeklindedir. Araştırmaya katılan katılımcıların % 38,8’inin konu hakkında net bir bilgiye sahip olmadığı yorumu yapılabilir. Katılımcılardan 60’ı (% 12,0) soruya “hayır” şeklinde cevap vererek, Piri Reis’in Çanakkale Gelibolulu olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 3. 18: Kentsel Mekân Algısı “Çanakkale Şehitleri Anıtını (Abide) Ziyaret Etme” Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Evet	448	89,6	89,6
Hayır	52	10,4	10,4
Toplam	500	100,0	100,0

Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi için önemli bir yere sahip olan Çanakkale kentine, hem yurtiçinden hem de yurtdışından neredeyse yılın her günü ziyaretler yapılmaktadır. Bu kente öğrenim görmek amacıyla gelen ve araştırmaya katılan öğrencilerin 448’i (% 89,6) Çanakkale Şehitleri Anıtını (Abide) ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir. Kentsel mekân bağlamında Şehitler Anıtını ziyaret etme sayısı oldukça yüksektir.

Tablo 3. 19: Kentsel Mekân Algısı “Truva Harabelerini Gezip Görme” Durumu

	Frekans f	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Evet	226	45.2	4.2
Hayır	274	54.8	54.8
Toplam	500	100.0	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin kentsel mekân algısını ölçmek için oluşturulan bir diğer soru ise, Truva Harabelerini gezip gördüklerini öğrenmeye yöneliktir. Katılımcıların 274’ü (% 54,8) Truva Harabelerini ziyaret etmediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 3. 18’de yer alan mekânda, Tablo 3. 19’da yer alan mekânda Çanakkale kent sınırları içerisinde yer almaktadır. Ancak Çanakkale Şehitleri Anıtını ziyaret etme oranı çok yüksek iken; Truva Harabelerini ziyaret etme durumu araştırmaya katılım sağlayan bireylerin 226’sının (% 45,2) olumlu yönde cevap vermesiyle sınırlı kalmıştır.

Tablo 3. 20: Yaşadığınız İl/İlçenin Mülki İdare Amiri (Vali veya Kaymakam) ve Belediye Başkanının Adını Bilme Durumu

	Frekans	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Her ikisinin adını biliyorum	155	31,0	31,0
Sadece mülki idari amirin adını biliyorum	6	1,2	1,2
Sadece belediye başkanının adını biliyorum	193	38,6	38,6
Her ikisinin de adını bilmiyorum	146	29,2	29,2
Toplam	500	100,0	100,0

En az dört yıldır Çanakkale’de ikamet eden öğrencilere, Çanakkale kentinin Mülki İdare Amirlerini (Vali veya Kaymakam) ve Belediye Başkanının adını bilip bilmedikleri sorulmuştur. Araştırmaya katılan katılımcılardan 193’ü (% 38,6) yalnızca belediye başkanının adını bildiğini ifade etmiştir. En az verilen cevap ise 6 (% 1,2) kişinin vermiş olduğu “sadece mülki idari amirin adını biliyorum” cevabı olmuştur.

Çanakkale de ikamet etmesine rağmen kentin kimler tarafından yönetildiğini, devletin ildeki temsilcisinin kim olduğunu bilmeyen öğrenci sayısı ise 146’dır (% 29,2). Bu bağlamda kente dair ilgi düzeylerinin düşük olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmaya katılan öğrencileri arasından her ikisinin de adını bilen öğrenci sayısı 155’tir (% 31,0). Her ikisini adını bilen ve bilmeyen öğrenci sayısı birbirine yakınken; en yüksek sayı “sadece belediye başkanının adını biliyorum” cevabını veren öğrencilere aittir. Bunun nedeni ise Belediye Başkanının halkla daha iç içe olması, medyanın etkisi, halk tarafından yerel seçimle iş başına gelmesi gibi faktörler etkili olabilir.

8.6. Parametrik Fark Testleri ve Yorumları

Bu kısımda bağımsız gruplar t – testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) analizleri yapılmıştır. Bağımsız gruplar t – testi, iki bağımsız grubun ortalamalarının

birbirinden farklı olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılan istatistiksel analiz yöntemidir. t-testi yapılabilmesi için karşılaştırılacak olan grupların birbirinden bağımsız olması ve elde edilen ölçümlerin en az eşit aralıklı ölçek düzeyinde ölçülmüş olması gerekmektedir. Bağımsız gruplar arasında t-testinin test istatistiği gruplar arasında varyansın eşit olup olmamasına göre farklılık göstermektedir. İki'den fazla grubun, ortalamalarının birbirinden farklı olup - olmadığını anlamak amacıyla yapılan test ise ANOVA'dır.³⁷⁶ t-testi yapılmadan önce grupların varyanslarının eşitliği test edilmiştir. Grupların varyanslarının eşitliği Levene testi ile yapılmıştır. Araştırmada kullanılan fark testleri bunlardan ibaret olup elde edilen sonuçlar şöyledir.

Levene testinde kullanılan hipotez iki farklı şekilde verilmiştir.

H_0 : Her iki grubun varyansları eşittir. ($p > 0.05$ olması durumunda)

H_1 : Her iki grubun varyansları eşit değildir. ($p < 0.05$ olması durumunda)

³⁷⁶ Beril Durmuş, E.Serra Yurtkoru, Murat Çinko, *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, Beta Yayınları 5. Baskı, İstanbul 2013, s. 118, 124.

Tablo 3. 21: Öğrencilerin Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerinin Cinsiyetle İlişkisi ve t- Testi Sonucu

Grup İstatistikleri

Cinsiyetiniz?		N	$\bar{X}$	sd.	p
Ortalama	Erkek	250	92.7520	14.19070	.066
	Kadın	250	95.0560	13.80228	

Bağımsız Gruplar t - Testi

		Levene Testi		t- Testi	
		F	Anlamlılık	t	Anlamlılık
Ortalama	Değişkenler denk	,355	,552	-1,840	.066
	Değişkenler denk değil			-1,840	.066

Burada Levene testi grupların, kentlilik bilinci ve kentlileşmeye dair alınan ortalama değerlerin varyanslarının olup - olmadığını test etmek amacıyla yapılmıştır. Yapılan anket çalışmasında 5’li likert tipi sorulardan toplam 28 adet bulunmaktadır. Bu sorulara verilen ortalama değerler hesaplanmıştır. Sonuçta elde edilen ortalama değer ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı analiz edilmiştir. Çıkan değer ise .066’dır ($p > 0.05$). Her iki grubun varyansları denktir. Araştırmaya katılan öğrencilerin kentlilik bilinci ve kentlileşmeye dair cinsiyetle ilişkisinde anlamlılık düzeyi Tablo 3. 21’de görüldüğü gibi 0.05’ten büyüktür. $p > 0.05$ ’ten olduğu için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Tablo 3.21’de elde edilen bulgulara göre; kız ve erkek öğrencilerin aynı görüşte oldukları ifade edilebilir.

Tablo 3. 22: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Çanakkale Şehitleri Anıtını (Abide) Ziyaret Edip Etmeme Durumuna Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini Test Etmek İçin Yapılan Bağımsız Gruplar t - Testi Sonucu

Grup İstatistikleri

	Çanakkale Şehitleri Anıtını (Abide) ziyaret ettiniz mi?	N	$\bar{X}$	sd.	p
Ortalama	Evet	448	94,3728	13,38408	0.28
	Hayır	52	89,8654	18,37627	

Bağımsız Gruplar t- Testi

		Levene Testi		t - testi		
		F	Anlamlılık	t	sd	Anlamlılık
Ortalama	Değişkenler denk	9,223	,003	2,201	498	.028
	Değişkenler denk değil			1,717	57,449	.091

Burada Levene testi grupların, kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadelerin Çanakkale Şehitleri Anıtını ziyaret etme durumlarında varyanslarının olup – olmadığını test etmek amacıyla yapılmıştır. Verilen bütün cevapların istatistiksel sonuçlarına göre; Çanakkale Şehitleri Anıtının ziyaret edilip edilmemesi arasında bir farkın olup olmadığını bağımsız t-testi sayesinde anlıyoruz. Levene testi sonucuna göre $p = 0.03 < 0.05$ 'ten küçüktür. Bu sonuca göre t-testi anlamlılık düzeyinde ikinci satıra bakılır ve $p = 0.91$ 'dir. Aralarında anlamlı bir farklılığın olduğu kanaatine varılmıştır.

Bu bulgular sonucunda; kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyleri Çanakkale Şehitleri Anıtını ziyaret eden bireylerin lehinedir. Tablo 3.22'den elde edilen bulgulara göre; Şehitler Anıtını ziyaret eden katılımcıların, kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeylerinde anlamlı bir ilişki vardır. Kentsel mekân algısı bağlamında da olumlu sonuç veren Şehitler Anıtı ziyareti, bireylerin kenti tanıma ve kendilerini kentli birey hissetme noktasında da

oldukça önemlidir. Kentli birey yaşadığı kenti tanıyan, benimseyen ve kendisini o kente ve kentin dinamiklerine ait hisseden kişidir diyebiliriz.

Tablo 3. 23: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Truva Harabelerini Ziyaret Edip Etmeme Durumuyla İlişkisi

Grup İstatistikleri

	Truva Harabelerini gezip gördünüz mü?	N	$\bar{X}$	sd.	p.
Ortalama	Evet	226	94,3673	15,31398	.503
	Hayır	274	93,5219	12,89381	

Bağımsız t – Testi

		Levene Testi		t-test		
		F	Anlamlılık	t	sd	Anlamlılık
Ortalama	Değişkenler denk	3,331	,069	,670	498	.503
	Değişkenler denk değil			,659	440,831	.510

Tablo 3.23'den elde edilen verilere göre, araştırmaya katılan öğrencilerin 226'sı Truva Harabelerini gezip gördüklerini ifade ederken; 274 kişi Truva Harabelerini gezip görmediklerini ifade etmişlerdir. Truva harabelerini ziyaret eden ve etmeyen katılımcıların kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadeleri arasındaki farkın karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında bu iki ifade arasında anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır. $t(0,498) = 498; p=0,503$.

Tablo 3. 24: Kentlilik Bilinci ve Kentleşme İle İlgili İfadelerin Yaşadıkları Yer İle İlişkisi ve ANOVA Analizi

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
Ortalama	2438,319	4	609,580	3,150	.014
	95803,073	495	193,542		
	98241,392	499			

(I) Nerede yaşıyorsunuz?	(J) Nerede yaşıyorsunuz?	Anlamlı Farklılık (I-J)	Standart Hata	Anlamlılık
Ailemle	Özel yurt	6,80753*	2,13993	,013
	Devlet yurdu	6,71857*	2,35178	,036
	Öğrenci evi	6,87631*	2,06346	,008
	Bir yakınımın evinde	4,38136	5,24148	,919
Özel yurt	Ailemle	-6,80753*	2,13993	,013
	Devlet yurdu	-,08897	1,88399	1,000
	Öğrenci evi	,06877	1,50878	1,000
	Bir yakınımın evinde	-2,42617	5,04892	,989
Devlet yurdu	Ailemle	-6,71857*	2,35178	,036
	Özel yurt	,08897	1,88399	1,000
	Öğrenci evi	,15774	1,79665	1,000
	Bir yakınımın evinde	-2,33721	5,14229	,991
Öğrenci evi	Ailemle	-6,87631*	2,06346	,008
	Özel yurt	-,06877	1,50878	1,000
	Devlet yurdu	-,15774	1,79665	1,000
	Bir yakınımın evinde	-2,49495	5,01699	,988
Bir yakınımın evinde	Ailemle	-4,38136	5,24148	,919
	Özel yurt	2,42617	5,04892	,989
	Devlet yurdu	2,33721	5,14229	,991
	Öğrenci evi	2,49495	5,01699	,988

Öğrencilerin yaşadıkları yer ile kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili görüşleri arasında 0.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan Tukey testi sonucuna göre; özel yurt, devlet yurdu ve öğrenci evinde kalma durumuyla ailesi ile birlikte kalma durumu arasında farklılık bulunmuştur.

Araştırmaya göre ailesiyle birlikte kalan öğrencilerin lehine sonuç ortaya çıkmıştır. Ailesiyle yaşayan öğrencilerin kentlilik bilinci ve kentlileşmeyle ilgili ifadelerine verdikleri cevaplar, öğrencilerde kentlilik bilincinin gelişme düzeyinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu durumun nedenleri arasında ekonomik imkânların fazla olması, bireyin kendisini yalnız hissetmemesi, ailesiyle daha güvende hissetmesi ve kendini yaşadığı kente ait hissetmesi gibi nedenler sayılabilir.

Tablo 3. 25: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Sivil Toplum Kuruluşlarına Üye Olma Durumuyla Aralarındaki İlişki ve ANOVA Analizi

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
Ortalama	864,949	5	172,990	.878	.496
	97376,443	494	197,118		
	98241,392	499			

(I) Hangi Sivil Toplum Kuruluşlarına üyesiniz? (J) Hangi Sivil Toplum Kuruluşlarına üyesiniz?		Anlamlı Farklılık (I-J)	Standart Hata	Anlamlılık
Sendika – meslek örgütü	Siyasi parti	-3,26471	5,59527	,992
	Spor kulübü	-8,02273	4,91852	,578
	Gönüllü kuruluşlar	-6,19298	4,63044	,764
	Hemşehri derneği	-9,50000	8,30611	,863
	Üye değilim	-4,98232	4,51062	,879
Siyasi parti	Sendika – meslek örgütü	3,26471	5,59527	,992
	Spor kulübü	-4,75802	4,00938	,843
	Gönüllü kuruluşlar	-2,92828	3,65025	,967
	Hemşehri derneği	-6,23529	7,80223	,968
	Üye değilim	-1,71761	3,49700	,996
Spor kulübü	Sendika – meslek örgütü	8,02273	4,91852	,578
	Siyasi parti	4,75802	4,00938	,843
	Gönüllü kuruluşlar	1,82974	2,49180	,978
	Hemşehri derneği	-1,47727	7,33209	1,000
	Üye değilim	3,04041	2,26137	,760
Gönüllü kuruluşlar	Sendika – meslek örgütü	6,19298	4,63044	,764
	Siyasi parti	2,92828	3,65025	,967
	Spor kulübü	-1,82974	2,49180	,978
	Hemşehri derneği	-3,30702	7,14204	,997
	Üye değilim	1,21067	1,53718	,970
Hemşehri derneği	Sendika – meslek örgütü	9,50000	8,30611	,863
	Siyasi parti	6,23529	7,80223	,968
	Spor kulübü	1,47727	7,33209	1,000
	Gönüllü kuruluşlar	3,30702	7,14204	,997
	Üye değilim	4,51768	7,06494	,988
Üye değilim	Sendika – meslek örgütü	4,98232	4,51062	,879
	Siyasi parti	1,71761	3,49700	,996
	Spor kulübü	-3,04041	2,26137	,760
	Gönüllü kuruluşlar	-1,21067	1,53718	,970
	Hemşehri derneği	-4,51768	7,06494	,988

Tablo 3. 25'e bakıldığında sivil toplum kuruluşlarının kentlilik bilinci ve kentlileşme üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların verdikleri yanıtlara göre üye olunan sivil toplum kuruluşları arasında ya da üye olmama durumu arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyleri arasında siyasi parti üyeliği, gönüllü kuruluşlara üye olma, hemşehri derneğine üye olma, sendika – meslek örgütü üyeliği ve spor kulübüne üyelik durumu ile üye olmama arasında anlamlı bir farkın olmadığı yorumunu Tablo 3. 25'e bakarak yapmak mümkündür.

Tablo 3. 26: Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelerin Farklı Bölümlerde Okuyan Öğrencilerle İlişkisi ve ANOVA Analizi

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
Ortalama	5761,175	16	360,073	1,859	.022
	89463,380	462	193,644		
	95224,555	478			

(I) Hangi bölümde okuyorsunuz?	(J) Hangi bölümde okuyorsunuz?	Anlamlı Farklılık (I-J)	Standart Hata	Anlamlılık
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	Okul Öncesi Öğretmenliği	-9,50000	3,47890	,338
	Kamu Yönetimi	-6,37298	3,02897	,789
	Çalışma Ekonomisi	-5,98878	3,31912	,929
	Maliye	-7,86607	4,45904	,941
	Hemşirelik	-10,99013*	3,07386	,037
	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	-13,46875*	3,47890	,013
	Coğrafya Öğretmenliği	-8,93750	8,40234	1,000
	Tarih Öğretmenliği	-3,27083	8,40234	1,000
	Ebelik	-11,62171*	3,33875	,050
	Çevre Mühendisliği	3,27679	5,80644	1,000
	İngilizce Öğretmenliği	2,06250	10,14264	1,000
	Geomatik mühendisliği	2,92835	3,28244	1,000
	Gıda mühendisliği	5,76763	3,31912	,948
	Bilgisayar Mühendisliği	4,16250	3,21785	,997
	Jeofizik mühendisliği	-,93750	10,14264	1,000
	Sınıf Öğretmenliği	-1,11492	3,50684	1,000

*. Farklılık 0.05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3. 26’da araştırmaya dâhil olan bölümlerin listesi verilmiştir. Toplamda 20 bölümde araştırma yapılmıştır. Ancak bazı bölümlerde okuyan öğrenci sayısı 30’un altında

kaldığı için analiz dışı bırakılmıştır. Geriye kalan 17 bölümde okuyan öğrencilerin vermiş oldukları cevaplarda Bilgisayar ve Eğitim Teknolojileri Öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyi istatistiksel olarak; Acil Yardım ve Afet Yönetimi, Hemşirelik ve Ebelik bölümlerinde okuyan öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır.

Bilgisayar ve Eğitim Teknolojileri Öğretmenliği Eğitim Bilimleri alanında yer almaktadır. Acil Yardım ve Afet Yönetimi, Hemşirelik ve Ebelik bölümleri ise Sağlık Bilimleri alanında yer almaktadır. Eğitim bilimleri alanında öğrenim gören öğrencilerin kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadelerine verdikleri cevaplar, Sağlık Bilimleri alanında öğrenim gören öğrencilere göre istatistiksel olarak fark göstermektedir. Buradaki fark, Eğitim Bilimleri alanında öğrenim gören öğrencilerin lehinedir. Eğitim Bilimleri alanındaki öğrenciler, Sağlık Bilimleri alanındaki öğrencilere göre kente karşı daha duyarlı davrandıkları ve kentsel farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Çalışmanın hipotezi; “lisans düzeyi öğrencilerinde kentlilik bilinci gelişmiştir” şeklinde oluşturulmuştur. Elde edilen bulgulara göre bu varsayım kanıtlanmış ve literatüre kazandırılmıştır. Kentlilik bilinci ve kentlileşmeye dair algıların ölçülmesine yönelik yapılan bu çalışmaya lisans düzeyinde öğrenim gören 500 öğrenci katılmıştır. 500 öğrencinin 250’si (% 50) erkek katılımcıdan oluşurken; 250’si (% 50) kadın katılımcıdır. İlk olarak verilerin güvenilirlik analizi yapılmıştır. Güvenirlik analizi sonucuna göre çalışmanın oldukça güvenilir olduğu görülmüştür.

Güvenilirlik analizden sonra yüzde ve frekans analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre sonuçlar şöyledir:

- Doğum yeri sorulan öğrencilerinin 69’u (% 13,8) Çanakkale doğumlu olduğunu ifade etmiştir. Geriye kalan 431 (% 86,2) öğrenci ise diğer illerden Çanakkale’ye Lisans eğitimi görmek için gelmiştir. Diğer illerden Çanakkale kentine Lisans eğitimi görmek için gelen öğrencilerin en çok göç ettikleri kentlerden biri İstanbul diğeri ise İzmir olmuştur. Bu durumun birçok nedeni olabilir. Ancak İstanbul, İzmir gibi kentlerin Çanakkale kentine yakın olması, aynı iklimsel özelliklere sahip olması ve İstanbul ve İzmir’e oranla daha küçük bir şehir olması bu nedenler arasında sayılabilir.
- Çanakkale kentinde ikamet etmekte olan öğrencilerin kentsel sorunlara karşı duyarlı olup – olmadığını ölçmek adına Çanakkale kentinin en önemli kentsel sorununun ne olduğu sorulmuştur. Katılımcıların 169’u (% 33,8) Çanakkale kentinin en önemli kentsel sorunu olarak alt yapı hizmetlerinin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. 120 (% 24,0) katılımcı ise Çanakkale kentinin en önemli kentsel sorununun sosyo – kültürel hizmetlerin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. 109 (% 21,8) katılımcı ulaşım sorununu, 40 (% 8,0) katılımcı otopark yetersizliğini, 11 (% 2,2) katılımcı yeşil alan eksikliğini, 45 (% 9,0) katılımcı sağlık hizmetleri yetersizliğini, 3 (% 0,6) katılımcı temizlik sorununu ifade ederken, 3 (% 0,6) katılımcı ise gürültü fazlalığını Çanakkale kentinin en önemli kentsel sorunu olarak değerlendirmiştir.

- Çanakkale kenti ile ilgili sorun yaşadıklarında hangi yolları tercih ettiklerine dair soru yöneltilen katılımcılar şu cevapları vermiştir: 191 (% 38,2) katılımcı belediyedeki yetkili kişilere başvuracağını 158 (%31,6) katılımcı ise sorunların iletilmesi konusunda tepki göstermemeyi tercih ettiğini ifade etmektedir. Bu sayı ile katılımcıların kente ve kent ile ilgili sorunlara duyarsız kaldıklarını söylemek mümkündür. Ancak en yüksek çıkan değere bakılarak yapılacak yorum ise kente ve kent ile ilgili sorunlara karşı duyarlı olduğudur. Diğer katılımcıların verdikleri cevapların oranları ise birbirine oldukça yakındır. 65 (% 13,0) katılımcı sorunları oluşturanları uyaracağını ifade ederken; 35 (% 7,0) katılımcı tanıdıkları aracılığıyla sorunları çözmeyi tercih edeceğini ifade etmiştir. Teknolojiye olan ihtiyaç her geçen gün artmasına rağmen ve hayatımızın her alanında olmasına rağmen sorunların iletilmesi konusunda yalnızca 40 (% 8,0) katılımcı interneti aracı olarak tercih etmektedir. Bunun nedeni ise sorunun gerekli mercilere ulaşmama endişesi, geri dönüşlerin sağlıklı bir şekilde olmayacağı ihtimali ve bireylerin yüz yüze iletişim kurma isteği olabilir.
- Araştırmaya katılan katılımcılara kentin gelişmesi için yapılması planlanan projelere ne şekilde katkı sağlayacakları sorulmuştur. Katılımcıların 233'ü (% 46,6) “belediyelerin oluşturacağı çalışma gruplarına gönüllü katılım” sağlayacağını ifade etmiştir. Bu şeklide kentin gelişimine katkıda bulunmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda kentin gelişmesine önem verdiklerini ve gelişim için oluşturulacak projelere katılım için gönüllülük esasına göre hareket ettiklerini söylemek mümkündür. Bireylerin kente karşı duyarlı olduğunu ve kentin gelişimi için yapılacak projelere olumlu yönde katkı sağlayacağı yorumunu yapmak mümkündür. Kentlilik bilincinin oluşmasında bireylerin yaşadıkları kente duyarlı olmaları önemli bir yere sahiptir.
- Sivil toplum kuruluşlar açısından, bireyin yaşadığı kentle bütünleşmesi ve kentsel kurumlara üye olması önemlidir. Araştırmaya katılan katılımcıların 311'i (% 62,2) herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olmadıklarını ifade etmiştir. Sivil toplum kuruluşlarına üye olmama sayısı oldukça yüksektir. Sivil toplum kuruluşlarına üye olmamayı tercih eden öğrenciler için farklı özel sebepler olabilir. Ancak genel bir yorum yapmak mümkündür.

Katılımcıların sivil toplum kuruluşlarına üye olmamayı tercih etme nedenleri içerisinde; siyasi görüş ayrılıkları, kendilerini o gruplardan herhangi birine ait hissetmeme durumu, boş vakitlerini gönüllü kuruluşlarda değerlendirmek istememesi gibi nedenler sayılabilir. Katılımcıların 114'ü (% 22,8) gönüllü kuruluşlara üye olduklarını ifade etmiştir. Buradan hareketle katılımcıların kentsel kuruluşlara ilgisinin az olduğunu ifade etmek mümkündür. En düşük üye olunan kentsel kuruluş ise 4 (% 0,8) katılımcı ile hemşehri dernekleridir. Hemşehri derneklerine üye olma sayısının az olması, öğrencilerin eğitim görmek için geldikleri Çanakkale kentinde kendi memleketlerinden insanların varlığına ve desteğine hemşehri dernekleri aracılığıyla ihtiyaç duymamalarından kaynaklanmaktadır diyebiliriz. Sonuç olarak bireylerin kentsel kurumlara katılım oranı oldukça düşüktür.

- Trafik kurallarına uyma, toplu taşıma araçlarında her zaman yaşlı, engelli ve hamilelere yer vermeye özen gösterip göstermediğini ölçmeye yönelik 5'li likert tipi sorular yöneltilmiştir. Katılımcılardan 263'ü (% 52,6) bu duruma “kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vererek; 182 (% 36,4) katılımcı ise “katılıyorum” seçeneğini işaretleyerek; kentsel yaşam ve kent ile bütünleşme bağlamında olumlu yanıtlar vermiştir. Sonuç olarak araştırmaya katılan öğrencilerin kentsel yaşam ve kent ile bütünleşme konusuna duyarlılık düzeylerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.
- Kentsel yaşam ve kent ile bütünleşme konusunda önemli olan bir diğer durum ise bireylerin, sokağa tükürülmesini, yerlere izmarit atılmasını, apartmanlarda ayakkabıların kapı önünde bırakmasını yadırgama durumudur. Katılımcıların 230'u (% 46,0) bu durumu yadırgadıklarını ifade etmek için “kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların çevreye olan duyarlılığının yüksek olduğunu ve çevre düzenine özen gösterdiklerini söylemek mümkündür. 171 (% 34,2) katılımcı ise yalnızca “katılıyorum” cevabını vererek yine bu durumu yadırgadıklarını ifade etmiştir. Sonuç olarak kent yaşamında bu ve benzeri durumlar yadırganmakta ve kent ile bütünleşme konusunda önem arz etmektedir.
- Araştırmaya katılan öğrencilere günlük ve haftalık alışverişlerini yaparken en çok hangisini tercih ettikleri sorulmuştur. Burada amaç; bireylerin küçük işletmeler ya da pazarları mı, tercih ettiği yoksa küreselleşen dünyanın

sonucu olan büyük işletmeleri mi tercih ettiğidir. Katılımcıların 332'si (% 66,4) günlük ve haftalık alışverişlerinde en çok süpermarketleri tercih ettiklerini ifade etmiştir. Mahalle veya semt pazarlarını tercih eden öğrenci sayısı ise 27'dir (% 5,4). Sonuç olarak öğrenciler kentsel yaşamda daha çok büyük işletmeleri tercih etmektedir.

- 500 öğrencinin Çanakkale'de ikamet etmesine rağmen doğum yerlerinin farklı kentler olduğunu tespit etmiştik. Araştırmaya katılan bu 500 öğrencinin ne sıklıkla memleketlerine gittikleri ve gidiyorlarsa gitme nedenlerinin neler olduğu kentlilik bilinci ve kentlileşme bağlamında önemlidir. Araştırmaya katılan öğrencilerden 32'si (% 6,4) “memlekete sıklıkla giderim” ifadesine “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıt vererek memlekete sıklıkla gitmediğini ifade etmiştir. 91 (% 18,2) öğrenci ise “katılmıyorum”, 67 (% 13,4) öğrenci ise “fikrim yok” şeklinde yanıt vermiştir. Araştırmanın sonucuna göre en yüksek cevap 237 (% 47,4) öğrencinin verdiği yanıt ile “katılıyorum” seçeneğidir. Bu bağlamda sonuç olarak öğrencilerin farklı kentte ikamet etmelerine rağmen kendi memleketlerine sıklıkla gitmeyi tercih ettiklerini söylemek mümkündür.
- Araştırmaya katılan öğrencilere, memleketlerine sıklıkla gitme nedenlerini öğrenmeye yönelik 5'li likert tipi sorular yöneltilmiştir. Bu seçenekler arasında, memlekete sıklıkla gitme nedenleri içerisinde en çok tercih edilen neden ise; “memleketteki tanıdık ve akrabaların düğün, hastalık, cenaze vb. olaylarına sıklıkla giderim” seçeneğidir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 227'si (% 45,4) memleketine sıklıkla gitme nedeninin sorulduğu bu soruya “katılıyorum” cevabı vermiştir. Çıkan sonuca göre; bireylerin farklı illerde olmasına rağmen tanıdık ve akrabalarını özel günlerde ihmal etmediği yorumunu yapmak mümkündür. Kesinlikle katılmadığını ifade eden öğrenci sayısı ise 29'dur (% 5,8). Aynı zamanda araştırmaya katılan öğrenciler arasında en az verilen cevaptır bu seçenektir.
- Kentte yaşayan bireylere kentin gerçek sahibinin kim olduğu sorularak bu konudaki fikirlerinin öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Gerçek sahibinin o kentte doğup büyüyenler olduğu sorusuna verilen yanıtlara göre; katılımcıların 129'u (% 25,8) “kesinlikle katılmıyorum”, 217'si (% 43,4) “katılmıyorum”, 25'i (% 5,0) “fikrim yok”, 93'ü (% 18,6) “katılıyorum”, 36'sı (% 7,2)

“kesinlikle katılıyorum” cevabını vermiştir. Ulaşılan istatistiksel sonuçlara göre kentin gerçek sahibinin, o kentte doğup büyüyenler olmadığı yönündedir. Kentin gerçek sahibinin kentte yaşayan herkes olduğu yönündeki görüşler ise şöyledir: katılımcıların 23’ü (% 4,6) “kesinlikle katılmıyorum”, 61’i (% 12,2) “katılmıyorum”, 28’i (% 5,6) “fikrim yok”, 229’u (% 45,8) “katılıyorum”, 159’u (% 31,8) “kesinlikle katılıyorum” şeklindedir. Sonuç olarak kentin gerçek sahibinin, yalnızca o kentte doğup büyüyenler değil; o kentte yaşayan herkes olduğu yönündedir.

- Kentin gerçek sahibinin o kentte yaşayan herkes olduğu konusunda hemfikir olan katılımcılar, “kentin gerek fiziki gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk kentte yaşayanlara mı yoksa devlet ve belediyeye mi aittir” sorusuna verdikleri cevaplar bu bağlamda anlamlıdır. “Kentin gerek fiziki gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk kentte yaşayanlara aittir” düşüncesine katılımcıların 224’ü (% 44,8) “katılıyorum”, 146’sı (% 29,2) “kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. “Kentin gerek fiziki ve gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk devlet ve belediyeye aittir” sorusuna verilen cevaplar ise; katılımcıların 258’i (% 51,6) tarafından “katılıyorum” şeklinde iken; 142’si (% 28,4) “kesinlikle katılıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Elde edilen sonuçlara göre, kentin gerek fiziki ve gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk devlet ve belediyeye aittir yorumunu yapmak mümkündür.
- Kent yaşamının, gelenek ve göreneklere verilen değeri arttırıp arttırmadığı çalışmanın bir diğer problem cümlesini oluşturmaktadır. Kent yaşamının, gelenek ve göreneklere verdiği değeri arttırdığını ifade eden soruya cevap olarak katılımcıların 66’sı (% 13,2) “kesinlikle katılmıyorum”, 131’i (% 26,2) “katılmıyorum”, 93’ü (% 18,69) “fikrim yok”, 148’i (% 29,6) “katılıyorum”, 62’si (% 12,4) “kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Sonuç olarak en yüksek orana sahip olan görüş; kent yaşamının, gelenek ve göreneklere verilen değerleri arttırdığı yönündedir.

Çanakkale kentinde yaşamakla ilgili fikirlerini ve memnuniyet düzeylerini ölçmek amacıyla araştırmaya katılan öğrencilere sorular yöneltilmiştir. Bireylerde memnuniyet durumu, geleceğini Çanakkale kentinde kurmak isteyip – istememe durumu ve hangi durumlarda kentten ayrılmak isteyeceği üzerinde araştırma yapılmıştır. Burada amaç, bireylerin kente bağlılık duygusunu ölçmektir. Verilen yanıtlara göre katılımcıların Çanakkale kentinden istekleri doğrultusunda ayrılacağı bu kentte yaşamaya mecbur olmadıkları şeklindedir. “Çanakkale’den mecbur kalırsam ayrılıyorum” seçeneğine verilen yanıtlar ise 235 (% 47,0) katılımcı ile “katılıyorum” seçeneğidir. Yani katılımcılar bu soruya mecbur kaldıkları takdirde Çanakkale’den ayrılacaklarını ifade ederek cevap vermişlerdir.

Bu bağlamda Çanakkale kentinde yaşamamanın memnuniyet hissi verme durumu önem kazanmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların 241’i (% 48,2) memnun olduklarını ifade eden “katılıyorum” cevabını vermiştir. Bu oran oldukça yüksektir ve bireylerde memnuniyet durumunu göstermektedir. İlk fırsatını bulduklarında Çanakkale’den ayrılacaklarını ifade eden bireylerin sayısı ise 42 (% 8,4)’dir. Sonuç olarak araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu Çanakkale kentinde yaşamaktan memnun ve Çanakkale kentinden ayrılmak için fırsat kollamamaktadır. Ancak çocuklarının geleceğini Çanakkale kentinde kurmasını isteyip - istememe durumuna verilen cevaplardan en çok verilen cevap 177 (% 35,4) katılımcı ile “fikrim yok” şeklindedir. Bu cevaba göre; Çanakkale kentinin bugünkü konjonktürü bireylerde net bir fikir oluşturamamaktadır. Bunun nedenleri ise çok gelişmiş bir kent olmaması, sanayi ve iş alanlarının kısıtlı olması ve coğrafi konum itibarıyla diğer kentlere uzak olması olabilir. Bireylerin yaşadıkları kenti sevmeleri, kenti benimsemeleri, kente kendilerini ait hissetmeleri kentlilik bilincinin oluşmasında temel unsurlardandır.

Aynı zamanda kentli birey, kent ile ilgili güncel gelişmeleri takip eden, kentlilik bilincine sahiptir ve toplumsal duyarlılığı yüksek olan kişilerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerden 238’i (% 47,6) “katılıyorum”, 43’ü (% 8,6) “kesinlikle katılıyorum” şeklinde yanıtlar vererek Çanakkale kenti ile ilgili güncel gelişmeleri takip ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu sayı oldukça yüksektir. Bir diğer husus ise Çanakkale’de bulunan sosyal ve kültürel etkinliklere genel olarak katılım sağlama durumudur. 258 (% 51,6) katılımcı “Çanakkale’de bulunan sosyal ve kültürel etkinliklere genellikle katılıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcıların yarısından fazlasını oluşturan bu sayı, bireylerde kentlilik

bilincinin oluşması ve kentlileşme noktasında olumlu yönde bir gelişme ifade etmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların büyük bir çoğunluğu kent içerisinde düzenlenen sosyal ve kültürel etkinliklere katılmaktadır, diyebiliriz.

Kent ile ilgili güncel gelişmeleri takip eden ve Çanakkale’de bulunan sosyal ve kültürel etkinliklere katılım sağlayan bireylere, yaşadıkları kente dair mekânsal algıyı ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Truva Harabelerini gezip – görme durumu, Çanakkale Şehitlikleri Anıtını ziyaret etme durumu gibi. Çanakkale Şehitleri Anıtını (Abide) ziyaret edenlerin sayısı 448’dir (% 89,6). Kentsel mekân bağlamında Şehitler Anıtını ziyaret etme durumu oldukça yüksektir. Truva Harabelerini ziyaret etme durumuna ise katılımcıların 274’ü (% 54,8) “hayır” cevabını verirken; 226 (% 45,2) katılımcı “evet” cevabını vermiştir. Ancak bu sayılar kentsel mekân algısı bağlamında olumsuz bir sonucu oluşturmaktadır.

Katılımcıların kentsel farkındalık düzeylerini ölçmek amacıyla sorulan soru ise; ünlü haritacı ve denizci Piri Reis’in Çanakkale – Gelibolulu olduğudur. Verilen yanıtlara göre katılımcıların 246’sı (% 49,2) bu soruya onay vererek Piri Reis’in Çanakkale – Gelibolulu olduğunu doğrulamıştır. Bu bilginin yanlış olduğunu ifade eden katılımcı sayısı ise 60’dır (% 12,0). 194 (% 38,8) katılımcı da “hiçbir fikrim yok” şeklinde yanıt vermiştir. Sonuç olarak katılımcılarda kentsel farkındalık düzeyi yüksektir, diyebiliriz.

Çanakkale kentinde ikamet etmekte olan öğrencilerin kent yönetiminin kimler tarafından yapıldığını bilip – bilmeme durumunu öğrenmek amacıyla “yaşadığı il/ilçenin mülki idare amiri (vali/kaymakam) ve belediye başkanının adını bilme” durumu sorulmuştur. Katılımcıların 193’ü (% 38,6) yalnızca belediye başkanının adını bildiğini ifade etmiştir. En az verilen cevap ise 6 (% 1,2) katılımcı ile “sadece mülki idari amirin adını biliyorum” cevabı olmuştur. Çanakkale de ikamet etmesine rağmen kentin kimler tarafından yönetildiğini, devletin ildeki temsilcisinin kim olduğunu bilmeyen öğrenci sayısı ise 146’dır (% 29,2). Her ikisinin de adını bilen öğrenci sayısı 155’tir (% 31,0). En yüksek sayı “sadece belediye başkanının adını biliyorum” cevabını veren öğrencilere aittir. Bunun nedeni ise Belediye Başkanının halkla daha iç içe olması, medyanın etkisi, halk tarafından yerel seçimle iş başına gelmesi gibi faktörler etkili olabilir. Sonuç olarak araştırmaya katılan katılımcıların kent yönetimine dair ilgi düzeylerinin düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Kentlilik bilincinin oluşmasında ve gelişmesinde üç temel durumdan birisi bireyin, kente aidiyet duygusunu hissetmesi ve kenti sahiplenip korumasıdır. Bu yüzden öğrencilere “kendimi kentli birey olarak görüyorum” şeklinde 5’li likert tipi sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların 241’i (% 48,2) kendilerine kentli birey olarak gördüklerini ifade etmek için “katılıyorum” cevabını vermiştir. Katılımcıların 111’i (% 22,2) “kesinlikle katılıyorum” cevabını verirken; 18 (% 3,6) katılımcı “kesinlikle katılmıyorum” ve 58 (% 11,6) katılımcı ise “katılmıyorum” cevabını vermiştir. Sonuç olarak öğrencilerin büyük bir çoğunluğu kendini kentli birey olarak görmektedir.

Katılımcıların yaşadığı kenti sahiplenme durumunu öğrenmek için kendisini Çanakkaleli olarak görme durumu sorulmuştur. Araştırmaya katılan katılımcıların yalnızca 158’i (% 31,6) kendisini Çanakkaleli olarak gördüğünü ifade etmektedir. Bu yüzdelik dilim oldukça düşüktür. Bireyler kendilerini kentli birey olarak görmesine rağmen; Çanakkaleli olarak görmemektedir. Bunun nedeni ise doğum yerinin Çanakkale dışında başka kentler olmasıdır, diyebiliriz. Ya da Çanakkale kentine aidiyet sorunu yaşadıklarını ifade edebiliriz.

Araştırmanın veri analizleri yapılırken bağımsız t- testi uygulanmıştır. Yapılan t – testi sonucuna göre;

- Kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadelere verilen yanıtlar ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olup – olmadığına bakılmıştır. Çıkan sonuca göre; .066’dır ($p < 0.05$). $p < 0.05$ ’ten olduğu için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kız ve erkek öğrencilerin aynı görüşte oldukları ifade edilebilir.
($p = .066 < 0.05$).
- Kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadelere verilen yanıtlar ile Çanakkale Şehitleri Anıtını ziyaret etme durumu arasında anlamlı bir ilişki olup – olmadığı hesaplanmıştır. Çıkan sonuca göre; 0.28’dir ($p > 0.05$). $p > 0.05$ ’ten olduğu için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kentsel mekân algısı bağlamında olumlu sonuç veren Şehitler Anıtı ziyareti, bireylerin kenti tanıma ve kendilerini kentli birey hissetme noktasında da oldukça önemlidir. Kentli birey yaşadığı kenti

tanıyan, benimseyen ve kendisini o kente ve kentin dinamiklerine ait hisseden kişilerdir, diyebiliriz ($p = 0.28 > 0.05$).

- Truva Harabelerini gezme durumu ile kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadeler verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki olup - olmadığı hesaplanmıştır. Çıkan sonuca göre; .503'tür ($p > 0.05$). p değerinin 0.05'ten büyük olması durumunda istatistiksel olarak bu iki durum arasında anlamlı bir farkın olmadığını söylemek mümkündür ($p=.503 > 0.05$).

Son olarak yapılan analiz ise One Way ANOVA analizidir. ANOVA analizi sonuçları ise;

- Öğrencilerin yaşadıkları yer ile kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadeler verdikleri cevaplar arasında 0.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olup - olmadığı hesaplanmıştır. Çıkan sonuca göre; anlamlı bir farklılığın olduğu anlaşılmıştır. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan Tukey testi sonucuna göre; özel yurt, devlet yurdu ve öğrenci evinde kalma durumuyla ailesi ile birlikte kalma durumu arasında farklılık bulunmuştur. Ailesi ile birlikte kalan öğrencilerde kentlilik bilincinin, öğrenci evinde, özel yurtda ya da devlet yurdunda kalan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Sivil toplum kuruluşlarına üye olma durumu ile kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadeler verilen yanıtlar arasında anlamlı bir ilişkinin olup - olmadığı araştırılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların verdikleri yanıtlara göre; üye olunan sivil toplum kuruluşları arasında ya da üye olmama durumu arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı sonucuna varılmıştır. Katılımcıların kentlilik bilinci ve kentlileşme düzeyleri arasında siyasi parti üyeliği, gönüllü kuruluşlara üye olma, hemşehri derneğine üye olma, sendika – meslek örgütü üyeliği ve spor kulübüne üyelik durumu ile üye olmama arasında anlamlı bir farkın olmadığı yorumunu yapmak mümkündür.
- Lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin bölümleri ile kentlilik bilinci ve kentlileşme ile ilgili ifadeler verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farkın olup - olmadığı araştırılmıştır. Çıkan sonuca göre; Bilgisayar ve Eğitim Teknolojileri Öğretmenliği bölümünde eğitim gören öğrencilerin, Acil Yardım ve Afet Yönetimi, Hemşirelik ve Ebelik bölümlerinde eğitim gören

öğrencilere göre kentlilik bilinci düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Sonuç olarak Eğitim Bilimleri alanındaki öğrenciler, Sağlık Bilimleri alanındaki öğrencilere göre kente karşı daha duyarlı ve kentsel farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Kentlilik bilincinin oluşmasında ilk basamak bireyin kendini kentli birey olarak görmesidir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre; toplam 500 katılımcının 352 kişisi, kendini kentli birey olarak gördüğünü ifade etmiştir. Çanakkale kentinde ikamet etmekte olan lisans son sınıf öğrencilerinin kentlilik bilincine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kentin tarihi ve kültürel değerlerinin farkında olan katılımcılar; kentin fiziksel, kültürel ve sosyal dönüşümüne katkı sağlamakta gönüllü olduklarını ifade etmişlerdir. Çanakkale kentini sahiplenmelerine rağmen, katılımcıların kendilerini Çanakkaleli olarak görme düzeyleri oldukça düşüktür. Bunun nedeni ise başka yerden gelen katılımcıların tutum ve davranışları Çanakkale'ye özgü tutum ve davranışlar üzerinden değil eğitim görmek için geldikleri kentlerin tutum ve davranışları üzerinden devam ettirmelerinden kaynaklandığı söylemek mümkündür.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre Çanakkale'de yaşayan bireylerin, örneklem çerçevesinde, kentin sorunlarının bilincinde ve bu sorunlara duyarlı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda kentlilik bilincine sahip bireyden beklenen düzeyde kent için yapılacak projelere katkı sağlamak için gönüllü olduklarını ifade etmişlerdir.

Kentlileşme ve kentlilik bilincinin oluşmasında üzerine görev düşen yalnızca o kentte yaşayan bireyler değildir. Aynı zamanda bu görev devlete, yerel yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına yani herkese düşmektedir. Bireylerin yaşadıkları kenti sevmeleri, kendini o kentin bir parçası olarak görmeleri, kentin dinamiklerine ait hissetmeleri, kentin sorunlarına karşı daha duyarlı olmaları ve kentin sorunları için çözümler üreten, aynı zamanda projelere gönüllü katılım sağlayan bireyler olmaları gerekmektedir. Bunların sonucunda ise bireyler de kentlilik bilinci düzeyleri gelişecek ve kentsel yaşam kalitesi artacaktır. Kentlilik bilincine sahip bireylerin çoğalması ve yaşam kalitesinin artması için en önemli koşul; bireylerin Çanakkale'ye özgü davranış ve tutumlarda ortak bir değerde buluşmasıdır.

KAYNAKÇA

- Acungil, Yavuz. *Kentleşme Sürecinde Tokat'ta Kentlilik Bilinci*, (Yüksek Lisans Tezi) Tokat 2012.
- Alpaydın, Yusuf; Halil Tunalı. *2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 2011.
- Altaş, Namık Tanfer. “Kentsel Dönüşümde Kültürel Miras Değerlerinin Korunması: Erzurum Örneği”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 32, 2014.
- Altıntaş, Osman; İsa Eliri. “Birey Toplum İlişkisinde Kent Kültürü, Kamusal Alan ve Onda Şekillenen Sanat Olgusu”, *İdil Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, 2012.
- Alver, Köksal “Siyasal Eylem Alanı Olarak Kültür”, (der. Köksal Alver, Necmettin Doğan), *Kültür Sosyolojisi*, (içinde), Hece Yayınları, Ankara 2007.
- Anbarlı, Bozatay Şeniz. *Sosyoloji*, Beta Yayınları, Ankara 2011.
- Arefi, Mahyar. “Non-Place And Placelessness As Narratives of Loss: Rethinking The Notion of Place”, *Journal of Urban Design*, Cilt: 4, Sayı: 2, 1999, s.179-193.
- Argyle, Micheal. “Sosyal Davranış Yedi Kökeni”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Çev. M. Doğan Karacoşkun), Cilt: 2, 2007, s. 371-378.
- Arı, Erkan; Zeki Yıldız. “Bireylerin Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin Sıralı Lojistik Regresyon Analizi İle İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 42, 2016.
- Aslanoğlu, Rana. *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, 2. Baskı, Ezgi Kitapevi, Bursa 2000.
- Aygen, Murat. “Kent Konseylerinin Kent Yönetimine Katkıları Üzerine Bir İnceleme: Elazığ Örneği”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 29, 2014.
- Bal, Hüseyin. *Kent Sosyolojisi*, Turhan Kitabevi, Ankara 1999.
- Balaman, Hasan. *Kent Hukuk ve Kentli Hakları*, Isparta Toplantıları 6, Isparta Belediyesi Isparta Toplantıları Yayınları 6, Okutan Yayıncılık.
- Balaman, Hasan. *Kentsel Kalkınma ve Yaşam Kalitesi*, Plato Danışmanlık, İstanbul 2007.
- Baykara, Tuncer. “Sosyal Yapı ve Şehir Hayatı”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 2002.
- Bıçkı, Doğan, Geleceğin Kentte İnşası: Çanakkale Kırsalında Göç Eğilimleri, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 3, 2011, s.149-169.
- Bilgin, Nuri. *Kimlik inşası*, Aşina Kitaplar, 2007.

- Birol, Gaye. “Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Otel Üzerine Bir Değerlendirme”, *Arkitekt Dergisi*, Sayı: 514, 2007, s. 46-54.
- Birol, Gaye. “Kentlilik Bilinci ve Balıkesir” den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi”, *Ege Mimarlık Dergisi*, Sayı: 65, 2008.
- BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II.
- Bookchin, Murray. *Kentsiz Kentleşme-Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*, (çev. Burak Özyalçın), Ayrıntı Yayınları, 1999.
- Bostancı, Naci. “Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Sayı: 50, 1998.
- Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010-2023, Ankara.
- Cerny, G. Philip. *The Changing Architecture of Politics Structure, Agency and ,The Future of The State*, Sage Publications, London 1990.
- Çanakkale Valiliği, *Çanakkale Valiliği El Kitabı*, Çanakkale 2010.
- Çavuş, Canan. “Çanakkale’de Kentsel Gelişimin Uzaktan Algılama ve GPS Ölçümleri İle İzlenmesi” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, Sayı 15, İstanbul, 2007, s. 44-58.
- Çezik, Asuman. *Kentleşme Yerleşme Sektör Raporu*, DPT SPD Yayını, Ankara 1982.
- Demirseren, Çöl Şölen. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, (Doktora Tezi), İstanbul 1998.
- Diñer, Mehmet. “Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü”, *Ege Eğitim Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2003
- Doğan, Erkan. *Kentlileşen Efendiler*, Ortak Yayınlar, İstanbul 1980.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Yerleşme-Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara 2007.
- Durmuş, Beril; E. Serra Yurtkoru; Murat Çinko. *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*, 5.Baskı, Beta Bas. Yay. Dağ., İstanbul 2013.
- Emrealp, Sadun. *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*, 2. Baskı, IULA-EMME Yayını, İstanbul 2005.
- Emür, Semih Halil; Dilşen Onsekiz. “Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi-Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, 2007.
- Eriksen, Thomas Hylland. *Küçük Yerler Derin Mevzular*, (çev. Fahriye Adsay), Avesta Yayınları, İstanbul 2009.

- Erkan, Rüstem. *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Bilimadamı Yayınları 3.baskı, Ankara 2010.
- Erözkan, Arusoğlu Zeynep. Çok Katmanlı Kentlerde Kimlik Sorunsalı: Palimpsest Bir Kentsel Alan Olarak Ulus Örneğinin İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013.
- Ertürk, Hasan. *Kent Ekonomisi*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 1995.
- Ertürk, Hasan. Neslihan Sam, *Kent Ekonomisi*, Ekin Yayınevi, Bursa 2011.
- Es, Muharrem; Hamza Ateş. “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Sosyal Siyaset Konferans Dergisi*, Sayı: 48, 2004, s. 205-248.
- Evcil, Nilay. “Değişen Üsküdar’ da Kentsel Kimlik ve Canlılık”, *V. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu*, Cilt: 1, İstanbul 2007.
- Geyik, Selda. Kırdan Kente Göç Sonrası Kentlilik Bilinci, Mevlana Mahallesi Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2010.
- Giddens, Anthony. *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, Ankara 2010.
- Gögebakan, Yüksel. “Kültürel Değişim Çerçevesinde Kentlerin Oluşum Süreci ve Çağdaş Kent Sorunsalı”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2013.
- Gönüllü, Günay. “Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye” de Kentsel Haklar”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt: 32, 2014.
- Güllüpnar, Fuat. “Kent Sosyolojisi Üzerine Literatür Değerlendirmesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 3, 2012, s. 1-29.
- Gündüz, Ali Yılmaz. “Kentsel Ekonomi ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Projeleri”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Pamukkale Üniversitesi Sempozyum Kitapçığı, Cilt: 1, 247-275, Kütahya 2004.
- Güzelmansur, Aysel; Aylin Salıcı; M.Faruk Altunkasa. “Kentleşme ve Kentsel Yaşam Niteliği Arasındaki Etkileşimlerin Dış Mekânlar Açısından İrdelenmesi: Antakya Örneği”, 38. *Icanas*, Cilt: 2, Sayı: 2, Ankara 2011.
- Harvey, David. *Sosyal Adalet ve Şehir*, (çev. Mehmet Moralı), Metis Yayınları, İstanbul 2009.
- Huntington, Samuel P. *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, London 1968,
https://projects.iq.harvard.edu/gov2126/files/huntington_political_order_changing_soc.pdf, erişim tarihi: 10.06.2017

- İçişleri Bakanlığı, *Kent Konseyi Yönetmeliği*, Resmi Gazete Yayın Tarihi: 8 Ekim 2006, Sayı: 26313.
- İçli, Gönül. “Kentsel Yapılı Çevrenin Üretimi ve Yeni Mekânsal Dinamikler - Kentsel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2013.
- Kamp, Irene Van; Kees Leidelmeijer; Gooitske Marsman; Augustinus de Hollander. “Urban Environmental Quality And Human Well-Being Towards A Conceptual Framework And Demarcation Of Concepts; A Literature Study”, *Landscape and Urban Planning* 65, 2003, s. 5-18.
- Karadağ, Arife. *Coğrafi Değerlendirmelerle Soma’da Değişen Çevre ve Kimlik*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 2005.
- Karakurt, Tosun Elif. “Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Sürecinde Kompakt Kent Modelinin Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 15, Sayı:1, 2013.
- Karakurt, Tosun Elif. *21. Yüzyıl Kentleri (Mekân, Kültür ve Yönetim Perspektifinde)*, Ekin Yayınevi, Bursa 2010.
- Karpat, Kemal. *Osmanlı’dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, 2.Basım, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- Kartal, Kemal. *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentlileşme*, Adım Yayınları, Ankara 1992.
- Kaya, Erol. *Kentleşme ve Kentlileşme*, İlke Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Kaypak, Şafak. “Antakya’nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 14, 2010, s. 373 –392.
- Kazgan, Gülten. *Tanzimat’tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
- Keleş, Ruşen. *100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1983.
- Keleş, Ruşen. *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.
- Keleş, Ruşen. *Kentbilim İlkeleri*, SBD Yayını, Ankara 1976.
- Keleş, Ruşen. *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1998.
- Keleş, Ruşen. *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara 1992.
- Keleş, Ruşen. *Kentleşme ve Konut Politikası*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara 1984.

- Kentleşme Şûrası, “Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu”, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Ankara 2009.
- Kes, Erkul Aysu. “Konut Tercihi ve Sosyo-Mekânsal İlişkilerde Kültürel Sermayenin Rolü: Koru Sitesi ve Or-An Sitesi Örnekleri Üzerinden Bir Karşılaştırma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 4, 2013, s. 625-647.
- Keskin, Enes Battal; Mehtap Sağocak; Tülin Vural Arslan. “Kentlilik Bilinci Çalışmaları İçin Bir Model Önerisi: Bursa’da Kentlilik Bilinci Araştırması”, *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 2015, Cilt: 11, Sayı: 1.
- Kıray, Belik Mübeccel. *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayınevi, İstanbul 1998.
- Koç, Telat. *Çanakkale Yerleşmesinin Durum Raporu 2003*, Çanakkale Olay Gazetesi Baskısı, Çanakkale 2004
- Koç, Telat. *Çanakkale’nin Kentsel Gelişimi (1946-2006) İle Fiziki Coğrafya İlişkisi*, Çanakkale Kent Konseyi Yayınları no:2, Çanakkale 2006.
- Koçak, Abdullah. “Siyasal Davranış ve Kamuoyu”, Cilt:2, Sayı: 3, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2002, s. 96-103.
- Koçak, Hüseyin. “Kent-Kültür İlişkisi Bağlamında Türkiye’ de Değişen ve Dönüşen Kentler”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, 2011.
- Koltarla, Sema. Taksim Eğitim ve Araştırma Hastanesi Sağlık Personelinin Yaşam Kalitesinin Araştırılması, (Uzmanlık Tezi), İstanbul 2008.
- Kongar, Emre. *21.Yüzyılda Türkiye: 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, 36.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005.
- Konyar, Hürriyet. “Yeni Müzik Kültüründe Hâkim Küresel Kültür İle “Öteki” Kültürler Arasında Kurulan Yeni İlişkilerle Türkiye’deki Yeni Pop Müzik Kültürünün Değerlendirilmesi”, *Kültürel Değişim, Gelişim ve Hareketlilik*, (içinde), 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Cilt: 2, Sayı: 2, Ankara 2011.
- Kök, Recep; Serhat Şentürk. “Endüstriyel Yığılma Ekonomileri Gümölcine-İskeçe-Dedeoğlu Organize Sanayi Bölgeleri Örneği”, *International Conference On Eurasian Economies*, 2014.
- Kula, Sedat; Bekir Çakar. “Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki”, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 12, 2015.

- Kutlu, Önder; Zarif Songül Göksel. “Kent Kültürü Oluşturma Aracı Olarak Kültürel Belediyecilik: Selçuklu Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Dr. Mehmet Yıldız Özel Sayısı, 2014, s. 75-91.
- Laborit, Henri. *İnsan ve Kent*, (çev. Bertan Onaran), Payel Yayınları: 92, Bilim Kitapları:35, İstanbul 1990.
- Lefebvre, Henri. *Modern Dünyada Gündelik Yaşam*, (çev. Işın Gürbüz), Metis Yayınları. İstanbul 1998.
- Lynch, Kevin. *The Image of The City*, Harward University Press, The M.I.T Press, Cambridge 1960.
- Madanipour, Ali. “Why Are The Design And Development of Public Spaces Significant For Cities”, *Environment And Planning B: Planning And Design*, Cilt: 26, Sayı: 6, 1999, s. 879-891.
- Maslow, Abraham H. *Toward a Psychology of Being*, D. Van Nostrand Company, 1968.
- Monaghan, John; Peter Just. *Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, (çev. Hakan Gür), Dost Yayınları, Ankara 2013.
- Mora, Necla. “Medya ve Kültürel Kimlik”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt:5 Sayı:1, 2008.
- Morlay, David; Kevin Robins, *Kimlik Mekânları Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, (çev. Emrehan Zeybekoğlu), Ayrıntı yayınları, İstanbul 1997.
- Muharrem Es, *Kent Üzerine Düşünceler*, Plato Danışmanlık, İstanbul 2007.
- Mutlu, Ahmet; Özgür Özaydın. “Metropol Kent Samsun” da Kentlilik Bilinci”, Proje No: TR83/2011/DFD/007, Samsun 2011.
- Onuncu Kalkınma Planı Yaşanabilir Kentler ve Kentsel Dönüşüm Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu, Kalkınma Bakanlığı,
https://mutlukent.files.wordpress.com/2012/10/kalkc4b1nmabakanlc4b1c49fc4b1_yac59fanabilir-kentler-ve-kentsel-dc3b6nc3bcc59fc3bcm.pdf erişim: 29.05.2017.
- Ökmen, Mustafa. “Yerel Yönetimlerde Özerklik Eğilimleri, Avrupa ve Türkiye”, *Mahalli İdareler Dergisi*, Sayı: 55, 1998.
- Önal, Hoşkara Şebnem. “Anadolu-Türk Kentlerindeki Kentsel Mekânlara- Meydanlara Fonksiyonel Bir Bakış”, (der. Ayşegül Mengi), *Kent ve Politika antik Kentten Dünya Kentine*,(içinde), İmge Kitabevi, Ankara 2007.
- Önem, Buket; İsmet Kılınçaslan. “Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik”, *İTÜ Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2005, s.115-125.

- Özaloğlu, Serpil. “Sakinlerinin Anılarında Ankara’nın Mekânsal Yaşanmışlığı: 1935-1950”, *Kültür ve Mekân, (içinde)*, Matsa Basımevi, Ankara 2009.
- Özdöl, Serap. “Çanak Çömleksiz Neolitik Çağda Güneydoğu Anadolu’da Din ve Sosyal Yapı”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 1, 2011.
- Özen, Güçlü Sevinç. *Kentlileşme ve Göç Sürecinde Antalya’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Özen, Şebnem Lerzan; Şinasi Aydemir. “Trabzon’un Mimari Mirasının Korunması: Bütünleşik Koruma Yaklaşımı- Kentsel Sosyal Alan Analizi: Trabzon Örneği”, (der. Ayşegül Mengi), *Kent ve Politika Antik Kentten Dünya Kentine, (içinde)*, İmge Kitabevi, Ankara 2007.
- Özer, İnan. *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ekin Kitapevi, Bursa 2004.
- Özgen, Kösten Yeşim. “Kentsel Kimliğin Değişen Görüntüleri: Eski Kent, Yeni Merkez-İzmit”, *E-Journal of New World Sciences Academy*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2015.
- Özkul, Osman. *Kültür ve Küreselleşme Kültür Sosyolojisine Giriş*, Açılım Kitap, 2009.
- Öztekin, Ali. *Yönetim Bilimi*, Siyasal Kitabevi, 3. Baskı, Ankara 2005.
- Özyurt, Cevat. “Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 18, 2007, s.111-126.
- Park, Robert Ezra. “Human Ecology”, (der. Jan Lin and Cgristopher Mele) *The Urban Sociology Reader, (içinde)*, Routledge, London 2005.
- Saban, Ökesli Duygu. “Göçmen Kültürü ve Kentlilik Bilinci-Adana Örneği”, *The Journal of International Social Research*, Cilt: 7, Sayı: 33, s.595-607.
- Sarıbay, Ali Yaşar; Süleyman Seyfi Öğün, *Bir Politikbilim Perspektifi*, Asa Yayınları, Bursa 1998.
- Selçuk, Güven. “Postmodern Söylem ve Popüler Kültür Kavramının Semantik Dönüşümü”, *Journal of Yasar University*, Cilt: 23, Sayı: 6, 2011.
- Serter, Gencay. “Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram”, *Planlama Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 2, 2013, s. 67-76.
- Şeker, Murat. *İstanbul’da Yaşam Kalitesi Araştırmaları*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2011.
- Tapur, Tahsin. “Eski Konya Gölü’nün İlk Yerleşmelere Etkileri”, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 23, 2009, s. 99-115.
- Tarhan, Ahmet Bora. “Türkiye’de Postmodernizm ve Siyasal Değişim”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2012, s. 11-20.

- Taşçı, Hasan. “İslam ve Batı Şehrinde Kentsel Mekânın Kimlik Bileşenleri”, (ed. Aynur Can), *Teori ile Pratik Arasında Mekân*, (içinde), Şehir Yayınları, İstanbul 2012.
- Tekeli, İlhan. *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008.
- Tekeli, İlhan. *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010.
- Tekeli, İlhan. *Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi*, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Sayı: 6, Ankara 2010.
- Thorns, David. *Kentlerin Dönüşümü: Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam*, (çev. Esra Nal, Hasan Nal), Soyak Yayınları, İstanbul 2004.
- Tolun, Veysel. *Çanakkale Kent Rehberi*, Çanakkale 2005.
- Top, Mehmet Şerif; Salih Yaşar Özden; Meltem Efe Sevim. “Psikiyatride Yaşam Kalitesi”, *Düşünen Adam Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2003.
- Topal, Kadir. “Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir?”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2004.
- Topçu, Birol; Sinan Saraçlı; Pınar Dursun; Cengiz Gazeloğlu. “Akademisyenlerin Yaşam Kaliteleri Üzerine Bir Çalışma: Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği”, *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2012.
- Topçu, Deniz Kadriye. “Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 2 Yıl: 2011, s. 1048-1072.
- Tosun, Gülgün; Tanju Tosun. “Türkiye’de Kentleşme-Siyasal Yapılanma İlişkisi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 4, 1995.
- Tuna, Bülent, *Kentlerimizin Yaşam Kalitesi ve Mimarlık*, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara 2010.
- TÜİK, *Seçilmiş Göstergelerle 2013 Çanakkale*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Türkiye Habitat III Ulusal Raporu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.
- Uzunçarşılı, Baysal Cihan. *Ayazma’dan Bezirganbahçe’ ye: Yeniden İskânın Yaratıldığı Kültürel Mağduriyetler ve Yeni Kimlik İnşası*, Matsa Basımevi, Ankara 2009.
- Vatandaş, Celalettin. “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı: 35, 2007, s. 29-56.
- Weber, Max. *Şehir, Modern Kentin Oluşumu*, (çev. Musa Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul 2000.
- Weyland, Petra; Ayşe Öncü, *Mekân, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

- Williams, Raymond. *Kültür*, (çev. Ertuğrul Başer), İletişim Yayınları, İstanbul 1993.
- Yanık, Celalettin. *Dünyada ve Türkiye’de Çokkültürlülük*, Sentez Yayıncılık, Ankara 2013.
- Yavaş, Hikmet; Konur Alp Demir. “Kent Konseyleri İle Yerinden Yönetilen Katılımcı Kent Yönetimleri: Yerel Yönetişim Kapsamında Bir Değerlendirme”, *II. Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Bursa 2015.
- Yörüken, Ayda. *Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri*, İmar ve İskân Bakanlığı Yayınları, Ankara 1968.
- Özdamar, Kazım. *Paket Programları İle İstatistiksel Veri Analizi*, Cilt 1, 10. Baskı, Nisan Kitapevi, 2015.

E- Kaynaklar

- Aktaş, İhsan. “Kentlerin Kimliği”,
[Http://Www.Haber7.Com/Yazarlar/Ihsanaktas/402431-Kent-Kimligi](http://Www.Haber7.Com/Yazarlar/Ihsanaktas/402431-Kent-Kimligi)
erişim: 05.11.2016.
- Anonim. <http://www.canakkale.bel.tr/> erişim: 08.05.2017.
- Anonim. <http://www.solencol.com/b10.htm> erişim: 05.11.2016.
- Anonim. <http://www.yesilkutu.net/surdurulebilir-kalkinma.aspx> erişim: 05.06.2016.
- Anonim. Kent nedir? <https://sehirplanciligi.wordpress.com/2013/04/21/kent-nedir/>
erişim: 16.11.2016.
- Anonim. Medya nedir? <http://www.medyahukuku.org/makale/medya-nedir/> erişim:
15.05.2016.
- Anonim.
http://www.burasicanakkale.com/burasicanakkale/extra_pages/siyasi_cografya.htm
erişim: 08.05.2017.
- Anonim.
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecD=1329>
erişim: 05.04.2016.
- ÇED ve Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü, Çevre Nedir?
[Http://Vansube.Ormansu.Gov.Tr/Van/Anasayfa/Cedvecysm/CedvecysubemudurlugAspx?SfLang=Tr](http://Vansube.Ormansu.Gov.Tr/Van/Anasayfa/Cedvecysm/CedvecysubemudurlugAspx?SfLang=Tr) erişim: 08.06.2017.
- Demirseren, Çöl Şölen. Kent ve Kimlik, <http://www.solencol.com/b10.htm>
erişim: 04.05.2016.
- Dünya Sağlık Örgütü. <http://www.who.int/en/> erişim: 14.05.2017.

- Eraslan, Sefer Aşir. <http://kirsehircigdem.net/kent-kimligi-kent-kulturu/> erişim: 06.10.2016.
- Fırat, Reha. Yaşam Kalitesi mi, Yaşam Standardı mı? <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=679> erişim: 11.04.2016
- http://www.unhabitat.org/declarations/habitat_agenda.htm erişim: 28.02.2016.
- Keleş, Mehmet. “Toplumsal Bir Varlık Olarak İnsan”, <http://www.duzceyerelhaber.com/Mehmet-KELES/36594-Toplumsal-bir-varlik-olarak-insan> erişim: 25.05.2016.
- KENTGES, <http://www.kentges.gov.tr/Kentges/KentgesNedir.aspx> erişim: 15.04.2017.
- Lynch, Kevin. http://interactive.usc.edu/wpcontent/uploads/2013/10/Image_of_the_City.pdf erişim: 25.12.2016.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya), <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,46251/catalhoyuk-neolitik-kenti-konya.html> erişim: 15.04.2017.
- Nalkaya, Saim. http://www.yapi.com.tr/Haberler/kentsel-donusum-ve-kent-kimligi-urban-conversion-and-urban-identity_61111.html erişim: 03.04.2017.
- Ökmen, Mustafa. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Kent ve Kentleşme, <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=355124> erişim: 03.04.2016.
- Resmi Gazete. www.resmigazete.gov.tr/ erişim: 13.05.2017.
- Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr> erişim: 17.05.2016.
- Türkiye İstatistik Kurumu. www.tuik.gov.tr 2012 erişim: 11.05.2017.

EKLER

EK 1. VERİ TOPLAMA ARACI

LİSANS DÜZEYİ ÖĞRENCİLERİNDE KENTLİLİK BİLİNCİ: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Değerli katılımcı, elinizde bulunan bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda ve Doç. Dr. Mustafa Görün’ün danışmanlığında yürütülmekte olan bir yüksek lisans tez çalışması için oluşturulmuştur. Soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Sizlerin cevapları ile elde edilecek veriler, yalnızca bilimsel amaçla değerlendirilecek ve gizli tutulacaktır. Sizden isminiz, iletişim adresleriniz vb. bilgiler istenmeyecektir. Lütfen sizde yazmayınız. Çalışmamıza yapacağınız katkınız ve değerli vaktinizi ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Gamze KARA

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi

1. Cinsiyetiniz?

- a. Erkek b. Kadın

2. Yaşınız?

- a. 18 altı b. 18-24 c. 25-34 d. 35-44 e. 45+

3. Doğum yeriniz?

- a. Çanakkale b. Diğer

4. Ailenizin aylık geliri ne kadar?

- a. 0-1500 TL b. 1501-2000 TL c. 2001-2500 TL
d. 2501- 3000 TL e. 3001-3500 TL f. 3501 TL ve üzeri

5. Hangi bölümde okuyorsunuz?

- a. Lütfen yazınız.....

6. Nerede yaşıyorsunuz?

- a. Ailemle b. Özel yurt c. Devlet yurdu
d. Öğrenci evi e. Bir yakınımın evinde

7. Ailenizdeki kişi sayısı?

- a. 1-2 b. 3-4 c. 5-6 d. 7-8 e. 9+

8. Kaç yıldır Çanakkale’de ikamet ediyorsunuz?

- a. 1-4 b. 5-9 c. 10-14 d. 14+

9. Size göre yaşadığınız ilin en önemli kentsel sorunu nedir? (Yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz.)

- a. Altyapı (Yol, su, kanalizasyon) hizmetlerinin yetersizliği d. Yeşil alan eksikliği
b. Ulaşım sorunu c. Otopark yetersizliği g. Gürültü fazlalığı
e. Sağlık hizmetleri yetersiz f. Temizlik i. Sosyal ve kültürel etkinliklerin yetersiz olması
h. Plansız yapılaşma

10. Kent ile ilgili sorunlarınızı iletmede hangisini kullanıyorsunuz? (Yalnızca bir şıkkı işaretleyiniz.)

- a. Mahalle muhtarına başvururum b. Sorunları oluşturanları uyarırım
c. Belediyedeki yetkili kişilere başvururum d. Tepki göstermem
e. Tanıdıklar aracılığı ile çözerim f. Diğer

11. Yaşadığınız kentin gelişmesiyle ilgili projeler olsa hangi şekilde katkıda bulunursunuz?

- a. Oluşturulacak komisyonlara belirli bir ücret karşılığı katılmak isterim
b. Belediyenin oluşturacağı çalışma gruplarına gönüllü katılırım
c. Katkıda bulunmam d. Diğer

12. Yaşadığınız il/ilçenin mülki idare amiri (vali veya kaymakam) ve belediye başkanının adını biliyor musunuz?

- a. Her ikisinin adını biliyorum b. Sadece mülki idari amirin adını biliyorum
c. Sadece belediye başkanının adını biliyorum d. Her ikisinin de adını bilmiyorum

13. Çanakkale Şehitleri Anıtını (Abide) ziyaret ettiniz mi?

- a. Evet b. Hayır

14. Truva Harabelerini gezip gördünüz mü?

- a. Evet b. Hayır

15. Ünlü haritacı ve denizci Piri Reis, Çanakkale – Geliboluludur?

- a. Doğru b. Yanlış c. Hiçbir fikrim yok

16. Hangi Sivil Toplum Kuruluşlarına üyesiniz?

- a. Sendika – meslek örgütü b. Siyasi parti c. Spor kulübü
d. Gönüllü kuruluşlar e. Hemşehri derneği f. Üye değilim
g. Diğer

17. Günlük ve haftalık alışverişlerinizi en çok nereden yapıyorsunuz?

- a. Süpermarketler (Kipa, CarrefourSA, Migros, BİM, Şok, A101 vb.)
b. AVM’ler (Troy Park, 17Burda, Biga Pakt Plus)
c. Mahalle veya semt pazarları
d. Mahalle marketi/bakkalı
e. Diğer

A.Aşağıda Kentlilik Bilinci ve Kentlileşme İle İlgili İfadelere Ne Ölçüde Katılıyorsunuz?

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrin yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Kentin gerçek sahibi, o kentte doğup büyüyendir.					
2. Kentin gerçek sahibi kentte yaşayan herkeştir.					
3. Kentin gerek fiziki gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk <u>kentte yaşayanlara</u> aittir.					
4. Kentin gerek fiziki ve gerekse sosyal açıdan gelişmesinde daha düzenli ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk <u>devlet ve belediye</u> ye aittir.					
5. Kent yaşamı, gelenek ve göreneklere verilen değerleri artırmaktadır.					
6. Trafik kurallarına uymaya, toplu taşıma araçlarında her zaman yaşlı, engelli ve hamilelere yer vermeye özen gösteririm.					
7. Sokağa tükürülmesini, yerlere izmarit atılmasını, apartmanlarda ayakkabıların kapı önünde bırakılmasını yadırgarım.					
8. Çanakkale hiçbir şekilde ayrılmayacağım bir şehirdir.					
9. Çanakkale’den mecbur kalırsam ayrılabilirim.					
10. İlk fırsatını bulduğumda Çanakkale’den ayrılırım.					
11. Çanakkale’de yaşamaktan memnunum.					
12. Çocuklarımın geleceğini Çanakkale’de kurmasını isterim.					
13. Başka bir yere gittiğimde Çanakkale’yi özleyorum.					
14. Çanakkale’de bulunan sosyal ve kültürel etkinliklere genellikle katılırım.					
15. Çanakkale ile ilgili güncel gelişmeleri takip ederim.					
16. Çanakkale ile ilgili güncel gelişmeleri yerel gazetelerden takip ederim.					
17. Çanakkale ile ilgili güncel gelişmeleri radyo ve televizyondan takip ederim.					
18. Çanakkale ile ilgili güncel gelişmeleri internetten takip ederim.					
19. Çanakkale ile ilgili dernek, vakıf veya başka herhangi bir kuruluşun faaliyetine katılırım.					
20. Çanakkale’nin yerel spor takımlarını takip ederim.					
21. Çanakkale’nin yöresel festival ve etkinliklerini takip ederim.					
22. Çanakkale’nin tarihini, kültürel ve coğrafi özelliklerini iyi bilirim.					
23. Kendimi kentli bir birey olarak görüyorum.					
24. Kendimi Çanakkaleli olarak görüyorum.					
25. Memleketime sıklıkla giderim.					
26. Memlekete daha ziyade tanıdık ve akrabaları görmek için giderim.					
27. Memlekete daha ziyade eşya, erzak vb. getirmek için giderim.					
28. Memleketteki tanıdık ve akrabaların düğün, hastalık, cenaze vb. olaylarına sıklıkla giderim.					

